Fortsättning
Af
Historien
Om
Grönland,

I synnerhet
Af
Evangeliska Brödra-Församlingens där warande

Missioners

Förrättningar
I
Ny-Herrnhut
Och
Lichtenfels

Ifrån år 1763 til 1768,
Jemte betydeliga
Anmärkningar och Tilökningar,
Rörande
Landets Natural-Historia,
Af
DAVID CRANZ.

Öfwersättning.

Stockholm,
Tryckt och Uplagd af Johan Georg Lange, 1770.

Företal.

Då man war i begrep, at första gången utgifwa Historien om Grönland, hade man wäl förhoppning, at densamma skulle finna en hop älskare och afnämare; aldenstund så wäl Beskrifningen af et hårtil dags föga bekant Land, som Berättelsen om en wild och för ganska dum, ja aldeles oskickelig ansedd Nations omwändelse, ofelbart wäcker nyfikenheten hos folk, och gör många begäriga Läsare. Men så snäll åtgång af en stark uplaga, hwarest, efter ej fyllest fyra års förlopp, alsintet Exemplar war mera öfrigt, hade dock ingen kunnat föreställa sig; hälst som några ansenlige Wänner i Holland och England, dem jag lämnat Manuscriptet til genomläsning, redan yttrade sig, innan hon ännu tycktes, at de på sina språk wille låta öfwersätta henne.

Detta har ock sedermera werkeligen skedt. Titulen af Engelska öfwersättningen lyder så:

The Hiſtory of Greenland, containing a Deſcription of the Country and its Inhabitants and particularly a Relation of the Miſſion carried on for above theſe thirty Years by the Unitas Fratrum at New-Herrnhut and Lichtenfels in that Country, by David Cranz.

Rubriken på Holländska öfwersättningen är denna:

Hiſtorie van Grœnland, behelzende eene nauwkeurige Beſchryvinge van 's Lands ligging, geſteldheid en naturlyke Zeldzamheden; den Aart, Zeeden en Gewoonten der Inwooneren aan de Weſt-Zyde by de Straate Davis; 's Lands aloude en nieuwe Geſchiedeniſſe; en in 't byzonder de Verrichtingen der Miſſionariſſen van de Brœder-Kerk, door welken twee Gemeenten van bekeerde Heidenen aldaar geſticht zyn.

Alles in eygen Persoon onderzocht en opgesteld door David Cranz.

Utom deß har nyligen en Öfwersättning kommit ut på Swenska Språket, den jag likwäl ännu icke sedt.

Jag kan altså icke annat, än tacka det wärda Publicum, för denna Historiens gunstiga emottagande, och besynnerligen de Lärda, för deras billiga omdömen deröfwer, hälst deras fogelighet wida öfwergått min förmodan. Jag hade allenast önskat, at de welat meddela mig en och annan påminnelse, rörande Landets Natural-Historia, at jag derefter kunnat densamma öka och förbättra.

I anseende til Missions-Historien, såsom hufwudsaken af mit arbete, hafwa wäl icke alle fällt lika benäget omdöme, och torde en del Läsare jämwäl wänta, at jag deröfwer förklarar mig; men i det målet finner jag icke heller något betydeliget, som til Allmänhetens nytta behöfwer utredas eller förklaras, om icke de ärindrin-

gar, som röra några öfwer alt mindre wanliga ordalag. Härtil kan jag dock intet annat swara, än at jag måst taga i akt den plikt, som en Historie=Skrifware åligger. Jag kunde och wille icke ändra Missionärernas uttryck i tal och skrifwande, icke heller införa Grönländarna annorledes talande, än de af sina Lärare lärdt tänka och yttra sig.

Några, som man dock ej kan mer räkna til den Evangeliska Christenheten, hafwa wäl ock i mägta härda uttryck yttrat sig öfwer hela Läran och Omwändelses=sättet: men sådane hafwa för minsta delen Läsare blifwit kunnige; och hwad kan man wäl wänta af folk, som sätta sig emot hela den uppenbarada Religionen? Hwarken kunne wi föra sådana på bättre tankar, ej heller de öfwertala oß, at öfwergifwa den hel. Skrifts Lära. Alle som i sanning bekänna sig til Evangeliska Religionen, lära af sig sielfwa finna, at Läran och deß föredragande i denna Missions=Historia,

storia, äro enlige med Bibelen, Tros-bekännelserna, Kyrko-Psalmarna, gamla Kyrko-Fädernas Homilier och andra godkända Skrifter, och at de endast för den orsaken skull klinga för mången såsom nye och underlige, efter man här och där en lång tid blifwit owan derwid. Wåre på Grönland warande Bröder, rå ej för sådant; är altså icke heller skulden hos dem, at deras, dels utur Bibelen, dels utur gamla Lutherska Psalmar och dylika andra anderika Skrifter, hämtada tänke- och talesätt icke behaga folk, som hwarken hafwa de sednare, eller läsa den förra. Bröderna hafwa nu redan öfwer 30 år arbetat på dessa Wilda. De hafwa i början följt en annan Läro-method, men dermed ingen ting uträttat. De hafwa ändteligen lärdt förstå, hwad den förste Hedningarnas Apostel, alla Missionärers stora mönster och efterfyn, säger til de kloka Greker: Jag höll mig icke derföre, at jag något wetske ibland Eder, utan

JEsum Christum, och Honom korsfästan. Och jag war med Eder i swaghet, och med räddhoga, och med mycket bäfwande. Och mit tal, och min predikan war icke i konsteliga ord efter människors wisdom; utan uti Andans och kraftenes bewisning: at edor tro icke skal stå på människors wisdom, utan på Guds kraft. 1 Cor. 2: 2-5. Denna Method hafwa Bröderna, efter den förmåga, som Gud förlänar, äfwen följt hos de dumma Grönländare, och Gud har dertil gifwit sin wälsignelse, den ingen nu mera kan neka, som icke wil förkasta all Historisk sanning. De lära altså äfwen framgent förblifwa wid Apostoliska Läran och Läro-methoden, i den säkra tilförsigt, at Gud än ytterligare skal gifwa dertil sin wälsignelse.

Emot de kärlekslösa och til en del orimliga omdömen, hwilka, såsom jag hördt, här och där, då och då blifwit fälda

da om hela Missions-Historien, kunde jag framställa en hop wackra utlåtelser och skrifteliga witnesbörder af så wäl de största Lärare i Evangelisk-Lutherska och Reformerta Kyrkan, som af andra ansenliga Personer, hos hwilka denna Historiens upmärksamma läsning och owäldiga pröfning har haft en aldeles conträr werkan. Men jag wil hwarken öfwer det ena eller andra utförligen förklara mig, utan i tysthet prisa Gud, som lagt sin wälsignelse på detta ringa Arbetet, och låtit oß nå ändamålet deraf, hos flera, än wi efter omständigheterna kunde hoppas.

Just denna wälsignelsen äret, som förorsakat mångas åstundan efter en ny Uplaga, och en fortsättning af denna Missions-Historia. Förläggarna gåfwo denna efterfrågan å wederbörlig ort tilkänna; och då man om sakens nödwändighet blifwit fulleligen öfwertygad, lät en ansenlig Brödra-Kyrkans Theologus

mig weta sin tanka derom, uti et Bref af den 29 Novemb. 1768, ibland annat, med följande uttryck:

"HErren, wår Frälsare, har bewärdigat Dig, at skrifwa en Missions-Historia om Grönland, och detta Arbete har, genom Hans nåd och wälsignelse, tjent många människor därtil, at de åter begynt gifwa någon nogare aktning på Brödernas mening och Läro-grund, som genom fördomar blifwit dem aldeles obegripelig; och således hos sig öfwerwägat, om icke Bröderna hafwa rätt, och kunna wara Frälsaren kärare, än deras månge åklagare. Andre hafwa deraf haft en sanskyllig nytta för sina hjertan: i det de dels råkat i en helig blygsel, ej allenast öfwer den tro, kärlek och enfaldighet, som den Hel. Ande, medelst Evangelium, werkat i de blinda Hedningar, utan ock öfwer Brödernas tolamod, möda och arbete, hwilkom Hedningarnas salighet warit om hjertat; dels genom

den

den enfaldiga bekännelsen af ordet om försoningen medelst Lamsens blod, hämtat mer nytta, än widlyftiga demonstrationer kunnat åstadkomma. Men nu äro alla Exemplar af denna Historia utgångna &c.„

Här uppå förmäler samme Ärewördige Broder om en hop människors åstundan efter en ny uplaga, och efter Fortsättningen af detta Werk; samt beder, at jag wille åtaga mig detta Arbete, och gör mig jämwäl några förslager, huru det aldrabäst kan werkställas.

Et ibland dessa förslager är ock det, at jag bör låta första Uplagan blifwa oförändrad, och i et särskildt Fortsättningens Stycke andraga och meddela, hwad jag finner nödigt at än ytterligare anmärka och tillägga; på det de, som äro ägare af första Uplagan, ej måtte behöfwa göra nya utgifter, då de wilja hafwa tilökningarna och förbättringarna, utan kunna med mindre kostnad läsa desamma i Fortsättningen. Om

Om saken ankommit på mig allena, hade jag dels utelemnat mycket, som jag nu efteråt anser för öfwerflödigt; dels på somliga ställen yttrat mig kortare, dels ändrat et och annat. Men at undwika den misstankan, som wille man nödga Läsaren, at lägga första Uplagan å sido, och derjemte köpa sig den sednare, måste jag låta den förra wara som hon är, och, förutan nödiga förbättringar af de (oaktad all anwänd flit) insmugna tryckfelen, och några ords antingen omflyttning eller förwandling i tydeligare uttryck, ingen ting af betydlighet deruti ändra, utan til hwars mans nyttjande, uti et särskildt Fortsättningens Stycke, meddela alla nödiga förbättringar.

Denna Fortsättning innehåller hwad som händt på de sex åren, sedan jag reste ifrå Grönland, nemligen ifrån och med 1763 til och med 1768. Jag har ansedt för bättre, at icke nu, såsom ifrån 1758 til 1762 är skedt, låta Historien om Ny-

Herrn-

Herrnhut och Lichtenfels är ifrån åt
wäxla om med hwarannan, utan i oaf-
bruten ordning förtälja om hwardera
Missionen särskildt; på det Läsaren ej
måtte i sit minne confundera den ena
med den andra. Jag har wäl beflitat
mig, at göra densamma kortare, än i
de föregående åren, såsom Läsaren jäm-
wäl opåmint lärer finna; men har åter
äfwen måst rätta mig efter många och
kanske de flästa Läsares smak, hwilka af
mig åstundat, at, jag ej måtte under-
hålla dem med magra berättelser om
bägge Missionernas hufwud-förändrin-
gar; utan göra dem bekanta med Grön-
ländarnas rätta inwärtes tilstånd, för-
klara detsamma med exempel, meddela
dem något af Grönländska Hjelparenas
tal, hwilka warit dem så märkwärdiga
och upbyggeliga, och til ombyte, utur
Diarierna anföra Missionärerna talande;
på det de sielfwe måtte kunna döma om
sakernas wärde. Denna åstundan har
jag

Jag så kort, som görligt warit, sökt at efterkomma, framställande Grönländska Församlingens inwärtes tilstånd och tilwäxt så, som sanningen är likmätigt: och af utwärtes omständigheterna, angående näringen, och så wäl Missionärernas som Grönländarnas hwarjehanda faror och räddningar derutur, har jag bifogat så mycket, som til uplysning om Landets naturliga beskaffenhet och Missionens utwärtes tilstånd, är nödigt.

Denna Fortsättningens Första Stycke, gifwer altså underrättelse om det, som sig tildragit i Ny-Herrnhut, det Andra inbegriper Historien om Lichtenfels. Det Tredje innehåller berättelsen om en Missionärs resa åt Södra delen af Straat Dawis; af hwilken fås nogare underrättelse om Landets beskaffenhet i gemen, och om denna deß ännu mycket litet beskrefna del i synnerhet, samt inhämtas än mera ljus och insigt uti Grönländska Hedningarnas tänke- och lef-

lefnads-sätt. Uti Fjerde Stycket har jag meddelt de, mig witterligen, gjorda ändringar wid en och annan sak; jämwäl ock de anmärkningar, som jag sielf aktat nödiga at bifoga; likaledes åtskilliga betydeliga tillägg wid Landets Natural-Historia: hwaraf en på Grönland någon tid wistande Chirurgi Thermometriska Observationer, som i min Historia saknas, jämte en efter Linnäiska Systemet inrättad förtekning på Grönländska Örter och Mossar, samt en beskrifning öfwer Eskimauerna i Terra Labrador, och deras enlighet med Grönländarna, såsom ock en utur Vaticanska Bibliotheket bekommen underrättelse om Norrmännernas tilstånd på gamla Grönland, lära för många Läsare blifwa angenäma nyheter. Beskrifningen om hedniska Grönländares Religion och Seder, winner ock ytterligare ljus genom Eskimauernas Historia; och en ung Eskimauers omwändelse och

saliga

saliga ändalykt, lär fägna alla dem som af hiertat önska JEsu Rikes utbredelse; och jämwäl upmuntra dem, at hiertinnerligen åkalla Honom, som äfwen dessa stackars blinda Hedningar har skapat och återlöst, det Han ock snarliga wärdes ibland dem sända sit ljus och sin sanning, och öpna deras ögon, at de måtte omwändas ifrå mörkret til ljuset, och ifrå Satans magt til Gud, til at få syndernas förlåtelse, och lott ibland dem, som helgade äro genom trona til JEsum; hwilken ware ära i ewighet. Amen.

Herrnhut d. 1 Martii 1770.

DAVID CRANZ.

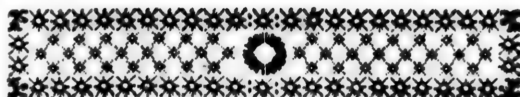

... alla dem som
...kes utbredelse;
...m, at hjertin-
...om åfwen dessa
...r har skapat och
...narliga wårdes
...och sin sanning,
...t de måtte om-
... ljuset, och ifrå
...til at få synder-
...bland dem, som
...na til JEsum;
...het. Amen.

... 1770.

...AVID CRANZ.

Fort-

Fortsättning
af
Evangeliska Brödernas
Missions-förrättningar
på
Grönland.

Första Stycket.
Historien om Ny-Herrnhut.
Tretionde första året 1763.

Innehållet.

§. 1.

Så wäl Grönländska Församlingen, som de i granskapet boende wäckte Hedningar, ledo en ansenlig förlust genom Grönländska Hjelparen Daniels saliga hädankallelse; med hwilkens Personalier 1762 års Historia, om Ny-Herrnhut, blifwit slutad. Men långt bedröfweligare såg det ut genast i början af detta år, då Missionen måste förlora en, ja, wißt et par, af de första Europäiska arbetarne. Missionären Friedrich Böhnisch hade förledne sommar, genom arbete och förkyling, på en i regn-wäder företagen sjö-resa, ådragit sig en krämpa, den Han så mycket mindre aktade, som Han, jämte alla sina med-arbetare, trodde sig i flera års tid blifwit wan derwid, och altså förmodade sig snart kunna densamma åter öfwerwinna. Han fortfor altså i sina göromål, och ännu i October, då redan winter-wäder är på Grönland, gjorde några resor ut til Gårna, på besök och til de sjukas förplägning. Men denna krämpa hade lagt grund til en sjukdom, som aldraförst rätt bröt ut om sommaren, innewarande år. Härtil kom ännu, at Hans hustru, wid det hon den 20 Januarii födde en Son, som i döpelsen blef kallad Heinrich Renatus, feck en åkomma, som, öfwer et halft år, förorsakade henne ganska mycken smärta, och så när kostade henne lifwet. Han sjelf nödgade, wid slutet af Maji månad, intaga sjuk-sängen, på en tid, då Han war ensam (ty Hans hjelpare hade med de fleste Grönländare farit på Sill-fänge): men stod altjämt åter up, och hölt de wanliga sammankomster; åfwen som jag funnit dag-boken af Hans egen, ehuru redan mycket darrande hand, wara skrifwen ända til den 7 Julii.

Imedlertid hade Diaconus Michael Balenhorst, som 1761, med sin hustru och dotter, reste ut at besöka Församlingarna i Tyskland, den 25 Junii åter kommit til Grönland. Deremot for Diaconus Johan Sörensen, med sin hustru och son, til Tyskland på besök. Det war så förafskedadt, at den förre skulle blifwa i Ny-Herrnhut, men Böhnisch komma til Lichtenfels, och Johan Bek derifrån hit i hans ställe. Denna omwäxling kunde nu mera icke gå för sig. „Ty den 14 Julii (så heter det i Diario) måste Broder Böhnisch, sedan Han, för at hämta frisk luft, den 12 gjordt en spatser-gång och derwid fallit utför en klippa, aldeles intaga sängen, och det såg genast så ut, at hans hemgång war för handen; men han önskade förut få tala med sin swåger Mattheus Stach. Wi skickade strax et par kajaker til Lichtenfels, at hitkalla densamma. Desse kommo den 17 tilbaka, med berättelse, at de wid bortresan träffat Broder Bek, med deß hustru, på hitwägen, och at de funnit Broder Stach sjuk i Lichtenfels. De förre anlände ock hos oß den 18. til allas wår fägnad och glädje. Den 19. höllo wi conferentz öfwer wåra då warande omständigheter, och funno rådligast, at Mattheus Stach komme i detta år hit, och förestode denna Mission, som ännu är långt widlöftigare än den Lichtenfeltska, så framt han annars funne sig willig dertil, och de wille därstädes släppa honom ifrå sig.„ Sedan Missionären Johan Bek den 24. hållit Communionen, åfwen som Han dagarna förut hållit de flesta sammankomster, for han den 25. tilbaka åt Lichtenfels, för at påskynda Missionären Stachs hitresa. Men denne kunde dock icke hit ankomma,

 för

för än den 4 Augusti, och altså twå dagar efter sal. Böhnisches begrafning, hwilken redan den 29. Julii gått in i sin HErras glädje. Denna wid Grönländska Missionen nästan i tretie år warande trogna, flitiga och wälsignada tjenarens lefwernes-lopp och sidsta lefnads-stunder, kunna läsas i andra Bihanget til sednare delen af Grönländska Missions-Historien, ifrån Pag. 1171. til 1178. Böhnisch war den förste och hitintil den endaste, som HErren ifrån sin Post härstädes inom 36. år hänkallat.

Jag wil utur Diario allenast ännu tillägga följande, angående Hans begrafning: „Sedan wi mide på begrafnings-platsen arbetat så djupt in i sten-grunden, at en lik-kista där kunde få rum, och grafwen med tegel-stenar war upmurad, blef den sal. Broderns Lik den 2 Augusti ställdt i Salen, och Grönländarne fingo Chor-wis lof at gå in, och än en gång bese detsamma. Hwarje Chor-afdelning söng, under en sakta musik, några werser om åstundan at skiljas hädan och wara när Christo, och man såg derwid många tårar rinna. Sedan Grönländska Församlingen efter middagen samlat sig på Salen, hölt Missionären Valenhorst et eftertänkeliget tal öfwer dagsens lösen, Ps. 45: 10. som härtil ganska wäl passade sig: uti **Dinom skrud gå Konunga döttrar; och i den klädnad wänta efter Din glädjes uppenbarelse.** Sedan den sal. Brodrens märkwärdigaste lefnads-omständigheter blifwit föreläsna och berättada, togs Liket up af 10. Grönländska Arbetare, och bars til grafwen. Framför båren gick Missionären, och Catecheten Heinrich Hükel med grönländska Schol-ungdomen. Efter båren gingo den saligas slägtingar,

gar, och några wänner från Danska Nybygget. Dernäst följde grönländske Mans-personerne, och sedan Qwinfolken, efter Brödra-Församlingarnas plägsed. Liket wardt under wanlig begrafnings-liturgie nedsatt i grafwen, och med stenar ommuradt.„ Sedermera har en af Tälgsten förfärdigad lik-sten blifwit lagd deröfwer, med påskrift: **Här hwilar Friedrich Böhnisch, född i Kunewalde uti Mähren, den 16 Apr. 1710; blef 1734. af Evangeliska Brödra-Församlingen i Herrnhut, sänd såsom Missionär til Grönland; gick härstädes, såsom den förste af sina Bröder, den 29 Julii 1763. in i sin HErras glädje.**

§. 2.

Den 4 Augusti anlände **Mattheus Stach** ifrå **Lichtenfels**, och tog emot Husfaders-ämbetet, och Missionens direction. Hans närmaste Hjelpare war **Diaconus Balenhorst**, hwilken med sin Hustru hade upsigten öfwer Hushållningen, men i synnerhet lät sig wårda om de gifta Grönländarne och de ogifta af qwinno-könet; äfwen som **Böhnisches Enka** hade upsigt och särskildt omak för Enkorna, och Catecheten **Hükel** såg de ogifta Grönländarna och Gossarna til goda. Denne höll ock Schola med Gossarna, och Balenhorst med Flickorna. Wid utwärtes arbetet, som **Missions-Assistenten Johan Böhnisch** hade at sköta, grep hwar och en til med, så mycket tiden och krafterne honom tilläto, och wid hwarjehanda farliga tilbod skyddade dem HErrans Ängel för skada och olycka.

Men genom den sal. Böhnisches sjukdom, som just i bästa sommar-tiden inföll, blefwo de altför mycket

ket hindrade i sina närings-wärf och hushålls-angelägenheter, emedan en af dem måste altjämt blifwa hos honom, och waka om nätterna. Dertil med war nästan ingen drif-wed til finnandes på några mil när, och de som foro ut at samlan, kommo gemenligen, efter några dagars sökande, tomhändte tilbaka. De fingo wäl underrättelse, at en mängd wed af et förolyckadt skepp flutit i land wid Harna; men wid det de wille afhämta densamma, funno de intet annat än kohl, emedan de Wilde hade brändt up honom, för at derutur bekomma järn. At fiska och jaga war ingen wån, och måste de fägna sig, om de kunde på Harna skära nödig bränn-torf, och samla gräs för Fåren, innan Grönländarne förtrampade detsamma. Och efter Grönländarne om sommaren, som altid är så ganska kort, äfwenwäl hafwa öfwernog at syssla, och i synnerhet nästan dageligen bruka sjelfwe sina båtar, hwilka altid med 5 eller 6 personer måste besättjas; så kunde icke heller Bröderna af dem, äfwen emot bästa betalning, wänta någon hjelp. Det kom dem altså oförlikneligen wäl til paß, at Grönländaren Johanan, som år 1748. warit i Europa, och i anseende til sin uti Europeernas hushållning ärhållna insigt, wisade mer eftertanka, än de andre, ärböd sig sjelfkrafd, at i möjeligaste måtto hjelpa dem. Han for för dem på fiskeri; til torfs och gräs-hämtning länte han dem sin båt och roddare, så ofta han ej sjelf oundgängeligen behöfde dem; lät ock afhämta Missionären Stach ifrån Lichtenfels, bragte brefwet, som innehölt tidning til Europa om sal. Böhnisches hemfärd, om bord på et 40 mil i Norr wid Sudbay liggande skepp, och lärde de andra Grönländarna,

huru

huru och hwarmed de, i dessa swåra tider, kunde underlätta sina lärares utwärtes arbete. Denna hjelpen blef, jämte wanlig betalning, med mycken tacksamhet emottagen, och Gud prisades, för det Han gjordt Grönländarna dertil willige.

§. 3.

På Grönländarnas sinnen och hjertan hade den sal. Böhnisches hemfärd et stort intryck. Alle beklagade saknaden af en trettie årig lärare, hwars uthärdande ståndaktighet i de första åren, under hwarjehanda wederwärdigheter, i hunger och bekymmer, förakt och lifs-faror, hos många af de gamla, war ännu i friskt minne; och hwars flit och trohet, smorda och wälsignada förfarande wid predikningar och de hel. Sacramentens administrering, såsom ock hjerteliga kärlek och medlidande, och hwaräst nödigt war, alfwar och nit om Guds hus, ingom kunde wara obekante. Månge ångrade med tårar, at de icke gjordt sig Hans lära och exempel så til nytto, som wederbordt. Detta förorsakade uprigtiga samtal emellan dem sielfwa, och med deras Arbetare; gaf ock anledning til förnyada beslut, at af hjertat öfwerlemna sig först HErranom, och sedan Församlingene; at tacka Honom för de trogna Lärare de ännu hade, at bedja Honom ärsättja deras ställe, som redan afsomnat, och underslödja de afmattada, samt at hädanefter i sielfwa werket wisa sit tacksamma hjerta medelst behörig upmärksamhet och lydna för Evangelii lära.

Uti Brödernas Diario finner man här och där behageliga spår til sådant. Så snart Grönländarne åter flyttat in i sina winter-hus, kommo barnen gärna och friwilligt i schola, och til de dageliga barna-stun-

der eller Catechisationer, hwilka ock ofta af de fullwäxta blefwo besökta. Wid sina Lectioner woro de ej allenast upmärksamma och flitiga, och wid all den frihet, hwaruti föräldrarne låta dem, efter grönländska wiset, upwäxa, sina lärare lydiga: *) utan wid deras läsande, sjungande och lärande, särdeles wid Catechiseringen, och aldramäst wid de, tid efter annan, anställta privat-samtal med hwar och en särskildt, yttrade sig ock ganska ofta kraftiga nåde-rörelser, hwarom tårrinnande ögon hos många báro witnesbörd.

Om de odöpta och Catechumenerna, hwaraf ännu et tämmeliget antal war öfrigt ifrå de förra åren, hörde man ofta angenäma intyg i Hjelparenas Conferentser, huruleds här och där någon yttrat sig för dem om sit själa-tilstånd, och lagt å daga sin längtan efter syndernas förlåtelse, och efter den heliga döpelsen. När det då dertil kom, at någre af dem blefwo döpte, eller ock blott ibland Dop-Candidaterna uptagne, kunde desse för glädje, och de som ännu måste blifwa tilbaka, för sorg och trängtan skull, icke afhålla sig ifrå gråt och tårar.

Wid et dylikt tilfälle göres den anmärkning, at folk, som en gång haft anfordran, at bo hos de trogna och omwända sig, men af sina slägtingar blifwit emot sin wilja bortsläpade, hafwa ofta strax derefter blifwit

*) Jag finner en gång, såsom något besynnerliget, anmärkt, at twänne barn för sit släta upförande skull blifwit näpsta och slagna. Föräldrarne förrätta detta sielfwe, efter Grönländska Hjelparenas förut hållna öfwerläggning och godtfinnande. Det är sällan nödigt, och wid min därwaro kom det aldeles icke före. Se härom 3 Bok. §. 14. 10 Bok. §. 34.

blifwit utur tiden kallade: utan twifwel derföre, emedan den trofaste Herden ej mer wil låta rycka utu sin hand de Får, som en gång gifwit Hans röst gehör, utan will häldre bringa dem i säkerhet. Men de som sielfwe stått Nåde-kallelsen emot, och sedan de redan bodt hos de trogna, ehuru de ännu icke upoffrat sig HErran Christo uti döpelsen, af kärlek til werlden och til synden blifwit affällige och otrogne, och derföre gått sin wäg, de hafwa strax derefter blifwit de uslaste människor, argare än de öfriga Wilda, och om många har man fått weta, at de tagit en usel ända. Dock har man ock några, ehuru få exempel af dessa, at de först efteråt rätt besinnat sig; och, sedan de med synder, och äfwen med allehanda olyckshändelser, blifwit tilräckeligen straffade, åter wändt tilbaka och omwändt sig til Gud. Flera exempel har man af det förra slags wäckta folket, som kort eller långt efteråt, genom deras fiendteliga anhörigas et eller annat timmade olyckliga döds-fall, blifwit i frihet försatte, at obehindradt åtlyda den fordna nåde-kallelsen, och at ännu här i tiden, i gemenskap med de trogna, åtnjuta den salighet, som JEsus dem med sit blod har förwärfwat.

§. 4.

Om de döpta blifwer, bland annat, följande anmärkt: „Uti Hjelpare-Conferentsen meddelte hwar och en underrättelse om sit sällskap. Af allas aflagda witnesbörd, kunde man inhämta kärlek och enighet hjertan emellan. Sällskaperna hållas flitigt, med wälsignelse, och än framgent i wanlig enfaldighet.„ *) En annan gång heter det: „Wi hörde hugneliga intyg om

*) Se derom 10 Bok. §. 33.

om de saliga werkningar, som Jul-högtidens firande haft med sig. J synnerhet gjorde föreläsningen af Historien om JEsu människo-blifwande och födelse, et sådant intryck hos många, at de med mycket eftertryck betygade för Grönländska Hjelparena, huru wigtig och stor den lyckan wore dem, at få wara i en Frälsarens Församling, den Han skänkt sit ord, och kungör den salighet, hwilken Han genom sin födelse, lidande och död, allom människom förwärfwat.„ Barnen hafwa ock mycket talat om detta ämne sins emellan, och en flicka hade sagt til sin moder: „Ack! huru glad är jag, at jag får wara här i Församlingen.„ På tilfrågan om orsaken, hade hon gifwit til swar: „Emedan jag här hörer så mycket godt om Frälsaren, hwilket likar mit hjerta wäl, och jag äfwen ser Systrarna hafwa sådan kärlek inbördes, och til barnen. Säg, min Mor, om du wäl sedt och hördt något sådant hos de otrogna, den tiden du ännu war et barn?„ Modrens tårar måste tjena dottren til swar på denna fråga.

Öppenhjertighets-gåfwan, at rent ut bekänna och yppa alt elände och förderf, och deröfwer utbedja sig råd, rättelse och tröst, begynte alt mer och mer wisa sig wid Grönländarnas annars dolska och inbundna wäsende. Altså heter det en gång: „En Broder klagade med tårar öfwer sit hårda och obrutna hjerta, och at han haft i sinne, at göra ondt; men Frälsaren hade det förhindrat.„ Han blef, såsom en sådan eländig syndare, häwist til Frälsaren, som gärna förlåter synder, och äfwen genom sin blod kan rena ifrån all odygd. „Ack! sade han derpå, detta är mig

mig en stor tröst; ty jag wille dock gärna frias från alt sådant, men sjelf kan jag aldeles icke hjelpa mig.„

Om Communicanterna heter det: „Wid det man hölt nattwards-förhör, märktes wäl ännu myc-ket ibland dem, som ej kan wara Frälsaren och oß til fägnad; men hos alla funno wi dock upriktiga, öpna-da och blygdfulla hjertan, och den kåre Frälsaren gaf oß frimodighet, at denna gång släppa allasamman til den hel. Nattwarden; Ty fast än wi hittils hyst den tankan om några, at wi måste råda dem än en gång pröfwa sit tilstånd, och förlika sig med dem, emot hwilka de, eller hwilke emot dem, kunde hafwa något oklareradt; så wisade sig dock, när de andra resorn kallades, at Frälsaren genom en ny nåde-blick hade låttat deras hjertan.„ En annan gång heter det: „I Conferentsen öfwer Communicanterna kunde wi hjerteligen fägna oß öfwer nu warande nåde-gång, och öfwer Frälsarens arbete, at göra dem til rätt sa-liga fattiga syndare. Wi funno hos dem bögda och öpnada hjertan. Men somligom, med hwilka den Hel. Ande ännu icke aldeles kunnat i denna punkt nå sit syftemål, måste wi råda, at denna gång blifwa ifrå Natt-warden, och i medlertid bättre besinna sig.

Apostelens förmaning: **Så ofta I äten af det-ta bröd, och dricken af denna kalk, skolen I förkunna HErrans död, til deß Han kommer,** (1 Cor. 11: 26.) hafwa Grönländarne äfwen lagt på hjerta och minne. Ty så heter det en gång, strax efter en Nattwards-begående: „Wi hörde, at några af wåra Enkor warit på besök hos en sjuk Enka i grannskapet, och i många andra qwinfolks närwaro för henne beprisat den salighet, som JEsus med sin

blod

blod och död oß förwärfwat, såsom den enda sak, hwaruti hjerta, själ och sinnen böra lefwa, både när man är frisk och sjuk. Den sjuka har deröfwer betygat sin förundran, och bedit om flera sådana tröstelige ord, som likade henne ganska wäl.»

§. 5.

At förkunna HErrans död, war i synnerhet Hjelparens göromål, då de, wid Fisk- och Skjäl-fänge af nattenes mörker öfwerfallne, nödgades taga herbärge hos Hedningarna, eller annars råkade i sällskap med dem. De beklagade allenast, at få Hedningar uppehöllo sig detta år här i nägden, och ibland desamma woro än färre hungrige efter lifsens ord. I Januarii månad, då i anledning af Frälsarens ord: I ären jordenes salt, ꝛc. I ären werldenes ljus, ꝛc. (Matth. 5: 13, 14.) en Förmaning blifwit hållen til de Troende, at de skulle låta sit ljus lysa för människomen, hwarom Hjelparena i deras Conferents i synnerhet blefwo än ytterligare påminte, hörde man med förnöjelse, huru de togo i akt alla lägenheter och tilfällen dertil; men ock med bedröfwelse måste man förspörja, at Hedningarna icke wille förstå sådant. De hade, sade desse, ännu icke hördt derom; men om den stora wattuflod, som en gång öfwerstigit alla bärg, hwilket de dock icke tro kunde, hade de mycket hördt. Andre hade sig åter en annan Historia bekant, och wille gärna höra än flera sig förtäljas; men at höra om Frälsaren och den salighet, som Han med sin blodsutgjutelse oß förwärfwat, derefter sporde man ännu ingen åstundan. Somlige frågade, om då Frälsaren åfwenwäl wäxt fram utur jorden, såsom den första männi-

menniskan? *) „Nej, (sade en af de wåra,) Han har warit ifrån ewighet, och skal i ewighet förblifwa. Han har skapat alt, som I sen och icke sen: och den första menniskan har Han icke låtit framwäxa utur jorden, såsom gräset, utan med stor wishet och til helt saliga affigter bildat och skapat honom af en jordklimp, och gifwit honom en förnuftig själ. Men då menniskorna genom olydna hade fallit af ifrå Honom och råkat i stort elände, har det hjerteligen ömkat Honom. Han har sedermera sjelf blifwit menniska, gjordt och lidit alt för dem, hwad de för sina synders skuld hade bordt lida; har för dem låtit sig piska, såra och på korssens träd uphänga; har utgjutit all sin blod, blifwit död och begrafwen, har åter upstått och farit til himla. Genom sin död och blodsutgjutelse har Han ifrå döden frälst alla menniskor, och äfwen oss Grönländare, och förwärfwat oss ewigt lif och salighet. Ty den som nu lärer tro på Honom, han får et lif och en salighet i sit hjerta, hwarom han förut ej kunnat göra sig något begrep; och när han dör, kommer han til den, som blifwer ewinnerliga„ o. s. w. Detta föll Hedningarna owanligt och underbart före. Somlige sade: det är mycket angenämt at höra, wi skulle wäl också wilja omwända oss; men - - och derwid förblef det denna gång.

Äfwen densamme besökte ock Hedningarna i Okeitsok, hwilke redan hördt mycket, til en del ock något lärdt förstå, men än framgent trodde sin Angekok mera, och föregåfwo til orsak, hwarföre de ännu icke omwändt sig, såsom de ofta tagit sig före, at

*) Deras traditioner om de skapade tingens första ursprung, se 3 Bok. §. 38.

at de nemligen icke hade tid at höra så mycket, och icke kunde rätt fatta och minnas, hwad de hörde. „Nej, sade han, detta är icke orsaken, utan hwad Frälsaren säger om människorna i sin tid, hwilka nog wetste, förstodo och kunde derom tala: **de älskade mer mörkret än ljuset, ty deras gärningar woro onda.** (Joh. 3: 19.) Det kommer blott derpå an, at man en gång med alfwar wil omwända sig: tron skänker Frälsaren wisserliga.„

Hos några Söderländare i **Kangek**, hade en del grönländske Bröder måst hafwa härberge några nätter, och då ofta funnit lägenhet, at lägga dem sanningenes ord närmare på hjertat. Många hade ock annammat ordet, och några gånger utropat: „Ej! det är mycket angenämt at höra, ꝛc.„ **Det är et fast ord,** (säger Paulus 1 Tim. 1: 15.) **och i alla måtto wäl wärdt at man det anammar, at Christus JEsus är kommen i werldena, til at frälsa syndare.** Har man allenast först bragt det så wida hos Grönländarna, at de gärna höra och annamma detta ordet; så blifwer frukten icke ute, om den ock aldraförst efter några år skulle uppenbara sig. Och hos mången lär man först i ewigheten få se frukten.

Häremot woro andre Hedningar så slemme, at de sökte förleda och bortföra ungt folk ifrå de troende, särdeles Gossar, dem de wetste så wäl at betjena sig af. Missionären anförer derom följande exempel: „Den 29 Sept. for jag til Sundet, at besöka wåra Grönländare. En döpt Gosse, som farit ifrå dem til de Wilda i Kangek, hade af dessa blifwit förledd, at hos dem qwarblifwa. Wåre Bröder sökte honom,

men

men kunde ej finnan igen. Jag for omkring på alla Har, at söka honom; men Hedningarna sade sig ingen kunskap hafwa om honom: han war icke heller hos dem til finnandes; ty de hade förstuckit honom emellan klipporna. Jag blef öfwer natten hos dem, fant honom följande morgon, och tog honom med mig tilbaka til Sundet, samt lemnade honom i en beskedelig wårds omwårdnad; ty hans förra foster-fader hade för mycket sedt genom fingren med honom. Densamma lofwade han wara lydig, och har jämwäl sedan burit sig bättre åt.„

§. 6.

Grönländarnes näring war tämmeliga lycklig i detta år, särdeles i början deraf; emedan wäderleken war här wacker, lugn och warm i Januarii månad, just på den tid, då den strängaste köld förspordes i Tyskland; den war ock med mindre fahra förknippad, efter ej så många och häftiga stormar yppade sig, som de förra åren. Likwäl råkade Bröderna ut för flera olycks-händelser nu, än nånsin i det stormsammaste år. Wid det en ogift Grönländska skulle samla sjögrås, föll hon i många andras närwaro utföre klippan i sjön, och af de mot landet brusande häftiga wågor genast förqwafdes, innan de andra kunde skaffa henne hjelp.

I Junio blef en med strömming för starkt lastad båt, midt emot nybygget, i många Grönländares och Europeers närwaro, af en stor bölja kullstjälpt och bortdrifwen. Köpmannen skickade wäl et par Matroser dem til hjelp i et Europäiskt fartyg; men innan desse kunde få detsamma ut frå landet, hade re-

dan

dan de fem Grönländskor, som rodde qwinno-båten, drunknat. De fiskade up try lik; de andra tu hade strömmen bortfördt, och fingos ej igen. De igenfundna try liken blefwo den 16 Junii begrafna, sedan et tal war hållet öfwer Uppenb. B. 20: 13. **Hafwet gaf igen de döda, som deruti woro**; til tröst för dem, som icke fingo i jorden grafwa ned dessa sina förolyckada anförwandter. Ty Grönländarne hafwa mer fasa för at blifwa obegrafne, än för sjelfwa döden; hwarföre de ock, när de kantra, bjuda til at krypa utur kajaken, och fastbinda sig derwid, eller wid blåsan, eller åtminstone hålla sig fast derwid, på det man måtte kunna igenfinna och begrafwa deras kroppar: Ibland de förolyckada woro: **Jacobina**, en Enka; **Sabina**, hennes Dotter, som war gift med **Michael Kiutikak**; **Sibylla**, en ogift syster. Dessa tre blefwo igenfundna och begrafna. Ogifta systern **Petronella**, och Flickan **Beata**, blefwo af wågorna bortsköljde.

En Grönländare, som icke förstod konsten at med kajaken åter uprätta sig, *) blef af en swindel öfwerfallen och stjälptes omkull; men kom dock åter til sansning, så snart hufwudet af kalla wattnet blifwit swalkadt; kröp under watnet ut ur kajaken, och hölt sig derwid fast. I medlertid kommo de andre honom til hjelp, hulpo honom, at återstiga in, och förde honom hemåt.

Deremot måste tre andre på detta sätt mista sit lif:

1) **Petrus** kom 1739. med många nästan ihjälswultna och förfrusna Grönländare, til oß; men då

nöden

*) Se derom 3 Bok. §. 9.

nöden war förbi, for med dem åter sin wäg. *) Dessa människor drogo sedermera ifrå den ena orten til den andra, men behöllo altjämt någon kärlek och tiböjelse til oß. De flesta hafwa kommit til **Godhaab**, och af Herr **Drachart** blifwit döpta. Wår salige Broder kom 1754 med sin Famil!a til oß, blef 1755 döpt, och 1760 delagtig af den hel. Nattwarden. Hans gång ibland oß, war stilla och enfaldig. När man talte med honom om hans hjerte-ställning, war han gemenligen mycket rörd; och hwad han med orden icke nogsamt kunde uttrycka, det gåfwo oß hans wåta ögon at förstå. För öfrigt war han redan gammal och half blind, derhos jämwäl mycket fattig, och tarfde ofta wår handräckning, hwarföre han altid war ganska tacksam. För kort tid sedan, hade han af en häftig skrämsel fått fallande-sjukan. Då han nu, den 22 Januarii, for bittida om morgonen ensam ut, at besöka en wän, kantrade han, förmodeligen under en åter åkommen paroxysmus, ej långt ifrå landet, och blef af dem, som efteråt foro där fram, död funnen och hemförder.

2) **Andreas**, en Söderländare, hörde, i många års tid, Evangelium med stark öfwertygelse, men kunde icke resolvera sig, at följa sina Föräldrars exempel, hwilke redan kommit til trona, emedan hans hug låg åt en wiß person, som ännu wistades ibland Hedningarna. Han war en lustig och flygtig människa, och det drog långt ut på tiden, innan den Hel. Ande kunde öfwertyga honom om hans förderfwada tilstånd, och göra honom en Frälsare oundgängelig. Men

*) Se år 1739. §. 1.

Men då detta war skedt, kom han 1754 med sin hustru til oss, ärhöllt den hel. Döpelsen, blef ringa i sina ögon, och barnslig emot Frälsaren: och då han annars brydde sig om ingen människa, utan gjorde hwad honom sjelf lyste, lärde han sig nu äfwen at wara lydig, och tog sig icke lätteligen något före utan sina lärares råd och wetskap. Han war en flitig och lycklig Förwärfware, lefde med hwar man i fred och wänskap; om han ock i något mål felade emot någon, så lät han strax förmå sig at ingå förlikning. En Själ ryckte omkull honom, då han redan fastbundit en annan wid sin kajak. Efter han aldrig lärdt konsten, at åter sjelf uprätta sig, så kröp han utur kajaken. Hans swåger Philippus hastade dit, och wille taga honom på sin kajak; men blef sjelf af de starka wågor twå gånger omstjälpt. Han kunde altså blott fästa honom bredewid sin kajak, och så föra honom med sig til lands. Under wägen talte de ännu åtskilligt, och den förolyckade tröstade sin swåger, och lät äfwen trösta sin hustru dermed, at han icke blefwe förlorad, utan komme til Frälsaren. Efter wågorna altjämt slogo öfwer honom, och han för köld skull war blifwen helt stel, så war själen redan bortfaren, innan han kunde komma til lands. *)

3) Gideon kom 1747 hit, med sina föräldrar och syskon. De woro alle af en stilla sinnes-art, och icke

oskicke-

*) Detta och flera exempel, hafwa gifwit anledning, at meddela wåra Missionärer utförlig efterrättelse, om de nya rön och försök, huru de i wattn förolyckade personer, genom tidig hjelp, ännu kunna bibehållas wid lif, och huru man i det afseende med dem förfara måste, för at dermed wara Grönländarne i synnerhet til nytto.

oskickelige til Guds rike. Frälsaren feck snart råda om hans hjerta, och han behöfde icke länge wänta på döpelsen och den hel. Nattwarden. År 1754 trädde han med sin efterlefwerska i ägtenskap, deruti han måst utstå mången beswärlighet; men han lät, för sin egen person, af ingen ting störa sig uti umgänget med Frälsaren, samt i tolmod och kärlek. Han hyste ringa tankar om sig sielf, älskade hwar man, och war willig at tjena, så ofta man tarfwade hans hjelp. Han war af en swag kropps-constitution, och kunde icke heller rätta sig up, då han kantrade. Enär han wid stormaktigt wäder wille ro hem en Själ, wardt han kullstjälpt. Boas, som for framför honom och wille forthjelpa hans genom en rem wid sit fartyg fastbundna kajak, märkte genast omstjälpningen, wände om och wille uprätta honom; men blef derwid äfwenleds af stormen kullstjälpt; och efter det redan war natt, nödgades han, til sin största grämelse, öfwergifwa honom, afskära remmen, och wara betänkt på sin egen räddning.

§. 7.

De förändringar, som för öfrigt, i detta år, tildragit sig, will jag korteligen anföra med Missionärens egna ord wid slutet af Diario.

„Sedan Broder Stach, hade, med Barnen firat sidsta dagen af året, och gjordt dem tjenliga föreställningar, samt i en hjertelig bön anbefallt dem Barnawännen til ny nåd och förkofring; församlade sig emot klok. 11 om aftonen, de fullwärte på Kyrko-salen. Broder Balenhorst höll då et tal öfwer dagsens Lösen: Wårs HErras JEsu Christi nåd, och Guds

kärlek, och den Helga Andas delaktighet, ware med eder allom. Amen! 2 Cor. 13: 13. Detta gaf anledning at påminna sig Frälsarens outsägeliga nåd och kärlek, den Han bewisat på denna Nation i gemen, och i synnerhet på wår lilla flock, i förflutna året; hwaraf allenast följande med blygdfullt och årkänsamt hjerta anfördes. Wårs HErras nåd och Hans wandrande ibland oß, anse wi för hufwud-orsaken til all wälsignelse, frögd och salighet, som wi samt- och synnerligen årfarit. Evangelii ljus, hwarmed Han begynt uplysa detta arma folket, har Han åfwen, i detta år, låtit helt klart skina ibland oß. Wi hafwe tydeligen förspordt den Hel. Andas arbete på hjertana, til at alt mer och mer uptäcka dem grundförderfwet, at, til deras heliggörelse och bewarelse, föra dem, på de saliga syndare-spåren, til JEsu sår, och göra dem öppenhjertiga, så at de med sin dålighet ej gömma sig undan, utan wisa sig just sådana som de äro, och låta råda sig. Högaktningen för den hel. Nattwarden har icke af-utan märkeligen til-tagit uti Communicanternas hjertan; åfwen som längtan derefter förspordts hos de döpta, af hwilka sju blifwit dertil confirmerade och admitterade. Den hel. Döpelsen hafwa 21 fullwärte och 17 barn, tilsammans 38 själar, århållit, af hwilka try barn redan äro afsomnada. De dödas antal belöper sig til 30 personer. Wår käre Frälsare har åfwen behagat bortkalla sin Tjenare, Friedrich Böhnisch, ifrå sit tretieåriga wälsignada arbete, och hans ben hwila sig här på wår kyrko-gård ibland de 300, genom ordet om korsset til tron komna, och före honom afsomnada Grönländare. Utur de ogiftas Chor, hafwa ser par trädt in i ägta

ståndet,

...das delaktighet, ware
...! 2 Cor. 13: 13. Detta
...ig Frälsarens outsägeliga
...wisat på denna Nation i
...wår lilla flock, i förflutna
...de med blygdfullt och år-
... Wårs HErras nåd och
..., anse wi för hufwud-or-
...ögd och salighet, som wi
... Evangelii ljus, hwar-
...ta arma folket, har Han
...klart skina ibland oß. Wi
...en Hel. Andas arbete på
... mer uptäcka dem grund-
...iggörelse och bewarelse, fö-
...re-spåren, til JEsu sår, och
... at de med sin dålighet ej
...isa sig just sådana som de
...Högaktningen för den hel.
...an märkeligen til-tagit uti
...; äfwen som längtan der-
...öpta, af hwilka sju blifwit
...mitterade. Den hel. Dö-
...och 17 barn, tilsammans 38
... try barn redan äro af-
...al belöper sig til 30 personer.
...fwen behagat bortkalla sin
...isch, ifrå sit tretieåriga wäl-
... den hwila sig här på wår
... genom ordet om korsset til
...om affomnada Grönländare.
...fwa ser par trädt in i ägta
ståndet,

ståndet, och otta Grönländskor äro i Enko-stånd försatte. Ifrå Hedningarna, som til ringa antal bodt här i nägden, detta år, hafwa allenast twå personer kommit til oß. Församlingen består af 427 Döpta, hwilke med 23 ännu odöpta, utgöra 450 Inwånare. De hafwa altså i detta år märkeligen aftagit, ty flere äro döde än födde. Wid midnatts-tid föllo wi med lofsång wår trofasta HErra til fota, tackade Honom för all den nåd, Han i förflutna år bewisat på denna lilla hop, bådo Honom om tilgift af alt det, hwarmed wi bedröfwat Hans trofasta hjerta, och anhöllo om ny nåd och nya saligheter utur Hans förtjenst. Församlingen blef sedan dimitterad med et fägne-rop utaf nya årets första Lösen: Si, nu är den behageliga tiden; si, nu är salighetenes dag! 2 Cor. 6: 2.„

✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠

Tretionde andra året 1764. Om Ny-Herrnhut.

Innehållet.

§. 1. Johan Sörensen kommer med twå nya Hjelpare tilbaka ifrå Tyskland. Missionärerne och deras Hjelpare wärlas om på bägge ställen. Förändringar wid Colonierna och Missionerna i Godhaab och Sockertopp.

§. 2. Hos de i grannskapet boende Hedningar uträttas ej något, som har bestånd, och ingen af dem winnes i detta år.

§. 3. Efterrättelse om Hedna-fästens firning, om åminnelse-dagen af Grönländska Mission, och om Nyårs-natt-wakningen, jämte summariskt uprepande af guddomeliga wälgärningar.

---

§. 1.

Nedan förledit år hade en omwäxling med bägge Missionernas Arbetare bordt försig gå, men den blef genom sal. Broder Böhnisches sjukdom förhindrad, och genom deß död aldeles om intet. Nu måste man wänta, tils Diaconus Johan Sörensen komme tilbaka från Tyskland, hwilken ock den 13 Augusti ankom, tillika med sin hustru, och Jungfru Salome Schlumberger, samt en Enkeman, Johan Zacharias, bägge ifrå Mähren bördiga. Så snart man med Fredrichs-haabiska skeppet fått underrättelse, at de woro på wägen, for Mattheus Stach den 19 Junii ifrå Ny-Herrnhut tilbaka til Lichtenfels; hans fyra och sjutie-åriga moder, och hennes dotter, Böhnisches efterlefwerska, följde honom efter, den 7 Augusti, och hade, för motwind och regnwäder skull, en långwarig och beswärlig resa. Med deras båt kom Johan Bek den 23 Augusti derifrån hit til Ny-Herrnhut, til at wara Styresman wid denna Mission. Deremot reste Michael Balenhorst med sin hustru den 7 Sept. til Lichtenfels i samma ärende, sedan de til Johan Sörensen öfwerlemnat hushålls-styrelsen, och hade en owanligt snäll

sjö-resa

sjö-resa af tre dagars tid, då twärtom deras roddare måste tilbringa 11 dygn på återresan. I medlertid hade den med skeppet nyligen ankomna Jungfru, Salome Schlumberger, den 29 Augusti blifwit med Catecheten Heinrich Hükel til et heligt ägtenskap förbunden. Enklingen Zacharias sysselsatte sig, jämte språkets inhämtande, med utwärtes göromål, hwilket war så mycket nödigare, som Missions-Assistenten Johan Böhnisch, ifrå detta års början, warit sjuklig, och i Moy-månad, ute på marken, blifwit af dåning och tillika blod-upkastning öfwerfallen, hwarwid han säkert måst storkna, om icke Missionären långt ifrån fått se honom, och kommit honom til hjelp. War altså Mission i Ny-Herrnhut på den tiden i så måtto bestyrd: Johan Bek hade Direction; Johan Sörensen, hans närmaste hjelpare wid ämbets-skötseln, bestyrde tillika om hushållningen, och hade upsigt öfwer Grönländarnas näring. Heinrich Hükel lät i synnerhet, såsom Catechet, wårda sig om ungdomen i andeliga och lekamliga mål. Johan Böhnisch och Zacharias gingo Diacono Sörensen förnämligast til handa i hushålls-wäsendet.

Wid slutet af innewarande års bref, lägga de å daga sin ärkänsla för denna nya inrättning ibland dem; tacka alla dem, som taga del i HErrans werk ibland Hedningarna, för deras biträde och åtanka i kärlekenom, och anbefalla sig och Guds werk på Grönland, uti deras förbön och understödjande, såsom deras owärdiga medlemmar och swaga barn, hwilka å nyo öfwerlämna sig sinom HErra med kropp och själ, til des de uträttat Hans ärende, och fullkomnat Hans wilja.

Här kan jag icke med stillatigande förbi gå, at ock några märkwärdiga förändringar tildragit sig wid Colonierna Godhaab och Sockertopp. Härtils warande Missionären wid Godhaab, Herr Gregersen, for med detta års skepp åt Köpenhamn tilbaka, och lemnade Missionen til Herr Björn, hwilken redan förledit år, war med sin hustru hit kommen. Catecheten wid Sockertopp, Herr Bertel Larsen, (den äldste wid Danska Missions-werket, hwilken år 1739, kommit hit i landet med Missionären Drachart, under deß upsigt med wälsignelse arbetat några år wid Godhaab, och ifrå Coloniens början wid Sockertopp ensam förestått Missionen därstädes,) blef på Högloftl. Missions Collegii anwisning kallad til Godhaab, och af Herr Gregersen och Björn ordinerad til Missionär. Herr Larsens måg, Herr Sturm, emottog handels-styrelsen wid Sockertopp, af härtils warande köpman, Herr Anders Olsen, hwilken för någon tid flyttade til Colonien wid Godhaab, och sedermera åtog sig upsigten öfwer Walfisk-fångsten wid Colonien Holsteinburg.

§. 2.

Men at åter komma igen til Brödra-mission, så måste jag först och främst anmärka, at i detta år kunde nästan än mindre blifwa uträttadt ibland Hedningarna, än året förut, så at jag icke ens finner, at Ny-Herrnhut ifrå dem blifwit med några nya Inwånare förökt. De fleste hade flyttat bort, och de förbifarande Söderlänningar uppehöllo sig knapt i åtta dagar där i någden. De besökte Församlingen et par gånger, man talade ock deßutom med dem, och

de

de fleste tilstodo, at de hade ingen waragtig förnöjelse; men den naturliga böjelsen förqwafde alla goda rörelser hos dem. De som bodde på öarna, blefwo tid efter annan besökte. Och när Bröderna besökte sina Grönländare i Fjärden, i Sundet, på Kanget och på Kooköarna, eller foro ut at idka sin näring, wardt lifsens ord äfwen förkunnadt Hedningomen, som de träffade; och det blef nästan altid willigt och jämwäl med glädje anammadt. Men det gick merendels så, som det heter i liknelsen om Sädesmannen. Ordet kunde icke fatta rötter i de Wildas hjertan, hwilka likna de berg och klippor, hwarmed deras land är öfwertäckt. De trodde snart, och snart glömde de ock åter bort ordet: eller hwaräst det upgick, där förqwafdes det af detta lifwets omsorger och wällust, och bar ingen frukt. Sökte man at göra dem härifrån lösa, och bringa dem til de trognas samfund, hwars goda författning dem annars wäl behagade; så feltes dem icke på undskyllningar. „Jag wille gärna flytta hit, (sade en af dem) hälst min moster har stor längtan derefter; men jag har 80 mil härifrån, i söder, glömt några tält-stänger; dem wil jag först hämta.„ Och då man sade honom, at han borde förskona sig för en så lång wäg, på hwilken han kunde omkomma och gå förlorad; han torde wäl också härstädes finna wirke, at hugga sig tält-stänger utaf: så gaf han til swar, at sådant kostade honom mer möda, än en slik resa.

Förutan de förbifarande Söderländare, hade Bröderna det talrikaste besök i December af otta Grönländare från Kooköarna, hwilkom wi (heter det i Diario) beprisade HErrans död, och föreställte, på

 hwad

hwad sätt Han förwärfwat oß den ewiga saligheten. Hjelparena, til hwilka Hedningarna gingo i husen, gjorde sammaledes, och talade om Frälsarens månniskokärlek til sina händers werk, såsom ock om sin egen wälmågo, sedan de öfwerlemnat sig i Hans wäld. Hedningarna kommo ock flitigt i sammankomsterna, och hörde uppå med aktgifwenhet. Wid afskeds tagandet bådo wi dem, at de i sina hjertan wille flitigt öfwerwäga, hwade de hade hördt om sin Skapares och Frälsares kärlek: de hade samma rättighet dertil, som Inwånarna härstädes, hwilke redan åtnjuta saligheten i Hans förtjenst och lidande. De woro rörde, och lofwade snart komma tilbaka.

§. 3.

Om de offenteliga sammankomster, särdeles på Sön- och Högtids-dagar, wil jag denna gång ingen ting särskildt anmärka, undantagande om Hednafästen, om Grönländska Missionens åminnelse-dag, och om gamla årets slutning.

I den första sammankomsten, d. 6 Januarii, föreefter lästes rättelserna om Missionen ibland Negrarna på St. Jan, och på Jamaica sedan år 1761, såsom ock Bref ifrån troende Indianer i Nord-Amerika. Predikan höll Broder Stach öfwer Högtidsdagens Evangelium, om de första Hedningar, som tilbedit den nyfödda Juda-Konungen. I sidsta sammankomsten blefwo fem om nåden förlägne Grönländare, genom fridsens kyß, lagde til de Trognas samfund, och ibland Dop-Candidaterna til nästa gång uptagne; deruppå blefwo desamme, jämte här warande och Lichtenfelsska Församlingen, såsom ock alle troende af Hedningarna,

garna, ja alt Guds folk på jorden, under en på knå förrättad andäktig bön, på wårs HErras JEsu Christi trofasta hjerta lagde, och Honom anbefalte. En innerlig känsel af Hans nära närwarelse, åtfölgde denna och alla öfriga sammankomster på denna dag.

Den 19 Jan., såsom Åminnelse-dag af Brödernas första Mission til Grönland, föll Broder Stach, den endeste som af dem ännu är öfrig, ned på knä med Församlingen i morgon-bönstunden, tackade wår kära HErra för alt, hwad Han i 31 års tid har uträttat hos denna arma Nation, och anbefalte Honom densamma til nådenes ytterligare åtnjutande. Med Dop-Candidaterna taltes än en gång; hwarwid de med tårar i ögonen betygade sin stora åstundan, at med JEsu blod blifwa från synden rentwagne. Deruppå höle Broder Stach predikan öfwer Col. 1: 19. Ty behageligit hafwer warit, etc. och efter predikan blefwo sju fullwärte personer i Namn Faders, Sons och den Hel. Andas, til JEsu död döpte. Efter middagen begrofs den saliga Broder Nathanaels andelöse lekamen, hwilken Act Nye Danske Missionären, Herr Björn, med sin Hustru biwistade. Om aftonen hade hela Församlingen en kärleks-måltid, och det i twå afdelningar, emedan icke alle kunde på en gång få rum i Kyrko-salen; hwar wid Broder Stach förtäljde åtskilligt om sin kallelse til denna Nation, och om de händelser, som wid denna Mission tildragit sig i de första åren, då han ock ett och annat förklarade med Bibliska Historier, hwilka gjorde mycket intryck hos Grönländarna.

Wid årets slut den 31 Dec. påminte wi oß med barnslig årkänsla Guds goda beskydd wid många farliga

liga omständigheter til lands och sjös; såsom ock Hans nådiga försorg för oß och wåra Grönländare, hwilke i detta stormsamma år, dock funnit sin nödiga utkomst. Wårt ansigte öfwerhöljes med en blygdsam rodna öfwer wår oförmögenhet at wederbörligen tacka wår HErra, som ju altid älskat oß och twagit oß af wåra synder med sit blod; at Han ännu hos oß måste se få många fel och brister, dem Han oß dock dageliga och mildeliga förlåter, men likwäl för deras skull icke wändt sin nåd ifrån oß, utan ännu, på köpet, öfwerskuddat oß med ymnog tröst, så wäl i wåra dageliga sammankomster, och i synnerhet wid de månadteliga Församlings-dagar, wid uptagelser, Dop- och Nattwards-förrättningar, som wid det wi stundeligen se efter Honom och på Hans sår. Den ofwantil §. 1. omtalta Förändring med Arbetarena, som Grönländska Församlingen ännu aldrig på det sättet ärfarit, har lyckligen och, så mycket wi wete, til hwars mans nöje och upbyggelse skedt. I detta år äro döpte 6 fullwuxne, och 13 barn. Tolf personer äro komne til åtnjutande af den hel. Nattwarden. Sex par hafwa til ägta sammanlefnad blifwit förknippada, och 16 själar äro i fridsens stilla boningar försatta. För närwarande tid befinnas här 166 Communicanter, 276 döpta, och 14 odöpta, tilsammans 456 själar, hwilkom ordet om JEsu död och förtjenst alla dagar warder förkunnadt.

§. 4.

I denna JEsu döds förkunnelse hade några Grönländske Hjelpare haft en wälsignad andel. Af de många sköna Anmärkningar utur deras hållna tal, wil jag allenast anföra följande: En

ſjös; ſåſom ock Hans
Grönländare, hwilke
it ſin nödiga utkomſt.
a blygdſam rodna öf-
erbörligen tacka wår
ch twagit oß af wåra
u hos oß måſte ſe ſå
oß dock dageliga och
för deras ſkull icke
, på köpet, öfwerſkud-
i wåra dageliga ſam-
de månadteliga För-
er, Dop- och Natt-
det wi ſtundeligen ſe
Den ofwantil §. 1.
rena, ſom Grönländ-
på det ſättet årfarit,
vete, til hwars mans
detta år äro döpte 6
personer äro komne
twarden. Sex par
blifwit förknippada,
lla boningar förſatta.
år 166 Communican-
tilſammans 456 ſjä-
död och förtjenſt alla

nelſe hade några Grön-
gnad andel. Af de
tur deras hållna tal,
En

En af dem ſade en gång: „När wi någonſtädes komme tilhopa, pläge wi förtälja hwarannan, hwad wi ſedt och hördt. Jag wet wäl icke mycket at förtälja eder: jag wil bara ſäga eder en ting, hwilket jag ſå godt wet, ſom hade jag det ſedt och hördt; ty jag har det kännt och hos mig ſielf årfarit, nemligen, at wi äre eländige och förderfwade ſyndare, ſom alsintet godt hafwa af ſig ſielfwa. Men Frälſaren har genom ſin död och blods-utjutelſe förwärfwat oß alt godt, och det ſkänker Han oß gärna, ſå ſnart wi det bara med långtande och troende hjertan wilje emottaga. Denna längtan ſöker den Hel. Ande at hos hwar och en åſtadkomma, dermedelſt, at Han gör enom ſjälenes och kroppens briſt och förderf uppenbar. När nu den Hel. Ande dermed är ſyſſelſatt, måſte wi icke ſlå det i wädret, eller wara ſåſom de ſofwande, hwilke icke wilja låta upwäcka ſig: ty annars går det oß, ſåſom en, den der altjämt ſofwer, medan de andre i huſet äta; och när han waknar, är han ſwag och matt, och måſte kanſke länge wänta, innan han åter får ſå god lägenhet, at ſtilla ſin längtan.„ &c.

En annan gång bad denſamme ſina åhörare pröfwa ſig, om de öfwer all ting älſkade Frälſaren, eller om någons hjerta hängde mer wid ſina barn, föräldrar, ägta maka, eller hwad det wara må, godt eller ondt. Denna fråga wore nödig, at i tid och ofta blifwa anſtäld, på det man ej måtte blifwa til ſkam, då Han, i hela werldens åhöro, en gång ſkal fråga: har du älſkat mig öfwer all ting?

Han ſade ock en annan gång ſå: „Det är wäl en bitter och oangenäm ſak, at ſe ſig i ſin hela nakenhet, och känna ſit förderf och oförmögenhet til alt godt; men det är dock oundwikeliget. Derigenom kan Fräl-
ſaren

faren först göra sin förtjenst rätt stor för oß. Kunde wi ock utan slik eländes-känsla komma til nåd, så skulle wi dock allenast til hälften blifwa deröfwer glade. Ty den som icke rätt inser och känner sit djupa förderf och elände, eller ännu tänker dessutom upfinna något medel, at hjelpa sig derutur och bewara sig derföre, han kan omöjeligen begripa och än mindre i sit hjerta med fägnad förnimma, hwarföre Gud sjelf har måst blifwa människa, göra och lida så mycket, swettas blodig ångest-swett för människornas synder skull, och genom så många slag, hudflängning och sår, utgjuta sin blod, til at en gång för alla göra oß lösa ifrå det otäcka och wedersmyggeliga ting, som wi kalle synd, och at hela oß ifrå wårt förderf.„

En annan förde sina åhörare til sinnes Frälsarens stora kärlek, at Han genom sin blod återlöst dem, innan de ännu woro til, och at Han den tiden, då de alsintet wetste om Honom, och wandrade i blindhet och willone, såsom de andre Hedningar, har ställt sit öga på dem, utwalt dem ifrå de öfriga, sökt och öfwertalat dem, bragt dem til Församlingen, med sit blod twagit dem och gjordt dem saliga. Det är en afgjord sak, sade han widare, at Han icke för goda gärningar skull, som wi gjordt hafwe, (ty wi hade ju intet annat gjordt, än det ondt är) utan efter sin stora barmhertighet gjordt oß saliga. Hwad följer då annat deraf, än at wi nu böre derföre wara rätt tacksamme emot Honom, öfwerlemna oß Honom med kropp och själ til Hans fulla ägendom, och ej ringa wärdera hwad Han oß förwärfwat, utan detsamma rätt nyttja, och äfwen med en god wandel utwärtes bewisa, at wi ärfwe saligheten genom wår HErra JEsum Christum.

Öfwer

Öfwer en annan Hjelpare, som hade talat om Frälsarens stora kärlek alt in til korßens död, och om Hans än framgent fortwarande kärlek och tålamod med oß arma, elända och förderfwada syndare, gör Missionären följande anmärkning: „Det är skade, at wi icke äre i stånd, at ord ifrån ord, afskrifwa et och annat deras hållna tal; kunde wi dem anteckna, så skulle wåra efterrättelser derigenom göras til en god del smakeligare.„

§. 5.

Nu, wi wilje låta oß nöja med det litsla, som desse ostuderade Missionärer af sina enfaldiga Grönländare, under mångahanda andra syslor, kunnat upsamla och öfwersända. Det gör dock altid fyllest, at deraf skönja, det de gifwit sig all möda, at bringa Grönländarna til tron på JEsum, och at föra dem alt mer och mer in i Christi och deras egen kännedom. Men hwad skulle de med alt sit underwisande, lärande, predikande och catechiserande uträtta, om Guds Ande, som JEsum förklarar och prisar, icke bodde ibland dem, och ledde dem i all sanning? Deraf finner jag, äfwen i detta år, många ljufwa spor, hos stora och små, döpta och odöpta.

Om barnen heter det wid Jultiden: „De hade redan länge flitigt efterfrågat, när Frälsarens födelsedag infölle, och mycket fägnat sig deråt. Om Julafton hade de en kärleks-måltid. De söngo många kära Verser om Barnet JEsus. Och då de öfwer högtids-ämnet blefwo catechiserada, måste man förundra sig, at de smärsta, af hwilka man näppeligen det förmodat, kunde så wackert och wäl swara, etc.

Kort före årets slut, kommo twå Gossar, som råkat i en ordastrid, til Catecheten, at gifwa honom detta felsteg tilkänna. Sedan han wisat dem til rätta, och förmant dem, at med sina förderfwada hjertan gå til Frälsaren, som allena kunde fria dem derifrån, föllo de genast på knä, och den ene bad Frälsaren ganska bewekeligen, at Han ännu i det gamla året wille förlåta altsammans, och i tilkommande år och framgent bewara dem för all torrko och hjertanas afwikelse ifrå Honom. Deruppå kyßte de hwarannan, och gingo försonte och nögde hem igen.„

De odöpte, i synnerhet de som ännu icke äro ibland Dop-Candidaterna eller Catechumenerna uptagne, (ty desse njuta en privat-underwisning) kunna wäl dageligen i morgon- och ofta äfwen i afton-andagts-stunderna, höra et sanningens witnes börd; men efter de om mornarna ofta måste ut til sjös, innan sammankomsten sker, och om aftnarna komma sent hem: så blef en särskild sammankomst anstäld med dem, för at göra sanningen, som de dageligen höra, för deras nu warande tänke-gåfwa begripeligare. En af dem, en ålderstigen och sjuklig man, som mycket längtade efter döpelsen, wannt fullbordan af sin bön och åstundan den 2. Februarii, hwaruppå han efter några dagar gladeligen afsomnade.

Många af de döpta besökte om Nyårs-dagen sina Lärare, icke at aflägga en meningslös Nyårs-önskan; (så mycket förstå Grönländarna icke) utan at betyga dem, huru kraftigt nåden bewisat sig på deras hjertan i nästledna Nyårs-nattwakning, i synnerhet wid bönen; och de önskade, at deras hjertan alla dagar wore i sådant stånd, at de detta kunde njuta och årfa-

ra.

ra. Uti en Conferents förtäljde Hjelperskan ibland Enkorna, at et nytt nåde-arbete nu försporDes hos en person, som en rund tid ej warit i godt tilstånd, at hon med många tårar årkänt och bekänt sit hjertas elända tilstånd och alla felsteg, och med henne prisat Frälsarens långmodighet och tolamod. En gång heter det: „Många kommo sielfkrafde til oß, för at utgjuta sina hjertan. Wi tackade Frälsaren, för det Han, öfwer sommaren, bibehållit dem wid sina sår under deras myckna frånwaro och margehanda frestelser til ondo.„

Om Candidaterna til Natt-warden heter det en gång: „I Conferentsen hörde wi angenäma intyg om dem, som wid sidsta Communion warit första gången åskådare deraf. Frögd och bäfwan hade dem derwid påkommit, och de hade derwid kunnat föreställa sig, huru enom må wara til mods, när Frälsaren skal åter i synlig måtto wisa sig. Wid deras underwisning funno wi, at detta hel. Sacramente gjordt et djupt intryck på deras hjertan, och at de äfwen tämmeligen wäl fattat, hwad det är, och hwad för werkan det har på oß. En af dessa (heter det en annan gång) träffades af en Enka bakom en klippa på ansigtet liggande och bedjande.„

§. 6.

För det owanliga stormwädret skull, blefwo så wäl Europeerna som Grönländarna, mycket hindrade i sin födo-bragd, särdeles om wåren, då nästan altjämt den ene sunnan-stormen följde på den andra. Europeerna kunde nästan aldeles icke fara på jagt efter Ripor, och at fånga Eider-foglar, som endast wid

nordlig wind flyga in til landet, där man kan skjuta dem, war rent af omöjeligit. Desse foglar, så tranigt och torrt deras kött ock är, utgöra dock det mästa i Europeernas matlagning. Torfwen blef genom långwarigt regn-wäder om sommaren den ena gången efter den andra förderfwad, och de slätt wurna trägårds-örter wordo genom en storm, som ock förde bort mycket halftorkadt hö, merendels til marken nedslagna.

Grönländarna, som endast på watnet söka sin föda, woro än wärre deran, och kunde föga insamla af fiskar och Själar. Sillfångsten, hwilken likasom är deras bröd-bärgning, blef också genom regn-wäder förskämd. Missionären Stach, som följde med dem på Sillfänge, skrifwer derom sålunda:

„Den 22. Maji, wid paß klok 4. om morgonen, for jag med 10 båtar ifrå Ny-Herrnhut, och 9 woro redan farne förut. De öfrige som först skulle bringa sit folk ut på öarna til Själ-fånge, kommo efter. Ungefär kl. 4. efter middagen anlände wi lyckligen til Pissiksarbik, och började genast på, at ösa up Sill. Den 23 och 24 gjorde jag flitigt besök i tälten, emedan wid Sillfångsten war ingen ting at göra, och jag höll om aftonen sammankomsten under bar himmel. Den 25 började det på at snöga. Philippus kom hem med et stort Marswin, och kantrade wid utstigningen, men blef genast oskadd bärgad. Den 26 skickade jag twå kajaker med färsk Sill til Ny-Herrnhut. Den 27, efter wäderleken war wacker och en myckenhet Sill kommit intil lands, grepo allesamman helt bittida til arbetet, och jag kunde först emot aftonen hålla predikan och Litanien. Om natten begynte det åter at regna. Hwar människa måste då

ut,

det, där man kan skjuta
. Desse foglar, så tra-
ir, utgöra dock det måsta
Torfwen blef genom
ommaren den ena gången
och de slått wurna trå-
storm, som ock förde bort
els til marken nedslagna.
dast på watnet söka sin
, och kunde föga insamla
ångsten, hwilken likasom
f ocksa genom regn-wäder
ach), som följde med dem
m sålunda:
aß klok 4. om morgonen,
ly-Herrnhut, och 9 wo-
rige som först skulle brin-
Själ-fånge, kommo efter.
en anlände wi lyckligen til
genast på, at ösa up Sill.
itigt besök i tälten, eme-
ingen ting at göra, och
nkomsten under bar him-
å at snöga. Philippus
win, och kantrade wid ut-
oskadd bärgad. Den 26
färsk Sill til Ny-Herrn-
rleken war wacker och en
il lands, grepo allesam-
och jag kunde först emot
itanien. Om natten be-
hwar månniska måste då
ut,

ut, at på Klipporna rafsa tilsammans den halftorkada Sillen, och täcka öfwer henne; men de fleste måste öfwerlåta henne åt regnet. Den 28, 29, och 30:de regnade det alt framgent. Jag tilbragte min tid med Bibel-läsning, och höll om aftonen en sammankomst för så många, som mit tält kunde inrymma. Den 31 gjorde jag besök i alla tält, då jag på somliga ställen måste förmana folket, på andra hugswala, och åter annorstädes häfwa mißhälligheter, ja ock hjelpa de torftiga, och meddela sjuklingar någon Medicin. Under alt detta regnade det än framgent, såsom ock den 1 Junii. All Sill, som hitintils blifwit samlad, war nu förrottnad: och efter ingen Sill mer stryker här i nägden fram, så foro de måste båtar, den 2, på andra ställen, at fiska Sill. I sammankomsten hade jag måst bara manfolk, emedan Sill-hämtning är hufwudsakeligen qwinfolkens arbete. Den 3 blefwo somlige båtar ute öfwer natten at ösa up Sill, och hemförde, den 4, goda laddningar. De fångade ock de första Atåt eller unga Själar, som om wåren komma tilbaka ifrå deras resa. *) De berättade, at de i watnet hördt en stark röst, såsom af en, den der kantrar med kajaken; och då de farit til stället, hade de blifwit warse något i watnet, som haft röd färg, hwars skapnad de icke kunde beskrifwa, efter det genast nedsänkt sig. Det war förmodeligen et Sjö-monstrum. **) Den 5:te kom Sillen åter til wår strand. Alle woro då flitige, och jag med dem, at insamla nödigt förråd för wårt hus. Wid det jag den 6:te gjorde besök i tälten, ärfor jag hwarjehanda obehag-

*) Se härom 2 Bok. §, 27.
**) Derom kan ses 2 Bok. §. 21.

obehagligheter, och feck göra med at förmana, bestraffa och til rätta ställa. Alt blef til mit fulla nöje uptaget. Den 7:de inpackades öfwer alt. Jag beställte til mig förestånbarena för de båtar, som här skulle blifwa långre qwar, och gjorde inrättning, huru de, efter min afresa, skulle bete sig. Den 8:de for jag emot aftonen med några båtar derifrån, och den 9:de före middagen, ankom lyckligen til Ny-Herrnhut."

§. 7.

Så wäl de Europäiske som Grönländske Bröder, woro wid sådan illak och stormaktig wäderlek, för mången farlighet utsatte, och rönte jämwäl mången underbar bewarelse. I Marts månad for Catecheten Hükel med Assistenten Johan Böhnisch, wid wackert wäder, på jagt efter Ripor. Näppeligen woro de komne til det så kallade Ripe-berget, förrän de af en häftig sunnan-storm och urwäder blefwo öfwerfallne. Böhnisch war då på et ställe, där han långt ifrån kunde se owädret komma; begaf sig altså i tid på återwägen, och kom jämwäl, på en fjerdedels mil när, hemåt, til skepps-hamnen. Här kunde han ej widare komma, och sökte bärga sig bakom en Klippa. Men då han intet skjul fant, begaf han sig åter på wägen, och gick wårt hus förbi til Nybygget. Deremot drabbade owädret Catecheten ofwan på berget. På det han nu ej måtte öfwer ända kastas, och sönderkrossa sig mot någon Klippa, eller af Snö-dofftet blifwa förqwafd, lade han sig på buken, och i så måtto kröp en timas tid, tils han i en däld fant en klippa, bakom hwilken han grof sig ned i snön, så djupt han kunde. Här blef han i fyra tim-

med at förmana, be-
t blef til mit fulla nöje
s öfwer alt. Jag be-
för de båtar, som här
gjorde inrättning, hu-
bete sig. Den 8:de for
åtar derifrån, och den
ligen til Ny-Herrnhut."

n Grönländske Bröder,
rmaktig wäderlek, för
rönte jämwäl mången
ts månad for Cateche-
Johan Böhnisch,
efter Ripor. Näppeli-
allade Ripe-berget, förr-
m och urwäder blefwo
då på et ställe, där
dret komma; begaf sig
om jämwäl, på en fjer-
ps-hamnen. Här kun-
sökte bärga sig bakom
t skjul fant, begaf han
wårt hus förbi til Ny-
owädret Catecheten of-
nu ej måtte öfwer ånda
ot någon Klippa, eller
d, lade han sig på bu-
mas tid, tils han i en
wilken han grof sig ned
Här blef han i fyra
tim-

timar, til deß han, wid stormens någorlunda afstadnande, dristade wåga, och med sina af stark swett frusna kläder nödgades, half förfrusen och hel afmattad, at åter grafwa sig fram utur snön, och genom springande upwärma sig. Så snart wi fingo weta, at hans följeslagare kommit ensam til Colonien, och wi sielfwe dristade gå utur stufwan, begåfwo wi oß med några Grönländare åstad at söka honom, och funno igen honom aldeles utmattad nedanför berget. Wi blefwo härwid warse en besynnerlig deltagande kärlek hos wåra Grönländare. Så snart de fingo höra, at den ene blifwit sedd wid skeppshamnen, lupo många i slemmaste owäder bort, at upsöka honom; och då wi kommo hem med den andra, gick halfwa Församlingen oß til mötes, och kunde icke nogsamt betyga sin frögd öfwer hans räddning.

Under samma påstående owäder, hade ock en hop Grönländare kantrat; men efter altid flere då woro i följe, blefwo de samme åter upråttade. En annan gång wardt en af dem på Klapp-jagt *) träffad af en pil; men pilen gick allenast genom handen, hwilken snart wardt åter botad. Regn-wädret, som i October höll länge fort, hade så genomblött deras hustak, bestående af trä-spjälor med mull och torf uppå, at desamma hos många infölło; dock blef ingen deraf til kroppen skadad.

§. 8.

I April månad begaf sig Amasa, wid lugnt och wackert wäder, på wägen til Kangek; men kom icke fram, utan efter några dagar fant man igen stycken af

*) Se derom 3 Bok. §. 11.

af hans kajak. Man gissar, at en af de Wilda, hwilken ofta gjordt besök i Ny-Herrnhut och ställt sig mycket wänlig, men i södra orterna begått många man-dråp, har hunnit up och mördat honom.

I Sept. blef **Gregorius** omstjälpt i en storm; och innan hans följeslagare hunno komma honom til hjelp, war han af wågorna bortdrifwen. År 1762 kom han hit med sin Familia, och man märkte strax, at Frälsaren, som utwalt honom til ewinnerliget lif, med sin hand hade ledt honom hit. Han fattade genast förtroende til Bröderna, ehuru han annars war af en skygg art, såsom de fleste Grönländare äro; han lärde känna sit hjerta, och talade ofta derom med tårar. Under alt detta hångde dock något wid honom af den egna rättfärdigheten, emedan han altid hade fördt et stilla och indraget lefwerne; och måste derföre med grämelse åse, at hela hans Familia århöllt Döpelsen förr än han. Ändteligen blef också han, den 19 Januarii innewarande år, delaktig af denna-Nåd, som ifrå den stunden bewisat sig rätt kraftig på honom.

Af de öfriga afsomnada, wil jag endast omtala följande:

Nathanael, feck för några år sedan, en skada i ryggen, så at han ej mer kunde fara ut och förwärfwa något, och tarfde mycken skötsel, hwarutinnan hans Hustru, så länge hon lefde, icke heller lät något fela. Dertilmed råkade han ock på slutet ut för spitälskan, och låg et helt år til sängs, såsom en fattig Lazarus. Men wid all uselhet och sweda war han dock förnögd, och då Communionen hölls, åstundade högeligen, at man ej måtte förgäta honom. Den 18 Januarii halp

halp Frälsaren hans själ utur den sjuka kroppen och flyttade henne til Sig i de sundas Rike.

Isaac hade redan i många år med wälsignelse hördt Evangelium på Kangek, men låt genom en, wid öpna Sjön belägen, fördelaktig närings-plats, hindra sig, at flytta hit til sina redan döpta Barn. Ändteligen resolverade han sig dertil år 1756, och då jämwäl innan kort öfwerlemnade sig hel och hållen Frälsaren til ewärdelig ägendom. Han war en god förwärfware och hushållare, och derföre hos sin Nation mycket ärad, samt för sin wänlighet af hwar man älskad. Han war fattig i andanom och ringa i egna ögon, hwilket man wid alla tilfällen märkte, hälst då med honom hölts Nattwards-förhör. Nu på et par år, har han swårligen plågats af Sten-passion, men dock flitigt besökt sammankomsterna, åfwen då han ej mera kunde fara ut på sjön. Ändteligen gjorde et Sido-styng den 24 Jun. ända på all hans jämmer.

Lea kom år 1743 hit, och blef 1747 döpt. Men hon råkade efteråt in i släta omständigheter, och gjorde både oß och sin man, den saliga Gideon, som i förledit års Historia omtalas, mycket bryderi och bekymmer, emedan hon ofta, utan at säga oß det ringaste, lopp bort til de ställen, där hon hwarken feck se eller höra något godt. Kärlighet och alfwarsamhet kunde icke heller mycket hos henne uträtta, och man måste bära henne med tolamod. Nu på et års tid, har hon dragits med twin-sot. Derunder gick hon til sig sjelf och besinnade sig, samt med tårar ångrade, at hon förhållit Frälsaren sit hjerta, och så ofta bedröfwat Honom. Hon bad Honom hjerteligen, at Han wille til nåde uptaga och med sit blod twå

henne såsom en synderska. Och wi hade jämwäl den glädjen, at ännu se, det Han låtit henne finna nåd och årfara tröſten af sin förtjenst. Kort före aflidandet den 14 Nov. gjorde hon et utrop: O huru kär har Frälsaren syndare! O huru wil jag i ewighet tacka Honom derföre!

Trettionde tredje året, 1765.

Om Ny-Herrnhut.

Innehållet.

§. 1. Ibland många rörda och öfwertygada Hedningar warder allenast en själ wunnen.
§. 2. Berättelse om Hedna-besöket på Kangek.
§. 3. Underrättelse om Marter- och Påsk-wekans firande.
§. 4. Tre nye Hjelpare ankomma ifrå Tyskland. Matthe-us Stach gör en besöknings-resa åt Söder, hwarigenom några ombyten med Messions-Hjelparna förorsakas. Danske Missionen bekommer än en Missionär.
§. 5. Grönländarnas fördelaktiga näringsfång. Rädd-ning utur lifs-faror. Efterrättelse om twå förolyckada.
§. 6. Ny inrättning til wintern. Et hus upbygges för fullwärta Flickorna. Underrättelse om Unitetens Syn-odus, och om besöket hos Eskimauerna i Terra Labra-dor, samt werkan deraf hos Grönlandarna.
§. 7. Något af Grönländarnas hållna tal, och om Kyr-ko-agans nytto.
§. 8. Berättelse om några afsomnada.

§. 1.

I denna winter woro flere Hedningar här i grann-skapet, än de twå förflutna åren, i synnerhet af Söderländare, som på sin återresa ifrå nor-

den

den höllo sit winter-läger på Kangek. I förra hälften af året, besökte de oß ock ganska ofta, och man kunde icke klaga öfwer deras owillighet, at höra Evangelium, och gifwa detsamma bifall. Få af dem woro så fräcke, at de sade: „Wi wilje icke omwända oß, wi wilje förblifwa Hedningar.„ Månge woro öfwertygade, at de måste omwända sig, så framt de icke en gång wille warda olycksalige; men de bekände rent ut, at kärleken til köttslig frihet ännu afhölle dem derifrån. Andre wille wäl omwända sig, om de kunde göra sig lösa ifrå sit sällskap, hwilket de, icke af twång, utan af egen fri böjelse, måste wara tilgifne, för at icke bedröfwa sina anhöriga, och ådraga sig illakt eftertal af andra, som hade desamme icke wäl bemött de personer, hwilke affsöndra sig ifrå dem. Endast en ogift person gjorde sig lös ifrå de sina, och blef qwar i Ny-Herrnhut. De öfriga af nåden rörda, öfwertygada och halfwilliga, måste man, för närwarande tid, ännu med ömkan låta widare fara.

Den gamle Häxmästaren Kasstak, som i förriga årens Historia ofta omtalas, hölt sig, ibland andra, åter uppe här i nägden, och besökte flitigt ej allenast sin son, som är döpt, utan ock Lärarena, och med tolamod åhörde, hwad man med honom talade, så wäl om hans elända tilstånd, som om det saliga lefwerne, hwilket hans barn och de öfrige troende, i Guds Sons tro föra kunna. Hans swar war sådant, som man det kan förwänta af en gammal werlds-wis, den der tror sig hafwa all ting undersökt, men af kärlek til synden tagit sit partie, och deruti blifwit förhärdad: „Jag är, sade han, altför gammal at fatta och begripa något sådant. Saken är skön, men

icke för mig. Låt man ungt folk omwända sig, at de måtte warda wise och förbättrade. Jag har ofta eftersinnat saken, och jag har undersökt altsammans; och ifall jag skulle omwända mig, så borde jag hålla mig til Eder, emedan jag ser, at Edar wandel stämmer öfwerens med Edor Låra: men jag är nu redan gammal, och lär wäl gå min gamla gång.„

§. 2.

J medlertid underlåto hwarken Missionärerna eller Grönländske Bröderna, at flitigt besöka Hedningarna, och utströ säden, i synnerhet hos dem, som ännu föga eller intet deraf förnummit, och det i förhoppning, at den en gång måtte upgå och bära frukt. Om et sådant besök, som Diaconus Sörensen med nyligen ankomna Broderen, Zacharias gjordt, heter det ibland annat: „Den 15 Apr. wille wi fara til Kooköarna, at lära nogare känna där boende Hedningar, hwilke ofta hafwa besökt oß i denna winter; och at se, om någon wore, som efter Gud frågade. Det war wackert wäder. Men då wi kommo nära intil dessa Öar, stack sig up et starkt wästanwäder, som nödgade oß at wända om och fara til Kangek, där wi blefwo i twå dagar. Folket war wänligt, och gjorde wåra Grönländare, som med oß woro, mycket godt. Jag talade dageligen i husen om Frälsarens stora kärlek til dem, och om den salighet, som de i denna och tilkommande werld kunde njuta, om de i nådenes tid wille öfwerlemna Honom sina hjertan.„ En Söderländare frågade mig och sade: „hwadan weten J, at de troende blifwa förnögdare och saligare, när de dö, än de otrogne? J hafwen

ännu

ännu ej warit där, och hafwen det icke sedt; huru kunnen I då tala derom med sådan wißhet?,, Jag swarade honom: ,,Det har den sagt, som af begynnelsen warit der uppe, som har skapat all ting, och är nedkommen, samt har lärdt och sagt människorna, huru de skola komma dit upp, och huru deras tilstånd där skal blifwa; som ock låtit sit lif och utgutit sit blod, för at frälsa oß ifrå förderfwet, och förwärfwa oß saligheten. At Han talat sanningen, det tro wi, och årfare det på wåra hjertan. Och alle de, som tro på Honom och årfara Hans blods kraft, blifwa redan här i tiden delagtige af den salighet, som Han dem genom sin död förwärfwat, och den de der uppe i ewighet fullkomligen skola åtnjuta. Och emedan de detta känna och hafwa, så kunna de ock med sådan wißhet derom tala, liksom de allaredan hade det altsammans sedt med sina ögon.,, Detta war för Hedningen obegripeliget. Jag sade altså til honom, såsom fordom Lärjungen til Nathanael: ,,**Kom och se**; (Joh. 1: 46.) om du allenast en winter bodde hos oß, så skulle du blifwa det warse, och lära tänka annorledes.,, Det måtte ännu icke hafwa warit honom om hjertat; icke desto mindre feck han sådan kärlek til mig, at han gjorde mig följe på alla ställen, hwaräst jag gick och talade med Hedningarna.

Den 17 foro wi til de twå sydligaste husen. Här bodde 30 människor, som alla woro komna ifrån Stateuhuk. För det håftiga wädret skull måste wi blifwa hos dem i 8 dagar. När jag talade til dem om JEsu Marter, hörde de upmärksamt uppå. Jag gjorde mig all mödo at bittida och sent, när de woro hema, måla dem för ögonen JEsum den korsfästada, och

och beprisa dem Guds stora kärlek til alla människor. Jag fant mig ock rätt nögd ibland dem, emedan de genom umgånge med illaka människor ännu icke woro förderfwade, utan talade och handlade helt okonstladt, såsom wildt folk. Här såg jag något sällsamt, nemligen en fjorton årig, och en twå och tjugu års gammal yngling, hwilke bägge ännu didde sina mödrar, och det utan all blygsel. En man, som hade tre Hustrur, bad mig döpa sit tie dagar gamla barn. Då jag nu swarade honom: Wi döpe allenast de människor, som bo och blifwa hos oß; wille han låta modren samt med barnet fara med mig. Men hon hade ingen lust dertil; eller litade hon icke på sin mans ord. De ledo alle stor hunger; ty i tie dygn hade sådant owäder warit, at de ej kunnat fånga annat, än små fisk; derföre blefwo ock alla gamla sko-sålor och tält-skinn upsökta och ätna, at dermed stilla hungern. På detta besök har jag lärdt känna 60 til 70 själar, och icke utan förhoppning, at Frälsaren i sinom tid skal af dem utbekomma någon lön för sin smärta, förkunnat dem Hans död. Besynnerligen war på sidsta stället en stor rörelse, och det grämde mig rätt mycket, at jag måste skiljas ifrå dem. Den 24 Apr. togo wi af dem wänligt afsked, och foro åt Ny-Herrnhut tilbaka, ärkänsamme för all den nåd och beskydd, som wår käre HErre på denna resa låtit oß wederfaras.„

§. 3.

Wid så ringa tilwäxt utaf Hedningar, anwände Bröderna sin tid desto mera uppå, at genom sanningens ord och de hel. Sacramenten, sköta de trognas För-

lek til alla människor.
and dem, emedan de
nniskor ännu icke woro
ndlade helt okonstladt,
något sällsamt, nem-
på och tjugu års gam-
nu didde sina mödrar,
san, som hade tre Hu-
ar gamla barn. Då
pe allenast de männi-
s; wille han låta mo-
mig. Men hon hade
hon icke på sin mans
ty i tie dygn hade så-
nnat fånga annat, än
a gamla sko-sålor och
dermed stilla hungern.
känna 60 til 70 själar,
Frälsaren i sinom tid
n lön för sin smärta,
Besynnerligen war på
det grämde mig rätt
å dem. Den 24 Apr.
och foro åt Ny-Herrn-
l den nåd och beskydd,
a resa låtit oss weder-

Hedningar, anwände
på, at genom sannin-
aten, skóta de trognas
För-

Församling, och föra de än odöpta til Christi känne-dom. Jag wil derom endast anföra Marter- och Påsk-weckan. Den 17 Febr. blef, til en början af Fastlags-tiden, sunget utur Litanien om JEsu lefwerne, lidande och död, och i Predikan öfwer Luc. 18. handladt om wår Återlösares swåra gång til sit lidande; hwarwid alla hjertan förmantes, at på alla tider, men besynnerligen i denna Passions-tid, söka sin själaföda i Hans förtjenst och lidande.

Den 4 April på Skärtorsdagen, sedan allmänna sammankomsten blifwit hållen, hade Communicanterna en kärleks-måltid, hwarwid JEsu Öfwerstapräfterliga bön Joh. 17 blef föreläsen, och deröfwer taladt. Derefter kommo de tillsammans til den hel. Absolutionens undfående. Wår käre HErre war oss i sin lidandes och döds gestalt innerligen nära; och sedan wi öfwer all wår brist blifwit tröstade och absolverade, nalkades wi med längtande hjertan til Nattwardsens hel. Sacramente, hwaraf sju Personer för första gången nu blefwo delagtige. Den 5:te tackade wi Honom, på wåta ansigten, för denna stora nåd, som Han oss genom sit bittra lidande och död förskaffat. Före middagen for man fort, at läsa i Passions-historien, och at deremillan sjunga. Dertil upstämde den Hel. Ande hjertana, och den simpla Historien om JEsu lidande, werkade et djupt intryck hos åhörarena, hwilket tårarna betygade, dem man så wäl i dag, som de förra dagarna, såg trilla nedföre kinderna. Efter middagen, sedan et tal war hållit om JEsu begrafning, at man ock i grafwen har Honom til Stallbroder, blef Syster Dorotheas andelösa hydda begrafwen. Den 6:te taltes i Morgon-stun-

den

den om Frälsarens hwilo i grafwen, och öfwer det ämne catechiserades jämwäl barnen. Med Dop-Candidaterna wardt än en gång utförligen taladt. De woro mycket upmärksamme, och betygade en stor längtan efter den hel. Döpelsen.

Den 7 om Påsk-morgonen, war folksamlingen så talrik, at salen, förhuset och sido-kamrarna ej kunde inrymma dem alla. Församlingen föll på knä, och tackade Frälsaren för återlösnings-werket, som kostat Honom så mycket, samt för Hans segerrika upståndelse. Derefter blef en del af Påsk-liturgien beden. Sedan gick Församlingen ut på kyrko-gården, och utbad sig den ewiga gemenskapen med de fullkomnades Församling, och med de trogna, som sedan sidstledne Påsk här saligt affomnat. Efter återkomsten på salen, hölts et tal öfwer dagsens lösen, och Predikan öfwer Högtids-dagens Evangelium, då denna dagen sedan slöts med Församlings-stunden. Den 8:de, på annan dag Påsk, blefwo först Chor-sammankomster hållna, och sedan en Predikan om Frälsarens samtal med de twå Lärjungar, som gingo til Emaus. Deruppå undfingo fyra personer den hel. Döpelsen. I aftonstunden wardt en Grönländska uptagen ibland Dop-Candidaterna. Den 9:de, efter wädret war wackert, foro de fleste Bröder ut; men barnen hade sin Catechisation. Den 10:de hörde man många hugneliga witnesbörder, huru nådigt Frälsaren bewist sig på hjertana i dessa högtids-dagar.

Den 16 Maji, som war Christi Himmelsfärds-dag, blefwo Husfäderna och Husmödrarna qwar på salen efter Predikan. Då wardt, efter et kort tal til dem, en indelning och ordning gjord, huru de

skulle

skulle fara på Sill-fänge, på det ock de fattige, som ingen båt hafwa, måtte kunna följa med och förskaffa sig något. Sluteligen blefwo de förmante, at ej lemna sin egen anda inrymme, utan betänka, at de genom HErrans nåd blifwit bewärdigade, at wara en JEsu Församling: derföre Han ock af dem wäntade, at de så wäl genom deras arbets-flit, som uti all inbördes wandel, och i umgänge med Hedningarna, rättade sig efter Hans exempel, och betedde sig såsom Hans rätta lemmar.

Pingst-högtiden faller gemenligen in under deras wistande på Sillfänget; hwarföre jag denna gång ingen ting widare will derom anföra.

§. 4.

Med detta års första skepp, som landade wid Lichtenfels, hade tre unge muntre Bröder ankommit från Herrnhut, at arbeta wid Missions-werket härstädes, nemligen Gottfried Grillich, Johan Georg Flügel, och Joseph Neisser, den sidste af Mährisk härkomst. De bragte med sig til Missionärerna, besynnerligen til Broder Mattheus Stach, ifrå sina Bröder i Tyskland, et swar på deras fyråriga förfrågning: om det wore rådeligt, at efter Söderlänningarnas trägna anhållan, på et års tid göra en besöknings-resa til Söderlandet, där inga Colonier ännu äro och inga skepp kunna anlända? *) Denna resa gaf anledning til någon förändring med Arbetarena. Mattheus Stach reste med nyßankomna

*) Något mera om närmasta anledningen til denna Resa, förmäles nedanföre i 1764. års Historia om Lichtenfels, §. 6.

na Brodern Flügel, til Ny-Herrnhut, för at öfwerlägga med där warande Missionärer om Arbetarenas omwäxling, och sin resa til Söder; men kunde allenast fem dagar uppehålla sig därstädes, på det han icke måtte låta den korta sommaren och det goda resewädret gå förbi. Wid sit afskeds-tagande hölt han et tal, och gjorde en genomträngande bön, deruti han befalte HErranom Guds werk här och i Lichtenfels, och utbad sig sina Med-arbetares wälsignelse och förbön. Den 20 Junii anträdde han, i sällskap med 12 Grönländare, sin resa, först och främst til Lichtenfels. Dithän följde honom sedermera den 29 Julii, Heinrich Hükel med sin Hustru, och med Assistenten Johan Böhnisch; häremot kom derifrån til Ny-Herrnhut, Böhnisches Enka med sin Moder, beledsagad af Catecheten Mejer och nykomna Brodern Grillich. Den förra blef den 8. September, genom Missionären Bek, med Enklingen Zacharias til ägta sammanlefnad förknippad.

I medlertid anlände Danska skeppet, som til Godhaab war destineradt, sedan det förut warit wid Colonien Sockertopp. Med samma skepp ankom en ny Missionarius, Herr Hallesen, en född Isländare, så at nu mera woro twå Danske Missionärer här wid Nybygget.

§. 5.

Om Brödernas sommar-arbete och närings-idkning wil jag denna gång ingen ting widare nämna, än at de af sin klena fåra-hjord slagtade 14 stycken, och behöllo 15 öfriga. At förse desamma med nödigt hö til den långa wintern, och insamla detsamma ifrån

ifrån alla kringliggande öar och Grönländarnas gamla bonings-platsar, det tar mästa tiden bort i Augusti och September månader. Grönländarna hade, i de tre första månader af året, en slätt näring, för nästan beständigt påstående stormaktig wäderlek skull; och födo-bristen infant sig så mycket mer, som de förledit år hade föga kunnat förwärfwa. Dertilmed war Sillen, såsom deras dageliga bröd, af wätan merendels förderfwad; och Själ-fångsten om hösten, såsom deras bästa inbärgning, hwarmed de af Handlande kunna något förtjena, slog dem aldeles felt. Likwäl födde wår himmelske Fader dem, och lät ingen lida hunger, icke ens ålderstegne och krasslige, Enkor och wärnlösa barn; de woro icke heller, til sin hungers stillande, nödsakade, at gripa til gamla sko-sålor och tält-skinn, såsom wi förut hördt berättas om Hedningarna i Kangek. I denna sommar och höst, war deras näring desto bättre, och de kunde til Köpmännerna aflåta et ansenligt parti af Själ-speck och tran.

Härwid råkade wäl månge i lifsfara: twå blefwo en gång halfdöde dragne ur watnet, och åter til rätta bragte med något brännwin, som gjorde, at de gåfwo ifrå sig det insupna sjö-watnet. Äfwen hade en ogift odöpt flicka, genom et fall från en klippa, ofwanför fotleden afbrutit sit ben, at spillror stucko sig fram i såret, och innan man kunde afhämta henne, hade hon nästan blödt sig til döds; dock, ehuru ingen af Bröderna förstår Chirurgien, blef hon åter snart läkt, och åkomman tjente hennes själ til nytto.

Men så hade ock twå Grönländare den olyckan, at omkomma i watn. Den ene war ynglingen Hiskias,

Kias, hwars fader Tettamak, en ryktbar Hårmästare och mördare, hade år 1746, ifrå norden ledsagat hit wåra Bröder på deras farliga sjö-resa, *) och äfwen et år bodt hårstädes, men åter farit härifrån, och i norden blifwit mördad. Modren, hwilken tillika med barnen hade i medlertid genom Evangelii predikan blifwit fattad, kom år 1753 åter hit med sina fem barn, och denne hennes son wardt 1755 döpt. Han war af et upriktigt sinnelag och stilla wäsende, war ock i sit arbete flitig och lycklig. Den 7 Januarii hade han i en storm kantrat, krupit utur kajaken, och bundit Själ-blåsan om lifwet, hwilken ock drifwit honom til lands; men emedan det war ganska kalt, har han förmodeligen frusit ihjäl.

Den andre, wid namn Joab, en gift man, hade redan i Samuel Kajarnaks tid, då han war en ung gosse, hördt Evangelium; sedan hans fader blifwit död i Norden, kom han år 1746 hit, i följe med wåra Bröder på deras förbemälta resa ifrå Norden. I flera år hade han warit uppassare wid kyrko-salen, och troligen förrättat detta ämbete: han förde en god wandel ibland sit folk. Den 26 Febr. om morgonen, war han sidsta gången hos Missionären, och til wårt fulla nöje beskref sit hjertas tilstånd: for strax derefter ut på sjön, där han redan fångat en Själ, och då han ämnade kasta pilen efter en annan, blef omkullryckt; och emedan den dödade Själen war fastgjord wid kajaken, har han ej kunnat åter uprätta sig.

§. 6.

Wåre Grönländare flyttade den 15 Octob. i sina winterhus; och följande dag begicks åminnelsen af kyrko-

*) Se samma års Historia, §. 7.

kyrko-salens inwigning för 18 år sedan. Grönländarna blefwo påminte om de gamla tider, då man under bar himmel, och ofta i regn och snö, måste hålla sammankomsterna. De blefwo til tacksamhet upmuntrade, så wäl för friheten och beqwämligheten, at höra Guds ord, som för den wälsignada werkan ordet hitintil haft på så många hundrade, dels ibland dem, dels ibland de Wilda. Icke långt derefter inrättades åter sällskaperna. Här woro 168 personer af man-könet, och 224 af qwinno-könet, som öfwer 4 år gamla, kunde i sällskaper yttra sig om sina hjertans tilstånd. Alle Inwånare woro wid årets slut 433, och altså 15 mindre til antalet, än för et år sedan, emedan af Hedningarna war allenast en enda person dertil kommen, men 12 döpte hade deremot farit bort med **Missionären Stach** på hans resa åt söder. Bara fyra fullwurne woro döpte, och 12 barn födda; häremot hade 15 gått utur tiden. Med 30 gossar och 40 flickor begynte man hålla Schola: och för de stora flickor, som härtils, til en del, bodt hos ogifta systrarna, hade et eget hus blifwit upbygdt, där de, ifrån onödigt umgänge med Gossar afsöndrada, under några Systrars upsikt och underwisning, bo och sofwa tilsammans, såsom i en barna-anstalt, men arbeta och äta hos sina föräldrar.

På första Församlings-dagen efter winter-inflyttningen, uplästes först et bref ifrån den hos Grönländarna bekanta och af dem älskada, **Johannes Assersok**; och sedan communicerades Grönländska Församlingen något utur Brödra-unitetens förledit år häldna Synodo, och wardt efter deß begrep förklaradt: och fant man, at det hade sin nytto med sig.

I synnerhet gjorde Hjelparena anmärkning wid et och annat, hwilket de wid tilfälle wetste at på sit sätt med begripeligare ord uttrycka, och göra klart för sina bröder.

På sidsta Församlingsdagen af året, måste man, på mångas anhållan, än en gång säga och uttyda dem något af Synodo. Tillika meddeltes dem **Jens Havens** berättelse om deß första resa til **Terra Labrador**, och deß aftal och öfwerens-kommelse med därstädes boende **Eskimauer** eller **Karalit**, såsom de sig kalla; hwilket hos alla upwäckte en ogemen glädje, i det de af alla omständigheter kunde sluta, at där warande Willar äro ostridigt af enahanda Nation med dem, och at Evangelii ljud nu jämwäl kommit til detta folk, samt förhoppning är, at hos dem kan samlas en lön för JEsu smärta. Ja somlige betygade ock en åstundan, at fara dithän, och med ord och exempel å daga lägga, at jämwäl desse Karaler kunna genom JEsu blod döpas och blifwa saliga människor, om icke et så widsträckt haf wore emellan, eller de kunde finna igen den wägen dithän ut med landet, hwilken deras förfäder 3 à 400 år tilbaka förmodeligen hafwa farit hit ifrån Norra Amerika.

§. 7.

De åtnögde sig altså, at låta sit ljus lysa för här warande Hedningar, och beprisa dem den nåd, som HErren bewisat emot deras egna själar. Härtil blefwo de ej allenast förmante af sina Lärare, utan de upmanade ock hwarannan sjelfwe, til sådan kärlek och god gärning. Således sade en af Hjelparna uti sit tal: „Hwad Frälsaren af nåd har gjordt på oß arma syndare,

syndare,

syndare, det skal icke allenast drifwa oß til tacksamhet emot Honom, utan ock förmå oß, at göra oß nåden rätt nyttig och deraf fylla wåra hjertan, på det wi ock derom må kunna tala för de okunniga, och med sannskyllig smak för saken, ägga dem, at låta göra sig af samma nåd delagtiga.„

En annan förmante Grönländarna, at så wänja sig wid Frälsaren, at de Honom förutan så litet kunde bärga sig, som fisken utan watn; och följakteligen, om de ock någon gång kommo ifrå rätta spåret, de likwäl åter blefwo drefne, at med et långtande och troget hjerta hasta til Hans sår.

Om en annars ganska behjertad man, den ingen Wild törs komma förnär, heter det: „Hans tårar talte mer än hans ord, och det gjorde en stor rörelse.„ En annan aflade först och främst en upriktig bekännelse om sig sielf, och förmante de andra, at med alla oredligheter, som de ännu hos sig blefwo warse, gå enfaldigt fram til Frälsaren, och låta meddela sig den rättfärdighet och helgelse, som utur Hans sår flyta. För Honom kunne wi icke, sade han, undanstinga wårt hjertas tilstånd, och äro skrymtare och ljumt folk Honom en styggelse. Men den som framställer sig sådan, som han känner sig, och med allwar längtar efter nåd, honom skal Han icke neka densamma.

En af de nya Hjelparna sade, då han första gången höll tal til Församlingen: „Det är bekant, at här talas om intet annat, än om Frälsaren och wårt hjertas tilstånd. Derföre wil jag nu endast säga Eder, at mig brister ännu altför mycket; och det tröstar mig endast, at jag wet och med hjerte-känning tror, at

Frälsaren med sin död återlöst mig, och med sit blod förwärfwat mig alt hwad jag hafwer, och hwad mig ännu brister &c. „

Om Nådenes särdeles märkwärdiga bewisningar på unga och gamla, wil jag denna gång ingen ting widare anföra, efter det så nyligen är skedt i nästförwekna års Historia; utan endast nämna något litet om nådenes tuktan och bestraffningar. En af Grönländarna, som genom hwarjehanda förseelser råkat i et slätt tilstånd, och i tre fjerdedels år warit utsluten ifrå Nattwarden, blef i Communicanternas sammankomst, under hjertelig bön, med händers påläggning absolverad, och åter til Nattwards-gäst uptagen.

Wid det Nattwarden begicks första gången efter winter-inflyttningen, heter det ibland annat: „ Wi tacke Gud den Hel. Anda, för det Han, äfwen i denna sommar, då wåre Communicanter warit kringströdde ibland Hedningarna, har wisat dem, så wäl på deras elände, som på JEsu förtjenst. Någre måste denna gången blifwa borta ifrå Nattwarden, hwilke deröfwer utgöto många tårar. En hustru yttrade sig derwid så: „ Då alt folket i wåras for på Sill-fänge, men min man och hans fader med deras båt och hela familia skilgde sig egenwilligt ifrå de öfriga, för at wara ensam öfwer sommaren på en fördelagtig plats, ropade jag til dem och sade: Hörer man! nu gå wi wåra egna wägar, och låre altså i denna sommar ingen ting få höra om Frälsaren. Huru skal det då lika oß, när wi åt Hösten blifwe ifrån de Trognas samfund affsöndrade? Nu (sade hon) har min man ganska litet kunnat förwärfwa, och det anser jag som et straff för hans egensinnighet. „ Då

hon

t mig, och med sit blod
hafwer, och hwad mig

märkwärdiga bewisningar
denna gång ingen ting
nyligen är skedt i nästför-
endast nämna något litet
ffningar. En af Grön-
ehanda förseelser råkat i
rdedels är warit utsluten
municanternas samman-
med händers påläggning
twards-gäst uptagen.

egicks första gången efter
det ibland annat: „Wi
ör det Han, äfwen i den-
municanter warit kring-
har wisat dem, så wäl
JEsu förtjenst. Några
borta ifrå Nattwarden,
ga tårar. En hustru yt-
alt folket i wåras for på
och hans fader med deras
sig egenwilligt ifrå de
öfwer sommaren på en
g til dem och sade: Hö-
na wägar, och läre altså
g få höra om Frälsaren.
r wi åt Hösten blifwe ifrån
rade? Nu (sade hon) har
t förwärfwa, och det an-
ns egensinnighet." Då
hon

hon nu feck tilstånd, at gå med til Nattwarden, war hon mycket blygdfull och tacksam; och tjente det jämwäl hennes man til nytto, at han denna gång måste blifwa derifrån.

§. 8.

Til slut wil jag ännu nämna något litet om en och annan, som i detta år afsomnat.

1) Timotheus war en af wåra första åhörare på Kangek, och blef genast af Nåden fattad. Då Missionåren en gång kom dit, och frågade denna, ibland annat, hwad för tankar han hade om sig, swarade han så: „jag tänker så här: si, där kommer en man, hwilken har händer och fötter, och ser ut, såsom wi; men hans innersta är helt annorledes beskaffadt; ty han tänker altjämt på Frälsaren, och såsom han tänker, lärer han ock nu tala för oß." Han kom 1743 til oß med sina twå bröder och hela familia, och 1744 wardt han döpt. Han råkade wäl efteråt, in i slåta omständigheter; men den trogne Herden halp honom åter til rätta. Han ägde en besynnerlig gåfwa, at tala med de Wilde, och genom liknelser göra dem saken begripelig; såsom han jämwäl war en af wåra Hjelpare. Men efter han, wid annalkande ålderdom, blef något sinnes-swag, och mången gång talte mera, än nödigt och nyttigt war, måste man gifwa honom afsked ifrå denna beställning. På slutet öfwerföll honom en sömn-sjuka. När Missionåren under hans sjukdom besökte honom, och frågade, huru han befant sig, wände han sig med en glad upsyn emot honom, och sade: „Jag har någon tid ransakat mit lefwernes-lopp, och funnit, at jag gan-

ska ofta har bedröfwat Frälsaren; derföre jag ock warit owiß, om Han wore mig nådig. Men i går skänkte Han mig en ny nåde-blick, och wisade mig sina sår, såsom Han fordom gjorde åt Thomas. Nu kan jag, såsom en arm syndare, med hugnad och frimodighet gå til Honom.„ Deruppå började han göra en hjertinnerlig bön, och twå timar derefter afsomnade han.

2) Milca, en ogifft syster, kom 1743 hit, söderifrån, och hörde genast Evangelium med reel nytta. Hennes hjerta war häftadt wid Frälsaren: Hans lidande war hennes själa-föda och förnöjelse, och under barnsliget umgånge med Honom, förde hon en fridsam och nögd lefnad med sina samsystrar. Hon har ock i flera års tid warit en trogen tjenarinna eller uppaßerska på kyrkosalen. Sedan hon i tu års tid, warit sjuklig, och långtat efter sin förloßning, frälste HErren henne omsider til sit himmelska rike.

3) Martha, en gammal Enka, kom 1740 söderifrån, til denna ängd, hörde Evangelium i tu år, och för sedan bort med sina landsmån; men hon hade ej mera någon ro i sit hjerta, och kom 1745 med sina slägtingar åter til oß. Hon hade en grundelig känsel af sit elände, hölt sig såsom en fattig synderska til JEsu förtjenst, och förorsakade oß ofta mycken fägnad med sin upriktighet och barnsliga wäsende, så tidt hon kom at tala om sit hjerte-tilstånd. Redan i några år, har hon wid sin höga ålder och kraßliga hydda, långtat, at få wara hemma når HErranom, och för hwar och en, som henne besökt, betygat sin fägnad öfwer det, at dermed ej skulle dragas mycket långt ut på tiden, för den starka swulsten skull, hwarmed

med hon war behåftad. Kort före sin skilsmåssa utropade hon: „Nu går jag, såsom den aldrausläste och fattigaste synderska, til min kära Frälsare.„

Tretionde fjerde året, 1766.
Om Ny-Herrnhut.

Innehållet.

§. 1. Bröderna låta Grönländarna weta, at Christian VII. tilträdt Regeringen. Berättelse om Missionären Stachs återkomst söderifrån. Församlingens tilökning.
§. 2. Spår af Nådenes bewisning på fullwäxta och barn.
§. 3. Underrättelse om Julhögtidens firande.
§. 4. Något af Grönländarnas Tal.
§. 5. Lyckligt och wälsignadt näringsfång wid mycket stormaktigt wäder. Några matroser blifwa af Grönländska bröderna ur lifsfaran räddade.
§. 6. Efterrättelse om tre förolyckada, och andra affomnada.

§. 1.

Med skeppet, som den 20 Maji, lopp in wid Lichtenfels, fingo där warande Bröder de betydeliga tidningar, at Hans Majestät Konung Friedrich V. med döden afgått, och wår nu warande allernådigste Arf-Konung Christian VII. bestigit Thronen. Desse efterrättelser öfwersände de genast til sina Bröder i Ny-Herrnhut, och de anlände dit dagen före den 25 Maji, som af Hans Majestät war förordnad til Bönedag. Då blef denna förändring Grön-

Grönländska Församlingen kunnig gjord, och i deß bön och förbön anbefald. *)

Strax derefter feck man ock underrättelse om Missionären Mattheus Stachs lyckliga återkomst ifrå söderlandet. Han sielf kom den 31 Julii, ifrå Lichtenfels hit på besök, och bragte de Grönländare, som ifrå Ny-Herrnhut warit honom under resan följaktige, allesamman oskadda tilbakas. En familia af sex personer, som kommit med ifrå söder, hade, såsom första frukten af hans witnande därstädes, några dagar förut kommit hit, at blifwa här boende, och några hade hos sina wänner i Friedrichshaab qwarstadnat.

Hjelparen Abraham, som med de sina gjordt en resa, at besöka sina slägtingar i Norden, och under wägen aflagt witnesbörd, så ofta han dertil funnit lägenhet, hade ock hem med sig af sin slägt, en familia om sex personer. Utom dessa 12 siälar, hade åfwen tre omkring Ny-Herrnhut boende, och altså in alles 15 personer, af Hedningarna blifwit wundne; och deribland en gammal man på sot-sängen döpt, som ock strax derefter i tron på JEsum skilgts hädan.

Häremot hade en Will-man öfwertalt en döpt gosse af sin slägt, som redan war fader- och moderlös, at fara med sig bort, under föregifwande, at wilja göra honom något til godo; men i sielfwa werket, at ständigt behålla honom. Man sände strax efter honom, och de Wilde läto honom utan gensägelse afölja. En annan ung människa, wid namn Levi, hade af sig sielf hemligen farit härifrån til sina slägtingar i Kellin-

*) Något mera härom, får man igen uti innewarande års Historia om Lichtenfels.

kunnig gjord, och i deß

an ock underrättelse om
Stachs lyckliga åter-
an sielf kom den 31 Julii,
, och bragte de Grönlän-
ut warit honom under re-
oskadda tilbakas. En
kommit med ifrå söder,
af hans witnande därstä-
mmit hit, at blifwa här
ina wänner i Friedrichs-

om med de sina gjordt en
gar i Norden, och under
ofta han dertil funnit lä-
g af sin slägt, en familia
ssa 12 siälar, hade åfwen
oende, och altså in alles
blifwit wundne; och der-
sot-sängen döpt, som ock
um skilgts hädan.
l-man öfwertalt en döpt
an war fader- och moder-
under föregifwande, at
odo; men i sielfwa werket,
Man sände strax efter ho-
om utan gensägelse affölja.
wid namn Levi, hade af
ifrån til sina slägtingar i
Kellin-

här man igen uti innewaran-

Kellingeit. Man skickade wäl et par Grönländare efter honom; men han wille icke följa med dem tilbaka, utan sade: jag wil bara wara med och se, huru man här fångar siäh'ar. Detta är, ifrå Brödra-missionens början, det andra exempel, at någon döpt Grönländare åter gått öfwer til Hedningarna. Men wi få se i nästföljande års Historia §. 3., at han snart ångrat sit felsteg, och sielfmant kommit tilbaka. Det är just samme gosse, som i 1761 års Historia §. 5. blifwit omtald.

§. 2.

Så smärtande denna enskylta förlust då förtiden war, så hugnelige lyda efterrättelserna om Församlingen i gemen och åtskilliga siälar i synnerhet, wid allehanda lägenheter, synnerligen wid förberedelsen til Döpelsen, hwaraf siu fullwäxte, jämte ellofwa pilte- och siu flicke-barn, tilsammans 25 siälar, i år blifwit delaktiga; likaledes wid preparations-förhören til den hel. Nattwarden, til hwilkens åtnjutande för första gången, allenast en Enka, i detta år, blifwit admitterad. Altså heter det wid Påsk-Communionen: „Då wi, i dessa dagar, talte med Syskonen om Nattwardens wärdiga begående, befunnos de ödmjuka och blygdfulla, men tillika i hjertelig längtan stadda efter JEsu kött och blod. Man kunde grant märka, at deras hjertan på besynnerliget sätt nu förnöja sig i JEsu lidande.„ Och på tredje dag Påsk heter det: „Månge Grönländare besökte oß, med hwilka wi höllo rätt fägnesamma samtal, om det, som de i förflutna Helgedagar hafwa om JEsu lidande, död och uppståndelse hördt, och til en del sielfwe läsit. De

gjorde

gjorde sig tillika underrättada om et och annat, som de icke rätt fattat och förstått.„

Wid slutet af berättelsen om Grönländarnas wistande wid Sill-fänget i **Pissiksarbik**, skrifwer Missionären sålunda: „Jag måste, til Frälsarens pris, säga, at ehuru jag redan ofta uppehållit mig här med Grönländarna, jag dock aldrig ännu warit så förnögd och tilfrids med dem, som denna gång; i thy man wid alla omständigheter kunnat förspörja, at deras hjertan warit riktada på JEsu marter, och de jämwäl wandrat Evangelio wärdeliga.„ Och då de, wid sommarens slut, åter samlade sig tilhopa ifrå sina fiske-lägen, och flyttade i winter-husen, heter det om en Hjelpare-Conferents: „De förtäljde, huru det öfwer sommaren gått til ibland wåra Grönländare, särdeles i anseende til umgånget med Hedningarna. Wi funno orsak, at tacka Gud den Hel. Anda, för det Han troligen wårdat sig om dem, ledt dem widare in i sanningenes kunskap, och bewarat dem för grofwa felaktigheter.„ Dock måste, wid nästa Nattwardsgång, fyra personer blifwa tilbaka, hwilke råkat i twedrägt och missämja; deremot blef en person, efter halftannat års uteslutande, åter dertil admitterad. Den tog med många tårar emot absolutionen öfwer sina förbrytelser.

Då en gång några döpte, som för långt in på qwällen idkat Själ-fångsten, nödsakades at blifwa på **Kangek** öfwer natten, och många Wilde samlade sig dit i huset at dantsa, gingo några bröder derifrån, för at undwika Hedningarnas smäde-ord och qwäljande gäckerier. Men en af dem stadnade qwar,

sätte sig ned hos de Wilda, och begynte at tala med dem om alla människors förderf, och om återlösningen genom JEsu blod. Hans tal åhörde de med uppmärksam wänlighet, och förgåto derwid sina tids-fördrif och tilämnada rolligheter.

Evangelii saliggörande nåd bewisade ock hos barnen sin kraft och werkan, så at de kunde stå emot retelserna til det ondt är. En Gosse, som wille tubba en annan, at wara lättsinnig och flättjefull, bemötte honom med följande swar: „Hwad tänker du? Har Frälsaren burit sig så åt, den tiden Han, som et barn, wandrade här i werlden? och hafwe wi icke nyligen i går (nemligen om Nyårs-dagen) å nyo öfwerlemnat Honom wåra hjertan, och bedit Honom, at Han genom sin blod wille rena dem ifrån alt ondt?„ Då förledaren detta hörde, blygdes han, och öfwergaf honom.

§. 3.

Om deras Scholar, Barna-stunder och Catechisationer wil jag denna gång ingen ting särskildt anföra, utan allenast ännu förmäla, huru de och hela Församlingen, hafwa firat Jul-högtiden.

„Den 22 Decemb. förde dem en Hjelpare i morgon-bön-stunden til minnes alt det, som de dagen förrut (på fjerde Advent-söndagen, då tillika Församlings-dag war) hade hördt och åtnjutit, och hwad wi tilstundande helgedagar hafwe at förwänta. „Frälsaren (sade han) wäntar allenast på oß, at Han må få benåda och wälsigna oß. Derföre låt oß rätt widt öpna för Honom wåra hjertan, at Han må kunna

ingå

ingå och hos oß bereda sig boställe.„ Wid det tilfället woro ock någre Hedningar ifrå Kangek tilstädes, som ej förblefwo orörde och utan öfwertygelse.„

Den 24. Efter hållen barna-stund gingo barnen, som redan länge frögdat sig åt Jul-natten, allestädes omkring, och söngo Jul-werser. Fulle af frögd, samlade de sig om aftonen til Högtidens kärleks-måltid, och sedan et tal war hållet, tilbådo Barnet JEsum i krubban, deras Broder, deras kött och blod. Då de fullwärte begingo Jul-Vigilierna, kunde Salen och förhuset nåppeligen inrymma dem allesammans. Wår Immanuel bekände sig på et kånbart sätt til sina bröder, så wäl wid deras sång, predikotal och bön, som öfriga andakts-öfningar; hwilket äfwenleds den 25:te och 26:te förspordes i alla sammankomster. Utom deß war wår stufwa oftast full af Grönländare, som än widare befrågade sig med oß om Högtids-åmnet.

Den 27. Efter wäderleken war wacker, foro de släste Bröder åter ut, at fånga Alkor. Afton-sammankomsten war talrik och wälsignad. J Hjelpare-Conferentsen hörde wi mycket hugneliget berättas om Högtids-dagarnas saliga werkan hos unga och gamla. Den 29:de uprepade en Hjelpare i morgon-andakts-stunden, hwad i dessa dagar blifwit talt om JEsu födelse, lefwerne och lidande, och sade til slut: „Detta är den sak, som gör oß saliga, och i tid och ewighet bibehåller oß wid lif. Den bewarar oß ock för det ondt är. Ty den som af hjertat tror, at hans Gud och Skapare har antagit och ännu bär hans kött och blod, han kan icke annat, än ock genom Honom

låta

låta helga och bewara sig för alla synder och lemmarnas mißbruk; ty han wet, at han, för Frälsarens oändeliga kärlek skull, är skyldig, at höra Honom hel och hållen til, både med kropp och siäl.„

§. 4.

Jag wil genast fortfara, at än ytterligare anföra något litet af de öfriga tal, som Grönländske Hjelparna hållit.

„Wi hafwe någon tid tilbaka hördt, (det war strax efter Nyåret) at Frälsaren antagit wårt arma kött och blod, och är i all stycke worden oß lik, dock utan synd, emedan Han med sit helga dyra blod, och med sin oskyldiga pino och död, måste förlösa oß ifrån all synd. Den som nu i sin siäla-nöd beständigt fäster sina ögon på Honom, och åskådar Honom i den bild, deruti Han för wår siäla-nöd af kärlek blödt sig til döds på korßet, han kan så säkert blifwa befriad ifrå sin sjukdom och förderf, som de människor, hwilka, i Mosis tid, woro bitna af ormar. Han måste allenast sanfärdeligen tro, at Frälsaren för hans skull hängt på korßet.„

„Wi måste icke blott altjämt höra talas om Frälsaren; wi måste ock tro det, och ärfarat på wåra hjertan. Sedan följer et nytt lefwerne af sig sielft. Ty om wi i sanning kunne säga: mina synder hafwa af Frälsaren utpräßat blodig swett! mit förderf har bragt Honom på korßet! så upkommer deraf tacksamhet och kärlek, at wi gärna och af hjertat blifwe Honom lydige, och göre hwad Han oß budit hafwer.„

„Ack! at dock hwar och en i sit hjerta rätt öfwerwägade, med hwad outsägelig siäla-ångst, med huru mycken

mycken kropps-smärta Frälsaren har ingenlöst oß! Skedde detta, så skulle Han wisserligen få långt mera lof och tack af sina återlösta. Men wi bedröfwe Honom ännu ofta, besynnerligen med wår kallsinnighet och likanögdhet emot Hans lidande. Deröfwer böre wi hjerteligen blygas.,,

,,Wårt förderf består hufwudsakeligen deruti, at wi så lätt förlore Frälsaren utur ögnasigtet. Derwid äre wi benägne, at af egit bewåg taga oß något före; och då äre wi genast i stånd, at gå in i hwarjehanda slemma saker. Wilje wi derföre blifwa bewarade, så måste wi, inför Hans ansigte, börja och företaga alt, hwad wi tänke, tale och göre. Då hjelper Han oß, och bewarar oß för alla afwägar.,,

En af dem, upräknade åtskilliga Frälsarens wälgärningar, som kunna beweka och ägga oß til tacksamhet emot Honom. ,,Men den rätta kärleken til Honom (sade han) wäckes och underhålles endast genom kännedomen och ärkänslan af Hans kärlek intil korßens död. Wår salighet och helighet består deruti, at wi tro på Honom, hafwe Honom altid för ögonen, älske Honom och Honom til äro lefwe. Och detta är icke swårt för en människa, som är en syndare, och wet, at Han förlåtit henne deß synder. Men så länge detta ännu icke föregått hos en människa, så är henne altsammans swårt, ja omöjeliget.,,

,,Til wårt salig-blifwande hafwe wi alsintet bidragit. Wi hafwe icke sökt Frälsaren; utan Han har gått efter oß, och bragt oß hit, at Han måtte gifwa oß sin wilja tilkänna. Nu beror det på oß, om wi wilje höra Hans röst, och inrymma Honom

wårt

wårt hela hjerta. Men hårtil resolverar sig ingen annan, ån den som rått behjertar Hans bittra lidande. Detta beweker oß, at öfwerlemna Honom wårt hjerta, och det gifwer oß jämwål kraft, at endast för Hans råkning lefwa hår i werlden.„

§. 5.

Hwad Grönlåndarnas nåring widkommer, så finner jag wål anmårkt, at i detta år warit mer, ån annars nånsin, håftiga och långwariga stormar, samt starkt urwåder, så at Grönlåndarna ofta i flera dagar blifwit förhindrade, at fara ut, eller ifrån barna komma hem; då jämwål sammankomsterna på kyrko-salen ofta, ja några dagar å rad, hafwa måst upskjutas, och i hwarje hus af Hjelparena hållas: men likwål har nåringen, i många år, ej warit så wålsignad, som i detta; i synnerhet war siåhl-fångsten om hösten så ymnog, at en gång på en dag 400 stycken bragtes til lands.

Wid så mycket stormaktigt wåder anwånde wåre Bröder sin tid, som de hemma förnöta måste, på genomlåsande af de skrifter, som dem blifwit tilsånde, och som innehöllo efterråttelser om Guds kyrkas tilstånd på andra orter. Derjåmte fortfor Missionåren Bek, at til Scholans bruk och förelåsningar på Kyrko-salen, dels af nyo öfwersåttja, dels genomgå och förbåttra, några stycken af gamla Testamentet och Apostlarnas sånde-bref. Han gjorde ock en Tabell öfwer Grönlåndska Declinationer och Conjugationer med deras åtskilliga Suffixis, at man i et ögna kast må tråffat på et stålle: likasom Missionåren Stach i Lichtenfels hade, et par år förrut, begynt,

gynt, at utur Grammatikan och Orda-boken göra et utdrag, hwarigenom begynnares möda, at lära sig detta swåra språk, ganska mycket blifwit lättad.

I deras närings-idkning woro de ock synnerligen wälsignade och olycks-frie i detta år; och läser jag icke om några besynnerliga faror, som de derwid ofta äro annars underkastade; undantagande wid det tilfälle, då de med mycken möda flottat en stor timmer-stock ifrån Öarna in i Sundet. Härifrån wille Grönländarna med sina kajaker buxera honom öfwer fjärden, där den är allenast en mil bred; men en brådstorm nödgade dem at afskära linorna, och rädda sitt lif. Stocken måste de lemna i wågornas wåld; men efter fyra weckor funno de dock igen honom några mil längre in i fjärden, och bragte lyckligen hem honom.

Af en sådan storm blefwo en gång köpmans-betjenterna öfwerfallne. De wille retirera sig til stranden wid Ny-Herrnhut, men blefwo wäderdrifne, och hade säkert omkommit, hwar icke wåre bäste kajak-roddare hastat sig efter dem, snart hunnit up deras fartyg, spännt sina kajaker före, och buxerat det in i hamnen. Man halp til, at draga detsamma up på torra landet, gaf folket någon förfriskning och lät dem gå hem. Men om natten blef stormen så häftig, at huset dallrade, och tacket på några ställen feck hål och refwor. Och fastän sjö-floden då war som swagast, ty det skedde i sidsta tungel-skiftet; så häfde sig dock wågorna så långt in på stranden, at de kastade det det tunga fartyget in på wår Grönländska båt, hwarigenom denne slogs sönder i bitar. At rädda och förekomma sådant, war ingen wån; ty ingen människa kunde stå uprätt på sina fötter. Grönländarna

ledo

ledo ock den gången mycken skada på sina fartyg och redskap, som fördes i luften och sönderslogos emot klipporna. Likaledes blefwo deras fenster och tak til en del förderfwada. Wi tackade Frälsaren, för det Han bewarat dem för kropps-skador, och äfwen beskyddat dem, som dagen förrut woro utfarne, och öfwer natten måst uppehålla sig på en obebodd ö.

§. 6.

I ingen af dessa stormar kom någon Grönländare om lifwet; men wid wackert wäder, då de ej så noga taga sig til wara, som wid stormar, hafwa tre af dem omkommit, nemligen:

1) **Adolph**, hwilken för 16 år sedan kom såsom Gosse til oß, 1750 döptes, och 1760 wardt deltagare af den heliga Nattwarden. Han lärde, at wäl läsa och skrifwa, och war wår ordentelige Barberare. Huru han altid funnit sig wid den hel. Nattwardens åtnjutande, derom har man i hans qwarlemnade papper träffat många härliga werser. Han hade et stadgadt wäsende, ehuru han såg mycket enfaldig och oansenlig ut, och han war någon tid satt til upsyningsman öfwer ogifta Bröderna, tils han 1766 trädde i ägtenskap, hwilket han wäl icke länge, dock til wårt fulla nöje fortsatt hafwer. Hans ålder war wid paß 26 år.

2) **Petrus**, en adertonårig yngling, kom 1749 hit med sina föräldrar, döptes 1757, och fortfor troliga i den undfångna nåden, lärde sig ock wäl skrifwa, och war flitig i sit arbete, hwilket i de åren, då man icke mera har så noga upsigt på ungt folk, blir dem ofta äfwentyrligt. Hans och förr omtalta Adolphs

 kropp

kropp fans icke igen, och man har icke heller fått weta, på hwad sätt de omkommit.

3) **Abel**, en gift man, kom såsom Gosse hit år 1742, och war i förstone mycket twår och förbehållsam. Men då han kom til mera eftertanka, och i synnerhet sedan han blifwit döpt, lärde han känna sit hjerta och Frälsaren, blef munter och upriktig; och när man talte med honom om hans hjerta, skedde det sällan utan tårar. När han i något mål försǻg sig, war han sielf ganska nogräknad med sig, tils han af Frälsaren fick försäkring om förlåtelse. Icke långt ifrå landet blef han af en Själ kullryckt; och innan man kunde komma honom til hjelp, hade han redan drunknat.

Utom dessa hade ännu 16 trogne, i HErranom afsomnat. Jag wil ännu allenast nämna något om twå deribland.

4) **Christian**, den bekanta Härmåstaren **Kasiaks** äldste son, hörde redan för 20 år sedan, Evangelium på Kangek, behölt altjämt en böjelse til de trogna, änskönt han med sin fader måste fara långt bort, och kom 1751 at aldeles blifwa hos dem boende. Öfwer hans jämna och stilla gång kunde man med skäl fägna sig. I några års tid har han dragits med blod-spottning. Han talade gärna med sin Hustru om sin död och hemfärd; och när hon deröfwer war bedröfwad, tröstade han henne dermed, at Frälsaren wäl skulle sörja för henne och hennes barn; Bröderna skulle icke eller öfwergifwa henne. I sin beswärliga sjukdom war han tolig, och talade ofta om JEsu lidande. Hans sidsta ord woro dessa: „Har icke Frälsaren fem stora sår? De äro de klyftor, dit jag arma barn wil fara, och där hwila ut.„ 5) Ha-

5) Hagar, en gammal ogift syster, hade redan, för några och tjugu år sedan, hördt Evangelium på Kangek, och ifrån sin första upwäckelses-stund besynnerligen fäst sin upmärksamhet på det språket: **Jag hafwer icke utwaldt eder, derföre at J bättre åren, än annat folk,** ꝛc. När hon nu hant til någon nådes grad, synnerligen när man höllt Nattwards-förhör med henne, betygade hon gemenligen, huru hon blygdes deröfwer, at hon såsom en fattig, torftig och eländig synderska, icke blifwit af Frälsaren föraktad, utan til nåder uptagen. Efter hon inga slägtingar här hade, och war nu redan för gammal at tjena; så måste hon, i yttra mål, ofta hjelpa sig fram i stor fattigdom: men war dock tilfrids med alt, hwad wi och några ömhjertade Grönländare låto henne tilflyta. J denna winter togo hennes krafter utaf, och hennes önskan, at wara hemma när HErranom, gick den 27 Maji, i sin saliga fullbordan.

Tretionde femte året, 1767.

Om Ny-Herrnhut.

Innehållet.

§. 1. J nägden liknar sig til en ny upwäckelse ibland Hedningarna.

§. 2. Försoningenes ord bewisar sin guda-krafft på de döptas hjertan.

§. 3. Just detsamma bewarar dem för siäla-skador, och bringar til rätta de wilsefarande.

---

§. 1.

Redan ifrå början af **Lichtenfeltska** Missionen, hade wäl antalet af nya Inwånare i **Ny-Herrnhut**, och tilökningen af där warande Församling, något tagit af, emedan Hedningarna uti och omkring Fiske-fjärden drogo sig åt Lichtenfels, och många Grönländare söderifrån, som genom Evangelii predikan blefwo wäckte, satte sig ned hos sina därstädes boende anförwanter: men aldrig hade tilökningen utaf Hedningar, warit så ringa, som i de fem sidsta åren; åfwen som i detta år allenast tre Hedningar äro hitkomne. Denne brist drabbade bägge Församlingarna, hwars orsak icke allenast borde sökas uti et ringare antal af Naboer och kringstrykande söderländare, utan ock, och det förnämligast, uti deras owilja och obenägenhet, at höra och anamma Evangelium. Men i detta år wiste sig en märkelig liknelse til en god förändring ibland de närboende Hedningar, och det följande året skal utwisa, at den förhoppning icke slagit felt, som Bröderna wid årets början fattade, i följe af den dagens lösen: **HErren JEsus Christus är wårt hopp.**

Redan wid det tal, som hölts öfwer denna lösen, finner jag följande anmärkning wara gjord: „Några Hedningar woro ock härwid tilstädes; och änskönt de foro åter bort, sådane som de woro komne, låte wi

dock

dock intet tilfälle gå förbi, at å nyo beprisa dem sa-
ligheten, i hopp om wälsignelse i framtiden. Ty desse
wille återfara åt söder; och wi hafwe redan många
prof uppå, at ordet om JEsu korß är en säd, som
först efter try och flera år, gått up; och at de efteråt
icke allenast sjelfwe kommit hit och omwändt sig, utan
ock bragt andra med sig.„ I fastlags-tiden heter det
en gång: „De närboende Hedningar woro ock i den-
na wälsignada Passions-tid mera hogade, än annars,
at höra lifsens ord; och om somliga kunde wi hoppas,
at det ej skal wara förgäfwes.„ En Hjelpare bety-
gade om sit besök på Sarna, at Han ännu aldrig fun-
nit Hedningarna så lystna at höra, och göra hwarje-
handa frågor, som den gången.

I Julii månad hölt en långwarig sunnan-blåst
och regn, Söderländarna uppe på deras hemresa
ifrå Norden. Derigenom fingo Bröderna tilfälle,
at å nyo förelägga dem Evangelium, hwilket de, til
en del, redan ofta hafwa hördt. Derom heter det
ibland annat: „Den 20:de woro owanligt många Sö-
derländare med i predikan. Broder Bek lät dem
deßutom efteråt komma apart up på Salen, beprisa-
de dem Frälsaren med intryck på deras hjertan, och
frågade understundom en och annan, hwad han tänk-
te derom. Denna gång woro de, emot wanligheten,
mycket stilla och upmärksamme. Men af hela hopen
blef allenast en person här qwar. Man kunde dock
finna en stor åtskilnad emellan dem, som denna win-
ter bodt på Kangek och ofta hördt Evangelium, och
emellan andra ännu aldeles wilda och blinda Söder-
länningar; ehuru ock de förre ännu icke hade lust, at
omwända sig.„ Wåre Grönländske bröder inläto sig

 mycket

mycket i samtal med dem, och förtäljde dem, huru de sielfwe tilförene warit beskaffade, och hurudane de nu befunno sig, sedan de blifwit Evangelio lydige. De åhörde detta med förundran och wälbehag, och försäkrade, at de ocksä wille komma närmare, allenast de förut fått uträtta och förskaffa sig det eller det, som dem wore angelägit.

Ifrån **Pissugbik**, som ligger sju dryga mil norrut, kommo i Sept. några Grönländare på besök, gingo flitigt i sammankomsterna, och hörde med upmärksamhet på. I följande års berättelse skole wi finna, at en stor upwäckelse skedt på denna orten. Det är altså troligt, at grunden dertil blifwit lagd genom detta besök.

Ifrå **Kookörna** bragte **Millortuarak**, wåre Grönländares mångårige wän och härbergerare, sin dotters lik til Ny-Herrnhut, at begrafwa henne när de trogna; och ångrade han sig, det han så långe hindrat sina barn, at hos dem bo och blifwa döpta. Han trodde derföre, at Frälsaren tagit denna hans dotter til sig, på det hon icke måtte råka in i förderf och olycko. Han har ännu fyra barn, som gärna wilja bo hos de trogna, och han är sielf sinnad, at nästkommande sommar flytta hit, at han alla dagar må höra något om Frälsaren, och lära känna Honom. Bröderna samtyckte til hans begäran, och söngo wid begrafningen några werser, som hans dotter i lifstiden ofta hade sungit; hwilket fadren tyckte mycket om.

§. 2.

Den Hel. Andas nåda-arbete, som lät förspörja sig ibland de närgräntsande Hedningar, bewisade sig än

och förtäljde dem, huru
affade, och hurudane de
lifwit Evangelio lydige.
dran och wälbehag, och
komma närmare, alle-
förskaffa sig det eller det,

ligger sju dryga mil norr-
rönländare på besök, gin-
, och hörde med upmärk-
berättelse skole wi finna,
å denna orten. Det är
ertil blifwit lagd genom

te **Millortuarak**, wäre
än och härbergerare, sin
at begrafwa henne när
n sig, det han så länge
dem bo och blifwa döpta.
ren tagit denna hans dot-
åtte råka in i förderf och
a barn, som gärna wilja
sielf sinnad, at nästkom-
t han alla dagar må höra
a känna Honom. Brö-
gåran, och söngo wid be-
om hans dotter i lifstiden
dren tyckte mycket om.

s.

arbete, som lät försporja
Hedningar, bewisade sig
än

än kraftigare ibland de trogna, och bar ljufliga frukter. Af de många tilfällen, hwarwid jag sådant anmärkt, wil jag endast nämna Passions- och Påske-tiden, och winter-inflyttningen om hösten.

Då Fastlags-tiden den 1 Martii börjades, blefwo Grönländarna i predikan öfwer Evangelium Luc. 18. **Si, wi gåm up til Jerusalem**, rc. förmante, at med frukt och nytta betänka JEsu död, och orsaken dertil. Derwid såg man kärleks-tårar flyta af mångas ögon. Schole-barnen gafs Passions-historien til Lection; och at de med upmärksamhet läsit densamma, kunde man se deraf, at de kommo och frågade om hwarjehanda, som de icke kunde förstå. Den andra Fastlags-predikan öfwer 1 Petr. 2. **Hwilken wåra synder sjelf offrade i sin lekamen på träd**, rc. förorsakade hwarjehanda nyttiga samtal och sjungningar i husen. En annan gång heter det: „Månge kommo sjelfmante til oß, och utgöto frimodigt sina hjertan. De blefwo hänwiste til den, som är alla elända och nödträngda hjertans Läkare.„

Är läran om JEsu försoning et Christenhetenes Symbolum och egenteliga frånskilgnings-teken, och densammas lefwande årfarenhet i hjertat, et Guds barns rätta känneteken; så är ej at undra uppå, at man på den tid, då om detta ämne plägar handlas i hela Christenheten, hwarest Guds marter ännu hålles i äro, i en JEsu Församling icke mycket annat sjunger och talar om, och äfwen, utom deß, derutur hänleder alla nödiga Materier. Och det göra jämwäl de Grönländske Hjelparna. En af dem yttrade sig i sit tal sålunda: „Wi hafwe Frälsaren och Hans

 nåd

nåd nödig til alt. Någon kunde wäl tänka: jag har icke syndat så grost, och är altså icke heller så förderfwad, som jag hörer människorna beskrifwas. Den som så tänker, honom är icke heller en Frälsare så nödig, och han har icke ännu rätt betragtat JEsu lidande. Derföre känner han sig ock icke ännu rätteliga, blifwer blott stående wid syndenes grofwa utbrott, och kan lätteligen hålla sig för bättre, än andra. Men den som rätt betragtar JEsu lidande, besynnerligen Hans siäla-ångest wid oljo-berget, han lärer sig ärkänna och styggas wid sin siäls djupa fördärf. Och sedan han fått förlåtelse derföre, lärer han sig ock, at i alla omständigheter hålla sig til Frälsaren, och öfwer all ting älska Honom.„

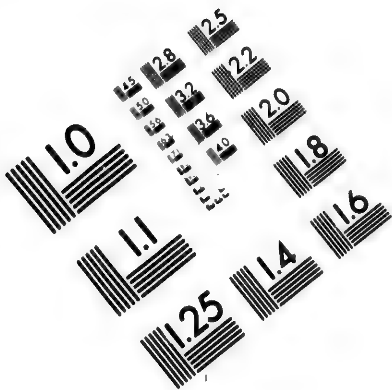
J marter-weckan föreläst es alla dagar et stycke utur Passions-historien. „Det är wäl (heter det derwid) wår Text, som altjämt warar; men på sådana dagar blir dock hwar och en siäl, som är upmärksam, derigenom på besynnerliget sätt rörd.„ Huruledes Skärtorsdagen, Långfredagen och Påskhelgen warda firade, det har ofta blifwit beskrifwet. HErrans Nattward och Hans döds förkunnelse, jämte aflagda witnesbörder om Hans upståndelse, woro besynnerligen wälsignada. Och wid det man talte med dem, dagen efter Påskhelgen, då månge på närings-fång wille fara något längre bort, än wanligt warit, kunde man med fägnad förmärka, hwad förmon de haft af Högtiden. Et intryck deraf, åtfölgde dem til alla obebodda där, och muntrade up dem wid alla beswärligheter och faror. Några hade, wid stark blåst och regn, måst tilbringa en natt bakom en klippa. „Wi frëso wäl mycket, (sade de) och wi hade icke heller något

nland. Fortsättning.

i kunde wäl tänka: jag har
r altså icke heller så förderf-
niskorna beskrifwas. Den
icke heller en Frälsare så
nnu rätt betragtat JEsu li-
han sig ock icke ännu rätteli-
id syndenes grofwa utbrott,
sig för bättre, än andra.
gtar JEsu lidande, besyn-
t wid oljo-berget, han lärer
wid sin själs djupa förderf.
telse derföre, lärer han sig
eter hålla sig til Frälsaren,
onom.„

eläftes alla dagar et stycke
„Det är wäl (heter det der-
imt warar; men på sådana
en själ, som är upmärksam,
get sätt rörd.„ Huruledes
agen och Påskhelgen warda
wit beskrifwet. HErrans
förkunnelse, jämte aflagda
pständelse, woro besynnerli-
id det man talte med dem,
då månge på närings-fång
ort, än wanligt warit, kun-
ärka, hwad förmon de haft
deraf, åtfölgde dem til alla
ade up dem wid alla beswär-
gre hade, wid stark blåst och
att bakom en klippa. „Wi
e) och wi hade icke heller nå-
got

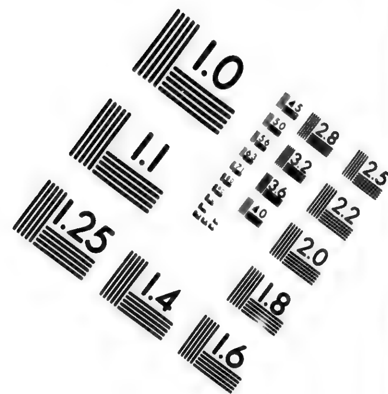
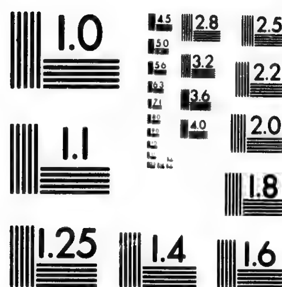
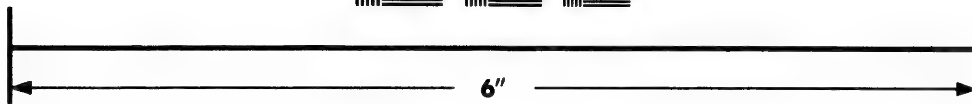
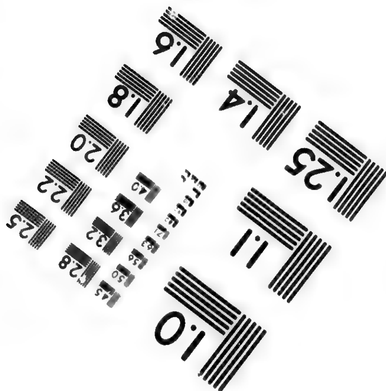
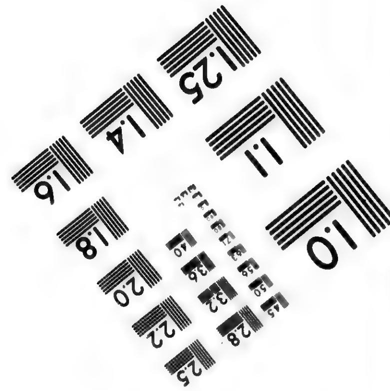

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

go
ſa
ble
ju
ſå

ſin
175
ne
at
ſig
och
ſte
at
de
kr

T
i
ſa
w
oe
ſa
„
m
de
ſö
de
u
m

got til mats; men då wi höllo wår aftonsignelse, och samtaltes om det, som wi förfarit i Helgdagarna, blefwo wåra hjertan upwärmda, såsom de twå Lärjungars, med hwilka Frälsaren talt om sit lidande, så at wi derwid förgåto alla wederwärdigheter.„

I denna saliga betragtelse afbidde Enkan Tecla sin bortkallelse utur tiden. Hennes mans hemfärd 1754, och strax deruppå hennes dotters, försatte henne wäl i stor bedröfwelse; men tjente henne ock dertil, at grundeligare lära känna sig sielf, och fastare hålla sig til Frälsaren. I flera års tid har hon warit lam, och måst låta draga sig på en släda til sammankomsterna; ty hon försummade icke gärna minsta tilfälle, at få något för sit hjerta: men hon war wid alt elände öfwerlåten, tröstade sig med JEsu smärta och krankhet, och trängtade högeligen efter sin uplösning.

§. 3.

Sedan Grönländarno, om hösten, samlat sig i Ny-Herrnhut ifrå sina närings-platsar, och flyttat in i winter-husen, blefwo alla församlings-ordningar och sammankomster återstälda, som om sommaren något warit afbrutna; man talte med alla själar särskildt, och undersökte samt afskaffade alla til äfwentyrs förefallna oriktigheter. Om den 5:te Novemb. heter det: „I dag, och de följande dagar, talte wi med Communicanterna, och funno dem så, at wi kunde frögda oß öfwer dem. Wi tackade den trogne Herdan, för det Han sielf haft dem under upsigt, och jämwäl denna gång ej allenast bewarat dem för felsprång, utan ock fördt dem i nogare bekanskap och umgånge med sin marter-person.„ Scholan började åter med

80

80 eller 90 barn, utom ynglingar, som då och då der wid infinna sig; och sällskaperna blefwo å nyo inrättada. Alla sammankomster woro ledsagada med en ny och kraftig JEsu Andas nådes-blåst, och Hans arbete bewiste sig i synnerhet på några själar, som en tid bortåt hade warit utslutna ifrå gemenskapen. De började kännas wid sit elände och med tårar bedja om nåd. Detta, med mera, intygas ock i årets tänkwärdigheter, där det ibland annat heter: „Wi tackade den Hel. Anda för sin outtröttеliga mödo, at wårda och sköta wårt folk; ty wi kunne år från år alt mer och mer blifwa warse, huru Han bringar dem til kännedom af deras elände, och gör dem bekanta med Frälsaren. Och efter de alt bättre och bättre lära gifwa akt på Hans röst, så bewarar Han dem ock för felsteg och synder, så mycket oß bekant blifwit af wårt samtal med dem, wid deras hemkomst ifrån Öarna.„

En ljuflig sak war ock det, at månge döpte Grönländare ifrå Ny-bygget, särdeles de som ännu äro öfrige ifrån Herr Dragarts tid, medelst sina Lärares tilstädjelse och goda minne, hwilke Lärare woro måne om, at underhålla god grannsämja med Bröderna) ofta förenade sig med wåra Grönländare, at i offentelig församling lofwa en och samma HErra, och söka enahanda nåd.

På själar i synnerhet, wil jag allenast anföra twå besynnerliga exempel. En gång hörde man, at twå Bröder lefde i oenighet. „Wi läto dem komma för oß, och förmante dem, at förlikas. Den ene kände sig strax skyldig, och bad om förlåtelse. Dem andre söfte

sökte fram sin förmenta rätt, och måste hafwa lång tid, at eftersinna, hwarutinnan han war brottslig. Alt tiltal, antingen i kärlek eller alfwarsamhet, wille icke mycket hjelpa. Men så snart wi förde honom in på Frälsarens kärlek, tolsamhet och beredwillighet at förlåta synder, blef hans hjerta wekt. Wi föllo med dem bägge ned på knä, inför den barmhertiga Öfwersta Prästen, och bådo Honom för oß alla om förlåtelse och om ny stänkelse med Hans blod. Han bekände sig til oß i nåde, och bägge Grönländarna utgöto ymnoga tårar. Och sedan de woro upständne, och hade kärligen kyßt hwar annan, gingo de försonte och med et gladt och lättadt hjerta hem. Et klart bewis uppå, hwad kärleken förmår, icke den kärlek, hwarmed wi hafwe älskat Honom, utan den, hwarmed Han har älskat oß, då Han sit lif för oß i döden gifwit hafwer.„

Det andra exemplet war ynglingen Levi, som i Septemb. förledit år (se §. 1.) hemligen for bort til sina slägtingar i Kellingeit, och hos Bröderna utpråssade många tårar. Denne kom nu den 4 Maji, såsom en förlorad son, af fri drift tilbaka. När Grönländarna oförmodadt fingo se honom på kyrkosalen, upkom en allmän rörelse, och många greto för glädje skull. „Man kunde med ögonen se, (skrifwer Missionären) at Frälsaren hade hördt wår bön. Ty så snart han kom til oß, begynte han at gråta, och sade, at den Hel. Ande hade i denna winter, otaliga resor påmint honom, hwad han wid sin Döpelse lofwat HErranom JEsu och Församlingen. Och änskönt hans slägtingar mycket nödgat honom, at blifwa hos dem, så har han dock i sit hjerta ej haft någon ro,

förrän

förrän han beslutit at wända tilbaka til de troendes Församling. Honom efterfölgde snart några af hans anförwandter, som wille se, om han wäl blifwit uptagen; och de wiste sig deröfwer mycket nögda.

§. 4.

Hwad Grönländarnas näring beträffar, så hade de, i anseende til detta landets art, en så wacker sommar, hwars maka ingen wetste påminna sig: derföre ock Trägårds-wärterna nästan nådde den storlek, som i Tyskland. Sillfångsten gick lyckligen för sig, och de kunde wäl torka och inbärga altsammans. Fisk- och fogel-fånget war i början af året medelmåttigt, för den starka kölden skull; men bristen blef dock rikeligen ärsatt genom några Hwit-fiskar. Sjähl-fångsten war ock, särdeles om hösten, rätt ömnig, och förutan en häftig storm, med föga beswärlighet och fara förknippad: äfwen som jag, utom Kajakernas wanliga omkantring, finner inga synnerliga lifs-faror, än mindre olycks-händelser uptecknade. En Grönländare wid Colonien, hade deremot den olyckan, at blifwa ihjälskuten af en laddad bössa, som man låtit honom taga med sig på Kajaken, wid det han skulle ställa henne til rätta. Wåre Bröder, som ofta pläga fara til samma ställe at skjuta Eider-gäß, woro wäl glade, at de, med de sina, den gången ej warit där; gingo dock på Missionärens begäran dit ut, at om denna olycks-händelsens omständigheter göra sig noga underrättade, och kunna bewitna den derom upsatta berättelsen.

Wid skeppets ankomst föregingo mångahanda förändringar på Danska Colonien. Köpmannen, Herr

Herr Lars Dallager, som öfwer 20 år warit här i landet, och i förstone wid Friedrichshaab, men sedermera i flera år besörgt handelen härstädes, erhöll på begäran, dimission af allmänna handels-Compagniets Herrar Directeurer, och har sedermera af dem blifwit nyttjad wid handelen i Lappmarken. Bröderna hade orsak at tacka honom, för det han warit en god granne, så kärleksrikt och försigtigt umgåts med deras Grönländare, och hållit god ordning ibland sit egit folk, och at derföre tilönska honom Guds wälsignelse. I hans ställe kom köpmannen Herr Sturm ifrån Sockertopp. Herr Anders Olsen som, för et par år sedan, öfwerlemnat åt Herr Sturm handelen därstädes, och i medlertid besörgt Walfisk-fångsten wid Colonien Hollsteinburg för Handels-Directionens räkning, kom deremot åter tilbaka på sin gamla station i Sockertopp. Skeppets ligge-tid, då Bröderna hafwa mycket at syssla med deras öfwerkomna Proviants afhämtning, genomseende och inbärgning, blef genom dessa förändringar mycket rörlig och beställsam. Och då jämwäl Missionären Sracb med några Grönländare kom ifrå Lichtenfels på besök, för at med här warande Bröder göra nödigt aftal til bägge Missionernas bästa, så hade de ofta i Predikan Åhörare ifrå fyra särskildta Församlingar, nemligen Ny-Herrnhut, Lichtenfels, Godhaab och Sockertopp; och en gång woro jämwäl några ifrå Friedrichshaab därwid tilstädes, hwilke blifwit med bref derifrån hitskickade til skeppet.

Ifrån sidstnämda Colonie fick man tidningar, at Catecheten Joachim Grönbeck, en gammal Bröd-

dernas

dernas wån, som i flera års tid med wälsignelse lätit sig wårda om Grönländarna därstädes, hade i en salig stund skilgts hädan.

Med Godhaabiska skeppet reste Brodern Joseph Neusser tilbaka åt Europa, til at låta curera sig ifrån en hals-skada, för hwilken man här inga medel hade. Deremot kom en ung Chirurgus hit ifrå Köpenhamn, wid namn Brasen, som på sin läkares tilstyrkan skulle för sin helsa göra en sjö-resa, och hade dertil utwaldt sig denna oblida werlds-tract, på det han med ögonen måtte bese det Guds werk ibland Grönländarna, hwarom han med upbyggelse hade läsit. I Maji månad anlände han med skeppet til Lichtenfels, och hos Bröderna utbad sig et litet wånings-rum i Ny-Herrnhut, hwilket honom ock förundtes.

§. 5.

I detta år hafwa otta barn blifwit födda, och jämte 14 fullwärta, til JEsu död döpta. Tre bröder och fem systrar äro til den hel. Nattwarden admitterade, fyra par til ägta sammanlefnad förknippada, och 11 personer saligt affomnade. Då jag i deras personalier inga besynnerliga omständigheter finner uptecknada, går jag dem förbi, och wil ännu allenast anföra något af Grönländska Hjelparnas märkwärdiga tal.

En af dem sade, sedan han beskrifwit den stora förändring, som tron på JEsum werkar hos en människa: „Jag wet wäl, at här äro ännu några, hwilkom detta är obegripeliget. Desamma beder jag, at allenast en gång göra en sanskyllig blick på JEsu lidande,

dande, så skal dem snart blifwa annorledes om hjertat. De skola då icke allenast tro det, utan ock årfarat på sina egna hjertan.„

En annan sade: „Om wi för detta hafwe wandrat i mörkret, så skole wi nu wandre i ljuset. Detta kunne wi icke af oß sielfwa; ty i oß bor intet godt: men Frälsaren har förwärfwat oß nåd dertil. Och om wi tro på Honom, och begäre af Honom nåd, så bewarar Han oß för det onda. Men wi måste aldrig förlora Honom utur ögnasigtet, sådan som wåra synder hafwa Honom tilpyntat. Detta bewarar oß för synder, och gör wåra ord och wår wandel för androm gagneliga och helsosamma.„

En af dem höll et tal öfwer Josephs ord: **Går dock hit til mig** &c. (Skap. B. 45: 4.) „Äfwen så har ock Frälsaren sagt: **Kommer til mig, I alle, som arbeten och ären betungade,** &c. (Matth. 11: 28.) **Den der törster, han komme,** &c. (Uppenb. B. 22: 17.) Ack! om wi allenast rätt betänkte, hwad Frälsaren genom sin död oß förwärfwat, wi skulle då icke länge dröja och låta Honom ropa, utan rätt nådehungrige löpa efter Honom, at wi måtte åtnjuta alt hwad Han oß tilbjuder, &c.„ Här afbruto tårarna hans tal. Derföre lät Missionären Församlingen gå sin wäg, sedan han til slut låtit sjunga följande wers:

„Det gör oß Kärleks-smärta,
At såsom wax wårt hjerta
Försmälts, ja dignar ne'r.
Wi fälle tårar heta,
Och wilje ej mer weta,
Än at et Lam upoffradt är.„

Wid den tid, som Grönländarna fördelte sig på sina närings-platsar, yttrade sig samme Hjelpare så här: „Förständiga människor pläga förse sig med matwaror, så länge sådana kunna bekommas, och blifwa icke derutinnan försummeliga, för det de ej i dag lida derpå någon brist. Men den som är sjuk eller wanwetrig, han är derutinnan sorglös. Wår själa-föda är läran om JEsu lidande. Hwem densamma icke smakar, han har en sjuk själ; och den som derom är bekymmerlös, han har ännu icke det rätta lifwet i sit hjerta. Men eho som funnit sin salighet i JEsu sår, han har den lefwande springe-källan, hwarutur han altid kan ösa lifsens watn, ehwad han är hos sina lärare, eller frånwarande.„

Just wid samma tid utlät sig en annan sålunda: „Wi äre här ännu utstälde för hwarjehanda faror och frestelser; men Frälsaren har stält sig emellan, är för wår skull sielf blefwen frestad, och har med sit blod betalt för alla wåra synder och wårt förderf. Wi behöfwe allenast, så wäl i försökelses-stunder, som i alla omständigheter, med troende hjertan se på Honom, i stället för wapn gripa til Hans blod, och gömma oß i Hans sår: göre wi detta, så blifwe wi för synden bewarade, och ifrå frestelsen friade.„

En annan talte åter på detta sätt: „J weten, at wi til kropp och själ äre aldeles förderfwade; och om icke Frälsaren, af idel förbarmande, hade oß sökt och ryckt utur förderfwet, så ginge wi ännu allesamman i willone. Den som tänker, at han sielf kan och måste hjelpa sig, han känner ännu icke sit förderf, icke heller Frälsaren. Kunde wi sielfwe hjelpa oß,

så

Grönländarna fördelte sig på
trade sig samme Hjelpare så
nniskor pläga förse sig med
dana kunna bekommas, och
försummeliga, för det de ej i
brist. Men den som är sjuk
r derutinnan sorglös. Wår
JEsu lidande. Hwem den-
har en sjuk själ; och den som
, han har ännu icke det rätta
n ehvo som funnit sin salighet i
den lefwande springe-källan,
ösa liffens watn, ehwad han
r frånwarande."

d utlät sig en annan sålunda:
ilde för hwarjehanda faror och
en har ställt sig emellan, är
wen frestad, och har med sit
a synder och wårt förderf. Wi
äl i försökelses-stunder, som i
ed troende hjertan se på Ho-
on gripa til Hans blod, och
göre wi detta, så blifwe wi
d ifrå frestelsen friade."

r på detta sätt: "I weten, at
re aldeles förderfwade; och
del förbarmande, hade oß sökt
t, så ginge wi ännu allesam-
som tänker, at han sjelf kan
n känner ännu icke sit förderf,
Kunde wi sjelfwe hjelpa oß,
så

så hade Frälsaren icke haft nödigt, at blifwa en fattig människa, och göra sig så mycken möda, för at lösa oß ifrå förderfwet. Efter wi nu wete, och såsom sanning i hjertat känne och ärfare, at Han, för wåra synder skull, i sin själa-ångst swettats blodig swett, och på det grufweligaste låtit martera sig på sin helga kropp; så låt oß öfwerlemna Honom wår själ och kropp til en ewärdelig ägendom. Och då Han icke föraktar de elända, utan emottager hwar och en, som til Honom kommer; så låt oß gå til Honom, sådane wi äre, utan at uppehålla oß med egit hjelpande och åtgörande."

Jul-helgdagarna slöt en med följande tillämpning: "Wi hafwe i dessa helgedagar hördt, at Frälsaren antagit wårt arma kött och blod, i werlden lefwat fattig och föraktad, fullgjordt sin Faders wilja, lärdt och underwisat människorna, hulpit dem i allehanda nöd, och ändteligen på korßens stam, genom sin död och blods-utgjutelse, förwärfwat oß allom den ewiga saligheten. Den detta sanfärdeliga tror, honom förgår lusten at synda, emedan han derigenom skulle bedröfwa Frälsaren, som af kärlek gjordt sig så obeskrifwelig möda, at frälsa oß ifrå synda-wäldet. Och syndar han ändå, så har han wisserligen ingen ro, innan han, som en fattig syndare, söker och finner ny nåd och förlåtelse. Men emedan wi icke kunne sjelfwe hjelpa oß och bewara oß för synden, så låt oß, som arme syndare, blifwa hos Honom, och bedja Honom, at Han gör oß til sådana, som Han oß wil hafwa. Då skole wi blifwa bewarade för alla afwikelser, och icke warda til skam i Hans tilkommelse."

Tretionde sjette året, 1768.
Om Ny-Herrnhut.

Innehållet.

§. 1. Upwäckelsen ibland Hedningarna på Kangek och Kooköarna, har en wälsignad fortgång.
§. 2. Efterrättelse om en synnerlig rörelse ibland Hedningarna i Pissugbik, och deras Deputation til Bröderna.
§. 3. Fortsättning. En Grönländsk Hjelpares tal i de Deputerades närwaro. Et besök i Pissugbik.
§. 4. Fortsättning. Angekoken från Pissugbik och hans folk, göra et besök i Ny-Herrnhut. En Hjelpares tal til dem.
§. 5. Fortsättning. Pissugbikanske Hedningarna flytta til Ny-Herrnhut, och fara til en del åter tilbaka, men de fleste blifwa där qwar.
§. 6. Slutet. De nya Inwånarnas inra tilstånd. En persons synnerliga förelse.
§. 7. Grönländarnas wälsignada näring, och räddning utur lifs-faror.
§. 8. Förändring med Arbetarena wid Missionen, och wid Grönländska Församlingen.
§. 9. Kort efterrättelse om några afledna lefwernes-omständigheter.

§. 1.

Den rörelse, som i förflutna åren förspordes ibland hedniska Naboerna, kom i detta år til en upwäckelse, hwars like icke warit här på orten i 20 års tid. Men innan jag beskrifwer densamma, tillika med deß anledning och fortgång, wil jag

sjette året, 1768.
y-Herrnhut.

ehållet.

d Hedningarna på Kangek och
älsignad fortgång.
synnerlig rörelse ibland Hednin-
deras Deputation til Bröderna.
Grönländsk Hjelpares tal i de
. Et besök i Pissugbik.
gekoken från Pissugbik och hans
Ny-Herrnhut. En Hjelpares tal

sugbikanske Hedningarna flytta til
a til en del åter tilbaka, men de

Inwånarnas inra tilstånd. En
else.
älsignada näring, och räddning

rbetarena wid Missionen, och wid
ingen.
om några aflednas lefwernes om-

§. 1.

i förflutna åren förspordes
Naboerna, kom i detta år til
hwars like icke warit här på
Men innan jag beskrifwer den-
s anledning och fortgång, wil
jag

jag förmäla, hwad som deß förinnan skedde. En Grönländare ifrån **Rooköarna**, wid namn **Tokko**, som efter en swår sjukdom fått illaka ögon, begaf sig i Febr. månad i cur hos Chirurgus **Brasen** i Ny-Herrnhut, och wid det tilfälle, jämte hans folk, åhörde flitigt Evangelii förkunnelse. Man märkte snart, at det fant ingång hos honom, och gjorde honom benägen, at emottaga den tilbudna saligheten. Hans husfolk och öfrige slägtingar, som tid efter annan kommo at besöka honom, blefwo ock kraftigt fattade. Och när han sjelf, efter lycklig fulländad cur, begaf sig tilbaka ut på Öarna, lät han ej otydeligen förstå, det han wore sinnad at bo hos de trogna, för at blifwa en deltagare i deras förmoner. I detta sit upsåt stadfästades han genom Grönländska Hjelparenas besök och påhelsningar; och han hade näppeligen qwitterat winter-husen, förr än han med hela sin familia flyttade til Ny-Herrnhut. Efter honom kommo ock innan kort twå familier ifrå **Kangek**. Likaledes kom en annan husfader och begärde lof, at få fara med de trogna på Sillfänge; hwilket gemenligen är et tekn, at de wilja bo hos dem och omwända sig. Om denna man heter det: „Förledit år hade wi gifwit honom en döpt Enka til hjelperska wid Sill-fängningen. Densamma hade warit honom och hans folk til upbyggelse. En af hans Gossar hade sedermera kommit til oß och blifwit döpt. Derigenom fattade han än mera förtroende til oß: och nu kunde man altså hoppas, at ock han sjelf skulle upoffra sig HErranom; hwilket jämwäl strax derefter skedde.„ Grönländarnas gamla wän och wärd, den i förledit års Historia §. 1. omtalte **Millortuarak**, som redan i 20 års tid

 ej

ej utan rörelse hördt Evangelium, gjorde nu ocksä allware af sina många löften, och tillika med de fyra förenämda familier, som utgjorde 30 själar, flyttade efter fulländat Sillfänge, til de trogna.

§. 2.

Den största nåde-rörelse, som tillika gjorde en stor upmärksamhet ibland Hedningarna omkring Ny-Herrnhut, ja ända til och bort om Lichtenfels, och lände mångom til en blifwande wälsignelse, yppade sig i Pissugbik på et, i wißt affeende, utomordenteliget sätt, ehuruwäl första grunden dertil har genom Guds ord blifwit lagd. Jag wil omständeligen förtälja densamma utur Brödernas Dag-bok:

„Den 6 Martii, woro i predikan många främmande ifrå Colonien, ifrå Kangek, Kellingeit och Pissugbik. Ifrå sidstnämda ort, som ligger 7 dryga mil i norr härifrån, hade fyra män kommit hit genom en besynnerlig anledning, hwars like wi ännu icke haft. En gammal oß wäl bekant Angekok, wid namn Immenek, hwilken af oß och wåra Grönländska Hjelpare i flera års tid ofta hördt Evangelium, har i denna winter, just då han syßelsatte sig med sit häxeri, genom en dröm blifwit så skrämder, at han ifrå den stunden öfwergifwit sina gycklerier, och bedyrat för sina landsmän, at han, äfwen som alle Angekokar, farit med lögn, och bedragit dem, och at de med honom måste omwända sig til den sanna Guden. Midt under häxeri-förrättningen skal honom hafwa i minnet förekommit början af den wers, som han hos oß ofta hördt sjungas:

„Wenn

vangelium, gjorde nu också
sten, och tillika med de fyra
n utgjorde 30 själar, flyttade
, til de trogna.

§. 2.

relse, som tillika gjorde en
o Hedningarna omkring Ny-
l och bort om Lichtenfels,
blifwande wälsignelse, yppa-
i wißt afseende, utomordente-
ka grunden dertil har genom
Jag wil omständeligen för-
ödernas Dag-bok:

oro i predikan månge främ-
rå Kanget, Kellingeit och
nämda ort, som ligger 7 dryga
e fyra män kommit hit genom
s, hwars like wi ännu icke
wäl bekant Angekok, wid
ken af oß och wåra Grönländ-
tid ofta hördt Evangelium,
då han syßelsatte sig med sit
n blifwit så skrämder, at han
fwit sina gycklerier, och bedy-
at han, äfwen som alle An-
, och bedragit dem, och at de
ända sig til den sanna Guden.
ättningen skal honom hafwa i
an af den wers, som han hos

„Wenn

„Wenn aber der Umsturz der Welt
Deinen Zug zum Gericht vermeldt,
Wenn dein Zeichen in Wolken scheint,
Und die Welt um die Felskluft weint,„ rc.

Deruppå skal honom i en dröm hafwa förekommit den yttersta domen och den ewiga fördömelsen. Deröfwer har han blifwit så förskräckt, at han många dagar gått af och an, utan at tala et enda ord, och altjämt jämrat sig och grätit. Ingen har af honom kunnat få weta, hwad honom wederfarits. Någon tid derefter skal honom i drömen hafwa synts en man, som til honom sagt: „Du har länge nog stått sanningen emot; nu är det tid at stå up af sömnen: wil du flytta til de trogna och uprigtigt omwända dig, så kan du blifwa qwitt den onda andan, som hitintil regerat dig, och frias ifrån den ewiga fördömelsen.„ Detta har han lofwat den mannen, som uppenbarat sig för honom, och ifrå den stunden har han begynt at hålla en andakts-stund hwar morgon och afton för sit husfolk, och allom dem, som däromkring bo, hwarwid han betygat dem, „at de måste afstå och omwända sig ifrå sina fåfängeligheter, om de icke wille gå ewigt förlorade. Han sielf hade dels genom en syn, (den han dem förtäljde) dels genom Frälsarens tal om deras straff, som här icke tro på Honom, blifwit i en stor hjerte-oro försatt, och fattat det beslut, at så snart det blir sommar, flytta til de trogna, at han måtte höra mera af Frälsarens tal, dem han merendels förgätit.„ I medlertid skickade han til oß sin styfson, och deßutom tre män af sit husfolk, och låt bedja, at wi wille sända til honom et par Bröder, som kunde säga honom och hans folk ange-

 näma

nåma ord (Evangelium). Til dessa fyra afskickada har han wid afskedstagandet sagt: „Farer nu åstad, och hörer sielfwe de angenåma orden, och bringer något deraf hem til mig.„ Och til det öfriga folket har han sagt: „Wiljen J icke tro mig och mina ord, och omwända eder, så wil jag dock ensam flytta til de trogna.„ Men de hafwa swarat: „Hwart du far, dit wilje wi också fara.„ Och samma sinnelag låto ock de fyra Deputerade hos sig förspörja. De kommo flitigt i alla sammankomster, hörde upmärksamt på, och wi, samt wåre Hjelpare, beprisade dem deßutom gladeliga och med öppen mun, den salighet, som wi uti JEsu står funnit och åtnjute.„

§. 3.

Följande dagen, uti morgonanbakts-stunden, hwari alle Besökande ifrå Pissugbik och andra orter woro tilstädes, sade en af Hjelparena, ibland annat, detta: „Frälsaren älskar alla människor, och räcker ut sina händer efter dem, äfwen efter de döda och elydiga. Om de allenast gifwa Honom sit hjerta, så skänker Han dem det sanskyllige lifwet, och wisar dem den rätta wägen; såsom Han sielf säger: „Jag är wägen, sanningen och lifwet: och den til mig kommer, honom kastar jag icke ut.„ Detta kan Han icke heller göra; ty Han har ju gifwit sig i döden för oß, och med sin oskyldiga pino och död återlöst oß ifrå synden och döden. Den detta sanfärdeligen tror, honom twår Han ifrå synden med sit oskattbara blod, och helar honom genom sina sår. Låt oß altså som et folk, hwilket intet har at gifwa Honom, utan et förderfwadt hjerta, gå til Honom, och förblifwa hos

hos Honom, så skole wi wara salige, och Honom behagelige. „ . . .

Den 8 Martii foro Kangekarne, och den 9:de Kellingeits-boerna hemåt, bewekte och förundransfulle öfwer det de här hördt; men Pissugbiks-folket blef ännu qwar, och biwistade et barna-dop. . . De woro ofta så rörde, at de ej kunde afhålla sig ifrå tårar, synnerligen den 10:de i Morgon-andakts-stunden, då det taltes om Frälsarens själa-ångest och blodiga döds-swett. . . Et skarpt snö-damb hindrade dem ock ännu den 11:te, ifrå deras återresa. De gjorde flitiga besök i alla hus, och hade stor lust at lära sig alla wersar, på det de, såsom de sade, måtte kunna hembringa något af de angenäma orden, til Immenek, som dem hitsändt, och til de öfriga, som sådant begärt. . .

Den 12:te begåfwo de sig ändteligen på hemwägen. Efter deras begäran läto wi twå af wåra Hjelpare göra dem följe, de der skulle för där warande nådehungriga själar beprisa Frälsarens människo-kärlek. . . Desse kommo den 17:de tilbaka, och kunde icke tilfyllest beskrifwa, med hwad glädje de af där warande Hedningar blifwit emottagne. Knapt fingo de taga af sig kläderna, och få sig en bit mat, förrän än folket redan samlat sig, och begärde, at de wille säga dem något om Frälsaren. Detta hafwa wåre Hjelpare ock flitigt och med brinnande hjertan gjordt, och på twå nätter föga sofwit; ty så wäl barn som fullwäxte, kunde icke höra sig mätte af det stora och ohörda under, at den ewige och högtbesuttne Guden gifwit sig sielf i döden för oß förtappada och fördöm-

da människor. Ibland dem är nu för tiden en sådan rörelse, som här och på Kangek war ifrån år 1743 til 1747. De komma alla dagar tilhopa hos Immenek, at sjunga och talas wid om det, som de i Kangek af oß hafwa hördt för många år tilbaka. Wi måste nu afbida, huru det går med dem åt sommaren, då de komma ut ibland de andra Hedningar: i medlertid tro wi, at Frälsaren skal åtminstone få några af dem, til lön för sin smärta.

§. 4.

Den 1 Maji, kom förbemälte Angekok Immenek sjelf, med några af sit folk, ifrå Pissugbik på besök. Han tackade, för det wi skickat et par af wåra Hjelpare, til at underwisa dem, och betygade tillika med de öfriga, det de woro sinnade, at öfwerlemna sig åt Frälsaren. Före dem hade redan tre Kajaker kommit; och efteråt anlände en hop qwinfolk i följe med köpmannen, hwilken genom wåra Grönländares tilhjelp hade derifrån afhämtat Själ-speck. Wi beprisade dem Frälsaren wid alla tilfällen, och woro derwid synnerligen förnögde; ty wi hafwe i många år, icke haft så nådehungriga åhörare.

Den 2 Maji, woro de alle mycket upmärksamme i Morgon-andakts-stunden, hwilken en af wåra Hjelpare höll. Han sade ibland annat: „Frälsaren är orsaken til wår salighet. Derom underwisa oß Hans bodbärare, som Han sändt til oß. Men wi måste icke blifwa stående wid denna underrättelse, utan sjelfwe, såsom förlorada människor, gå til Honom, och genom Hans Anda, den rätta Läraren, som altid blir hos

hos oß, låta föra oß til Hans lidandes och döds sanna kännedom. Då åtnjute wi den salighet, som Han oß förwärfwat, och blifwe från syndenes wålde befriade. Synda-roten blir wäl hos oß qwar, så länge wi på jorden äre; men om wi hålle oß til Frälsaren, kunne wi tro Honom derom, at Han skal bewara oß och hela oß genom sina sår. Jag kan af förfarenheten säga eder, at jag ingenstäds funnit ro och något sanskylligt nöje, förrän jag kommit til de troendes församling, och lärdt känna Frälsaren. Görer ock I sammaledes, så kunnen I wara salige i alla omständigheter.„

Den 3 Maji, sedan Morgon-andakten och Catechisation med barnen, war förbi, foro de fleste af dem hem igen. Somlige greto rätt hjerteligen wid afskeds-tagandet. Wi förmante dem, at hafwa akt på sit hjerta och där lära förnimma, huru den Hel. Ande ytterligare förklarar dem, hwad de här hördt. Den 13:de Maji, kom en af wåra Hjelpare tilbaka ifrån Pissugbik, hwilken den 21:te April farit dit med sin familia. Folket därstädes hade willigt anammat hans witnesbörd, och hwad hans hustru och hans moder med dem talt, och de hade gärna behållit dem längre hos sig; men, för instundande Sillfänge skull, woro de nödsakade, at hasta med sin återresa.

Sedermera hafwa wäl Bröderna icke sändt någon på besök til där warande Hedningar; men så ofta wåre Grönländare träffat desamma på deras närings-ställen, har lifsens ord blifwit dem å nyo förkunnadt, och med den försäkran af dem anammadt,

at

at de snart sielfwe skulle flytta til Ny-Herrnhut, på det de dageligen måtte få hörat.

§. 5.

Det warade icke heller länge, innan Angekoken Immenek gjorde början, at med twå qwinno-båtar, tilsammans 20 personer, flytta til Ny-Herrnhut. Detta skedde den 13 Julii, och den 20:de kommo dessutom tre qwinno-båtar med folk derifrå; hwilke jämte dem, som redan om wåren ankommit ifrå Kangek och Kooköarna, utgöra öfwer 80 siälar; en tilökning, hwars like man i intet af de förra åren haft. Men likasom de fleste mycket hastigt och på något utomordenteligt sätt blifwit ur sömnen wäckte; så wardt ock rörelsen snart til intet hos somliga, och kunde så litet komma til kraft, som den säden, hwilken fallit wid wägen och på hälleberget, Luc. 8. Hos somliga kom en ond ande och tog bort ordet utu deras hjertan. Andre anammade ordet med glädje, men hade inga rötter, och föllo åter tilbaka. Ty ej långt efter detta folkets hitflyttning, begynte en man af dem, at föregifwa syner och uppenbarelser, och at predika för Grönländarna, som, för näringen skull, uppehöllo sig i Sundet; hwarigenom han drog til sig många nygiriga och obefästada sinnen. Missionären kunde icke förbjuda honom prata, men förmante Hjelparena, at hafwa på Mannen et waksamt öga, och warna de enfaldiga; emedan det har täckts Gudi, icke genom syner och drömmar, utan genom ordet om korset saliggöra dem, som tro. Härmed war honom ingången afskuren; och då han inga åhörare fant, hörde han af sig sielf up, at predika syner och uppenbarelser.

Andre,

flytta til Ny-Herrnhut, på
å hörat.

§. 5.

ller långe, innan Angekoken
n, at med twå qwinno-båtar,
, flytta til Ny-Herrnhut.
ii, och den 20:de kommo deß-
ned folk derifrå; hwilke jämte
åren ankommit ifrå Kangek
ra öfwer 80 själar; en tilök-
i intet af de förra åren haft.
mycket hastigt och på något
lifwit ur sömnen wäckte; så
til intet hos somliga, och kunde
som den säden, hwilken fallit
berget, Luc. 8. Hos somliga
g bort ordet utu deras hjertan.
t med glädje, men hade inga
baka. Ty ej långt efter detta
gynte en man af dem, at före-
nbarelser, och at predika för
näringen skull, uppehöllo sig i
han drog til sig många nygiri-
n. Missionären kunde icke
, men förmante Hjelparena,
et waksamt öga, och warna de
t har täckts Gudi, icke genom
tan genom ordet om korßet sa-
Härmed war honom ingån-
han inga åhörare fant, hörde
oredika syner och uppenbarelser.
Andre,

Andre, som ännu icke kunde wedersaka de Hedniska fåfängligheter, funno sig för mycket inskränkte hos de trogna, och wille altså fara tilbaka til Hedningarna. „Wi talte med dem, (heter det i Diario) och förehöllo dem deras första öfwertygelse, som de wid sin hitkomst föregåfwo. De wetste ju, at hwarken wi, eller någon enda människa, öfwertalt dem dertil: de måtte altså icke stå Guds Anda emot; utan handla efter sin första öfwertygelse, och omwända sig. Hustrun gret bitterliga, och gjorde sig all möda, at beweka sin man til qwarblifwande; men det war alt förgäfwes. Wi låto dem altså bära sin Sill utur Proviant-huset, den de lemnat oß i förwar, och den 19 Sept. foro de bort. Wi tröstade hustrun dermed, at i fall hon wille lemna den ärkända sanningen rum i sit hjerta, Frälsaren nog skulle skaffa medel och utwägar, at förhjelpa henne til Guds barnas frihet. De kommo ej längre, än til Kangek. Därstädes fant en Hjelpares föreställning så mycken ingång hos mannen, at han resolverade wända om igen. Häremot foro twå andra familier tilbaka til Pissugbik, hwilka också woro derifrån komna, men hade nu annorlunda besinnat sig.

§. 6.

Med de qwarblefna och andra ännu odöpta, blef strax efter inflyttningen i winterhusen, en Catechetisk sammankomst börjad, „deruti (såsom Missionären yttrar sig) dem på hjertat lades de grund-sanningar, som en människa måste weta, hwilken wil komma til JEsum Christum; de förelades dem icke til at lära sig som en utanlära; utan til at lära förstå orsaken, grunden

den och rätta beskaffenheten af omwändelsen. De woro alle mycket upmärksamme härwid; och då man talte med hwar och en enskylt, betygade de med rörda hjertan, at deworo hitkomne til at lära känna Frälsaren och omwända sig. En blind hustru yttrade sig allenast, at hon wäl icke af sig sielf hade åstundat, at bo hos de trogna, utan hade sit husfolk til behag följt med; men icke desto mindre föll det henne nu i smaken, at blifwa hos dem boende. Hon hörde med upmärksamhet på alt, hwad man med henne talade, och betygade efteråt för husfolket en besynnerlig fägnad deröfwer, at Lärarena icke föraktade henne, såsom en i utwärtes måtto mycket usel person, utan gjorde sig äfwen för hennes skull så mycken möda.

En ogifft person, ofta nämde Immeneks dotter, blef hastigt siuk, bad med tårar om döpelsen, och gick strax efter undfången döpelsen, den 3 Nov. utur tiden. „Hon hade, genom fadrens syn i drömen, och deraf förorsakad betygan blefwit upwäckt, och med honom kommit hit, at omwända sig. Men det intryck hennes faders tal gjordt, och hennes hjertas rörelser, måtte om sommaren, under förstörelsen ibland Hedningarna, hafwa tämmeligen förswunnit. I förgårs war hon med en döpt Enka utgången, at plocka bär. Där ute på marken fant hon några små flickor i samma slags göromål, och begynte göra spe af dem och deras döpelse. Enkan bestraffade henne derföre, och sade: „West du ock, at Frälsaren kan straffa dig för sådant? Äh (swarade hon med löje) Han må då straffa mig!„ Hon war näppeligen hemkommen, förrän hon blef med en olidelig kropps-sweda öfwerfallen. Förenämda Enka sade då til henne:

„Kom-

„Kommer du ihog, hwad du har sagt där ute på marken? Ack ja, (swarade hon) detta är det straff, som jag så lättsinnigt begärde. Men gack strax til Lärarena, och bed dem komma til mig.„ Då wi kommo til henne, at förnimma hennes åstundan, bad hon träget om döpelsen. Och då man förehöll henne, huru man den tid, hon här warit, ännu icke förnummit, at hon brydt sig om Frälsaren; swarade hon: „Ja, jag wet och bekänner det; men nu är jag annorledes sinnad. Jag längtar af hjertat efter döpelsen, på det jag må ifrå synden blifwa rentwagen. Jag beder, at det måtte ske snart; ty jag dör, och går utan JEsu blod förlorad.„ Efter nu en dylik händelse aldrig kommit oß före, och denna person ännu njutit ganska liten underwisning, och än mindre yttrat något fullt allwar at omwända sig; så wetste wi icke, hwad wi göra skulle. Wi sågo på wår barmhertiga HErra, som icke binder sig wid reglor, utan genast til nåde uptager hwar och en, som af hjertat längtar efter Honom. I följe af Hans exempel, döpte wi då den sjuka i den Hel. Tre Enighetens namn, och kallade henne **Sophia**. Efter döpelsen låg hon helt stilla. Några Systrar wakade om natten hos henne, och söngo hennes werser. Emot morgonen ropade hon ut: „Nu blir det ljust.„ Och strax derpå afled hon.„

Deßutom hade ock en mans ifrå Pissugbik sjuka barn blifwit döpt, och litet derefter saligt afsomnat. *)

§. 7.

*) Då jag med detta år måste sluta Historien om Ny-Herrnhut, emedan följande årets efterrättelser gå ej längre, än til Skeppets återresa wid Julii månads slut; så will jag för at bringa berättelsen om Pissugbik til slut,

§. 7.

Om Församlingens inwärtes tilstånd wil jag denna gång, för kortheten skull, ingen ting förmåla; utan allenast widröra något af det yttra. I början af året war det en ganska drägelig och stormfri winter. Ännu i Febr. månad låg ingen snö på landet och de lägsta bergen. Grönländskorna kunde altså öfweralt finna bär i tämmelig myckenhet, til sin förfriskning. Grönländarna woro i Själ-fångsten lyckelige, och kunde om wåren aflåta 150 Tunnor Speck och Tran til de Handlande, oberäknadt hwad de hela wintern försålde. I April månad fingo de fem Hwitfiskar, eller små Walfiskar, hwilke äro dem mycket kärkomne, så wäl för det goda köttet och specket, som besynnerligen för stjärt-senorna skull, hwilka de bruka i stället för tråd. Sill-fånget i Junio slog ock lyckligt ut: och änskönt många hemsöktes med bröstwärk, och en häftig storm på samma tid ref ned deras tält och gjorde mycken skada på deras redskap; så kommo de dock så riktlastade hem, at Proviant-huset ej kunde bärga all Sillen och Själ-köttet. I Julio föll en så djup snö, som näppeligen plär falla om winteren, men blef icke länge liggande, och hindrade dem icke heller i närings-idkningen. Om hösten blefwo wäl Själarne owanligt länge borta från Nepiset-

derutur allenast anföra, at alle de, som om hösten blifwit qwar i Ny-Herrnhut, hafwa i den ärkända sanningen gått fort; och många af dem, och deribland äfwen Ägekoken Immenek tillika med några af hans folk, äro komne til den hel. Döpelsen. Antalet af 1769 års döpta belopp sig redan til några och sextie. Gud uppehålle dem wid sin sanning, och låte dem alla af sin fullhet få nåd för nåd!

piset-sundet, i hwars trångsel de den års-tiden pläga ymnogt infinna sig, och med liten möda fångas; Grönländarna hemsöktes ock, mitt under bästa arbets-tiden, med en smittsam bröst-sjuka, hwaraf månge blefwo döde: men de fingo dock så många Själhlar, at de, innan året ännu war til ända, kunde til Köpmannen aflemna specket af 400 stycken.

Utan beswärlighet och fara aflopp det icke wid deras födo-bragder; men jag wil endast nämna twå synnerliga omständigheter. Den bekante Hjelparen Abraham blef, medelst den omkring hans hals sig slingrande linan, af en skuten Själhl kullryckt, och ganska djupt under watnet dragen. Men han kunde hwarken uprätta sig eller aflinda linan, och war just på wägen at drunkna, när harpunen, hwilken annars med sina hullungar sitter fast i Själhlens skinn, loßnade af sig sjelf; då han sedan utan möda kunde åter rätta sig up, och åfwen igensöka sin Själhl.

Då nästan hwar människa, liten och stor, den 28 Decemb. hade wid lungt wäder farit ut på Öarna, at fånga Alkor, uphof sig emot qwällen en hastig nordanstorm, som aldeles hindrade dem at wända om, och derjämte war snö-dammet så starkt, at man hwarken kunde se himmel eller jord. De fleste fullwurne (ty somliga hade blåsten drifwit åt Kangek) kommo om natten lyckligen hem; men Gossarna blefwo ute. Ehuru man nu förmodade, at de woro upstigne på någon ö, så stod man dock i farhoga, at de i den starka kölden måtte frysa ihjäl. Följande morgon foro månge Kajaker ut, at upsöka dem. De funnos igen på en ö, sittjande i sina Kajaker, men aldeles

öfwersnögade. Man grof up dem utur snön: men twå af dem hade af en snöstörtning, som rullat nedföre et berg, ej allenast blifwit tre alnar djupt öfwerhölgde, utan ock så hårdt hopkrökte, at man hölt dem för döda. Men genom mycket skakande och slående, bragte man dem dock så wida, at man ännu kunde förmärka något lif i dem. Man wille binda dem ofwan på deras Kajaker, och så föra dem hemåt; men deras upsyningsman, som äfwen war tilstädes, befarade, at de skulle aldeles frysa ihjäl, om de lågo hel och hållne i fria luften; han befalte derföre, at låta dem sittja qwar i egna Kajaker, fästa dessa wid andra, och så hasta hem med dem. Wågorna slogo wäl ofta öfwer dem; men de kommo dock alle med lif hem, fast än aldeles styfwe af köld. Den enas Kajak måste brytas sönder, för at draga honom derutur. De elendigaste blefwo sedan i deras hus satte öfwer brinnande lampor, med kläder wäl betäckte, och med warmt dricka upwärmde. I så måtto kommo de alle åter til rätta. Hwar och en war glad och tackade Gud, för det Han så nådigt bewarat och wid lif behållit dessa Gossar, som til en del redan äro Förwärfware för sina familier.

§. 8.

Med skeppet, som lopp in den 1 Julii, kom Catecheten, nu mera Diaconus, Heinrich Hükel, med sin Hustru tilbaka ifrå Tyskland, dit han, för tu år sedan, hade rest ifrå Lichtenfels. Han hade hit med sig sin kötsliga Syster Rosina, Waners Enka, och Jungfrun Anna Rosina Schubert. Denna sednare sattes til föreståndarska för Grönländska ogifta

Systrar.

Systrarna och Flickorna; men den förra blef den 14 Julii, til ägta sammanlesnad förknippad med Missionären Balenhorst. En Dansk Missionarius, Herr Jäger, som skulle tilträda en af de Norra Missionerna, ankom också, wid samma tilfälle, med sin Hustru, ifrå Köpenhamn.

Med samma skepp for Chirurgus Brasen tilbaka åt Köpenhamn, ärkänsam för all hos Bröderna åtnjuten wänskap, den han med sin Chirurgiska praxi dem och Grönländarna rikeligen wedergullit; och i högsta måtton glad öfwer Grönländska Församlingens wälstånd och förkofring.

Den 19 Julii, kom Mattheus Stach ifrån Lichtenfels, at med härwarande Bröder öfwerlägga om bägge Missionernas bästa. Efter gemensamt godtfinnande, åtog han sig denna Missionens Direction, hwarwid Michael Balenhorst blef hans närmaste Hjelpare, och Heinrich Hükel med sin Hustru, besörgde utwärtes Hushållningen. Den 26 Julii, for Johan Bek til Lichtenfels, at i den förstnämdas ställe dirigera Missionen därstädes, dit Johan Sörensen redan förut war faren, såsom hans närmaste Hjelpare, och tillika Oeconomiens bestyrare.

Om deras hållna tal och afhandlingar, deras utwärtes arbete och besöks-resor til Hedningarna, wil jag denna gång ingen ting widare förmäla, utan allenast anmärka de hufwudsakeligaste förändringar, som wid denna Mission timat. Genom den hel. Dopelsen hade Församlingen i detta år blifwit tilökt med 20 barn och 10 fullwäxta personer. Märkwärdigt är ock det, at en gång 4 barn i en wecka, och en annan

grof up dem utur snön: men nöstörtning, som rullat nedföre oit tre alnar djupt öfwerhölgde, krökte, at man hölt dem för mycket skakande och slående, så wida, at man ännu kunde m. Man wille binda dem of-, och så föra dem hemåt; men som äfwen war tilstädes, bealdeles frysa ihjäl, om de lågo usten; han befalte derföre, at egna Kajaker, fästa dessa wid em med dem. Wågorna slogo men de kommo dock alle med lif fyswe af köld. Den enas Kaer, för at draga honom derutur. sedan i deras hus satte öfwer ed kläder wäl betäckte, och med nde. J så måtto kommo de alle r och en war glad och tackade nådigt bewarat och wid lif beom til en del redan äro Förwärf-.

§. 8.

n lopp in den 1 Julii, kom Cateconus, Heinrich Hükel, med rå Tyskland, dit han, för tu år Lichtenfels. Han hade hit med er Rosina, Waners Enka, Rosina Schubert. Denna ständerska för Grönländska ogifta Systrar-

annan gång, try barn på en dag blifwit döpta, hwilket tilförene aldrig händt. Til den hel. Nattwarden woro 14 personer admitterade, och 4 par til ägtenskap sammanfogade. Sexton personer äro med döden afgångne. Deremot har af 68 Hedningar, som af de öfwer 80 om sommaren ankomne blefwo qwar, Inwånarenas antal blifwit förmerat, hwilket wid årets slut steg til 527 personer.

§. 9.

Til slut wil jag nu allenast anföra litet af några aflednas personalier.

1) Thomas har redan öfwer 30 år warit med oß bekant, och war, efter Grånländska sättet, en Herre på sin plats i Pissiksarbik, d. ä. en god Jägare och Förwärfware. Han kom nästan hwarje wår til oß, och hörde Evangelium. Och när wi på hans land idkade Sill-fisket, biwistade han med sit folk wåra sammankomster flitigt; men kunde icke resolvera sig, at lemna sin själs wälfärd företrädet framför sina lekamliga fördelar, innan en af hans Döttrar, år 1755, kom til oß och blef döpt. Han trätte wäl på henne för sådant; men hennes alfwarliga, och dock wördnadsfulla swar, förde honom på bättre tankar, *) och året derpå, flyttade han med alt sit folk til de trogna. Han hade ringa tankar om sig, höll sig owärdig til Döpelsen, och bad, at man allenast wille taga emot hans barn. Men Frälsaren tänkte annorlunda. Nådenes arbete lät förspörja sig desto kraftigare på hans hjerta, och han blef 1757 delaktig af den hel. Döpelsen,

*) Det lönar mödan, at läsa detta deras samtal; det finnes igen uti 1756 års Historia, §. 6.

sen, och 1761 af den hel. Nattwarden. Man kunde i alla omständigheter, hos honom blifwa warse en barnslig lit til Frälsaren, en hjertelig kärlek til Bröderna, och en enfaldig okonstlad wandel. All den nåd, som Frälsaren betedde honom, war honom desto kärkomnare och helsosammare, ju mera owärdig han ansåg sig til densamma. Jag, som skrifwer detta, påminner mig med förnöjelse, huru jag hörde denna gamla gubben yttra sig öfwer den hel. Nattwarden, hwarom något finnes förmält i 1761 års Historia, §. 8. Efter han redan war öfwer 60 år gammal, en ålder, som få Grönländske manfolk hinna til; så blef han den 24 Martii, då han ifrån et besök i Fjärden, for hem, at fira JEsu mandoms-anammelses fäst, icke långt ifrån sitt hemrist omstjälpt af en hastig sunnanstorm, och död til lands förd.

2) På samma dag slöt ock den gamle Fadren Laban sin lefnad, genom en blod-störtning. Han war en af de Söderlänningar, som altför et åro på resor. Wid sådant tilfälle hörde han Evangelium nästan i början af wår härwaro, och deraf häftade et intryck i hans hjerta, som han, efter egen berättelse, icke mer kunde blifwa qwitt. År 1748, kom han med alla sina anhöriga til oß, blef innan årets slut döpt, och feck 1754, gå första gången til den hel. Nattwarden. Han war en god Husfader och Förwärfware, en fredlig granne, och en rättskaffens JEsu älskare. Han lämnade efter sig en blind Enka, och fyra fullwärta barn, hwilka oß och honom til fägnad, hafwa wäl artat sig. Hans ålder gick äfwen öfwer 60 år.

3) Charlotta, kom såsom ung flicka 1745 hit, döptes 1750, och 1752 admitterades til den hel. Nattwarden.

warden. Hon hade en munter anda och et otwunget wäsende, kunde ock wäl läsa, och århöll derigenom en wacker kunskap. Men emedan hon ännu icke rätt kände sin hjerte-grund, och tiltrodde sig sielf något; så råkade hon, för try år sedan, i bedröfweliga omständigheter, och måste slutas utur Församlingen. Men den trofaste siäla-wännen underlät icke, at arbeta på hennes hjerta. Hon lärde bättre känna sig sielf, och man fant henne ofta allena, gråtande och bedjande. På Grönländska Missionens åminnelse-dag, den 19 Januarii i detta år, då lösen war denne: **Jag sade: min fot har stapplat, men Din nåd uppehölt mig,** etc. undfick hon, under otaliga tårar, absolutionen i Församlingens åsyn. Ifrå den tiden gick hon, som en tröstad synderska, en sägnesam gång. Anledningen til hennes hädanfärd war en stor böld. Hon sade genast: „Detta skal blifwa min åndalyckt. Jag går som en arm synderska til Frälsaren. Jag har nu en fri och öppen wäg til Honom och Hans sår. Han har ju alt tilgifwit mig! Ack! hwilken barmhertig Frälsare! Han kommer mig redan til mötes.„ Alle de som woro omkring henne, frögdade sig öfwer hennes botfärdiga hjerta, som hyste sådant förtroende til synbare-wännen. Hon afsomnade den 23 April, i sin ålders 26:te år, då dagsens lösen hette: **Jag åkallade HErrans namn: o HErre, fräls mina siäl!** Hennes siäl gick in i sin HErras glädje, och hade Han henne så mycket kärare, som Han mycket kostat på henne.

4) **Brigitta**, en namnkunnig söderländsk Angekoks dotter, kom efter hans död hit med sin broder. Hon war ej mycket språksam, och derföre kunde man icke

icke lått få weta, hwad hos henne föregick. Men ordet om korßet werkade djupt i hennes hjerta, och upwäckte en sanskyllig långtan efter reningen från synden, genom Döpelsens flod, hwilken hon år 1757, undfick. För några dagar sedan, kom hon ifrå Sundet hit til den hel. Nattwarden, och födde strax derpå en dotter. Hon war så munter, at hon sjelf bewistade Döpelsen, och for deruppå, med de sina, åter bort til Sundet; men kom innan kort sjuk tilbaka. Hon war derwid mycket frimodig, och bad ganska ofta i stillhet. På 5:de dygnet efter barns-börden, skildes hon hådan i frid, den qwarlemnada Enklingen och oß alla til desto större smårta, som dylika håndelser hos Grönlåndarna åro sållsamme, och, i anseende til bristen på tjenlig föda för et sådant moderlöst barn, ganska beswårlige.

5) Gertrud, kom som Enka til Kangek, med Söderlånningarna, som åmnade fara åt Norden; hörde dår Evangelium, och öfwergaf sina landsmån, för at blifwa en JEsu efterföljerska. Hon talte ej mycket, men hennes wandel war sådan, som en rått Enka anstår. I sit hus, och hwaråst hon hos familier war i tjenst, bewiste hon sig, såsom en god husmoder, troget och flitigt i alla sina förråttningar. Då Köpmannen, år 1756, hade ifrån Kellingeit hem med sig et af de Wilda bortkastadt flicko-barn, hwilket, för hunger och köld, nu mera hade föga lif i sig, lemnade wi detsamma åt wår saliga Syster, hwilken upfödde det med sådan trohet och flit, at man af et barns naturliga moder icke kan båttre wåntat. *) Hennes

 sidsta

*) Se flera omståndigheter derom i 1756 års Historia, §. 2.

sidsta sukdom war sido-styng. Derwid war hon ganska tolig, och wäntade med längtan sin uplösning. Wi, och alle Grönländare, som wakade hos henne eller besökte henne, frögdade oß öfwer hennes hjertas saliga ställning, i hwilken hon den 23 Octob. insomnade, just då dagsens lösen lydde så: Det är en rätt Enka, som sit hopp sätter til Gud, och blifwer altid i böner och åkallan natt och dag, (1 Tim. 5, 5.)

Andra Stycket.

Historien om Lichtenfels.

Sjette året, 1763.

Innehållet.

§. 1.

§. 1.

Sedan denna Mission år 1758, blifwit börjad af Missionåren Mattheus Stach och hans Hjelpare, beledsagade af 4 Grönländska familier eller 32 själar ifrå Ny-Herrnhut, hafwa icke allenast ifrån Fiske-fjärden och den sydliga tracten, utan ock några mil norr-ifrån, månge, genom Missionärernas i Ny-Herrnhut witnesbörd, öfwertygade Grönländare flyttat hit, och genom Döpelsen blifwit i den Christeliga Kyrkan inlifwade. Härigenom led wäl Ny-Herrnhuts-förmering någon affaknad, hälst då de förbifarande Söderländare träffade i Lichtenfels sina anförwandter, hos hwilka de hällre sätta sig ned, än hos aldeles främmande Grönländare; och på detta sätt hade denna Församling wäxt starkare til i fem år, än den i Ny-Herrnhut uti de första 14 åren. Men Ny-Herrnhuts ringare tilökning, som wi i de första fem åren af detta tida-stycke hafwe observerat, härrörde icke hufwudsakeligen, än mindre endast och allenast, af en annan Missions nära belägenhet, utan af en nästan obegripelig wederwilja, at höra Evangelium. Derpå war wäl icke heller brist i nägden af Fiske-fjärden; och då i densamma altid bo mindre Hedningar, än i Bals-Revieret, så kunde man icke göra sig stat på sådan tilökning utaf Hedningar, som i Ny-Herrnhut: men icke desto mindre skedde, äfwen i de första åren af detta tida-skifte, större rörelse i denna ängd, än omkring Ny-Herrnhut. Och fast än de fleste ännu wägrade, at utan förbehåll öfwerlemna sig sinom Skapare och Återlösare, så kommo de dock flitigt til Lichtenfels, och besökte sammankomsterna. Foro Bröderna til dem, så

woro de ej allenast willige, utan gåfwo jämwäl sjelf- we ofta dertil anledning, at höra något godt. Detta blef mångom åtminstone en anledning, at så länge begrunda saken, til deß den gode tanken, som de det kallade, feck öfwerhand öfwer den onda, eller öfwer smaken för de hedniska fåfängligheter, och alt- så ledde dem til Församlingen härstädes, hwilken i alla dessa åren framgent blifwit ansenligen tilökt, då deremot få, och et år, alsinge Hedningar, sällat sig til Församlingen i Ny-Herrnhut.

§. 2.

Förökningen skal wid hwart och et år gifwas til- känna. Wid detta år i synnerhet, finner jag, uti Hedningarnas utlåtelser, många spår af förbigående och til en del undertryckta nåderörelser, hwaraf man kan inhämta deras tänke-sätt, rörande Christendo- men. Många, som i flera år warit öfwertygade, men hade afhållit sig och de sina ifrån omwändelsen, gjorde Gudi löfte, när de woro sjuke; andre, när de gårna wille hafwa barn, eller fruktade sig för barn- fångs-äfwentyrligheterna: at de wille omwända sig, i fall Han den gången hulpe dem. Om de hällit sit löfte, förmäles åtminstone icke i detta års berättelse. Man wet mycket wäl, huru det går med en slik nöd- falls-bättring. En Angekok hade, uti oftare samtal med en Grönländsk Hjelpare, blifwit aldeles rådwill i sit tanke-systeme; förmodeligen har han ock för län- ge befrågat sig med kött och blod; ty i följande åren finner jag alsintet förmält om hans omwändelse. Nå- gre tilstodo, at de, för flera år sedan, kändt anfordrin- gar, at de borde omwända sig, men desamma woro

under

, utan gåfwo jämwäl sielf-
at höra något godt. Detta
en anledning, at så länge
en gode tanken, som de
nd öfwer den onda, eller
ska fåfängligheter, och alt-
ingen härstädes, hwilken i
blifwit ansenligen tilökt, då
singe Hedningar, sällat sig
rrnhut.

. 2.

hwart och et år gifwas til-
synnerhet, finner jag, uti
många spår af förbigående
a nåderörelser, hwaraf man
e-sätt, rörande Christendo-
flera år warit öfwertygade,
de sina ifrån omwändelsen,
e woro sjuke; andre, når de
eller fruktade sig för barn-
: at de wille omwända sig,
ulpe dem. Om de hällit sit
ne icke i detta års berättelse.
huru det går med en slik nöd-
gekok hade, uti oftare samtal
spare, blifwit aldeles rådwill
nodeligen har han ock för län-
t och blod; ty i följande åren
ilt om hans omwändelse. Nå-
era år sedan, kändt anfordrin-
inda sig, men desamma woro
under

under deras hedniska lustbarheter åter förswundna. Andre skämdes för Bröderna, och gingo dem ur wägen; „ty de äro (heter det i Diario) i förståndet öfwertygade om sanningen, men hafwa ännu icke lust, at omwända sig.„

Häremot förspordes man ännu hos somliga, som man i flera år icke sedt, et godt intryck af hwad de fordom hördt; och hwad de nu å nyo hörde, fant desto lättare ingång. En hustru, hwilken af sin man blifwit hindrad, besökte likwäl sina barn, som redan tagit wid trona, och feck altid hem med sig något godt för sit hjerta. Och då hennes man sent omsider flyttade sielf til de trogna, sade hon wid ankomsten: „Jag kan icke beskrifwa, huru jag war til mods, når min Man sade: styrer båten åt Raumarsok! (Lichtenfels.) Mit hjerta blef warmt af glädje, och ögonen fälde tårar. Nu är jag ändteligen på det ställe, dit jag i så många års tid längtat.„ En annan hustru, som denna lycka ej hant öfwerlefwa, sade til sin Man, kort för sin död: „Du wet, at jag gärna welat bo hos de trogna; men du har deruti hindrat mig, och nu är det försent för mig. Huru skal det en gång gå dig? Jag råder dig, at du ännu flyttar til dem, och omwänder dig, innan det ock för dig blir försent.„

Hos mångom blef den goda gnistan underhållen genom deras egna barn. En Man, som mycket uppmärksamt biwistade barna-Catechisationerna, blef efteråt tilspord, huru länge han ännu tänkte hindra sina barn, at lära tro på Frälsaren? Han sade: „Mina barn sjunga dageligen edra Werser, dem de hafwa

lärdt

lärdt af sin syster, som här bor.„ Man swarade honom: det är icke nog, at dina barn sjunga Werser; deras och dit hjerta och samwete måste ock bestänkas med försonings-blodet, och aftwås ifrå synden, på det I måtten blifwa åfwen så salige, som I sen de trogna wara. „Ja, sade han, det ser jag wäl; men jag drages än alt jämt med twå slags tankar, och böjelsen til det onda är ännu för stark.„ Men huru skal det gå, frågade man, når du måste dö? „Ack, sade han, derpå törs jag icke tänka; jag fruktar mig alt för mycket derföre.„

Mången själ sökte ock först wid lefnads-slutet den nåd, som henne blifwit recommenderad, men af henne icke anammad; och om en sådan nödgas man hoppas det bästa. En Hustru i granskapet, lät i sin barns-nöd, kalla til sig Missionärens hustru, och beklagade sig för densamma, at hon icke gifwit Frälsaren sit hjerta. Hon blef hänwist til Försonaren för wåra och hela werldenes synder, och afled strax derefter under åkallan om förbarmande, sedan hon födt twillingar. Det ena barnet war redan dödt; det andra hade med modren måst lefwande begrafwas, eller hjälhungras, *) om förrbemälta syster icke hade tagit det til sig.

§. 3.

Grönländarna, och synnerligen Hjelparna, underläto icke at underhålla, eller å nyo wäcka nåde-rörelserna hos Hedningarna, ehwaråst de dertil funno tilfälle. Derom heter det en gång: Bröderna hade farit några mil söder ut, at fånga Sjählar, men kommo

*) Se härom 3 Bok. §. 47.

mo tomhändte tilbaka. J medlertid hade de dock åter sådt ut någon god såd ibland där boende Hedningar, och hos några förspordt en längtan efter sin själa-wälfärd. Detta hade rikeligen stält dem tilfreds öfwer deras annars onyttiga resa.„ De betjente sig af alla lämpeliga tilfällen, at bibringa Nellursut, d. ä. ännu okunniga, såsom de kalla Hedningarna, läran om JEsu, i et mycket kort begrep. En Hedning hade på Sjähl-fånge, wid wackert mån-sken, betygat sin förundran öfwer månan och stjärnorna, och sagt: det måtte wäl wara en Nallegarsoak, en stor Herre, som kunnat göra sådant. *) „Ja, sade en af wåra Grönländare, det är en stor Herre, som har gjordt sol, måna, stjärnor och alt annat. Det är just den samme, som efteråt blifwit människa, utgutit sit blod til människornas återlösning, och åter farit til himla. Wi, som tro på Honom och älske Honom, wänte med längtan efter Hans återkomst; ty Han har sagt, at jorden och alt hwad deruppå är, en gång skal af eld förbrännas; och at Han då wil taga de trogna til sig. Skulle du icke också wilja lära känna och tro på Honom?„ Men han gaf för den gången intet swar; ty han war altför mycket förskräckt öfwer jordenes upbrännelse.

Den 21 December, som war Thomasmässo-dag, (heter det i Diario) besökte oß Hedningar, som woro 6 til 8 mil härifrån hemma. De woro upmärksamme, då man talte om det ämnet, huru Thomas kände igen sin HErra och Gud på Hans spik-häl. Wåre Hjelpare talte efteråt ännu mycket med dem derom i sina

*) Ja, efter deras mening, en stor Grönländare. Se 3 Boken, §. 45.

sina hus. Någre hade ännu aldrig hördt Evangeli-
um, och förundrade sig derföre mycket öfwer altsam-
mans. Denn 22:dra biwistade de också Solenes hög-
tid. *) En Grönländsk Hjelpare började måltiden
med en på knå förrättad bön, och talte sedan på detta
sätt: „Alla människor (nemligen Grönländare, In-
nuit,) fägna sig i dag, at Solen wänder tilbaka til
dem, emedan de då förwänta god näring. Wi frög-
de oß också deröfwer, men än mera öfwer det, at
Frälsaren, Rättfärdighetenes Sol, som är HErren
Gud i högden, och har skapat all ting, äfwen den
naturligen Solen, har åter wändt sig til sina arma
förmörkrada människor, och blifwit sjelf en männi-
ska, at med sit blod förlösa dem ifrå mörkret, och för-
wärfwa dem lif och salighet. Detta är den stora sak,
hwaröfwer wi böre frögda oß alla dagar, antingen
det är winter eller sommar, wackert eller fult wäder.„
o. s. w. Efter måltiden foro de Besökande glade och
tacksamme hem igen.

§. 4.

Af de förbiresande Söderländare hölt sig et täm-
meliget antal några weckor uppe här i nägden, och
man tog alla tilfällen i akt, at komma dem på hjer-
tat, ehuru det då syntes ännu hafwa föga nytta.
„Wi

*) Huru densamma firas hos de Wilda, kan ses af
3 Boken, §. 23. Hwad wåre Grönländare derwid före-
hafwa, kan skönjas af 1754 års Historia, §. 12. och 10
Boken, §. 20. Det är den enda Högtid, som Grönlän-
darna hafwa; och dermed kan man liknelsewis göra dem
andra Högtider tydeliga. Men hon är, som wi i 1767
års berättelse få se, för wissa orsaker skull hos wårt folk
afskaffad.

„Wi inkallade dem (heter det) til Guds Rike; men dem feltes så litet på ursäkter, som folket i Liknelsen om den stora Nattwarden Luc. 14. De beklagade sig mycket, at somlige af deras närskylda blifwit döpte och stadnat här qwar. Förmaningen, at följa desammas exempel, wille icke häfta hos dem. De som först kommit söderifrån, berättade oß, at et Jordskalf warit där borta, förleden winter. Derwid hade de mycket fruktat sig, och tänkt på wåra ord, at jorden en gång med stort brak skal förgås. Wi wille wisa dem, huru de utan rädsla, ja med frögd, kunde wänta HErrans tilkommelse; men de buro sig åt, liksom kunde de icke förstå sådant. Dock emedan wi redan hafwe många exempel, at Guds Ande ofta långt efteråt, ärindrar dem om det, som de en gång hafwa hördt; så predike wi dem deras Skapare och Återlösare, och öfwerlemne Honom, när och huru Han dertil gifwer sin wälsignelse. På en hustru, som för 10 år sedan bodt i Ny-Herrnhut, men af sina slägtingar blifwit derifrån borthämtad, kunde man ännu nog tydeligen förmärka, at hon icke utan wälsignelse åhördt witnesbördet om JEsu. En Yngling gaf tilkänna sin åstundan, at blifwa här och komma til trona; men af fruktan för sina Kamrater wågade icke mycket yttra sig i det målet. Wi lade honom saken närmare på hjertat. Et barn blef ock dödt för dem, hwilket de här med mycket tjutande och we-klagan begrofwo: de sade, at de snart wille komma tilbaka, och besöka deß graf. Sådana händelser hafwa ofta blifwit många kringwandrande Söderlänningar et tilfälle, at höra Evangelium och omwända sig.

Någre

Några af detta folket hade slagit up sit winter-boställe i det öfwergifna huset **Akonamiok**, som ligger gent öfwer ifrå Lichtenfels. Desse togo sig wäl noga til wara, at nalkas Bröderna, och än mera, at komma med i deras sammankomster; et säkert bewis, at de woro orolige och ej mera i sin säkerhet aldeles sofwande: dock hade somlige af dem blifwit kraftigt rörde genom tilfälliga samtal, särdeles wid det man besökte och betjente deras sjuka. En hustru, som hela wintern warit lam, och som Bröderna gifwit något at bruka för sjukdomen, aflade tacksägelse wid det hon for derifrån, och sade: „när jag kommer åt Söder, wil jag säga för mit lands-folk det goda jag här sedt, hördt och åtnjutit.„ Hon hade redan sagt til sin man, at hon wille flytta til oß, i fall hon blefwo Enka.

Några dagar före afresan, hade et par folk af dessa Söderlänningar warit med i wåra sammankomster. Missionären tog dem efteråt in i sin stuga, och talte widare med dem om sättet at blifwa salig. Hustrun gret och sade: om hon finge handla efter egen böjelse, skulle hon blifwa här qwar och omwända sig. Mannen förstod, hwad hon wille säga, och teg stilla; men kom följande dagen tilbaka, och förklarade sig, at hans wänner lågo wäl hårdt åt honom, at han åter skulle fara med dem åt Söder; men han hade dock redan gjordt sig lös ifrå dem, och wille nu blifwa här qwar, för at höra Guds ord. Han befarade allenast, at han icke skulle kunna emotstå sina förwandters persvasion, hwilke ännu wäntades norr ifrån. Han bad oß anwända all möda, at ock förmå desamma til härblifwande. Då nu desse ej kunde dertil bewekas,

...t hade slagit up sit winter-bo-
...set Akonamiok, som ligger
...s. Desse togo sig wäl noga
...derna, och än mera, at kom-
...komster; et säkert bewis, at
...era i sin säkerhet aldeles sof-
...ge af dem blifwit kraftigt rör-
...al, särdeles wid det man be-
... siuka. En hustru, som hela
... som Bröderna gifwit något
... aflade tacksägelse wid det hon
... „när jag kommer åt Söder,
...ds-folk det goda jag här sedt,
... Hon hade redan sagt til sin
...tta til oß, i fall hon blefwo

... afresan, hade et par folk af
...warit med i wåra sammankom-
... dem efteråt in i sin stuga, och
...om sättet at blifwa salig. Hu-
...n hon finge handla efter egen
...wa här qwar och omwända sig.
... hon wille säga, och teg stilla;
...en tilbaka, och förklarade sig,
... wäl hårdt åt honom, at han
...em åt Söder; men han hade
...ös ifrå dem, och wille nu blif-
...öra Guds ord. Han befarade
...lle kunna emotstå sina förwand-
...ke ännu wäntades norr ifrån.
... all möda, at ock förmå ...esam-
... Då nu desse ej kunde dertil be-
wekas,

wekas, blef han wäl ofta genom deras föreställningar wankelmodig; men öfwerwant likwäl på slutet deras försökelser, och stadnade qwar.

En yngling, som redan bodt hos Bröderna, men blifwit ifrå dem borttubbad, ångrade sin otrohet, flyttade åter til Lichtenfels, och gick ej långt derefter, i förtröstan på JEsu förtjenst, utur tiden.

§. 5.

Öfwer hufwud war i detta år Inwånarenas antal tilökt med några och tjugu personer af Hedningarna, tie hade blifwit döpte, ellofwa til den hel. Nattwarden admitterade, och tu ägta par sammanwigda. Huru nåden bewisat sig på dem, derom wil jag allenast anföra några exempel. En man, som nyligen flyttat hit, kom til Missionären och sade, at det gjorde honom ondt, at han icke förr öfwerlemnat sig åt Frälsaren. Mannen har wäl redan en lång tid känt anfordringar, at han borde omwända sig, men icke kunnat resolvera sig dertil, förr än i år på Sillfänget, där wi besökte wårt folk, och åfwen föreställte honom, huru det en gång skulle gå honom, som redan så ofta lofwat omwända sig, och dock icke hållit sit löfte. Då skal han hafwa tänkt: Nu så wil jag ock uphöra at ljuga för Frälsaren, och wil nu lemna mig i Hans wåld.

Enär Grönländarna om Jul-natten i et hus taltes wid om wårs HErras människo-blifwande, sade en man öfwerljudt: „Nu tror jag sanfärdeligen, at Gud för oß är blefwen människa. Härtils har jag stått Honom emot, men nu wil jag gifwa Honom mit hela

hela hjerta, emedan Han gjordt så mycket af kärlek til oß.„ En annan gammal man, som nyligen war hit flyttad, utlåt sig, at något under bönen öfwerkommit honom, så at han icke wetat, huru derwid tilgått. Och då han stått up af bönen, har han förnummit, at han mycket gråtit. Annars har han, wid det han måst gråta öfwer något, altid haft et tungt hjerta; men denna gång har han i hjertat warit mycket lätt och wäl tilfreds. Man uttydde för honom åtskilnaden emellan sorgen efter Guds sinne, och werldenes sorg med deß följder, och förmante honom, at utan förbehåll öfwerlåta sig åt den H. Andas arbete.

At nykomlingar flitigt komma och anhålla om Döpelsen, derom wil jag denna gång icke mycket förmäla. En af dem sade: „Jag känner wäl, at jag är en af de förderfwada mäst människor; men det tröstar mig, när jag i sammankomsterna hörer, at Frälsaren wil taga emot syndare och twå dem med sit blod. Derföre wil jag ej uphöra at bedja Honom, det Han tager olydnan och hårdhjertenheten ifrå mig.„

Wid det tilfälle, då de, som höllo på at prepareras til den hel. Nattwarden, fingo, såsom åskådare, wara tilstädes wid deß begående, blifwer en gång följande anmärkt: „deras yttrande war, såsom det i en bekant Tysk Kyrko-Psalm heter: „Beydes Freudigkeit und Zittern lässet sich itz bey mir wittern, &c. Ach! wie hungert mein Gemüthe, Menschen-freund, nach deiner Güte &c. Änskönt denna hemlighet låter sig hwarken med orden beskrifwas, eller med förståndet begripas, så se wi dock wid hwarje efter Instiktelse-ordens anledning anstäld underwisning, at de

deraf

gjordt så mycket af kärlek
mal man, som nyligen war
något under bönen öfwer-
an icke wetat, huru derwid
t up af bönen, har han för-
gråtit. Annars har han,
öfwer något, altid haft et
gång har han i hjertat warit
os. Man uttydde för honom
n efter Guds sinne, och werl-
er, och förmante honom, at
sig åt den H. Andas arbete.

gt komma och anhålla om
denna gång icke mycket för-
„Jag känner wäl, at jag
måst människor; men det trö-
ankomsterna hörer, at Fräl-
re och twå dem med sit blod.
at bedja Honom, det Han
ertenheten ifrå mig.„

de, som höllo på at prepare-
den, fingo, såsom åskådare,
rgående, blifwer en gång föl-
ottrande war, såsom det i en
n heter: „Beydes Freudig-
ch ist bey mir wittern, ꝛc.
Gemüthe, Menschen-freund,
nskönt denna hemlighet läter
eskrifwas, eller med förstån-
ock wid hwarje efter Instik-
nstäld underwisning, at de
deraf

deraf bekomma ej allenast et djupt intryck i hjertat, utan ock den insikt, som dem är nödig.

En af Communicanterna uttryckte sig wid Communion-förhöret sålunda: „I denna winter har jag lärdt rätt årfara och förstå, hwad det är, när I talen om den nya människan i hjertat, och at den samma måste näras med JEsu kött och blod, likasom kroppen med jordisk föda.„ En gång fant man några Communicanter sittjande tilsammans, som taltes wid om predikan öfwer 1 Petr. 1: 18. **Weter, at I icke med förgängeliget silf eller guld igenlöste ären** ꝛc. och öfwer den hel. Nattwarden. Hwad wi (skrifwa de) deraf fingo höra, det tilskyndade oß mycken fägnad och förnöjelse.

Et bewis til en sann hjerte-förändring, är det förändrada tänke- och förhållnings-sättet. För en Grönländare dog et barn. Enär nu barnets namn nämdes, wid det man i Litanien beder om den ewiga gemenskapen med de assomnade, så gaf det Föräldrarna och de öfriga närskylda et kärt intryck. Derwid gör Missionären denna Anmärkning: „hos Grönländarna är annars den plägsedan, at man ej får nämna den afledna namn, förr än han, efter deras talesätt, återkommit til lifs. Månge stå nemligen i den tanka, at en afledens själ strax derpå far in i et nyfödt barn. Detta gifwa de den afledenas namn, anse det såsom sitt, och gifwa sig efterhand tilfreds öfwer detsammas förlust. En Europee, som icke wet detta, och frågar efter den afledna, eller nämner hans namn, innan densamme efter deras mening åter kommit til lifs, får i ställe för swar en oblid upsyn af

 anför-

anförwanterna; och sedan de en liten stund i tysthet hafwa förbittrat sig, börja de tjuta och skria, så at örhinnan må brista denom. *) Frälsaren måste altså först hafwa fördrifwit dödsens råddhoga utur deras hjertan, när de kunna sielfwe nämna sina afledna, eller höra talas om dem." Denna anmärkning gjorde åfwen de Wilda en gång, då de sågo några Grönländskor tilsammans på Kyrko-gården, och hörde dem därstädes sjunga. **) De betygade en stor förundran, at man icke allenast har ingen sky för et sådant ställe, utan ock aldeles kan finna förnöjelse uti de aflednas ihogkommelse. Och de Söderländare, som i Ny-Herrnhut warit med och besedt den saliga Broder Böhnisches begrafning, berättade här, såsom en underbar sak, at en sådan mängd Grönländare gått med til grafwen. När desamme en gång undfingo en af sina fordna bekanta, som wille besöka dem, med wanlig heders-sång och skri, betygade han dem, at de dermed ej mera gjorde honom någon förnöjelse. En annan Grönländare hade en af hans förriga kamrater welat beklaga, at han nu icke mera dristade göra sig lustig, sedan han blifwit döpt. Icke drista! swarade Brodren; jag will icke, och altså har du icke orsak, at beklaga mig; ty jag har nu helt annan förnöjelse, än för detta; jag har min lust i Frälsaren och Hans sår. Wille du lära känna Honom, så skulle du också finna en förnöjelse, som icke warar allenast en natt, utan förblifwer ewinnerliga.

§. 6.

*) Se härom 3 Boken, §. 36 och 48.

**) Något besynnerliget war detta icke. Grönländskorna sjunga ganska ofta wid sina syßlor, där några af dem äro tilhopa. Se 10 Boken, §. 32.

§. 6.

Af Missionårernas tal wil jag denna gång intet mer anföra, ån några tilfålliga anmårkningar wid åtskilliga lågenheter. Wid det Texten afhandlades: **Beder, och eder skal warda gifwit,** rc. heter det: „Et sådant folk, som det Grönlåndska år, hwilket ifrån barndomen icke af wana lårdt bedja, och som åfwen i naturliga mål ej år want at begåra af andra, så at mången förr hungrar och fryser ihjål, ån han gifwer en annan et godt ord och begår något; et sådant folk, såger jag, måste den Hel. Ande taga i en besynnerlig Schola, för at låra detsamma bedja. Och om en Grönlåndare yppar sit hjertas åliggande för Frålsaren, så måste den Hel. Ande, som hjelper wåra skröplighet, åfwen hafwa gifwit honom ord til sådant.„

Det har ogement behagat mig, at Missionårerna i Communicanternas sammankomster mången gång föreläsa och med få ord hår och dår uttyda några Apostlarnas Bref. Wid et slikt tilfålle, då de efter winter-inflyttningen hade åter begynt Bibel-Lectionen, skrifwa de så hår: „De lårdomar, som deruti innehållas, åro icke allenast dem sjelfwa gagnelige, utan komma ock androm til nytto och upbyggelse; ty de kunna ofta båttre, ån wi, bibringa androm slika lårostycken. Man såg redan i dag nyttan deraf, ty det gaf anledning til många wålsignada samtal hemma i husen.„

På Åminnelse-dagen af Grönlåndska Missionen, den 19 Januarii, fördes dem, ibland annat, til minnes Missionens första tid, huruleds förstlingarna af

deras Nation, icke allenast gerna anammat Christi ord, utan ock genast aflagt witnesbörd om JEsu; *) och huru Gud så wälsignat deras ofullkomliga stammande, at til en del derigenom så många själar blifwit framkallada, och på JEsu förtjenst grundada och upbygda. Denna anmärkning gaf anledning, at fråga Hjelparena i deras Conferents: om de och deras Bröder, enär nu warande Lärare allesamman gått utur tiden, och de, såsom Norrmännerna fordomdags, för isen skull ej mer kunde bekomma några, skulle likawäl förblifwa wid sanningen och fortsätta inbördes gemenskapen? Denna fråga wille de icke gärna beswara, för den bedröfweliga idee skull, som deri ligger; dock sade de, at de ofta tänkt öfwer den saken, ja ock talt derom, at mången, såsom Frälsarens Lärjungar efter Hans död på korset, wäl torde gå til sit, och skiljas wid de öfriga; men de trodde dock, at de fleste skulle blifwa tilhopa och fullfölja deras samwistande lefnads-sätt.

Huruleds Söndagen förnötes och anwändes, derom wil jag anföra berättelsen öfwer den 16:de Octob. „J Chor-sammankomsterna gafs hwarje Chor anwisning, huru de särskildt kunde lämpa Frälsaren och Hans förtjenst på sig och sina närwarande omständigheter, och genom Hans sårada lekamen låta göra sig, til själ och lemmar, kyska och heliga; ty Han wore oß af Gudi gjord til wisdom, och til rättfärdighet, och til helgelse, och til förloßning. Predikan hölts öfwer 1 Joh. 1: 7. **Wandrom wi i ljuset, då hafwe wi sällskap inbyrdes; och JEsu Christi,**

*) Se derom året 1740. §. 4. 5. 1741. §. 3. 1742. §. 4. 5. 1743. §. 3. 4. och widare.

ast gerna anammat Christi
gt witnesbörd om JEsu; *)
at deras ofullkomliga stam-
genom så många själar blif-
JEsu förtjenst grundada och
kning gaf anledning, at frå-
onferents: om de och deras
de Lårare allesamman gått
m Norrmännerna fordom-
ner kunde bekomma några,
oid sanningen och fortsätta
Denna fråga wille de icke
edröfweliga idee skull, som
e, at de ofta tänkt öfwer
erom, at mången, såsom
Hans död på korßet, wål
as wid de öfriga; men de
kulle blifwa tillhopa och full-
efnads-sätt.

förnötes och anwändes, der-
lsen öfwer den 16:de Octob.
rna gafs hwarje Chor anwis-
kunde lämpa Frälsaren och
) sina närwarande omstän-
ns sårada lekamen låta göra
, kyska och heliga; ty Han
wisdom, och til rättfärdig-
til förloßning. Predikan
Wandrom wi i ljuset,
p inbyrdes; och JEsu
Christi,

o. §. 4. 5. 1741. §. 3. 1742.
widare.

Christi, Hans Sons blod renar oß af alla synder. Efteråt kunde för snö-damb skull, inga flera sammankomster hållas. Wi gjorde oß, hemma i huset, nytto af efterrättelserna från andra länder. Det står ej at beskrifwa, huru oförlikneligen wål det kommer enom, i et så fjärran afläget land, til måtta, at genom en slik Communication, kunna gemensamt med sina Bröder i hela werlden, wåra i nådene och wårs HErras och Frälsares JEsu Christi kunskap; och äre wi derföre af hjertat tacksamme.„ En annan gång heter det: „J wår dageliga Hus-Lection upmuntrades wi ej litet genom en Broders lefnadslopp, (hwilken för Guds Rike skull sutit flera år i fängelse, och sedan han äfwen i denna belägenhet skaffat mycken nytta, omsider fullbordat sit lopp i Landsflygtighet,) och wi förnyade wårt fattada beslut, at til JEsu tjenst willigt upoffra anda, själ och lemmar, det ware sig i häcktelse, i skogen eller isen, i hetta eller köld. Wi söngo derwid, såsom wi det för detta ofta hördt sjungas och nu sielfwe årforo sanningen deraf:

„J sanningens witnen, hwart ser man Ehr fara,
Til JEsum at samla de utwaldas skara?
Berg, skogar och öar, ja skallota fjällen
Af ålder ha blifwit Ehr anwista ställen.„

Hwar fjerde Söndag, efter predikan, warda efterrättelserna äfwen för Grönländarna upläsne, och sidst en Psalm sungen. Derom heter det en gång så: „Frälsaren bekände sig til alla sammankomsterna, och jag tackade Honom, för det Han förlänt mig styrka til altsammans, synnerligen til at läsa efterrättelserna.

serna. Ty at läsa, och tillika öfwersätta på et främmande språk, det griper mera an själa-krafterna, än tie predikningar. Men det war ocksä första gången; ty annars brukar jag förut öfwersätta efterrättelserna, och sedan upläsa dem; men denna gång hade jag icke tid dertil, emedan jag är ensam här wid Missionen.,, *)

§. 7.

Af Grönländska Hjelparnas Tal synas mig följande fram för andra wara anmärkeliga. En af dem uttryckte sin mening i följande ord: ,, At wi til själ och kropp äre rent af förderfwade, det kunne wi se af JEsu lidande. Ty då Han skapade det synliga och osynliga, brukade Han allenast et ord; Warde! och det wardt. Men då Han wille frälsa oß ifrå förderfwet, war det icke gjordt med et magt-ord; utan Han måste begifwa sig ifrå himmelen ned på jorden, såsom en människa förfara all ting, göra och lida hwad wi borde lida, och ändteligen för wåra synders skuld barra och bäfwa, swettas blodig ångest-swett, och under stor sweda gifwa ifrå sig sit lif, för at genom sit blod återlösa oß. Hwad är nu billigare, än at wi älske Honom, och Honom allena upoffre själ och lemmar, til Hans tjenst?,,

En annan gång talte han om den kärlek, som drifwit Frälsaren från sin Thron til korsens träd. ,, Det skal (sade han) drifwa oß, at älska Honom tilbaka, och äfwen för andra människor beprisa Hans kärlek. Kan detta icke ske med orden af alla och på alla

*) Och utom deß drogs han i många weckor med snufwa, hufwudwärk och hosta.

tillika öfwersätta på et främ-
mera an själa-krafterna, än
det war också första gången;
rut öfwersätta efterrättelserna,
men denna gång hade jag icke
ensam här wid Missionen.„ *)

§. 7.

ielparnas Tal synas mig föl-
ara anmärkeliga. En af dem
ljande ord: „At wi til själ och
erfwade, det kunne wi se af
Han skapade det synliga och
allenast et ord; Warde! och
an wille frälsa oß ifrå förderf-
t med et magt-ord; utan Han
himmelen ned på jorden, så-
a all ting, göra och lida hwad
teligen för wåra synders skuld
as blodig ångest-swett, och un-
rå sig sit lif, för at genom sit
ad är nu billigare, än at wi
om allena upoffre själ och lem-
,

alte han om den kärlek, som
sin Thron til korsens träd.
rifwa oß, at älska Honom til-
ndra människor beprisa Hans
ske med orden af alla och på
alla

rogs han i många weckor med
hosta.

alla tider, så måste dock wår wandel witna om det, som wi tro och hafwe uti Honom.„

Åter en annan gång talte densamme om den dageliga födo, som själen njuter af JEsu förtjenst och lidande, „hwarom wi (sade han) i denna winter hafwe ganska mycket hördt, och deraf befunnit oß wäl. Men nu kommer sommaren, då wi icke få altjämt wara tilhopa och höra derom talas. Då wore det godt, om hwar och en hade insamlat sig et wackert förråd, och jämwäl förblefwe altjämt hos Frälsaren; ty annars förlore wi all saft och kraft, såsom de grenar, hwilke från stammen lösryckas och förtorkas.„

Men Hjelparena låto ock förmana sig, at fortsätta sammankomsterna med sit folk, då de woro borta ifrå Lichtenfels. Och när Tyske Bröderna, som ännu icke rätt kunde tala Grönländska, måste på sina närings-färder taga herberge hos dem om nätterna, så woro ock de derwid tilstädes. Men de som ingen hjelpare hos sig hade, gåfwo Bröderna til swar på deras förmaning: „J weten wäl sjelfwe, at wi ännu hafwe ganska litet at säga: wi sjunge alla aftnar med hwarannan, och mången gång håller en af oß bön; hwarwid wi befinne oß rätt wäl.„

Hwad Hjelparenas tal än widare widkommer, så yttrade sig en af dem i dessa ord: „At tänka på wårs HErras lidande och död, icke wårdslöst, utan med alfwar, och at ställa sig före, huru Hans hela kropp warit sårad, Hans rygg sönderpiskad och alla Hans sjät med blod färgada, det allena kan försmälta wårt hjerta, och pråssa tårar utur ögonen.„

„Låt oß dock (så slöt en sit förmanings-tal) rätt taga i ögnasikte den Mannen, som är Gud af ewighet, men för wår skull har antagit mandom och blifwit död på korßet; göre wi detta, så skole wi snart blifwa warse, hwad wi äre, och hurudane wi skole och kunne blifwa.„

En annan talte så här: „Wi hafwe tilförne warit wida skingrade ifrå hwarannan, och gått i willone. At nu Frälsaren har sökt och bragt oß här tilhopa, det kommer icke deraf, at wi til äfwentyrs wore bättre, än wårt öfriga Lands-folk. Nej, Han har af idel nåd och barmhertighet förde oß til Församlingen, och med sit blod twagit oß från synden. Derföre böre wi ock nu icke mer likna de andra Hedningar, utan lefwa Honom til ära, och göra oß den Nåden rätt til nytta, som Han oß dageliga tilbjuder.„

En af dem talte om Broderliga Kärleken på följande sätt: „Weten J wäl, hwarföre de trogne kalla hwarannan för Bröder? det kommer deraf, at wår HErre har antagit kött och blod. Derigenom har Han blifwit wår Broder. Sedan har Han utgifwit sit lif, och med sit blod köpt oß til sin egendom. Den som nu kommer såsom en arm och eländig människa til Honom, honom förlåter Han deß synder, och helar honom genom sina sår. Och alle, som i trone anamma Honom, de warda Guds barn. Desse älska Frälsaren öfwer all ting, och omfatta jämwäl hwarannan med en öm kärlek. Deraf kommer det, at de äro hwarannan närmare, än annars köttsliga syskon.„

§. 8.

§. 8.

Om denna winters wäderlek, som i Tyskland war mycket skarp, måste jag förmäla den besynnerliga omständighet, som jag flera gånger finner anmärkt i de fyra första månader af året. Wid nästan beständigt klar himmel war det sällan kalt, och merendels så warmt, at man ännu aldrig haft sådan wärma om wintern i några och tretie år, ja knapt om somrarna, så at ock snön redan i April war bortsmält af blotta warma sol-skenet. Detta är (skrifwer Missionären) en stor wälgärning för wåra stackars Grönländare. Ty då annars på andra orter många pläga om wåren dö af hunger, så hafwa wåre Grönländare dageligen haft sit uppehälle af siählar och foglar, synnerligen af Esarokitsut *) eller Siö-Emrar, hwilke, så wildt och tranigt de ock smaka, åfwen ärsätta oß bristen på Ripor, som endast wid mycken snö kunna fås. Man har ock här i April första gången fånget hälgflundror, som wid Ny-Herrnhut utgöra Europeernas mästa föda; och på Torsk och Stockfisk har icke heller warit brist. Således gifwer oß den himmelske Fadren det ena bewiset efter det andra, at Han wet, hwad oß göres behof, innan wi bedje Honom. Men Han har på någon tid så underliga delt ut sina gåfwor, at den slätaste Förwärfwaren ofta har mer, än den bäste. Wi kunne altså här ofta finna handgripeligen igen grunden til Frälsarens förmaning: Sörjer icke för edart lif, 2c. Ser uppå foglarna, 2c.

Häremot om hösten, då bästa Siähl-fångsten plägar wara, kommo Grönländarna i sin näring mycket

*) Se 2 Boken, §. 5.

ket til korta genom ofta påkommande stormar, som ibland höllo uti några dagar å rad, och tilfogade deras hus-rum, farkog och redskap mycken skada. Icke desto mindre gåfwo de rikeliga och af allo hjerta, enär Sal-tjenarena insamlade tran til Lamporna i Kyrko-salen. *) De woro altså desto tacksammare, enär de kort före Jul ännu fingo några Sjählar, emedan de, dessa djur förutan, så litet kunna begå sig, som wi kunne wara utan Smör, Talg, Bränsle, Linne- och ylle-tyg, samt Byggnings-materialier. **)

Något besynnerliget är det ock, at Catecheten Meyer kom så wida, at han i sin Kajak, ehuruwäl sällan, kunde fara med Grönländarna på Klapp-jagt; hwarwid han då bekom sin del af Bytet, såsom ibland dem wanligt är. Det blir jämwäl anmärkt, at Bröderna första gången slagtat får i Lichtenfels, emedan de hitintil hade låtit desamma lefwa för afwelen skull; och at de fått hösta in en stor myckenhet Rofwor, hwaraf många wägit 2 mark.

För öfrige woro de förauläte, at göra anstalt til et nytt hus, aldenstund Inwånarenas antal förökt sig ansenligen af tilkomna Hedningar. De hulpo sielfwe til at frambära stenar til byggnaden, at dermed upmuntra alla dem til handräckning, hwilke icke heller hade del deruti. Missionären satte sielf up tak-styltorna, på det hwar familia måtte få sin wederbörliga, och de ogifte personer, en wäl anständig plats. Wid inflyttningen i detta, såsom i alla winter-hus, höll Missionären et tal öfwer dessa orden: **Si! huru godt och lustigt är det, at Bröder bo endrägteliga**

*) Se 10 Bok. §. 11.
**) Se derom 2 Bok. §. 28. och 3 Bok. §. 4.

[…] påkommande stormar, som
[…] vagar å rad, och tilfogade
[…] och redskap mycken skada.
[…]o de rikeliga och af allo hjerta,
[…]samlade tran til Lamporna i
[…]voro altså desto tacksammare,
[…] ännu fingo några Sjählar,
[…]rutan, så litet kunna begå sig,
[…]tan Smör, Talg, Bränsle,
[…]t Byggnings-materialier. **)

[…]t är det ock, at Catecheten
[…]at han i sin Kajak, ehuruwäl
[…] Grönländarna på Klapp-jagt;
[…] sin del af Bytet, såsom ibland
[…]blir jämwäl anmärkt, at Brö-
[…]gtat får i Lichtenfels, emedan
[…]amma leswa för afwelen skull;
[…]n en stor myckenhet Roswor,
[…] mark.

[…]föranlåtne, at göra anstalt til
[…]d Inwånarenas antal förökt
[…]nna Hedningar. De hulpo
[…] stenar til byggnaden, at der-
[…]n til handräckning, hwilke icke
[…] Missionären satte sjelf up tak-
[…]familia måtte få sin wederbör-
[…]oner, en wäl anständig plats.
[…]etta, såsom i alla winter-hus,
[…]öfwer dessa orden: Si! huru
[…]det, at Bröder bo endräg-
teliga

[…]ıı.
[…]k. §. 28. och 3 Bok. §. 4.

teliga tilsammans. (Psal. 133: 1.) „Wi gjorde besök (heter det) i alla hus, och gåfwo alla godt råd, huru de borde inrätta sig; och det nyß ankomna folket, huru de skulle skicka sig. Hjelparena updrogs å nyo, at hafwa upsigt på hus-ordningarna och barna-upfostran; såsom dem ock anbefaltes, at hålla hus-andakter wid påkommande owäder.„

§. 9.

Uti detta års Historia om Ny-Herrnhut, är redan förmält, at Missionären Stach efter Broder Böhnisches saliga hemfärd, fått kallelse, at fara dit och förestå Missionen därstädes. Missionären Bek skrifwer derom så här: „Wi läre å båda sidor aldrig förgäta dessa tu åren, som wi lefwat tilsammans uti upriktig kärlek och broderlig förtrolighet, hwarwid all ting blifwit oß lätt och gått lyckligen för sig. Samma gång foro Bröderna Rudberg och Meyer med wår i 26 år redan brukta läcka båt, ut, at tillika med twå Qwinno-båtar söka någon drif-wed. Wi (nemligen Bek och hans hustru) blefwo helt allena hemma, hade ock nästan alsingen Grönländare hos oß: wi gingo up på berget, där wårdteknet står för inlöpande skeppen, föllo där ned på knä, lade wåra och härwarande Församlings omständigheter på JEsu trofasta hjerta, anbefalte så wäl de efter wed, som åt Ny-Herrnhut til sjös farande Bröder, jämte Församlingen därstädes och deß Arbetare, *) uti Hans omwårdnad, och utbådo oß och dem Hans blods stänkelse, på det wi måtte wara i stånd, at i all stycke uträtta

*) Dem owettande, blef salig Broder Böhnisches lik wid samma tid beledsagadt til grafwen.

rätta Hans befallningar, och förestålla en sådan hus-församling, som Hans själ kan hafwa wälbehag uti.„

Med skeppet, som den 11 Maji lopp in, bragtes dem de hugneliga tidningar, at freden blifwit i Tyskland återstäld. „Derföre (skrifwa de) tackade wi alle Gud med hjertans frögd och gamman, men i synnerhet för det Han ifrå Danska Riket afstyrt de Krigsfarligheter, hwarmed detsamma i de sidsta åren hotades: hwars början och slut wi nu på en gång fingo kunskap om. Han wärdes än framgent med sin nåd omfatta och wårda det Kongliga Huset och deß samteliga länder, samt låta oß och de öfriga Med-arbetare, ibland de under Dansk Regering lydande Hedningar, få njuta den ädla friden, til beforbran af många tusende själars räddning och salighet.„

Sjunde året, 1764.
Om Lichtenfels.

Innehållet.

r, och föreställa en sådan hus-
själ kan hafwa wälbehag uti."

den 11 Maji lopp in, bragtes
ngar, at freden blifwit i Tysk-
öre (skrifwa de) tackade wi alle
d och gamman, men i synner-
Danska Riket affstyrt de Krigs-
detsamma i de sidsta åren hota-
) slut wi nu på en gång fingo
ärdes än framgent med sin nåd
e Kongliga Huset och deß sam-
ita oß och de öfriga Med-arbe-
Dansk Regering lydande Hed-
ädla friden, til befordran af
räddning och salighet.

✣✣✣✣✣✣✣✣✣✣✣✣✣✣✣✣✣✣✣✣

e året, 1764.
Lichtenfels.

mnehållet.

na och fullbygga en ny båt, samt be-
erföre och för tilsända lifs-medel.
a brist på födo-medel, och blifwa
östade och hulpne.
fwer icke derigenom hindrat. Några
En Trollkarls behöriga affskeds-paß.
a från andra Församlingar hafwa
ändarnas sinnen.
som Grönländska Hjelparna hafwa

Församlingen. Berättelse om nå-
d. §. 6.

§. 6. Anmärkningar öfwer sammankomsterna i Passions-tiden och på Christi himmelsfärds-dag. Några Grönländare bjuda ut sig, at göra en resa söder-ut.

§. 1.

Med förenämda skepp hade Bröderna, af sina gifmilda wänner i Europa, bekommit en nybyggd i stycken söndertagen båt, tillika med Byggmästarens teckning; men de kunde icke med all sin möda sätta honom i fullkomligt skick. Innan nu någon Skepps-timmerman kunde med nästa skepp komma dem til hjelps, måste de benöja sig med den gamla tjugusjuåriga båten, och becka och lappa densamma med några nya bräd-bitar. Då nu det förwäntada skeppet ankom den 11 Julii, togo de åter den nya båten under arbete. Skepparen lät dem derwid få nyttja sin timmerman, så ofta han sjelf kunde umbära honom. Med hans tilhjelp hunno de, wid alt arbete, som de under skeppets ligge-tid pläga hafwa med Proviantens afhämtning och inbärgning, ändteligen så wida, at de sedan kunde allena fullbygga honom. En lycka för dem war det, at skeppet, som annars efter otta dagar plägar laga sig på återwägen, måste för motwind skull wänta där i fyra weckorstid; och trodde Matroserna, at de icke kunde få någon god wind, innan de hulpit Bröderna utur nöden. Det hände ock så; ty så snart Bröderna efter fulländadt arbete hade bragt Timmermannen om bord, gick skeppet til segels, utan at afbida köpmannens och Brödernas hjelp. „Wi tackade Gud, (skrifwa de) som låtit wårt arbete lyckas; likaleds wåra Bröder i Europa, för det de sändt oß Materialierna, och derme-

delst

delst satt oß, som i den gamla murkna båten ingen dag mera woro säkre om lifwet, i stånd, at, utan ögonskenlig lifsfara, fara ut och söka wår näring. Han wedergälle alla dem, som i någor måtto bidragit så härtil, som til andra wåra lifs-förnödenheter!„

För öfrigt reparerade och tjärade de sit wånings-rum och Församlings-huset, som altid om wintern far nog illa af mycket snö och regn, och i synnerhet på taket tager ansenlig skada. De fullbyggde köket, och inredde en ny stuga, i wäntan på nya Med-hjelpare. De skottade snön utur örte-gården, och redan i Maji månad besådde den del deraf, som då hunnit kälößna. De planterade et jord-stycke här och där emellan Klipporna, eller fast mera båro matjorden från ena bärghällen til den andra, och sådde därpå hafra och klöfwer-frö, til höwäxt för Fåren. De skaffade in nödig brän-torf, och emellan-åarna fiskade up drif-weden, som den gången fants til större myckenhet, än annars, emedan de starka sunnan-windar och stormar, som förleden winter regerat, hade med drif-isen fördt en hop wrak-trän in i **Dawis-wiken**.

§. 2.

Men just denne wäderlek hade ansenligen sinkat Grönländarna i deras bärgnings tid, och störtat många i lifs-fara, hwaruti dock ingen i detta år kommit om lifwet. Ty likasom i förledna årets fyra första månader, på Grönland war nästan ingen winter, utan wackert wår-wäder: så hade de ifrån hösten ända til wåren i detta år, nästan bara storm- och ur-wäder, så at Grönländarna antingen aldeles icke kunde fara ut, eller blefwo på sjön oförmodeligen af storm öf-

werfallne

nla murkna båten ingen
fwet, i stånd, at, utan
och söka wår näring. Han
någor måtto bidragit så
fs-förnödenheter!„

tjärade de sit wånings-
som altid om wintern far
n, och i synnerhet på ta-
De fullbyggde köket, och
an på nya Med-hjelpare.
gården, och redan i Maji
f, som då hunnit kålloß-
stycke här och där emellan
båro matjorden från ena
och sådde därpå hafra och
Fåren. De skaffade in
an-öarna fiskade up drif-
ants til större myckenhet,
ka sunnan-windar och stor-
egerat, hade med drif-isen
Dawis-wiken.

2.

lek hade ansenligen sinkat
ärgnings tid, och störtat
dock ingen i detta år kom-
n i förledna årets fyra får-
wer nästan ingen winter,
å hade de ifrån hösten ända
n bara storm- och ur-wäder,
gen aldeles icke kunde fara
oförmodeligen af storm öf-
werfallne

werfallne och tomhändte hemdrifne. „Nöden börjar nu på at tämmeligen trycka dem; (heter det i Marts månads dag-bok) ty här hafwa, i detta år, få Själar låtit se sig, och dertil med har warit så orolig winter, at wi på 30 års tid knapt kunne årindra oß makan. I detta trångmål war oß följande lösen en gång til mycken hugnad: **I dyran tid skal den rättfärdige öfwernog hafwa.** „För kropp och själ Han omsorg bär.„ Detta gaf oß anledning, at tala om ordentelig hushållning, och förmana dem, at med hjertelig tacksamhet taga emot de gåfwor, som Gud dem beskärar, och icke låta falla sig in, det de af sig sielfwa woro i stånd, at något förskaffa sig; såsom stålthjertade otrogne plåga säga: så länge jag har en Kajak och mina händer i behåll, kan ingen födo-brist drabba mig. Erfarenheten wisar helt annat; ty månge dogo af hunger, fast de hade både Kajak och händer.„

Af denna nöd tog ock en Hjelpare sig en gång anledning, at föra folket på deras hjerta, och på Frälsarens exempel. Hans ord woro dessa: „I slika knappa tider kan man se, hwars hjerta hänger wid Frälsaren. Ty den som hafwer Honom, han har all ting, och är under all lekamlig brist förnögd. Men den Honom icke hafwer, han går och hänger hufwudet. Låt oß dock betänka, hwad som bewekt Frälsaren, at ifrå himmelen komma ned på jorden, här lida torst, nöd och elände, och ändteligen som en ogärningsman dö på korßet. Låt oß rätt besinna detta, så kunne wi åfwen i dessa omständigheter wara wid godt mod. Men tänker ock derpå, at wåre Lärare hafwa förlåtit sit härliga land, och i de första åren

här lidit mer brist, än wi, och dertil med blifwit af wåra Landsmän med förakt, spe och hat öfwerhopade. Men de hafwa dock, för Frälsarens skull och af Kärlek til oß, uthärdat dermed, och äro ännu i lifwe. Den som dem uppehållit, Han lärer ock ofelbart hålla oß wid magt.„

Men man lät det icke bero wid blotta förmaningar och tröste-tal. Man delte med dem bröd och kläder, (såsom det i Diario heter) och Köpmannen böd Bröderna til sig, beklagade Grönländarna, hwilke, såsom han wäl wetste, icke genom efterlåtenhet, utan för owäder skull, råkat i trångmål, och gaf dem några säckar torkad Sill, samt något bröd och gryn, som han och hans folk af sina mat-portioner bespart; Han érböd sig ock, at låna de nödlidande något Själhl-speck, hwilket de, wid bättre tid, skulle Honom återbetala. Detta togs emot, så wäl af Missionärerna som af Grönländarna, hwilke, genom et par Hjelpare, derföre aflade sin tacksägelse, såsom et teken af den himmelska Fadrens nådiga Försorg.

§. 3.

Under alt detta hade den Hel. Andas arbete på Grönländarnas hjertan, sin jämna gång; och läto icke ens de odöpte och Nykomlingarna genom utwärtes bristen störa sig i Nådenes ansökningar, eller aldeles beweka sig, at söka sig up något annat Bo-ställe. „Wid denna tid (heter det i Januarii månad) förspordes et besynnerliget Nådenes arbete ibland de odöpta. Wi hörde i Hjelpare-Conferentsen med nöje omtalas, huru den Hel. Ande wäcker lif i de döda.

Mänge

Månge af dem, som helt nyligen hitkommit, börja på et känna sit elände, och längta efter Frälsaren och den hel. Döpelsen.„

Om Barnen heter det i Marts månad: „En kraftig rörelse förspordes ofta ibland dem, synnerligen wid deras Catechisationer, hwilka ock månge fullwurne ofta biwistade. Ehuru här ännu är mycken brist i alla mål, så kan man dock intet annat, än wörda och prisa HErran, när man ser olikheten emellan wåra barn och de Wildas.„ Scholan war wäl, såsom altid om sommar-tiden, förfallen; men Catechisationerna hafwa dock blifwit fortsatta, emedan Grönländarna blefwo mer i Lichtenfels tilsammans i detta, än i de andra åren. Man kunde fägna sig öfwer barnens flit i läsande, at lära sig språk och werser; och ungdomen, som icke mer, eller åtminstone icke ofta kan gå i Scholan, kom utom deß mången gång til Missionären, och bad Honom säga sig något som til lärdom tjena kunde. Om en tämmelig bedagad Hjelpare blifwer äfwen anmärkt: „Han har stor lust för läsande, och förnöter mäst sin tid dermed, då han icke kan fara ut på sjön. Derigenom får han alt mer och mer Bibel-förstånd, och kan derföre wara oß til mycken hjelp wid öfwersättnings-arbetet.„

En gång församlade sig, af fri drift, Gossarna på Salen, och Flickorna i sin Scholstuga, och söngo så hjerte-bewekeligen Werser om Frälsarens lefwerne och lidande, ifrå det Han föddes, tils Han dog på korßet, at ingen utan glädje-tårar det kunde åhöra. Deras böjelse för sång, och deras begär at lära sig än flera Werser, föranlät Missionären at öfwer-

sätta den gamla Kyrko-Psalmen: **JEsus uppå korset stod, Honom förlopp Hans helga blod,** ic. hwilken Psalm, jämte betragtelsen öfwer JEsu sju sidsta ord på korset, lände Grönländarna til mycken wälsignelse i strax derpå följande Passions-tid.

Til en af de Döpta, hwilken länge warit beswärad af swindel, sade en gång en gammal Troll-karl: „Om du icke hörde til de trogna, så kunde jag hjelpa dig.„ Den Döpte swarade: „Frälsaren kan och bör allena hjelpa mig.„ Ja så! sade den gamle på spe: Då har Du wäl mägta mycket at säga om Honom? „Nei, swarade den andre, tala kan jag icke mycket; men jag wet och känner i mit hjerta, at Han älskar mig och alla menniskor rätt mycket; ty Han är blefwen menniska, och har utgjutit sit blod för oß: och detta har en sådan kraft, at det kan rena mig, dig och alla menniskor från synden.„ Derpå wetste bespottaren ingen ting at swara, utan skämdes.

Efterrättelserna om Guds Rikes tilstånd på andra orter, hwilka blifwit Grönländarna på de månadteliga Församlings-dagar meddelte, hade ock hos dem en god werkan. De betygade hjerteliget medlidande med de omständigheter, deruti Indianernas Församling i Norra Amerika befunnit sig under Wildmännernas krig därstädes, och besynnerligen efter detsamma, wid det Pöbelen warit til raseri upretad emot alt hwad Indian hette. De lärde sig häraf sätta så mycket högre wärde på den oinskränkta frihet, at få höra Evangelium och lefwa derefter, den de framför många andra Hedningar åtnjuta. Och tidningarna från et annat land, där många, som tro på JEsum och inbördes upbygga sig, äro i mycket

betryck,

betryck, pråssade dem tårarna utur ögonen, dels för medlidande, dels för blygsel deröfwer, at de, under all sin frihet, icke ännu fastnat så wid Frälsaren, at ock så de genom inga slag och bojor skulle kunna hindras, at resa många mils wäg til en Församling, för at höra Evangelium.

§. 4.

Nu mera kunde man ock utur denna nyß plantada Församling taga twå Förstlingar, som 1760 blifwit döpte, in i Hjelpare-sällskapet, hwilket hitintil endast bestått af sådana som för flera år sedan i Ny-Herrnhut blifwit döpte. Då den ene höll första gången Morgon-andakts-stunden, gaf han sin owärdighet och ringa årfarenhet tilkänna; men hans witnande om JEsu förtjenst och sit hjertas årfarenhet, war icke oangenämt. Den andre aflade strax i början en bekännelse om sit hjerta, och hwad för en barmhertighet Frälsaren hade gjordt med honom. Han måste altså, sade han, gifwa JEsu det witnesbörd, at Han icke föraktar de aldraodogeligaste; och kunde han följakteligen med dristighet säga til alla, at om de med sit elände wille wända sig til Honom, skulle de få förfara, huru ljuflig HErren är.

Af samma innehåll och beskaffenhet woro de öfriga Hjelpares tal, hwaraf jag ännu wil anmärka något litet. En af dem förde wid dagsens Text: **Det som galet war för werldene, hafwer Gud utwalt,** 2c. sit folk til sinnes, at de förmodeligen, såsom de af efterrättelserna om andra folkslag hörde, woro det dummaste folk på jorden. *) At nu Frälsaren

*) Och Grönländaren besitter likwäl et stort National-högmod. Se 3 Bok, §. 2.

faren åfwen utwalt och genom sina sände-bod låtit kalla dem, det wore en nåd, som de icke nog högt kunde wärdera.

En annan brukade en liknelse: „Likasom wi äre pickhogade, när de handlande framlägga sina waror, i det wi genast tänke: det behöfwer jag, det eller det wille jag gärna hafwa; altså låt oß ock wara rätt begärige, at höra och anamma Läran om JEsu försoning, och om den nåd, som Han oß dageliga och för intet, tilbjuder. Ty det äro saker, som i alla ewighet icke föråldras och förderfwas. Och när wi som arme syndare komme til Honom, så skal Hans blod wara wår klädnad, hwarmed wi för Gud bestå.„

Öfwer Texten: **HErre min Gud, stor äro Dina under, och Dina tankar - - ändock de stå icke til at räkna,** (Ps. 40: 6.) talte en så här: „Har Dawid, långt före wår Skapares människoblifwande så mycket förundrat sig öfwer Guds wägar med människorna; hwad skole då wi göra, när wi betänke, at Han nu blifwit människa, genom sit lidande och död återlöst oß, och medan wi ännu woro döde och wandrade i mörkret, sökt och bragt oß til Församlingen, med sit blod twagit oß från synden, och än dageliga gör oß så mycket godt. Detta äro ideliga under, som icke stå til at räkna. För sådant äskar Han intet annat af oß, än wårt hjerta, som beständigt har sin trefnad i Hans förtjenst och lidande.„

En annan gång sade han: „Man skulle tänka, det alla människor ej annat kunde, än fatta kärlek til Frälsaren, när de höra, huru Han med sådan osägelig smärta i sin helga lekamen pliktat för deras synder.

Men

Men hwad har Han icke ännu alla dagar för beswär med oß, som Han likwäl med sit blod redan rentwagit?„

En af de yngsta Hjelparna talade om människans tilstånd, innan hon kommer til Frälsaren, och huru det står til med henne, sedan hon funnit Honom. Han sade: „Då jag ännu hade ingen ting hördt om Frälsaren, stod jag i de tankar, at jag war den bästa människa. Mit hjerta war helt obekymradt och dödt, och jag wetste icke, hwad synd war. När jag hörde, at jag hade et förderfwadt hjerta, tänkte jag: Hwad är det? Är det ock sant? Men jag blef snart warse, at det så war. Mit fördetf rörde sig i mig, och jag förnam, at jag hel och hållen war i mörkret och med synder behäftad. Deröfwer blef jag bekymrad, och jag bad Frälsaren med tårar, at Han måtte förbarma sig öfwer mig, och fria mig ifrå syndenes wälde. Det gjorde Han, och tog mig såsom en sjukling i cur. Och så har Han med sit blod gjordt mit hjerta helbregda, at jag icke mer behöfwer tjena synden. Änskönt jag ännu är mycket eländig och förderfwad, så kan jag dock dristeligå hålla mig til Honom; ty jag wet, at Han icke föraktar syndare.„

§. 5.

Af Hedningarna hade allenast fem personer, i detta år, kommit til Lichtenfels, at där blifwa boende. Men likwäl woro 19 af de gamla Catechumener, såsom ock 5 barn, och altså in alles 24 personer blefne döpte. Sju woro admitterade til den hel. Nattwarden, och fyra par hade trädt i äkta förbund. Af de

otta personer, som aflidit, wil jag allenast ihogkomma följande:

1) **Ludwig**, et tryårigt pilte-barn, utmärkte sig ibland de öfriga barnen med sit muntra wäsende, och fant sitt nöje i sjungande, så snart han kunde tala. Han plågade ofta uprepa de orden: **Jag prisar Dig, Fader, himmelens och jordenes HErra, at Du hafwer detta dolt för de wisa och förnumstiga, och hafwer det uppenbarat för de fåkunniga.** (Matth. 11: 25.) Likaledes de sidsta orden i Litanien: „Lambena, som dödadt är, och hafwer igenlöst oß Gudi af alla Nationer på jorden, ‥ ware åra i ewighet, amen!„ En gång hörde någon honom bedja för sig sjelf, at Frälsaren snart wille taga honom til Sig. Då han sjuknade, sade han til sin fader: „Jag lärer nu gå hem til Frälsaren.„ Strax derpå feck han så häftigt buk-ref, at klara bloden gick ofwan och nedan ifrå honom, och inom 24 timmar gaf han up sin anda. Man mente, at han swälgt ned et stycke glas, hwarmed han litet förut lekte.

2) **Abraham**, en förnäm, d. ä. för sit lyckliga Själ-fånge beromd Grönländares, äldste son, ifrå denna lands-trakt. I deß tolfte år hade en stor sten aldeles sönder kroßat hans ena ben, hwarefter, i brist af läke-medel, matkar wärte i köttet, och ben-spillrorna måste, under osägelig smärta, waras bort. Han kom dock så wida åter til helsan, at han i kajaks-fart kunde täfla med den bästa Själ-fångare; hwarföre han ock feck det tilnamnet Angut, det är, en Karl. Wid första Brödernas ankomst til Fiske-fjärden 1758, sökte han genast deras bekantskap, och gaf sin benägenhet tilkänna, at bo hos dem: hans fyra köttslige bröder,

bröder, som han gärna wille hafwa dit med sig, hindrade honom endast derifrån. I medlertid besökte han oß flitigt, och förde en sådan wandel, at man nogsamt kunde se, det hans hjerta ärfarit något, som lif gifwer. År 1760, kom han hit med alla sina bröder och deras familier, tilsammans 19 Personer, och deßutom några andra enskylta. Han hyste altid ringa tankar om sig sjelf, och klagade ofta med mycken grämelse öfwer sin okunnighet, och at han så litet kunde behålla i minnet af det, som han hörde. Då en gång et stycke af Passions-historien lästes och deröfwer taltes, wardt hans hjerta så rördt, at tårarna tilrade honom ymnigt nedföre kinderna. Detta intryck af Guds marter och pina, meddelte honom Signatur af en benådad arm syndare. Innan detta årets slut undfick han den hel. Döpelsen, och 1762 admitterades til den hel. Nattwarden, af hwars begående han ock aldrig sedan gjordt sig förlustig. Innan han kom til oß, hade han genom omätteligt arbete ådragit sig blod-spottning, hwaraf en twin-sot upkom. Derwid for han dock altjämt ut på sjön, tils han i höstas måste intaga sängen. Så ofta man besökte honom, betygade han sin åstundan, at wara hemma när HErranom, som ock den 28 Octob. nådde sin fullbordan.

3) Enkan Mariana for, såsom et fader- och moderlöst barn, med Söderländarna åt Norden, födde sig hos Europeerna i Christianshaab med söm, och fick derstädes en Norrländare til Man. Men efter hennes Mans slägtingar woro swåre emot henne såsom utländska, och spridde ut allehanda förklenliga rycktet om henne, och hon befarade en illak medfart

 af

af dem, i fall hennes Man, som redan war sjuk, afginge med döden; (hwilket ock ej långt derefter skedde) så begaf hon sig med sit lands-folk på återresan. På halfwa wägen, i Kangek, råkade hon 1757 sin fader-broder, wår Augustus: den samme tog henne med sig til Ny-Herrnhut. Med honom gjorde hon 1758, då Mission i Lichtenfels anlades, följe dit, såsom den enda odöpta af hela sällskapet. Hennes hjerta hade wid Evangelii predikan blifwit fattadt, och hon war den första, som här döptes. Til denna Dop-handling kommo många här i nägden boende Hedningar, hwilke sågo, hörde och kände Guds wårs Frälsares mägtiga nåd, som denna förrättning beledsagade; och wi hafwe orsak at tro, det många derwid blifwit fattade. På henne kunde man besynnerligen förmärka, hwad för kraftigt intryck och wälsignad werkan den hel. Döpelsen hos en själ åstadkommer. Hon war begärig efter Evangelii rena Mjölk; och änskönt hon redan war tämmeligen til åren kommen, kunde man dock spörja, at hon genom Döpelsenåden wärte til i nödig kunskap. Då hon efteråt såg, at Communicanterna hade deßutom någon fördel, nemligen den hel. Nattwarden, hwaraf hon dock ingen ting hade sedt och hördt; blef hon mycket begärig, at ock af denna Nåd warda delagtig. Wid preparation war hennes hjerta altid ganska bewekt, och hon utgöt som oftast ymnoga tårar. Detta och det djupa intryck, som hon feck wid första Nattwards-gången, har hon sedermera aldrig förgätit. Hennes hydda war något swag, men själa-krafterna muntra och lifliga; och när någon tyngd tryckte henne, lättade hon strax sit hjerta uti et öppenhjertigt samtal med sin före-

förestånderska. I sin sjukdom hörde hon om intet så gärna talas, som om hemfärden, och hennes sidsta yttrande war det, huru wäl henne altid warit wid JEsu lekamens och blods åtnjutande. Deraf hade hon ock än en gång skolat blifwa delaktig; men han gick salig in i sin roliget, just då, när Församlingen i det affeende skulle komma tilsammans.

4) Augusta war född här i Fiske-fjärden, och kom genast i Missionens början, at höra wårt witnesbörd om JEsu. Efter hon fant smak deruti, och altid måste gå en mil hit öfwer landet, öfwergaf hon sit folk och flyttade til oss. Hennes Far och Styfmoder läto ock gärna henne blifwa hos oss. Men sedan lät hon af annat folk öfwertala sig, at fara med dem härifrån, i släta omständigheter. Hon gifte sig, och blef snart åter förskuten. Sammaledes gjorde ock hennes andre Man. Den tredje flyttade, med henne och hennes fader, hit förledit år. Men hon hade då blifwit så wan wid utswäfningar, at man utan största möda icke kunde hindra henne ifrån umgänge med wanartigt folk. Frälsaren, som för några år sedan fattat hennes hjerta, wille henne uppenbara sin godhets och långmodighets rikedom. Han fattade henne å nyo, hon feck åter smak för Guds ord, och gick flitigt i sammankomsterna. Hennes hjerta uplifwades, och hon trängtade efter reningen ifrå sina synder uti den hel. Döpelsen, hwilken henne meddeltes den 6 Maji innewarande år. Ifrå den tiden förde hon en stilla och ordentelig wandel, och försummade icke lätteligen någon sammankomst. Hon feck åter en blod-spottning, den hon redan förut flera gånger haft, och dertil slog sig en inflammation i halsen,

sen, som förorsakade henne mycken swårighet at äta och tala. Hon ångrade den tiden, som hon i otrohet förnött, och frögdade sig mycket, då man förehöll henne Nådenes hugswalelse utur JEsu förtjenst. Hon åstundade jämwäl mycket, at blifwa uptagen i Communicanternas samfund: hwilket wi gärna hade förunt henne, om wi icke måst upskjuta dermed för hennes sjukdom skull, hwarunder hon knapt kunde njuta litet tunn soppa. Wi måste altså endast gifwa henne derom förhoppning, med Frälsarens ord: Ske dig såsom du tror! tils hon blefwe frisk. Härtil liknade det sig ock wackert, och hon begynte åter at gå up på Kyrko-salen. Ack, sade hon til sit folk, huru har icke det stärkt mig, som jag nu hördt. Oförmodeligen öfwerföll henne en blod-störtning, och förhjelpte henne i ewinnerliga hyddor. Missionären blef dit kallad, och kunde ännu sjunga henne några werser. Hennes Fader war faren på Fiske, och kom först hem då dottern begrofs. Han och hennes öfrige ännu odöpte slägtingar, upförde sig derwid så, at man kunde tro, det dödsens räddhoge äfwen hos dem wore förswunnen.

§. 6.

Sedan Arbetarena wid bägge Församlingarna, emot hösten i detta år, blifwit omwäxlade, hwarom i Historien om Ny-Herrnhut redan är förmält, förde äldste Missionären i Landet, Mattheus Stach, denna Missionens direction, sedan han war tilbaka kommen ifrå Ny-Herrnhut, och blifwit förwäxlad med Johan Bek. Hans närmaste Hjelpare, som tillika besörgde Hushållningen, war Michael Balenhorst.

lenhorst. Johan Meyer, som först kom hit 1762, och hade lagt en tämmelig grund i Grönländska språkkunnigheten, måste nu, såsom Catechet, åtaga sig Grönländarnas drygare skötsel, och Missions-Assistenten, Peter Rudberg, drog ,ot sorg om de öfriga utwärtes gjöromålen.

Om deras andeliga Arbete, besynnerligen om deras tal til Grönländarna, och huru desamma blifwit uptagna och anwända, wil jag intet annat denna gång anföra, än en kort Anmärkning wid början af Marter-weckan och wid Himmelsfärds-dagen. „Wi togo oß före, (såsom alla år wanligt är) at läsa JEsu Passions-historia efter Evangelisternas harmonie, at förklara henne här och där med et par ord, och deremellan siunga lämpeliga Werser. Detta gjorde stort intryck hos Grönländarna. Månge kommo enskildt, (hwilket som oftast plägar ske) och gjorde sig nogare underrättada om ordens mening, och sade: „Änskönt wi detta ofta läsit eller hördt läsas, så hafwe wi dock ännu icke förstått många sköna saker så, som wi det nu höre; emedan den Hel. Ande alt bättre och bättre gör det oß klart och smakeliget i wåra hjertan.„

På Himmelsfärds-dagen förelades Grönländarna, utur Harmonien, den Hushållning, som Frälsaren höll med sina Lärjungar på de 40 dagarna efter Påsk. Hans tredubbla fråga til Petrum: älskar du mig? gaf dem anledning til uppbyggeliga bord-samtal: älskar ock jag, älskar ock du Frälsaren öfwer all ting? Predikan hölls öfwer Högtids-dagens Evangelium, hwarwid Grönländarna blefwo förmante, at rätt taga wara på den Nåde-tid de lefwa uti, då Frälsaren

sände

sändt dem sina bodbärare, som bragt til dem ordet om Hans lidande, och tilbjuda dem syndernas förlåtelse genom trona på Hans namn. „Wi [illegible]nde och ärforo, at Han efter sit löfte också är här när oß, liksom wid werldenes ända, och i Åhörarenas hjertan stadfäster ordet genom sin med-werkan.„

Talet om Evangelii frids-förkunnare gaf anledning, at i Hjelpare-Conferentsen nämna något om de första åren af wår nåde-tid, och föreställa, hwad Frälsaren sedan den tiden uträtta: hos oß, och på många andra ställen i werlden. Wåra Hjelpares prediko-ande blef derwid uprörd, och somlige sade: „De hade redan länge önskat, at med Församlingens bifall och lyckönskan, få göra en resa åt Söder, och de trodde, at Frälsaren icke skulle låta dem utan wälsignelse komma tilbaka: ty där borta woro många människor, som gärna hörde talas om Honom, men kunde icke öfwergifwa sit land; och många hade ännu alsintet hördt om Honom, huru skulle de då kunna tro? De kunde med sina Qwinno-båtar långt lättare komma dit, än wi,„ o. s. w. Efter wi nu wete, at detta är deras fulla allwar, så war detta förslag oß så mycket angenämare, som wi sjelfwe redan i flera års tid önskat, genom Grönländarnas tilhjelp wara i stånd, at göra en sådan resa.

Ottonde

Ottonde året, 1765.
Om Lichtenfels.

Innehållet.

§. 1.

Detta förslag lät Missionären Bek genast sina Bröder i Ny-Herrnhut weta, och utbad sig deras tanka, hwad härwid wore til görandes. Missionären Stach hade redan länge wisat sig wara fullhogad, at göra en sådan resa Söder-ut, om han kunde til roddare och följeslagare få några Grönländare, de der sielfkrafde woro dertil willige, och på hwilka man kunde förlita sig, at de skulle wisliga umgå med Hedningarna, och icke sielfwe lida skada til sina

sina själar. Då nu några af Hjelparna i **Lichtenfels**, sjelfmante och utan at någon talte dem til derom, bödo ut sig til denna Resa, i Ny-Herrnhut åfwenwål många med mycken drift angåfwo sig dertil, så snart förslaget därstädes blef bekant; så anmälte han sit och Grönländarnas upsåt hos Bröderna i Tyskland, och frågade dem om råd. Desse fägnade sig af hjertat öfwer hans förehafwande, förfågo honom med så mycket lifs-medel, som han på Grönländarnas Qwinno-båtar kunde medtaga, och önskade honom lycka til Evangelii förkunnelse, och många Wildas räddning.

I medlertid war han åter hitkommen ifrå Ny-Herrnhut; men så snart han detta swar århållit, reste än en gång dit igen, at göra aftal med Bröderna därstädes, om sin resa, och om Missionens styrelse under sin frånwaro. Densamma förestod **Missionären Balenhorst**, såsom Vicarius, intil hans återkomst. Hans afskeds-tagande af Missionärerna och Församlingen i Ny-Herrnhut, är redan i Historien om Ny-Herrnhut beskrifwet. Sit afsked af här warande Församling tog han den 29 Julii, med et wid en kärleks-måltid hållit hjertrörande tal, hwarwid åfwen några Söderlänningar woro tilstädes, som wille ledsaga honom til deras lands-ort: hwaruppå en af de tre Hjelparna, som skulle resa med, uti et bewekeliget tal anbefalte sig och hela rese-följet uti Församlingens åtanka och förbön. De som reste med, woro tre hela familier med sina båtar, och några tjenste-pigor, tilsammans 27 Grönländare, dels härifrån, dels ifrå Ny-Herrnhut. Den 30 Julii skedde afresan, under Grönländarnas ymnoga tårar, de der ej

gårna

gårna sågo sin kåra **Mattheserſoak**, såsom de kalla honom, nu fara ifrå sig; dock emedan resan skedde til deras lands-folk, slägtingar och bekanta, dem de ock gårna unnade det hugneliga bodskapet om JEsu, låto de desto lättare trösta sig med det sköna löftet, som dagens lösen innehöll: **Si, jag skal förwara dig ehwart du far, och skal föra dig åter i detta landet igen.** (1 Mos. B. 28: 15.) „Hans oskattbara närwarelse wälsignar oß til lands och sjös.„

Genom det skeppet blef länge ute, som skulle medbringa honom nödiga lifs-medel och kläder, drogs afresan något ut på tiden; emedan detsamma genom isen hindrades at assegla ifrå **Friedrichshaab**, och kunde först den 19 Julii, löpa in i Fiske-fjärden. De tre Bröder, **Gottfried Grillich, Johan Georg Flügel** och **Joseph Neisser**, hwilke, såsom ofwan förmält är, med detsamma kommit ifrån Europa, hade redan förut, med en Qwinno-båt, blifwit afhämtade. Med samma skepp reste Brodren **Peter Rudberg** den 8 Aug. tilbaka åt Europa, sedan han här wid Mission troliga tjent i 10 års tid. I hans ställe hade **Assistenten Johan Böhnisch** redan förut kommit ifrå Ny-Herrnhut, til hwilkens understödjande en af de tre nyß ankomne Bröder, Joseph Neisser, blef här wistande.

§. 2.

Hwad nu Missionen härstädes beträffar, så hade wäl icke mer än sju personer kommit i år til Lichtenfels, at blifwa där boende; men utom otta nyfödda barn, blefwo af härtils warande Catechumener 16 fullwuxne personer, genom Döpelsen, i den Christeliga

Kyrkan inlifwade. Detta skedde i tre särskilda Dopförrättningar, hwilka altid utmärka sig med besynnerlig andans och kraftenes bewisning.

En gång, då otta mycket olika personer döptes, nemligen en Man, twå Gossar, twå Enkor och tre Flickor, göres derwid följande anmärkning: „Det war mycket hugneliget, at höra dessa til åldren så olika personer med hjerte-känning, såsom ur en mun, frimodigt utsäga Apostoliska Tros-bekännelsen, och beswara åtskilliga förelagda frågor.„ Wid en annan lägenhet heter det: „Man förspörde en stor rörelse ibland Dop-Candidaterna, wid det de blefwo underwiste. De lära sig tillika Apostoliska Tros-bekännelsen, jämte Lutheri förklaring; hwilken redan warit mångom, särdeles de odöpta, til upbyggelse och nytta, när den utur et bewekt hjerta, såsom med en mun, utsäges af dem, som blifwa döpte.„ De kära personer, som äro til ålder komne, hafwa ganska flitigt wid alla lägenheter, besynnerligen wid morgon- och afton-bönen, framsagt Tron och Fader wår, och betygat, at de der wid förspordt en synnerlig wälsignelses och hugswalelses-kraft. En enfaldig trogen själ, som ofta och wid alla omständigheter, förehåller sit nedslagna och om tröst förlägna sinne, dessa sanningar: „JEsus Christus har mig förtappada människa med sit dyra blod och med sin oskyldiga pino och död förwärfwat; Han är min HErre, och jag är Hans egen, och skal en gång wara hos Honom ewinnerliga!„ den skal ock derwid wisserliga blifwa warse en Guda-kraft, som man förgäfwes wäntar af andra goda föreställningar och tröste-grunder.

Til den hel. Nattwarden blefwo sex personer admitterade, och et par å nyo til ägtenskap hopfogadt.

Jag

Jag säger, å nyo; ty de hade redan ibland Hedningarna warit gifte med hwarannan, sedermera skilts åt, och å båda sidor ägtat andra personer; men sedan de bägge ännu ibland Hedningarna warande, mist sina makar genom döden, kommo de til Församlingen, blefwo döpte, läto förlika sig, och beslöto, at åter taga hwarannan til ägta.

§. 3.

Nåden war öfweralt wäldig öfwer Grönländska Församlingen, i alla Classer, hos unga och gamla. Om de smärsta barnen, som om Söndagarna äfwen hafwa en sammankomst, deruti några werser sjungas för dem, och Mödrarna eller Barnasköterskorna förmanas, at hafwa sorgfällig wård om dessa menlösa hjertan, heter det en gång, at några Grönländskor hade med et sådant Barn besökt Hedningarna i granskapet, och då desse, efter wanligheten, förehaft en hop gyckelspel, at dermed beweka barnet til glättighet och löje, har det wisat en allwarsam upsyn, och med sina finger pekat i händerna, såsom mödrarna pläga göra, när de wilja bibringa barnen de första begreppen om den särada Frälsaren, och om kärleken til Honom. Då man nu sagt Hedningarna, hwad detta barnsliga finger-pekande wille utmärka, hafwa de storligen förundrat sig, och med upmärksamhet åhördt, hwad de äldre sagt om saligheten i JEsu sår.

Om Juhl-afton war man sinnad underlåta morgonandakts-stunden för barnen, aldenstund de emot aftonen komma tilsammans, at fira Juhl-natten. Men de församlade sig af egen drift på Kyrko-salen, och gingo icke därifrån förr, än et Tal blifwit hållet för dem. De hade redan länge frögdat sig åt denna

Högtiden, och många woro ock utom Scholan komna til sina Lärare, at af dem få lära sig Juhl-merser. I Högtids-dagarna war et sådant sjungande uti och utom husen, at man det icke utan glädje-tårar kunde åhöra.

Om de odöpta heter det: „Dem som ännu icke blifwit uptagne bland Dop-Candidaterna, och som til en del hafwa i några års tid redan bodt härstädes, hade wi tilhopa, och sökte at hos dem wäcka förtroende til Frälsaren, som är syndares och de eländas wän. De woro ganska upmärksamme, och på tilfrågan utläto sig, at de inga andra affigter hade, hwarföre de här bodde, än at lära tro på JEsum.„

Om de döpta, som til den hel. Nattwarden blifwa underwiste, heter det: „Instiktelse-orden woro Texten, och et särdeles kraftigt nåde-arbete bewiste sig nu, såsom altid plägar ske wid denna lägenhet. Til slut blefwo de Frälsaren i en bön anbefalte. En annan gång woro de synnerligen rörde, då talet war om JEsu upståndelse och Hans wandel ibland Lärjungarna; det war dem derwid så, som hade de första gången hördt derom talas.„

Om Communicanterna heter det wid et tilfälle: „Då med dem hölls Nattwards-förhör, funno wi öfweralt uplysta och upklarnada hjertan, som wäl aktade sig owärdiga til en så stor nåd, men dock med hungriga och törstiga själar wille komma til Nattwardens åtnjutande. Man rådde allenast en enda person, at den gången blifwa därifrån.„ En af dem, som någon tid warit utesluten, bekände i sit sällskap, at han afwikit ifrån Frälsaren, förlorat Honom utur ögnasigtet, och derföre råkat på willo-wägar. Hans Sällskaps

skaps-bröder föllo med honom på knä, och han sielf utlät sig i en bön med mycken syndaårkänsla. En annan som icke troligen umgått med nåden, och kommit ifrå Ny-Herrnhut hit, på det härwarande Bröder än en gång måtte göra försök, om hans wistande härstädes, kunde hjelpa honom til rätta, kom til Missionären och förklarade sig med tårar, huru han å nyo blefwe Frälsarens arbete på sit hjerta warse, och at han nu först rätt kände, huru hård och förmörkad han wore blefwen genom så mångahanda afwikelser, men han wille nu å nyo gifwa sig Honom i wåld, och låta hjelpa sig ifrån altsammans. (*)

§. 4.

Grönländarnas näring war, för länge påstående orolig wäderlek skull, nästan än dåligare, än förledit år. I Januarii Månad blefwo de därutinnan hindrade genom mycket regn, hwarpå stark köld och oroligt snö-wäder följde, hwilket warade hela Februarii Månad igenom, och dertil med öfwertäcktes Fjärden med is. På något wackert wäder i Marts Månad, följde i April än mera och djupare snö, hwilken i stora bållar hastigt rullade ned ifrån berget, som står bredewid Församlings-huset. Til all lycka skedde det bittida om morgonen, innan Grönländska Barnen woro upstådna, som hopetals plåga samla sig omkring

(*) Ibland andra fördelar, som af 2:ne Missioner härflyta, är ock det en, at de, som på ena stället antingen icke finna sin nödiga utkomst i utwärtes måtto, eller, genom umgänge med närboende Hedningar och wanartigt folk, lida skada til sin själ, eller annars finna någon anstöt och hinder i sin andeliga förkofring, kunna flyttas på et annat ställe, där de icke finna sådana hinder, och i andelig eller lekamlig måtto, kunna repa sig och bota sin lidna skada.

kring huset, at gå i morgon-andakts stunden, och i Scholan; ty annars hade de helt lätt kunnat bli begrafna under snö-högarna. Besynnerliget war det, at då det följande dagen så grufweligen snögade, at bergs-trakten omkring Lichtenfels, såg jämn ut, likwäl Grönländarna, som et par mil derifrån woro på Själhl-fånge, hade mycket hällande regn. I Maji månad hade de åter många och häftiga stormar, deruti likwäl ingen satte til lifwet; och i Junio kom drif-isen sö-derifrån åter in i Fjärden, hwarigenom Skeppets ankomst åfwen drogs ut på tiden. Julius wärlade om med snö och regn, och war endast i Augusti månad wackert wäder, hwarpå i September mycken snö och regn följde, som med föga ombyte höll fort ända til årets slut.

Grönländarna kunde altså sällan fara långt, och ofta aldeles icke, til sina närings-ställen, och komma merendels med toma händer hemåt. Hwartil kom ock deßutom, at om hösten, då bästa Själhl-fångsten skulle wara, många Ardluit, en art Rof-fiskar af Walfiske-slägtet (*) läto se sig här i nägden, och jagade bort Själhlarna.

Då man nu åter igen hörde Hjelparena klaga öfwer somliga Familiers föda-brist, så gaf detta Missionären anledning, at wäl råda dem ifrån närings-sorgen, men likwäl allwarligen anbefalla dem den nödiga sorgfälligheten och troheten i arbete, såsom motsatsen af denna Nationens altför stora bekymmerlöshet i den goda tiden, då många helt snart förgäta winterns beswärligheter, eller, i all händelse, häldre wilja hungra än arbeta. I synnerhet förde han wid et annat tillfälle,

(*) Derom se 2 Boken, §. 20. N:o 14, 15.

fälle, Hus-mödrarna til sinnes denna bönen i Litanien: **Wärdes ock wara Församlingens nödhjelpare i timelig måtto; Förläna dem, som wär hushållning skola sköta, at det går redeliga til för Gudi och människom!** Han förmante dem derwid, at wara redeliga Hushållerskor, at ingen ting bortslösa, at willigt meddela dem fattigom, men derwid icke skrida utom medlidsamhetens skrankor, och i alla mål gifwa sina Döttrar och Tjenstepigor et godt exempel til efterfölgd. På den tid då god wäderlek gynnade närings-fångsten, och de fläsla foro med sina Familier ut på aflägsna fiske-lägen, gaf Lösen: **När du ätit hafwer och äst mätt, skal du lofwa HErran din Gud,** (5 Mos. B. 8: 10.) anledning, at förmana alt folket til lof och tacksägelse för den himmelska Faderens trofasta försorg, hwilken af sina barn en slik ärkänsla åstundar; deremot oaktsamheten och otacksamheten, som ännu låda wid dem af det människliga förderfwet, ofta är en orsak, at Guds wälsignelse drages dem undan, på det de derigenom måtte bringas til mera eftertanka.

§. 5.

Bröderna gingo dem ock derutinnan före med godt exempel, och icke allenast besökte dem wid deras arbete på Sill-fänget, där hwar och en til flit och trohet förmantes; utan skaffade ock sjelfwe in, hwad de för sig, för de fattiga och för på besök kommande främmande, såsom ock för sina får, behöfde. Detta arbete war denna gång mägta beswärligt för det myckna regnet skul, som ock fördärfwade mycken bränntorf för dem. Hwaremot woro de wid den myckna isgången desto lyckligare i wed-sökningen, och funno en gång ej

 långt

långt ifrån Isblinckan, femmil härifrån, et stort wrak-trä, hwarmed de kunde lasta 2:ne båtar. Et annat, af 20 alnars långd och 5 qwarters diameter, burerade de fyra mils wäg med sin Qwinno-båt hemåt, at bruka detsamma til byggnings-wirke, och til kajaker för fattiga Grönländska piltar; och de ankommo dermed lyckeligen efter 16 timmars arbete. De bygde ock i år up et nytt Fåra-hus efter Grönländska byggnads-sättet. Och då de nu, i ställe för de hårda Skepps-skorpor, fingo ifrån Europa grofmalit Bröd-mjöl, så byggde de sig ock up en Bak-ugn: derwid gick en af Missionärerna Missions-Assistenten med handtlangare-arbete til handa. Hwar och en gör just hwad han kan, och blygs icke för något arbete, änskönt det faller Grönländarna något sällsamt före, de der anse alt Lands-arbete, jagande undantaget, såsom nesligt för Man-könet. Man låter dem bli wid sit wis, och de undra på wårt.

Om Wintern syssélsätta de sig med jagande, och det dels för nödig motion skull, dels at skaffa in något understöd i hushållet; men jagten war ofta med stor fara förknippad. Missionären Stach for wid wackert wäder den 6 Febr. ut med Assistenten Rudberg, at skjuta Ripor; men de blefwo af en storm och snöwäder öfwerfallne, at de ej kunde se et steg framför sig. Rudberg hade Snö-skor eller Skider, (*) och blef altså, som et Skepp under segel, ganska snällt och lyckligen

(*) Desse äro tunna Trä-spjälor, ungefär 2 a 3 alnar långa, och en twärhand breda, hwarpå man, genom tilhjelp af en staf, med stor snabbhet kan skjuta sig fram öfwer hårdfrusen snö. I Norrige är en hel Soldate-Corps dermed försedde, som om winter-tid göra god tjenst i bergstrakterna, och kallas Skid-Löpare.

ligen hemförd af den starka blåsten. Men Missionären råkade halka utföre kanten af en klippa, och föll ner i dälden, utan at taga någon skada, undantagande, at han hel och hållen begrofs i snön. Här tänkte han afbida slutet på stormen. Men efter han af snö-dambet begynte öfwerhöljas, måste han arbeta sig ut, och med sin långa staf känna för sig steg för steg, hwarest han med foten kunde stiga på det han icke åter måtte råka ut för någon brådstupa; tils han omsider hant til en högd, hwarifrån han feck et bekant berg i ögnasigte, efter hwars belägenhet han stälde sin kosa, och helt afmattad tråkade fram til huset.

En annan gång, då Bröderna i en med wed lastad Qwinno-båt, kommo hem, och lastade utur densamma, funno de i lädret, hwarmed en sådan båt är öfwerdragen, twå stora hål, och kunde icke begripa, hwaraf de blifwit, och huru det gått til, at de icke på sjön sunkit. Förmodeligen hade wed-lasten tjent dem til en flotta.

§. 6.

Wid de många storm-wäder, och dem åtföljande drif-isen i förra hälften af året, råkade jämwäl Grönländarna flera gånger i lifs-fara, men blefwo altid, ofta på et underbart sätt, räddade. En af dem kastade wid lugnt wäder, sin pil på en liten Själ, hwilken, då han drog densamma til sig, ännu war så stark och rasande, at han ref honom et stort hål på hans Kajak, som då genast begynte at sjunka. Twå Bröder hastade sig dit, och drogo honom, i Kajaken sittande, med stor möda up på deras egna Kajaker. Men då de af det i hans Kajak warande watnets tyngd, började åf-

wen at sjunka, måste de under bägge sina Kajaker draga sina Sjähl-blåsor, och binda dem ihop, at de däruppå, såsom på en flott-bro, kunde wända om den sönderrifna Kajaken, hålla ut watnet, och med et stycke speck och skinn af Sjählen, tilstoppa och med remmar ombinda honom.

En den bästa Kajak-roddare, som åt alla sider kunde kasta sig omkull, hålla andan qwar, och på alla i III. Boken §. 9. beskrefna sätt, åter stå up igen, hade så när drunknat, då linan, hwarmed blåsan är fästad wid Harpunen, hade slingrat sig om armen, wid det han sköt en Sjähl. Sjählen, som flydde derifrån, ryckte honom omkull, och drog honom med sig under watnet. Han fattade under armen Pautiken eller åhran, det endaste medel, hwarmed man kan uphjelpa sig: lossade med handen linan ifrå den andra armen, grep åter med handen uti åhran, och i det Sjählen uphörde at draga, gjorde dermed en swängning, som wäl åter rättade up honom, men Sjählen drog strax åter til, och kastade honom omkull åt andra sidan; hwilket dock för honom, ingen ting widare hade at betyda.

En annan blef omstjälpt af en skuten Sjähl; hwilken, i ställe för at fly, gick löst på honom. Han kröp genast utur Kajaken, den Sjählen hade rifwit sönder, och blef af några, som hastade honom til hjelp, på deras Kajaker updragen, och nästan ihjälfrusen (det war wid November månads slut) til lands förd. Efter det skedde på en Söndag, gaf denna tilfällighet anledning, at ärindra manfolken, det de på sådana dagar icke borde fara ut, om icke högsta nöden det fordrade.

En liten Gosse föll från en hög klippa, i sjön. En annan, som i sin Kajak då fiskade derstädes, fick honom fatt,

fatt, och höll honom så länge öfwer watten-brynen, tils et par Män kommo dit, som bragte honom hem: där man då gaf honom in något brännwin, om förmådde honom, at gifwa ifrån sig det inslukada sjö-watnet.

§. 7.

Oaktadt det myckna stormwädret och mångahanda lifs-faror, blef dock ingen förolyckad i detta år, och öfweralt hade allenast fem personer gått utur tiden, af hwilka jag wil anföra twå särskildta exempel:

1) **Paulus**, gaf i början efter sin döpelse, mycket godt hopp om sig; men då han fick en tärande sjukdom, hwilken hos alla Nationer, men i synnerhet hos de hetlefrada Grönländarna, är en stor öfning och tolamods-schola, föll han på hwarjehanda underliga ting, och med sit oroliga wäsende plågade sin arma hustru rätt mycket. Wille man föra honom på sit hjerta, och upmuntra honom til tolamod och förtröstan på Frälsaren, så förspordes deraf liten werkan. Han tilbragte altså sin mästa tid i mißnöje, så at man ofta blef ängslig öfwer honom. Men den trogne Herden, som icke öfwergifwer sina får, och som har et warkunsamt hjerta mot syndare, skänkte honom ännu til slut, en nådeblick. Han blef då mera öfwerlåten och ärkänsam, bad sit husfolk, som han hade följt til närings-platserna, om förlåtelse för sit släta upförande, och åstundade nu intet annat än skiljas utur werlden. Hans sidsta ord woro dessa: „Nu går jag in i min rolighet, där jag utan ända skal hafwa trefnad.„ Hans folk söngo honom några werser, hwarunder han insomnade.

2) Den gamle Brodren **Salomon** kom 1763 hit med sin hustru och fyra barn, och man kunde snart hos honom förspörja en åstundan, at lära känna Frälsaren,

och

och blifwa twagen i Hans blod. I Juhl-helgen förledet år, döptes han, och detta tjente honom til en blifwande wälsignelse. Wi kunde af hjertat fägna oss öfwer hans barnsliga enfaldighet, och med sin stilla och wänliga art war han hwar man angenäm. För et halft år sedan, började han på, at af ålder blifwa swag. Han beklagade derwid ingen ting mer, än at han nu icke derwid kunde så ofta komma i sammankomsterna, som han warit wan. På sin sjukfäng sysselsatte han sig, i sit sinnes anda, med sin Själa-wän, och beklagade allenast, at han, genom andra föreställningar, ännu skulle blifwa hindrad, at altjämt tänka på Honom, och i en stilla bön umgås med Honom. Man tröstade honom dermed, at den, som skådar hjertat och har sin lust med människors barn, derföre icke uphörde, at tänka på honom, och at den Hel. Ande hjelper hans skröplighet och manar godt för honom med osägelig suckan. Kort före hans skilsmässa, räckte han ut armarna up åt högden, och på tilfrågan, om han något wille hafwa, gaf til swar: „Nej, jag ser redan Frälsaren, som wäntar på mig.„

Nionde året, 1766.
Om Lichtenfels.

Innehållet.

§. 3.

§. 1.

Detta årets förnämsta händelser kan jag ej bättre beskrifwa, än med Missionärens egna ord, wid årets slut, som så lyda: „J Nyårs nattwakningen, den 31 Dec., taltes först öfwer dagsens Text: Men Du blifwer såsom Du äst, och Dina år taga ingen ända. Ps. 102: 28.) Lammet, som dödadt är, ware lof, och ära, och pris, och kraft ifrån ewighet til ewighet, Amen. Sedan blef Johannes Assersoks bref, til bägge Grönländska Församlingarna, än en gång läset, hwilket gaf en skön inledning til erindran af hwad wår käre HErre gjordt hos oß i förflutna år, ty deri förekommer en summarisk berättelse, hurudan inrättning Frälsaren gjordt med sina barn på jorden, då Han for up til sin Fader, sådan som de trognas Församling det än framgent ärfar, och ända til Hans återkomst ärfarande warder. Då följande ord uplästes: „När J hören detta läsas, så förnyer, genom fridsens kyß, edart förbund, at wara Hans redeliga Själar, och i Hans delaktighet förblifwa oförryckta, tils J hemfaren utur det-

ta

ta eländet,,, meddelte de hwarannan Frids-kyssen. Derefter upräknades detta årets tänkwärdigheter. Wi påminte oß med tacksamma hjertan de mångfaldiga nåder och saligheter, som wår kåre HErre låtit oß, sina arma syndare, dageligen och rikeligen tilflyta utur sina blodiga sår, då Han spisat oß med försoningens ord, och oaktad all armod, brist och skröplighet, genom den Hel. Andas moderliga skötsel uppehållit och framhulpit oß i et saligt nåde-stånd och i sin förtjensts åtnjutande. Wi måste bekänna, at wår kåre Fader i himmelen, sörgt för denna Församlings utwärtes tarfwor, och så slätt det ibland sedt ut med de arma Grönländares bärgning, likwäl förebyggt, at ingen behöft lida nöd. Han har ock i detta år bewarat dem för all skada och osärd, ehuru farligt det ofta sedt ut wid den myckna drif-isen. Lika nåd har ock wår kåre Broder **Mattheus Stach**, jämte sina Grönländska medwandrare, fått röna på sin resa til Söderlandet, där han utströdt Evangelii säd, hwaraf wi ännu förwänte frukt. Likasom wår kåre HErre icke lämnat sig obetygad på någon själ, så hafwe wi det ock här blifwit tydeligen warse, på alla i gemen, och på hwar person i synnerhet: til bewis hwarpå wi ännu hafwe i friskt minne några besynnerligen wälsignada nåde-tider, såsom Passions- och Påske-tiden, då föreläsningen af Hans lidandes- döds- och upståndelses-Historia, gjordt et mägta djupt intryck i wåra hjertan. Til wår kära HErras besynnerliga nåde-besök räkne wi ock det, at Han i September månad, på et ganska saligt sätt, hämtat hem til sig några Grönländare, den ena strax efter den andra; och sedermera äfwen behagat, i sina frögdeboningar försättja sin trogna tjenarinna, wår kära Syster

ster **Dorothea Balenhorst**, såsom den första af härwarande Europäiska Hjelparinnor. Guds frid, som i desamma dagar war särdeles wäldig ibland oß, har rikeligen tröstat oß öfwer slika sorgeliga affakna-der. Utom deß har wår kåre HErre ur denna jäm-merdalen åfwen til sig tagit tre Grönländare. Där-emot äro allenast otta personer af de Wilda til oß komne, sju fullwuxne och try barn genom den hel. Dö-pelsens bad, i Församlingen inlifwada, och sex personer til den hel. Nattwarden confirmerade och admittera-de o. s. w. „

§. 2.

Hwad Grönländska Församlingens inwärtes til-stånd beträffar, så wil jag allenast anföra något litet derom, efter hwarje ålders olika skick och sinnes-be-skaffenhet. Om et barn, som för fem år sedan, blif-wit under påstående sjukdom döpt, göres den anmärk-ning, at det lagt sig på sit ansikte och tackat Frälsa-ren, för det Han med sit blod twagit det, då det war döds-sjukt; och at det bedt Honom taga sig helt och hållit til Sin egendom, och i den undfångna nåden be-wara sig. Och då det stått åter up af bönen, har det ock fördt sin lilla broder des döpelse-nåd til minnes.

En sjuk Flicka, af otta års ålder, på hwilken man en rund tid förmärkt den Hel. Andas kraftiga Nåda-arbete och en trånande längtan efter Döpelsen, blef på sjuk-sängen, i de öfriga Flickors och många fullwuxnas närwaro, af denna nåd delagtig, sedan i offenteliga Församlingen förut blifwit talat om Döpel-sens Sacramente; och hon gick tre dagar derefter stilla och förnögd til sin hwilo. Strax efter denna

för-

förrättning, kom en odöpt Man, och med tårar betygade sin längtan efter Döpelsen, med den försäkran det hans fulla allwar wore, at hel och hållen blifwa Frälsarens egendom, och Honom allena til behag lefwa.

Om nu nyligen hitkomna Inwånarna heter det: „En Hustru, som först i denna höst flyttat hit, beklagade sit elände och förderfwada hjerte-tilstånd med stor förlägenhet och många tårar. Hon blef mycket tröstad, då hon hörde, at Frälsaren har kallat til sig just sådana, som hon sig nu kände och ärkände, och at Han wisserliga skal undfå henne, och låta henne finna nåd och syndernas förlåtelse, om hon såsom en sådan synderska, ginge til Honom, och bädo Honom derom.„

Häremot stadnade det hos andra, wid förbigående rörelser. En ogift Qwins-person, som några dagar uphållit sig i Lichtenfels, blef af Missionären tilspord om ändamålet af hennes härwarelse, och fick uppå sin försäkran, at hon wille höra talas om Frälsaren och omwända sig, tilstånd at blifwa qwar. Men hon gick efter några wekor bort, emedan hon ännu hade mera böjelse til de Wildas plägseder och gärningar. En odöpt Man, som ännu aldrig bodt hos de trogna, ångrade på sotsängen sin widrighet och otro, och förmante sin Hustru och fyra barn, at de med hans broder, som är döpt och nu äfwen besökte honom, skulle begifwa sig til de trogna och blifwa Evangelio lydige. Hon kom ock hit med sin syster och sina try barn; men for snart åter bort med sina barn, efter hon ännu ingen lust hade, at omwända sig.

Om

Om de döpta, och i synnerhet om Communicanterna, hörde man ofta hugneliga witnesbörder i Hjelpare-Conferentsen; och wid Nattwards-förhöret funnos desamma wara grundade. I synnerhet heter det wid Påsk-Communionen: „Wi märkte med förnöjelse, at wårs HErras Passions-historia, som i dageliga sammankomsterna blifwit genomläsen, haft en salig werkan på hjertana, och at deras själar äro sysselsatta med betragtelsen öfwer JEsu lidande. Detta blefwo wi icke allenast warse af Communicanternas yttrande, utan funno ock samma rörelse ibland de öfriga, stora och små.

§. 3.

Äfwen samma Nåd bewiste sig wid de andra högtider, och wid Evangelii dageliga förkunnelse, såsom ock i synnerhet wid solenne Dop-acter, hwaraf tre förehades i detta år. Jag wil berätta om dessa med Missionärens egna ord: „Den 19 Januarii, såsom åminnelse-dagen deraf, at på den dagen, för 33 år sedan, de förste bodbärare affändes ifrå Herrnhut til dessa Hedningar, höllo wi Församlings-dag, och, sedan man förtäljt hufwud-omständigheterna af första Mission härstädes, uplästes efterrättelserna om Neger-församlingen på St. Crux. Negrernas begär, under deras hårda arbete och hinder, at höra Guds ord; deras flitiga besök hos Missionärerna, och deras öppenhjertighet emot desamma, gjorde wårt folk mycket upmärksamt. Predikan war öfwer Texten: **Wi worom ock fordom owise, ohörige, wilfarande, etc.** (Tit. 3: 3.) Derpå blef en Gosse och en Flicka döpt. Sedan fägnades alla barnen med en Kärleks-måltid, hwarwid dem önskades, at denne

dagen måtte blifwa en lyckfalig dag, icke allenast för de twå Christnings-barnen, (som med sin glada upsyn mycket fägnade oß) utan ock för andra, samt och synnerligen. Dagen slöts med bön utur Kyrko-Litanien, och wid de orden: „Wärdes hafwa Dina ögon öpna öfwer Dina witnen til lands och sjös! blef-wo de på resan åt söder stadde, Broder Stach och hans följes-lagare, wid namn nämde.„

Den andra Dop-förrättningen skedde den 23 Mart. Först lästes efterrättelserna om Indianernas församling i Norra Amerika, och deß beträngda omständigheter, och gjordes derwid anmärkningar. De wackra lefwernes-beskrifningar af så många Indianer, som i Julii och Augusti månad 1764, wunnit befrielse från alt elände och fara uti Baraqverne i Philadelphia, hwaräst Regeringen tagit dem i beskydd för deras fiender, gjorde et besynnerliget och wälsignadt intryck på Grönländarna. Efter Predikan öfwer Texten: **De skola alle känna mig, både små och store,** &c. (Jer. 31: 34.) döptes en Man och en Yngling, och til slut af dagen, togos twå personer up ibland Catechumenerna.

„På första Söndagen efter Påsk, hade wi en Kärleks-måltid med alla inom et år döpta, såsom ock med Dop-Candidaterna och med dem, som ännu wäntade på uptagelsen ibland Catechumenerna. Man talte kärligt med dem, och wisade dem, hwad uptagelsen ibland Candidaterna wil säga, och hwad wi wänte af dem, som ämna sig dertil, och än mera af dem, som härefter önska at blifwa af Döpelsen delagtige; och huru det åligger de döpta, at nu icke stå

stilla,

dag, icke allenast för
(som med sin glada
ock för andra, samt
ned bön utur Kyrko-
Wärdes hafwa Dina
l lands och sjös! blef-
. Broder Stach och
nämde."

n skedde den 23 Mart.
Indianernas försam-
beträngda omständig-
ärkningar. De wac-
så månge Indianer,
1764, wunnit befri-
Baraqverne i Phila-
tagit dem i beskydd
ynnerliget och wälsig-
Efter Predikan öf-
känna mig, både
34.) döptes en Man
agen, togos twå per-
.

Påsk, hade wi en
år döpta, såsom ock
ed dem, som ännu
atechumenerna. Man
de dem, hwad upta-
säga, och hwad wi
ertil, och än mera af
fwa af Döpelsen del-
döpta, at nu icke stå
stilla,

stilla, utom alt mer wäxa til i Nåden och Christi kunskap. Detta gjorde en Hjelpare dem tydeliget med en liknelse, tagen af kroppens föda och tilwäxt, ifrå barna-benen ända in i ålderdomen, och wisade dem på et behageliget sätt, hwarifrån wi böre hämta födan för själen, och huru wi densamma måste anwända."

Wid tredje Dop-handlingen, den 4 Maji, wardt efter Predikån öfwer dagens lösen: Gud sade: warde ljus! en Hustru och en Flicka döpt til JEsu död. Uti Kyrko-bönen blefwo alla själar den trogna Herdan anbefalta, til skötsel och bewarelse wid instundande skingring, och fördelning på deras förwärfnings-platsar.

I de följande dagar foro då de fleste ut på skärgårds-öarna, at idka sin näring, hwilket ock, oaktadt alla beswärligheter och faror, (ty drif-isen täppte nästan hwar månad igen hamnen för dem,) så wäl gick för sig, at ingen kom om lifwet, och räntade så mycket utaf sig, at de kunde til de Handlande aflåta något, ehuru ej så mycket, som annars warit wanligt. Största swårigheten drabbade dem i Januarii månad, då en med owanligt mycket regn beledsagad stark storm förderfwade taken på deras winter-hus, och gjorde all ting så fullt med watn, at man måste gå ut och in genom fenstren, och båsa ut watnet med åmbare. Ofta bar det så til, at hela weckan war illakt wäder, eller hamnen med drif-is fullproppad, och just om söndagen wardt wackert wäder; då man ock med godt samwete icke kunde hindra dem, at förskaffa sig det, som til deras lifs-up-

pehålle fordras. Men derföre blefwo icke de wanliga predikningar och andra sammankomster ur akt låtna. Såleds heter det den 16 Februarii: „Efter i dag war åter wackert wäder, och drif-isen, som många dagar legat i bugten, i går drefs bort; så foro månge Grönländske Bröder ut på sjön, och wi kunde icke förbjuda dem det; ty de hafwa icke mycket mera qwar af sin winter-provision, och för det myckna owädret skull, hafwa de litet eller intet deßutom kunnat förskaffa sig.

Efter middagen hölt Broder Hükel predikan, och om aftonen bads utur Litanien; sidst hade Choren sina wanliga sammankomster.„

§. 4.

Med skeppet, som den 20 Maji lopp in, fingo Bröderna, ibland annat, åfwen tidning om Hans Majestäts Konung Friedrich den femtes dödeliga frånfälle, hwilket de om Söndagen den 25 Maji, som war en af Regeringen dertil förordnad bönedag, gjorde för Grönländska Församlingen, på följande sätt, bekant. Litanien blef beden, som om Söndagarna wanligt är. Wid förbönen för Öfwerheten, stod Missionären up, och sade: „Wi hafwe med skeppet fått tidning, at i dag är den utsatte dagen, den wår Allernådigste och högtälskelige Arf-konung, Christian VI, har utwalt och påbudit, at alle Hans undersåtare skola träda för Guds ansigte med böner och förböner för Honom och Hans Regemente. Det har nemligen behagat Gudi, at utur tiden in i ewigheten försätta Sin tjenare, wår älskelige Konung Friedrich V, för hwilken wi hitintil alla Söndagar offenteligen bedit, och annars i stillhet önskat Honom mycken lycka

före blefwo icke de wanliga
mankomster ur akt låtna.
bruarii: „Efter i dag war
if-isen, som många dagar
bort; så foro månge Grön-
och wi kunde icke förbju-
icke mycket mera qwar af
det myckna owädret skull,
Jutom kunnat förskaffa sig.
roder Hükel predikan, och
anien; sidst hade Choren
er.„

4.

en 20 Maji lopp in, fingo
åfwen tidning om Hans
rich den femtes dödeliga
Söndagen den 25 Maji,
dertil förordnad bönedag,
samlingen, på följande sätt,
en, som om Söndagarna
för Öfwerheten, stod Mis-
Wi hafwe med skeppet fått
utsatte dagen, den wår Al-
e Arf-konung, Christian
oit, at alle Hans underså-
ansigte med böner och för-
ans Regemente. Det har
t utur tiden in i ewigheten
ilskelige Konung Friedrich
alla Söndagar offenteligen
het önskat Honom mycken
lycka

lycka och wälsignelse til Hans Regemente. Wi finne allesamman orsak, at med hjertelig tacksägelse påminna oß alt det goda, som wi under Hans Regering åtnjutit. (Hwarwid anfördes några Specialia, rörande Hedna-Missionerna i gemen, och dem på Grönland i synnerhet.) Och likasom wi aldrig böre förgäta detta, så är det ock nu wår skyldighet, at fliteligt bedja för Deß äldsta Son, som blifwit Konung i Hans ställe.„ Häruppå föll Församlingen på knä, och Missionären gjorde en andäktig bön, deruti han tackade Konungen öfwer alla Konungar, och HErran öfwer alla Herrar, för all den nåd och barmhertighet, som Han, under förra Regeringen, låtit oß tilflyta, och åkallade Honom om wishet, nåd och wälsignelse för Hans nu regerande Kongl. Majestät, på det wi under Honom, et roliget och stilla lefwerne föra måge, i all gudaktighet och ärlighet. Och Församlingen swarade derpå: hör oß milde HErre Gud!

Gud signe det Kongliga Huset, det första ibland Evangeliska Fursta-Husen, som med allwar och mycken anwänd kostnad, sörgt för Hedningarnas omwändelse, och som i sinom tid äfwen för Bröderna uplåtit dörrarna til Hedningarna på de Caribiska öar och på Grönland, hwilke nu til tusendetal med et hjerta och en mun bedja för Deß höga wälmåga. Han fägne detsamma än widare med skarar af köpta och genom JEsu blod helgade syndare, utaf allehanda folk och tungomål och Hedningar, de der ännu i ewigheten aldrabäst warda tackandes Konunga Huset för frihet och medel at omwända sig, och af Honom, som rätt dömer, utbedja Thy en härlig nåde-lön.

L 3 §. 5.

§. 5.

Samma skepps ankomst förorsakade allehanda ändringar, så wäl wid Handelen, som wid Missionen. Härtils warande Köpman, Herr Schade, som bewist Bröderna och deras Grönländare mycken Kärlek, hwarföre Gud löne honom! aflöstes genom Assistenten wid Godhaab, Herr Raven, och for tilbaka åt Köpenhamn. Denne anlände den 27 Maji, med sin Fru, en född Grönländska, och deras barn. Hans swärfader, Johan Ludwig, som älskade wårt folk, gick ej långt derefter, i förtröstan på JEsu förtjenst, utur tiden, och blef af en wår Hjelpare til grafwen befordrad. Och då Fru Raven i Decemb. födde et barn, och det war ej at förmoda, det Danske Missionären, hälst wid denna års-tid, kunde ifrå Godhaab komma hit, at christna detsamma, så kunde Bröderna icke afslå Köpmannens trägna bön om barnets döpande. En af wåra Missionärer begaf sig altså landwägen til Logen, och i Köpmannens Grönländska hus låt kalla tilhopa alla där warande Grönländare, som, utom Köpmannens familia, ännu äro Hedningar; höll et tal för dem, och meddelte barnet nya födelsens bad i den Hel. Döpelsen. Grönländarna woro wid altsammans ganska upmärksamme och bewekte, och hafwa sedermera gärna sedt, at någon af Bröderna kommit, och hållit en andakts-stund för dem.

I från wår Mission reste Catecheten Hükel, för sin Hustrus tiltagande sjuklighet skull, åt Tyskland på besök. Til Grönländska Församlingen höll han sin afskeds-predikan öfwer Texten: **Mine Käreste!** wi

5.

nst förorsakade allehanda
andelen, som wid Missio-
Köpman, Herr Schade,
eras Grönländare mycken
e honom! aflöstes genom
, Herr Raven, och for
Denne anlände den 27
d Grönländska, och deras
Johan Ludwig, som älska-
derefter, i förtröstan på
, och blef af en wår Hjel-
. Och då Fru Raven i
h det war ej at förmoda,
hälst wid denna års-tid,
hit, at christna detsam-
e afslå Köpmannens träg-
de. En af wåra Missio-
wägen til Logen, och i
hus lät kalla tilhopa alla
som, utom Köpmannens
gar; höll et tal för dem,
elsens bad i den Hel. Dö-
o wid altsammans ganska
och hafwa sedermera går-
rna kommit, och hållit en

reste Catecheten Hükel,
klighet skull, åt Tyskland
Församlingen höll han sin
rten: Mine Käreste!
wi

wi äre nu Guds barn, och det är icke än uppenbart, etc. 1 Joh. 3: 2. och i en, på knä under många tårar förrättad andäktig bön, anbefalte dem den heliga Tre Enigheten, at genom wår Frälsares dyra förtjenst blifwa fullbordade, styrkte, stödjade och stadfästade. Denna bortresa förorsakade åter en förändring ibland Hjelparena wid båda Missionerna. Ty Ny-Herrnhut aflemnade til Lichtenfels Brodren Zacharias med hans Hustru, hwilke åtogo sig hushålls-bekymret. De samme fingo den 6 Dec. en Dotter til werlden, det första barn, som af Europäiska föräldrar blifwit födt i Lichtenfels, hwilket i Dopet kallades Anna Benigna. Med dem kom ock ifrå Ny-Herrnhut, ogifte Brodern Grillich, som på et År hunnit så wida i språket, at han, såsom Catechet hos ungdomen, kunde gå Missionären til handa. Häremot wände Assistenten Johan Böhnisch åter tilbaka åt Ny-Herrnhut.

I medlertid hade Missionären Mattheus Stach, den 7 Junii, helt oförmodeligen, men til sin Församlings ogemena glädje, kommit munter och förnögd tilbaka, med alla i följe warande Grönländare, ifrå sin resa åt Söderlandet. Dem, som ifrå Ny-Herrnhut warit honom följaktige, återlemnade han strax derefter i deras Församlings sköte, och sedan han gjordt nödigt aftal med sina där warande ämbets-bröder, och den 10 Aug. åter anländt til Lichtenfels, åtog sig Directionen wid denna Mission. I tredje stycket af denna Fortsättning skal utur hans rese-Journal et tilräckeliget utdrag blifwa meddelt.

§. 6.

Hans närmaste Hjelpare woro Missionären Balenhorst, så öfwer alt som i synnerhet hos man-könet, och hans egen kötsliga Syster, nu Zacharie, men för detta Fr. Böhnisches Hustru, hos qwinno-könet. Denna måste nu ensam taga på sig så wäl Grönländskornas andeliga skötsel, som hela hushålls-bekymret, ty Missionären Balenhorsts trogna maka, sedan hon nästan år och dag warit sjuklig, nådde den 8 Nov. sin mödosamma lefnads slut, och af sin HErra hemkallades til den ewiga glädjen. Hon har lemnat efter sig följande lefwernes-beskrifning:

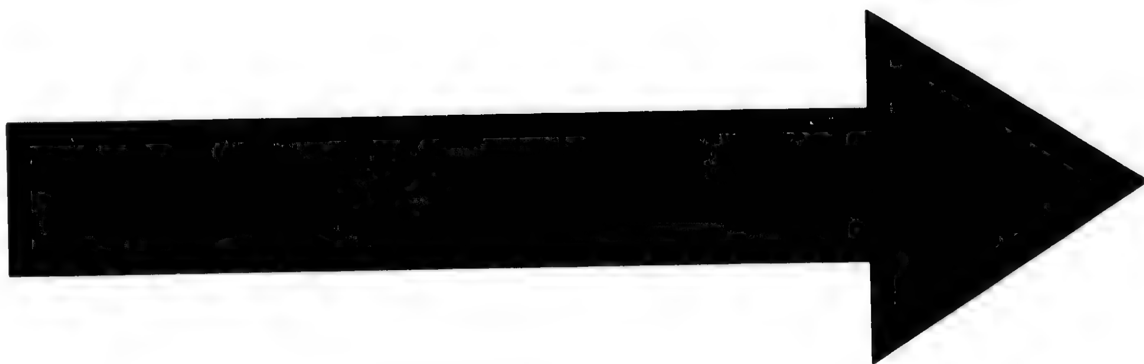
„I Kunewalde, uti Mähren, är jag född den 12 Apr. 1718. Min fader, Mats Teucher, och i synnerhet min Moder, woro bekymrade om sin och sina barns själa-wälfärd, och bådo til at bewara oß för werldenes förförelse. Jag war i min barndom mycket orolig och wilrådig, gick ofta allena, gret och bad, och önskade komma ifrå wår ort, men wetste icke, hwart? I min ålders 13:de år, sade min Moder til oß: „Mina barn! wi wilje fara wår wäg härifrån, om I kunnen resolvera eder dertil: jag wil med Guds hjelp bringa eder til ett folk, som har HErran JEsum kär; men jag kan intet annat lofwa eder, än watten och bröd, det skal den käre Guden gifwa eder, så länge I lefwen.„ Detta war mig mycket fägnesamt at höra, och jag resolverade mig dertil på stunden. Sedan ändtligen wår fader äfwenwäl stadnat i samma beslut, reste wi i April månad 1731, bort ifrå wårt sköna Bond-hemman, i et följe af 21 personer. Men då wi hunnit 9 mil bort, blefwo wi anhällne, och på 6 personer när, som lupo derifrån, (hwar-

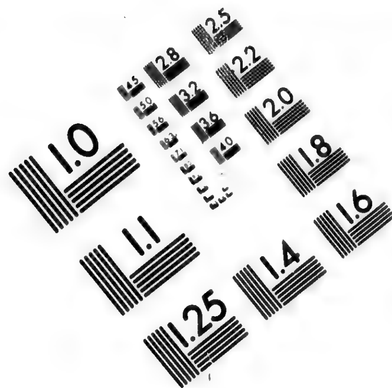
ibland

aland. Fortsättning.

5.

e woro Missionären Ba-
i synnerhet hos man-könet,
ster, nu Zacharie, men
s Hustru, hos qwinno-
ensam taga på sig så wäl
Kötsel, som hela hushålls-
Balenhorsts trogna ma-
dag warit sjuklig, nådde
a lefnads slut, och af sin
ewiga glädjen. Hon har
wernes-beskrifning:
ti Mähren, är jag född
fader, Mats Teucher,
, woro bekymrade om sin
, och bödo til at bewara
. Jag war i min barn-
dig, gick ofta allena, gret
a ifrå wår ort, men wetste
s 13:de år, sade min Mo-
wi wilje fara wår wäg här-
a eder dertil: jag wil med
ett folk, som har HErran
ntet annat lofwa eder, än
en kära Guden gifwa eder,
ta war mig mycket fägne-
erade mig dertil på stun-
ir fader åfwenwäl stadnat
pril månad 1731, bort ifrå
, i et följe af 21 personer.
bort, blefwo wi anhållne,
m lupo derifrån, (hwar-
ibland

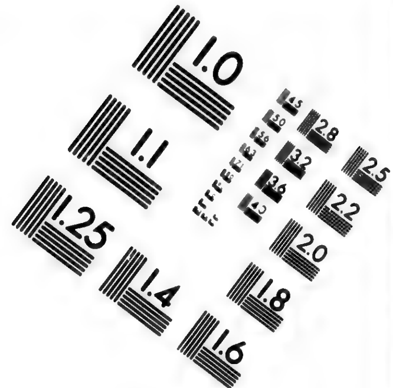
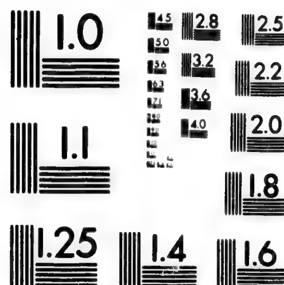
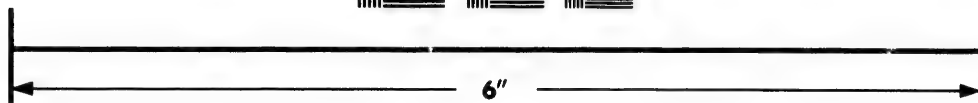
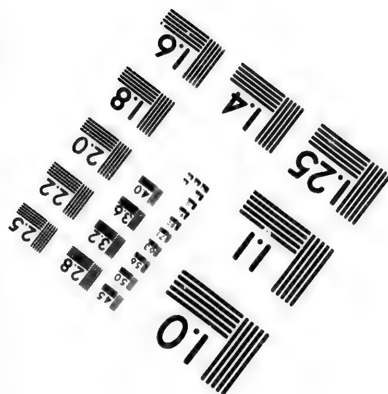
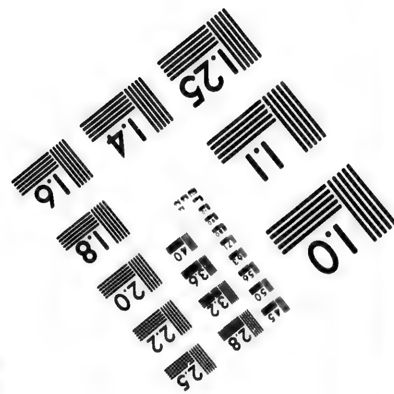

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

iblan
satte
7 til
de of
tanka
14 da
satte
Men
Gud
ligen
den g
åren
barn
mig.
kymn
möd
icke
kund
til H
och
gick
och
wän
tet
möd
som
Frå
frid
blef
jag
til
Na

ibland ock min fader war) under fångsliget förwar insatte på slottet i Kunewalde. Wi barn, som woro 7 til antalet, sattes tilhopa i en stuga, och man sände ofta Präster til oß, som skulle föra oß på andra tankar; men det fann hos mig ingen ingång. Efter 14 dagar reste Slotts-fogden bort, då alle fångarne sattes tilhopa i et rum, at ingen måtte undankomma. Men wi hoppades dock wid tilfälle slippa derifrån. Gud hörde ock wår bön, och halp oß om en natt, lyckligen ut, samt ledsagade oß til Herrnhut, dit wi den 9 Maji, til wår fägnad, anlände. De första åren war jag dermed tilfrids, at jag bodde hos Guds barn; men kände icke, at Frälsaren ännu fattades mig. Efter någon tid råkade jag häröfwer i stort bekymmer och rådlöshet, gret och bad om nåd, men mödade mig med mycket och mångahanda, och lärde icke förstå, hwad en Frälsare är, emedan jag icke kunde finna på de spåren, som fattige syndare följa, til Hans sår. Då nöden och rådwillan war som störst, och jag ansåg mig som den förderfwadasta synderska, gick jag en gång i Augusti månad 1736, til en Syster, och klagade henne min nöd. Denna talade med mig wänliga och trösterika ord, föll så med mig på ansigtet neder, och bad. O huru blef mig derwid til mods! Hwad årfor icke mit arma hjerta! den stenen, som så länge tryckt mig, föll på en gång bort, och Frälsaren skänkte mig syndernas förlåtelse, nåd och frid. Den stunden har jag aldrig förgätit. Jag blef ock innan bemälte års slut confirmerad, hwarwid jag å nyo öfwerlemnade mig hel och hållen Frälsaren til egendom, och feck strax derpå gå med til den hel. Nattwarden. År 1737, kom jag i då warande barn-

 hus,

hus, at hafwa upsigt på Flicke-barnen. Här hade den Hel. Ande et nytt arbete före hos mig, och mit synda-elände blef mig än bättre uptäckt. Men emedan jag icke gärna wille wara så dålig och odogelig, gjorde jag mig mången gång ännu onödig möda; tils jag ändteligen lärde grundeligen känna mig sielf, och lemnade mig Frälsaren öfwer så usel och eländig jag war: och Han har icke heller nånsin lemnat mig tröstlös ifrån sig. Sedan den tiden har jag med glädje fortwandrat på dessa til Honom ledande synbare-spåren. År 1740 skickades jag til Leube, at hafwa upsigt på sal. Herr von Schweinitzens barn, och kallades 1741, derifrån til Marienborn, samt efter en 1745 utstånden swår sjukdom, sattes til föreständerska för ogifta systrarna uti då i Lindheim warande Barna-anstalts Oeconomie. Här score mig en gång armen ur led, wid det en wagn stjälpte omkull; hwaraf jag sedan altid haft någon olägenhet. År 1747, inwigdes jag til Diaconißa, och ifrå den tiden nyttjades til ogifta Syster-Chorernas betjening i åtskilliga Församlingar, til deß jag 1755, århöll kallelsen til Grönland, och den 7 Febr. samma år, til et heligt ägtenskap sammanwigdes med Brodern Balenhorst.„

Så långt räcka hennes egna ord.

Hon wänjde sig snart wid sin nya beställning på Grönland, och grep til alt arbete, som i Oeconomien hörde henne til. Men med Grönländska språkkänningen kom hon icke särdeles fort, och hon sörgde ofta deröfwer, at hon ej såg sig wara i stånd, til at fullgöra det ändamål, hwartil hon war hitkommen. Derwid war det hennes tröst, at Frälsaren, som på et lifliget sätt, sielf öfwertygat henne om sin wilja, at

begifwa sig på denna station, skulle hålla hennes swaghet til godo. Det war henne en stor lättnad wid språkets inhämtande, at hennes lilla dotter, som 1758 blef född, hade en Grönländsk anserska, och kunde intet annat tala med modren, än Grönländska. I anseende til sina kropps-krafter, tog hon mera af än til, ty af hennes lilla skada yppades en stor wärt wid hufwudet. Och då härstädes war föga tilfälle, at få något bote-medel deremot, så ansåg hon såsom en nådig skickelse af Frälsaren, at hon 1761, med sin man och barn kunde resa til Herrnhut. Här blef hon icke allenast lyckligen curerad ifrån sin skada; utan ock genom så mången nåd, som hon i denna och närliggande Brödra-församlingar åtnjöt, och genom Brödernas och Systrarnas kärlek och wänskap, så upmuntrad och stärkt, at hon, efter ungefärl. halftannat års derwistande, med nytt mod och förtröstan på Frälsarens hjelp, den 9 Martii 1763, anträdde sin återresa til Grönland, och den 25 Junii anlände til Ny-Herrnhut. Då nu **Diaconus Sörensen** och hans Hustru, med samma skepp reste til Europa, så tog hon på sig hushållningen. Och emedan Missionären **Böhnisch**, jämte hans Hustru, låg farligt sjuk, så fann hon ock lägenhet, at så wäl i de sjukas skötsel, som i omsorg för Grönländska Systrarna, anwända den gåfwa, som Frälsaren hos henne nedlagt hade, at wara medlidsam, at älska, at wänligen tala, at göra godt; och det i all stillhet och beskedelighet, utan at prata derom och göra mycket upseende; ehuru hon sjelf hel snart blef åter af kropps-swagheter betagen. År 1764, feck hon tillika med sin Man, kallelse åt Lichtenfels, til samma slags syssla, som hon i Ny-

Herrn-

Herrnhut förestått, och ännu halftannat år med all trohet wårdade sina göromål. Men i Marts månad detta år 1766, begynte den skaden, som hon åter bekommit på halsen, at gripa widare omkring sig. Och fast man öpnade swulsten, som wille betaga henne andedrägten, och en åder jämwäl sprang up af sig sielf, hwarigenom hon fick någon lindring; så war dock ingen wån, at hon aldeles skulle til hälsan återställas. Det kom ock henne sielf så före, som syftades med denna sjukdom på hennes hädankallelse. „Jag förgäter icke, sade hon, huru mig warit til mods under sidstl. Nyårs nattwakning, då jag icke mer kunde komma up på Salen, och här låg i min stuga på mit ansigte, samt fick af Frälsaren den försäkran, at Han snart skulle taga mig til sig.„ I denna förhoppning blef hon stadfäst, då hon med skeppet århöll innewarande års Lösens-bok, och där fann på sin Födelse-dag dessa orden: **Han förmår förwara eder utan synd, och ställa eder för sit härlighets-ansigte ostraffeliga med frögd;** (Jud. Ep. v. 24.) med följande bifogada Choral:

„För JEsu skull min själ har ro,
Och kan med wißhet åfwen tro,
At döden bodar mig til gäst
På Lamsens hustrus bröllops-fäst.„

Hon önskade nu ingen ting högre, än at Frälsaren måtte snart kalla henne hädan. Den 7 Septemb. hade hon en besynnerlig Nådes-dag. Hon gjorde först sin synda-bekännelse för Frälsaren, sade för Honom hela sin lefnads omständigheter, och tackade Honom barnsligt för all den nåd, som Han i hela hennes

nes lifs-tid skänkt henne. Sedan höll hon med sin Man et hjerterörande samtal, bad honom om förlåtelse för alt, hwarmed hon fallit honom beswärlig, särdeles under sjukdomen, kyste hans hend och tackade honom för all hans kärlek och trohet, samt bad honom icke uppehålla henne, utan häldre bedja Frälsaren, at snart taga henne til sig; derpå anstaltade hon om många hälsningars förmälan til alla sina bekanta i Ny-Herrnhut och i Europeiska Församlingarna, och försäkrade, at hon, i kärlek och försonlighet emot hwar människa, skildes hädan. Dagen derefter tycktes hennes ändalyckt närma sig. Hon frögdade sig ogement mycket deråt, och brast ut i de ömaste suckningar och önskningar til sin aldrakäraste Wän och Försonare. Och då man höll en Liturgie hos henne, sträckte hon ofta ut sin arm och sade med leende mun: „Ack det war dock wid all min smärta, en salig stund!„ Men då det strax derpå blef annorlunda med henne, wardt hon hjerteligen bedröfwad; dock gaf hon sig på sin mans föreställning åter tilfreds, och öfwerlemnade sig aldeles i sin HErras wilja. I gemen war hon under hela sin sjukdom munter och förnögd. Umgånget med den marterada Frälsaren war henne måst om hjertat, synnerligen då Församlingen war tilhopa på salen, och hon tänkte sig wara allena; och wi hafwe efteråt fått weta många behageliga omständigheter af hennes Grönländska uppasserska, som mången gång åhördt henne under hennes stilla samtal med Frälsaren. Såsom hon i sina sunda dagar hade et medlidande moders-hjerta för Grönländarna, och kunde icke se någon lida nöd; så såg hon ock gärna, at Grönländskorna nu besökte henne

på

på siuksängen, och blef synnerligen upmuntrad, när hon, i sin Mans närwaro, feck än en gång tala med desamma, och bereda dem til Nattwardens begående; hwarwid hon ogement fägnade sig öfwer de flestas sjufwa blickar och grundeliga hjerte-beskrifningar. I början af November månad, märkte man på henne en stor förändring, och hennes natur, som hittils ännu sökt hjelpa sig, började nu at aldeles gifwa sig. Ingen war deröfwer gladare, än hon, at hennes klocka nu snart skulle slå. Den 7 Nov. församlade sig Europäiske Bröderna och Systrarna omkring hennes säng, och höllo hemgångs-Liturgien, hwarwid hon ännu ofta med brutna ord instämde; ty hon hade et förståndigt och muntert sinne ända intil sidsta andetaget. Hennes Man befalte henne i en hjertelig bön sinom Återlösare, och meddelte henne der på den sidsta wälsignelsen. Hon betygade derwid, at hon fann sig rätt wäl; och då han gaf henne förhoppning om en snar uplösning, sade hon: Ack ja! Detta woro hennes sidsta ord; ty derpå slumrade hon sött, ända til klockan tre om morgonen den 8 Nov. då hennes Wän tog henne sagta och saligt til sig i de sundas rike, sedan hon i denna dödeligheten tilbragt 48 år och 7 månader. Wi kunde ej annat, än ålyda förmaningen i den dagens lösen: **Tacker HErranom, ty Han är god, och Hans godhet warar ewinnerliga.** (Ps. 136: 1.)

Då Missionären Stach i morgonsignelsen gjorde denna händelse bekant för Grönländska Församlingen, yppades en bedröfwelses och öm kärleks känsel hos folket, så at nästan alla utbrusto i tårar. Den 11:te församlade sig alla Grönländare, såsom ock de wid Logen

gen boende, jämte Köpmannen, til begrafningen. Missionären Stach höll Grifte-talet, och läst sedan up et kort utdrag af hennes Lefwernes-lopp. Liket blef af otta Grönländska Bröder i wanlig ordning buret på begrafnings-platsen, och såsom det första korn af Europeer, på detta ställe utsådt.

§. 7.

I September månad, wid då warande ostadiga wäderlek, såsom nu köld, nu regn och snöglopp, ansattes Grönländarna af Fluß-febrar, som med häftig hosta och sido-styng woro beledsagade. „Då wi besökte dem, (heter det i Diario) woro wi mycket wäl tilfrids, emedan wi förmärkte, at Frälsarens nära närwarelse war hos dem werkande.„ Denne sjukdom är gemenligen smittosam ibland Grönländarna, och rycker bort dem i största hast. Af dem, som deraf i år dogo, wil jag allenast nämna följande:

1) Joseph, en gift Man, kom 1760 hit til oß med sin Hustru, sina tu Barn, fyra Bröder och sin enda Syster. Likasom hans broder Abraham, hwars dödeliga afgång är omtald i 1764 års berättelse, ägde mera stadga och munterhet, än någon af hans öfriga bröder; så war däremot denne något mulen och melancholisk, måste derföre äfwen hafwa mer tid, at besinna sig uppå, och wänta längre på döpelsen. Sedan han undfått den samma, wardt han wäl något muntrare och hyggeligare; men i anseende til hjertat, blef han alt framgent något tilbaka, änskönt man icke hade at klaga öfwer hans yttra wandel. Han tog ock altid med ärkänsla up, när man sade honom, hwaruti felet ännu bestod, och man förmante honom, at göra

sin

sin kallelse och utkorelse fast, samt låta skänka sig en glädje af rätta slaget. I sin sista sjukdom blef han åter igen tungsint; och då Missionären frågade honom, om han hade frimodighet at gå ur tiden, swarade han med nej. Men enär med honom taltes om Frälsarens stora kärlek til elända syndare, feck Frälsaren så kraftigt håll på hans hjerta, at han för glädje begynte sjelfmant sjunga, och kunde icke med orden nogsamt uttrycka, huru wäl han befann sig, och huru mycket han längtade efter sin hem-resa. Hwar man frögdade sig då öfwer honom; ty i den ställning hade man aldrig sedt honom i hela hans lifs-tid. Han skickade något derefter åstad, och lät anhålla om afskeds-wälsignelsen, betygade efteråt, at han nu wore helt annorlunda til mods, än för en liten stund, och insomnade strax derpå, i en ålder af några och tretio år.

2) Conrad, et besynnerliget exempel och bewis på den trogna Herdans tolsamhet och långmodighet, som ock wet at til slut insamla i sin famn, wilsefarande får, de der lupit ifrå Honom, och nu mera endast se på fårens fotspår. Såsom Gosse kom han ifrå Norden til Ny-Herrnhut, blef 1753 döpt, lärde sig flitigt läsa, hade ock en god gåfwa at sjunga, och, i anseende til sin öma och böjeliga hjerte-ställning, gaf god förhoppning, at han efter Frälsarens sinne skulle förkofra sig, och äfwen blifwa Honom brukbar. Men efter det icke wille lyckas för honom, at ro och förwärfwa något i Kajak, lade han sig på jagande och skjutande; och detta blef honom en anledning til hans förderf. Ty då han så starkt wände sig wid snus,*) at

*) Detta onda gör hos Grönländarna samma skada, som starka drycker i andra länder, undantagande, at det icke gör dem så galna i hufwudet.

at han icke kunde förtjena så mycket, som han ödde up, tog han sig före at stjäla, och blef så snärd i den wanarten, at han icke allenast gjorde sig alla Församlings-förmoner förlustig, utan måste ock, efter Grönländska Hjelparenas godtfinnande, agas med ris. Men när icke heller detta wille hjelpa, och man likwäl icke kunde jaga bort honom, skickades han til Lichtenfels på försök, om han icke här torde snarare bättra sig. Wi satte honom til en stadig och allwarsam huswärd, som faderligen lät sig wårda om honom, men derwid hade på honom et wakande öga, och när han fann hos honom något, som en annan tilhörde, sade allenast så här: jag har funnit det och det hos dig, och burit det til sin rätta ägare. Wi läts, som wetste wi alsintet deraf. Detta förhållnings-sätt skämde ut honom, och wäckte tillika åter up et förtroende hos honom til hans Lärare. För någon tid sedan, kom han til Missionären, uptäckte för honom sit usla hjerte-tilstånd, och betygade, at Frälsaren kraftigt arbetade på hans hjerta, samt bad, at man måtte låta honom åter komma in i de döptas samfund. Detta blef honom tilstadt, med det beting, at han aldeles skulle öfwerge snusandet, såsom orsaken til hans olycka. Han lofwade och höll det. Ifrå den stunden hörde man icke mer någon klagan öfwer honom. Han blef ock flitig och ordentelig i sit arbete, och til sit hjerta förnögd och munter. Otta dagar sedan wardt han sjuk. Wi tänkte wäl, at han åter skulle komma sig före; men han wille icke höra derom talas, och betygade en stor åstundan at gå hem. Och då man sporde honom, om han då äfwen hade et rättskaffens tillit til sina synders försonare, och wore skickelig och be-

redd, at träda för Hans ansigte; försäkrade han det med et frimodigt Ja. Wi önskade honom, på Församlingens wägnar, lycka dertil, och tackade hjertinnerligen den trogna Herdan, för det Han låtit honom i en god stund hänfara i Sin famn och sköte, sedan han blifwit några och tjugu år gammal.

3) **Justina**, Boas Hustru, kom 1750 til Ny-Herrnhut med sin broder, nu warande Hjelparen Nicolaus. Bägge woro då wilda och ohyffada barn; men så snart de hörde Evangelium, fingo de deraf sådant intryck, at de nu icke mer wille fara bort med den mannen, hos hwilken de woro. Den Hel. Ande werkade snart i hennes hjerta en längtan efter nåd, och hon fick blifwa delagtig af Döpelsen och den hel. Nattwarden. Då Missionen aldraförst lades an i Lichtenfels, kom hon med sin broder hit, betjente Bröderna med matlagning, och brukades derjämte såsom föreståndersska hos ogifta Qwinfolken, tils hon år 1762 trädde i ägtenskap, då hon sedan nyttjades til Hjelparinna hos de gifta Systrarna. I synnerhet lät hon sig wårda om en gammal döf hustru, som icke kunde förstå oß, och repade up för densamma, hwad i sammankomsterna blifwit taladt. I sin sjukdom war hon förnögd, under tolig afbidan, hwad Frälsaren med henne behagade göra. Och då hon märkte, at med henne skred til slut, lät hon kalla til sig Missionären, tackade honom för all henne bewist kärlek, och på tilfrågan, om hon hade Frälsaren rättsinneliga kär, med frimodighet swarade: „O! ja; men Han älskar mig långt mera, och det gläder mig, at jag snart får komma til Honom.„

4) Re-

figte; försäkrade han det
önskade honom, på För-
dertil, och tackade hjert-
n, för det Han lätit ho-
Sin famn och sköte, se-
ugu år gammal.

ustru, kom 1750 til Ny-
u warande Hjelparen Ni-
vilda och ohyffada barn;
ngelium, fingo de deraf
mer wille fara bort med
woro. Den Hel. Ande
a en långtan efter nåd,
f Döpelsen och den hel.
en aldraförst lades an i
broder hit, betjente Brö-
brukades derjämte såsom
Qwinfolken, tils hon år
hon sedan nyttjades til
Systrarna. I synnerhet
mmal döf hustru, som icke
up för densamma, hwad
taladt. I sin sjukdom
g afbidan, hwad Frälsa-
n. Och då hon märkte,
lät hon kalla til sig Mis-
all henne bewist kärlek,
de Frälsaren rättsinneliga
de: „O! ja; men Han
det gläder mig, at jag
„

4) Re-

4) Retura, Petri hustru, war den sidsta, som i denna hetsiga sjukdom qwitterade tiden. Hon ägde et stilla och gladt wäsende, och war oß altid til fägnad. Änskönt hon icke war mångordig, så talte hon dock altid grundeligen och rent ut, enär hon beskref sit egit hjerta. Hennes sjukdom war långwarigare, än de öfrigas; men hon omgick beständigt med hemfärds-tankar. När man sade til henne, at hon icke borde längta härifrån, emedan hon hade at upfostra sina try, och deßutom Enkan Blandinas fyra barn; så swarade hon: „Jag är icke bekymrad om någotdera af dem, de blifwa wäl mig förutan försörgda, och skola alla en gång följa mig efter. Jag har försäkran, ja jag drömmer derom, at jag nu får komma hem til Frälsaren.„ Då Missionären om natten blef kallad til henne, ropade hon med glad upsyn, wid det han inkom: „Angerdlarsulerkaunga, jag trångtar altför mycket efter, at komma hem.„ Han meddelte henne afskeds-wälsignelsen; hwarpå hon ännu några timar, under en brinnande dock tolig längtan, afbidde sin Brudgummas ankomst.

„Denna besynnerligen saliga hemsöknings-tid (skrifwer Missionären) sätter oß i långt större och wördsammare tankar om denna litsla hop, hwad deß inra wärde widkommer. Ty det står icke at beskrifwa, med hwad för sinnes munterhet, och med hwilken trånad efter själa-Brudgumman, de hafwa ilat Honom til mötes. Detta har ofta prässat glädje- och tacksägnings-tårar af oß, som sedt och hördt derpå.„

Tionde året, 1767.
Om Lichtenfels.

Innehållet.

---

§. 1.

I detta år började så wäl här, som i Ny-Herrnhutska Trakten, någon rörelse ibland Hedningarna, hwilken i följande år brast ut til en aldeles ny upwäckelse, som gaf hopp om en ymnog skörd. I intet år har jag anmärkt så många besök af Hedningar hos Bröderna, och af dessa hos Hedningarna på åtskilliga orter, som i detta. Hedningarna kommo icke blott för gammal bekantskap skull, at besöka sina

sina slägtingar och wänner, eller, såsom Söderlänningarna, på sina tog åt och ifrå Norden, at någon tid rasta och hwila sig; utan merendels, at höra Evangelium. Söderländarnas starkaste framtogande skedde i Julio, då de foro Norr ut, och i Augusti månad, då de ifrå Norden foro åter til sin hemort. Månge kommo at besöka **Missionären Mattheus Stach**, som en winter uppehöll sig hos dem, och gåfwo nu honom tilfälle, at hos dem förnya hwad han den tiden sagt dem. Wid det några deras Qwinfolk, som gärna wille förtjena sig något, woro Bröderna behjelpeliga at skära och torrka bränn-torfwen, fingo desse tilfälle at lägga desamma några sanningar på hjertat. De gingo ock flitigt i sammankomsterna, och hörde ordet om JEsu lidande, icke utan rörelse. Deras döpte Landsmän aflade jämwäl kraftiga witnesbörder, hwad HErren uträttadt på deras egna själar, och huru Han, af osaliga människor, gjordt dem til saliga Guds barn. De widgingo sådant, undrade derpå, och berömde de trognas lefnads-sätt; men wille ännu förwärfwa sig det och det, eller hämta hit sina qwarlemnada saker, och försäkrade, at de sedan ämnade komma, och åfwen omwända sig. Något besynnerliget blef man ibland detta plumpa folket warse, nemligen en skrymterska, som stälde sig helt from, och föregaf en synnerlig åstundan, at höra Guds ord; och hade dock intet upsåt, at omwända sig.

Häremot, kommo månge af de närgräntsande Hedningar, som redan ofta med rörelse hördt Evangelium, tid efter annan, på besök ifrå **Logen**, från **Innuksuk**, från **Kellingeit** och från andra orter, merendels i affigt, at höra Evangelium. Man låt

 dem

dem mången gång, såsom budna gäster, komma med uti de döptas sammankomster, hälst til Litanien, emedan man förmärkt, at rörde och wäckte Hedningar pläga af denna Kyrko-bön få något särdeles intryck hem med sig. Aldramäst infunno de sig til Julhelgen, och blefwo då af wåra Grönländare medtagne til deras i husen hållna kärleks-måltider, hwilka de, efter gemensam öfwerenskommelse, ifrå Thomas-mässodagen flyttat in på Jul-dagen. Ty emedan alle Grönländare på förstnämde dag, den 21 Decembris, fira Solenes högtid med hwarjehanda lustbarheter och galna uptog, så hade Bröderna haft orsak at befara, det Hedningarna, som intet begrep hafwa om de Christtrognas högtids-glädje öfwer den rätta Nåde-solens upgång och öfwer JEsu sår, som Thomas fick se, skulle hos dem förmoda samma slags förlustning; eller ock, at deras egna barn och efterkommande, måtte förknippa något af Hedningarnas sedwänjor med en, ifrå hedniskt til Christelig högtid, förwandlad solennitet: likasom det ostridigt tilgått med många de Christnas helgedagar, dem man, i första Århundraden, gifwit de swaga Nychristna i de hedniska fästers ställe. I deß ställe wille Bröderna hällre göra JEsu födelses-fäst högtideligare, och på densamma hålla sina kärleks-måltider. Derom heter det i Diario: „Hjelparena yttrade i sina tal, reela grund-ideer om Frälsarens människliga födelse, och om Hans förtjensteliga lefwerne och lidande. De besökande ifrå Innuksuk foro, efter kärleks-måltiden, hem igen. En af dem sade wid afskeds tagandet: „Jag wil nu icke allenast lära tro med munnen, utan det är mitt fulla allwar, at omwända mig; och min Hustru är

med

med mig ens til sinnes.„ Han bad ock, at man wille låta honom weta, när någon högtid åter infaller, och at man wille besöka dem där hemma, och än mera förkunna dem om JEsu.„

§. 2.

Detta skedde jämwäl flitigt af Bröderna, i synnerhet af Missionären Valenhorst, som i sällskap med några Grönländare, for nu til Logen, nu til Innuksuk, nu til de andra öarna, och blef hos Hedningarna öfwer nätterna, emedan manfolken sällan äro hemma om dagarna. Han talte icke allenast enskylt med dem, utan höll ock sammankomster hos dem; hwartil många infunno sig, och hörde upmärksamt på, hwilke då efteråt, än widare rådfrågade sig deröfwer med honom, eller med Grönländarna. Om et sådant besök heter det: „Sedan Köpmannen Raven hade på wår Kyrkogård begrafwit sit senast födda ock af oß döpta barn, hwarwid många Grönländare ifrån Logen äfwen woro tilstädes, for Broder Valenhorst den 25 Nov. med dem, at besöka därwarande Grönländare, och höll en sammankomst för dem om aftonen. Sedan talte han enskildt med somliga af manfolken, och frögdade sig öfwer den Nådeliga rörelse, som han hos åtskilliga blef warse. Några sade, at de, nästkommande år, säkert wille blifwa hos oß boende. Denna utlåtelse af Grönländare, när de menar med fullt allwar, wil säga så mycket, at de ämna omwända sig, emedan de weta, at detta är endaste ändamålet af wåra Grönländares bolag, och at en, som ännu ej wil omwända sig, omöjeligen kan hålla ut hos oß. En ogift Qwinna, som några dagar

gar warit sjuk, låt kalla en af wåra Grönlandskor til sig, och betygade sin ånger deröfwer, at hon låtit hindra sig at flytta til de trogna; ty nu fruktade hon, at Frälsaren icke skulle undfå henne. Hon blef hänwist til Syndare-wännen, hwilken icke förskjuter någon, som til Honom kommer, och som til teken deraf, at Han ej uphördt at wara henne nådelig, har hos henne wäckt denna oro öfwer hennes själs tilstånd.,,

,,Den 26 kom Broder Balenhorst hem ifrå Logen, men for genast med Broder Flügel åter på besök til Innuksuk, hwarest han fann upmärksamma åhörare, för hwilka han med frimodighet aflade et witnesbörd om deras Skapares och blodiga Förlonares kärlek. Därstädes woro ock någre sjuke. Denna lägenhet hade den Hel. Ande betjent sig utaf, at tilbereda deras hjertan; derföre ock besöket war dem til desto större nytta.,, etc.

På detta sätt for han tid efter annan fort, at besöka Hedningarna, och fann altjämt några begäriga åhörare. Men då han den 17 Decemb. kom til Logen, förefäll det honom motbjudeliget hos somliga, och det kom honom så före, som hade en ond ande fått magt, at afhålla folket ifrån omwändelsen. Och då han inemot årets slut kom dit, hade många farit til Gräder-fjärden at förlusta sig, hwarest Satans-werk (heter det) drifwes starkare i denna winter, än annars, för at qwäfwa och förstöra Frälsarens arbete, som de hos andra blifwa warse. *) Förbemälta sjuka Qwinna betjänte sig af tilfället, då hennes föräldrar woro

*) Och likwäl få wi höra i nästföljande års Historia, at nåden äfwen på denna ort, har fått öfwerhanden.

woro med bortfarne, at qwittera Hedningarna, och rädda sin själ, emedan hon annars, såsom hon sade, torde följa med strömmen och gå förlorad.

När Bröderna blefwo hindrade, at besöka Hedningarna, skedde det genom Grönländska Hjelparena, hwilke dels då, när de woro nödtwungne at blifwa hos dem öfwer natten, dels så ofta de af Hedningarna inviterades, eller af Bröderna til dem sändes, talade med dem om deras själa-wälfärd, och hwaräst de funno någon mängd tilsammans, höllo en andaktsstund för dem.

§. 3.

Evangelii predikan til Hedningarna, hade på detta sätt wunnit 18 själar, som i detta år kommo til Församlingen, för at omwända sig. Wäl hade några af förledna årets nykomlingar farit åter sin wäg, emedan andre, som med dem komne woro, och dem de höllo för slätare och sämre än sig sjelfwa, blifwit förr, än de, ibland Dop-candidaterna uptagne. En ogift karl, som i umgånge med Europeerna wahnt sig wid en lefnads-art, som han hos oß icke kunde fortsättja, for äfwen med dem bort. Dock kommo deremot twå Enkor, (en med try, och den andra med fyra barn, hwilka tilförene ännu icke haft någon rätt lust at omwända sig, och åter woro bortfarna) tilbaka til Församlingen; och wid deras ankomst kunde man af barnens glädtighet märka, at Guds Ande måtte hafwa arbetat på deras spåda hjertan, och genom dem äfwen bragt mödrarna på andra tankar.

På de flesta af dessa nykomlingar, bewiste sig näden ganska kraftig, at förbereda dem til åtnjutandet

af de genom JEsu blod förwärfda saligHets-skatter. Hjelparena aflade hugneliga witnes-börder om många, och bådo ofta Missionärerna, at tänka på dem eller dem, om de icke snart kunde uptagas ibland Dop-Candidaterna; emedan de icke allenast förde en stilla och ordentelig wandel, och flitigt besökte de allmänna lägenheterna, utan ock hos sig läto förspörja en stor åstundan, at blifwa Frälsarens ägendom. Jämte troende föräldrars sju små barn, hafwa 14 fullwuxna, genom fyra särskilda Dop-förrättningar, blifwit inlifwada i Församlingen. Utom deß woro otta döpte admitterade til den hel. Nattwarden, fem par til ägtenskap hopknutna, och sju in i ewigheten försatte.

Wid den myckna drif-is, som åter igen infann sig, hade wäl många råkat i lifs-fara, men ej lidit annan skada, än på sina fartyg.

Wid wackert och lugnt wäder, hade deremot ynglingen Noach blifwit borta, och ej kunnat igenfinnas. Han war en faderlös Gosse, som af Bröderna blifwit upfödd och i stånd satt, at underhålla sin moder och syskon; hade ock, i afseende på sit hjerta, gifwit godt hopp om fullkomlig förkofring. Hela Grönländska troppen bestod wid årets slut, just af 200 personer.

§. 4.

Evangelii offenteliga predikan och de heliga Sacramentens utdelning, blefwo för Grönländarna ju längre ju wigtigare, och de försummade icke desamma utan högsta nödfall, efter de derwid njutit och årfarit Guds kraft. „Den 1 April kommo några Grönländske

ländske bröder hem, som i några dagar warit fyra eller fem mil bort åt söder, de der förtäljde, at därstädes gåfwes en mängd Sjählar och Eider-foglar. Somlige fingo lust, at med båt och tält, d. å. med hela sin familia, fara dit. Men då de af oß hörde, at Marter-weckan och Påskhelgen wore nära förhanden, hwilka de i så måtto skulle lätteligen försumma och göra sig förlustiga af någon upbyggelse för sina själar, besinnade de sig, och foro allenast med sina Kajaker på några dagar dit, änskönt de wid denna års-tid måste behjelpa sig helt slätt, och i de kalla nätterna ligga under bar himmel.,, Detta war så mycket mera tydeliget bewis til sorgfällighet för deras själar, och fägnad öfwer HErrans sköna Gudstjenst, som de hela wintern igenom lidit tämmelig brist på uppehälle, dels för det myckna regnet, dels för drifisen skull, hwilken så tiltäppte dem redden, at de ofta måste båra sina Kajaker en half mil öfwer land, innan de kunde komma til öpna farwatnet.

Wid slika swåra omständigheter wisade det sig åter igen, hwad Evangelii lära kan uträtta hos detta wilda folket. ,, Wåre arme Grönländare (heter det den 1 Jan.) äro nu mycket illa deran, då intet wattn warit öppet i så många dagars tid, och deras lampor slockna af brist på speck, d. å. de måste hungra och frysa. Men wi hörde i Hjelpare-Conferentsen, at de wid deras utwärtes armod äro glade och muntre, i det fasta förtroende, at deras himmelske Fader ofelbart skal sörja för dem. Då nu isen strax derpå wäl drefs så wida åtskills, at de kunde komma ut på sjön, men likwäl intet stort uträtta, och fjärden äfwen snart åter med is betäcktes; så blefwo et par gamla folk i

sit

sit hjerta bewekte, at med sit lilla förråd på kött och speck, understödja de nödlidande.„

En annan Grönländare och hans Hustru, sökte bewisa sin människo-ömhet på förolyckada personer. De hade fått weta, at en deras slägtinge på långt häll, hade i Gräder-fjärden, som ligger fem mil ifrå Lichtenfels, blifwit af is omringad, och då han wille gå öfwer densamma, ofta dumpit ned, och ändteligen i den starka kjölden ihjälfrusit; samt at där boende Hedningar låtit honom ligga obegrafwen. De foro altså wid den bistra års-tiden åstad, at begrafwa kroppen; men Räfwar och Korpar hade icke wäntat til deras ankomst, utan redan förtärdt honom. „Ack! (sade denne wår Grönländare i nästa sammankomst, som af honom hölls) hwad för usla människor hafwe wi icke warit, medan wi ännu woro Hedningar? Jag har det nu först rätt blifwit warse, då jag war hos dem; och den nåden, som Frälsaren gjordt med mig, at Han bragt mig til sit folk och til åtnjutandet af saligheten i Hans sår, har då å nyo blifwit mig ganska stor och wigtig. Derföre wil jag i ewighet tacka Honom, och upoffra mig hel och hållen åt Honom.„

Några andre Grönländare bewiste åfwen et dylikt barmhertighets-werk: så snart de fingo tidningar, at en döpt från Friedrichshaab, hade där i nägden kantrat, och tre mil ifrå Lichtenfels blifwit i land drifwen, foro de til stället, och på christeligt sätt jordade hans andelösa lekamen.

§. 5.

Wid det man talte med de döpta, som ännu icke få gå til Nattwarden, fann man, at den Hel. Ande

Ande förehaft et saligt arbete hos de flesta, til at föra dem in i en sanskyllig bekantskap med Frälsaren. En man kom än en gång tilbaka, at aldeles uttömma sit hjerta, och sade, at han ännu låt mången gång förleda sig til lättsinnighet, och kände efteråt mycken smärta och oro deröfwer. Det kom deraf, mente han, at hans hjerta ännu wore så tomt och torrt, och på wissa tider mycket olustigt. En Gosse fälde många tårar öfwer sin andeliga torftighet och armod. Och en annan prisade Frälsarens nåd, som på et utmärkt sätt bewist sig på honom, då han åtlydt påminnelserna i sit hjerta, at han skulle falla på knä i en wrå och bedja Frälsaren, at han wille bestänka hans hjerta med Sit blod.

Då Communion-förhöret hölls wid deras intog om hösten, heter det om Communicanterna: „Wi funno orsak, at frögda oß öfwer deras hjerte-ställning och at tacka Frälsaren. En Man, som icke war i stånd at den gången infinna sig wid Nattwarden, war likwäl ända fram och öppenhjertig. Men en Enka wågade aldeles icke komma med i Nattwards-förhöret, och gick för skam skull å sido. Hon hade för sit slåta upförande mot en flicka, blifwit utsluten ur Hjelpare-sällskapet, och en annan blifwit wald til at hafwa upsigt på Enkorna.„ I December heter det wid en dylik lägenhet: „Til wår förnöjelse funno wi, at umgänget med Frälsaren blir alt mer och mer deras egenteliga sak, och at hungern och törsten efter Hans blodiga rättfärdighet tager til, altsom de komma längre in i åtnjutandet af Hans förtjenst. En Hustru sade: hon hade med mycken angelägenhet talt med Frälsaren om sin sjuka Man. Hon hade blifwit mycket tung-

tungsint, då hon tänkt uppå, at han i denna sjukdom kunde gå utur tiden, då han just icke wore rätt förnögd, utan betänklig öfwer sig sielf, emedan honom, wid hettan och hufwudwärken, förekommo så många onyttiga tankar och phantasier. Då hon nu klagat Frälsaren denna sin nöd, hade hon i sit hjerta blifwit förd på de tankar, at Frälsaren ju hade sielf skapat honom, med sit blod löst igen honom, och redan lätit så många nåde-gåfwor honom wederfaras. Häröfwer har hon blifwit så wäl til mods, at hon nu kunde barnsligen öfwerlåta Frälsaren all omsorg för sin Man. Och då hon sagt til honom: „Ack, huru älskar oß Frälsaren, som har köpt oß, och så ofta gifwit oß sin lekamen at äta, och sin blod at dricka! har han ställt sina ögon och hopknäppta händer åt högden, och i stillhet gjordt sin bön til Frälsaren. Och ifrå den stunden funne hon, at han wore rolig och förnögd.„

Wid slutet af året heter det: „Frälsaren har genom sit Ord och Sacramente gifwit oß en salig föda, och oaktadt wår armod, wårt elände och bräckligheter, ja olydna och afwikelser, hwarigenom mången gjordt sig känseln af Hans nåd förlustig, likwäl i nåder bekänt sig til oß, och hos de flesta af wårt folk märkeligen befordrat inwärtes tilwärten i nåden och JEsu Christi kunskap. Prediko-driften, at förkunna HErrans död ibland Hedningarna, och inbjuda dem til deltagelse uti salighetenes åtnjutande har ock rördt sig ibland wåra Grönländska Hjelpare mer, än eljest, och wi förspörje redan någon frukt deraf på närgräntsande orter.„

§. 6.

§. 6.

Af deras tal til Församlingen, wil jag allenast anföra et par exempel. En af dem talte om människliga förderfwelsen och trögheten til alt godt, hwilken ock yttrar sig ännu hos dem, som redan årfarit myc- ken nåd af Frälsaren. „Man förgäter så lätt, sade han, hwad Frälsaren haft för möda med wåra själar, och tycker åndå likafullt, at man står på rätt goda fötter. Men detta är et mycket farligt tilstånd, hwarwid man helt lätt kan åter råka in i det gamla förderfwet. Deremot är intet annat medel, än at man noga gjer akt uppå, när den Hel. Ande påminner oß första Nåde-tiden, huru wi då befunno oß, och huru det nu är med oß; skämmer ut oß deröfwer, och uprörer en åstundan efter ny nåd. Då är jämwäl Frälsaren så trofast, och Hans kärlek så stor, at Han snart låter oß igenfinna spåren til sina sår, och skänker oß ny näring och styrka.„

En annan sade: „Efter wi äre så aldeles eländige och oförmögne, så behöfwe wi bara bära oß så åt, som en dålig slögdare, hwilken icke förstår at sjelf förfärdiga dugeliga bohags-ting; han låter en annan göra dem åt sig. Lika så borde ock wi bete oß. Öfwerlemnade wi wår själ och kropp i Frälsarens wåld, at efter behag dermed göra och låta, så skulle Han wisserligen dana oß efter sit sinne, och så tilbereda oß, at wi deröfwer oß förundra och frögda skulle. Ty derföre har Han utgutit sit blod, at Han måtte försätta oß i godt tilstånd. Men om wi wilje hjelpa oß sjelfwa, och så tilbana oß, at wi måtte Honom täckas, så göre wi ej annat, än förderfwe oß, emedan Han hwarken

ken kan eller wil hjelpa oß i wårt egit bemödande, ty Han är allenast en Frälsare för elända, som aldeles lemna sig Honom öfwer.„

Densamme sade en annan gång så: „Wi kunne icke tilfyllest tacka Frälsaren, för det Han utgutit sit blod för oß; ty derigenom har Han återlöst oß, och aftwagit wåra synder. Dermed bestänkas wåra hjertan, och detsamma är wår rättferdighets klädnad, hwarmed wi för Gud kunne bestå. Den som tar af sig en gammal smutsig klädning, och i deß ställe kläder på sig en ny och ren, honom kommer det så före, som hade han aflagt en tung börda; han blir genast munter, nögd och glad, och skäms icke mera at komma för andras ögon: och detta warar så länge, tils något orent sätter sig på klädningen. På detta sätt (sade han) har jag ärfarit JEsu blods kraft på mit hjerta. Häremot, när något orent låter märka sig hos mig, blir mit hjerta genast tungt, och ögonen dunkla. Men då jag dermed går strax til Frälsaren, och klagar det Honom: ack kära Frälsare! det ligger något tungt på mit hjerta, mina ögon fördunklas, jag kan och wågar icke se Dig rätt an, twå mit hjerta med Dit blod, gör mig åter klarögd, at jag i Dino ljuse må gladeligen för Dig wandra; så bestänker Han å nyo mit hjerta med sit blod, och då blir det åter lättadt.„

§. 7.

Hwad ännu berörer härwarande Grönländska Församlingens utwärtes tilstånd, så såg det i början af året, rätt slätt ut med närings-fångsten och utkomsten, emedan drif-isen hade så fyllt sjön och fjärden här utanföre, at ingen kunde slippa ut. Men då nöden war

som

som störst, i det största delen hade förtärt sit förråd, och wid den starka kölden åfwen, för brist på speck i lamporna, hwarmed de wärma up sina hus, nödgades ansenligen frysa: så förskaffade den kåre Guden, wid slutet af Januarii månad, en stark blåst, som bröt sönder de hopfrusna is-stycken, och förde dem ut i öpna sjön. Sedan den tiden kunde de utan mycken möda fånga både Själhlar, Fiskar och Foglar. De blefwo wäl i båsta sommar-månaderna återigen störde i sin närings-idkning, genom den af- och tilflytande drif-isen (hwilken åfwen hindrade skeppens utlopp); men förlusten wardt dem rikeligen ersatt, då de emot Michelsmässan fingo tidningar, at på andra sidan om fjärden, twärt öfwer från Lichtenfels, en stor mängd af Själhlar lupit med upfloden in i en liten wik, och wid utflödet kunde icke finna wägen ut igen. Alle, som i Kajak fara kunde, åfwen Europeerna, foro då åstad, och med Harpuner, Fogel-pilar och Bössor, skö- to så många, at få woro öfrige, när upfloden åter kom och skaffade dem åter utgång i fjärden.

Men wid slika lyckliga tider låto ock många wekla sig in i närings-handel, och förgåto ändamålet, hwarföre de egenteligen bodde tilsammans. Missionären fann derföre nödigt, at i följe af dagens lösen: **Sjunger HErranom en ny wiso, ty Han gör underliga ting;** (Ps. 98: 1.) göra den erindran, at emedan de framför andra, här i nägden, blifwit i denna sommar wälsignade med en lycklig fångst, borde de låta sådant beweka sig til tacksamhet emot sin kåra HErra, och ej låta et lyckosamt arbete göra sig försummeliga, at besöka sammankomsterna och sörja för sin själa-föda. Ty detta skulle utmärka en stor otacksam-

het, som för Guds barn, hwilka altsammans taga emot utu sin HErras hand, wore ganska neslig, förorsakade dem själa-skada, och nödgade en så mild Fader, at genom lekamlig brist göra dem upmärksammare på Ordet, och ärkänsammare emot Hans wälgärningar.

§. 8.

Denna ärindran, som den gången ofelbart måtte hafwa warit nödig, ger mig anledning, at här söka ur wägen rödja et falskt begrep, som hos åtskilliga Läsare af denna Grönländska Missions-Historia, efter deras olika tänke-sätt, yppat sig. En del af dem, när de läsit, at Grönländarna den mästa tiden af sommaren warit borta ifrå sina Lärare, och at månge äfwen om wintern farit ut på Söndagarna, at i någden söka sig föda, hafwa råkat på de tankar, at de icke fira Söndagen, och altså welat räkna Missionärerna til last, at de icke bättre hålla hand deröfwer. Andre åter, som med aktgifwenhet läsit Historien, och i synnerhet uti X. Boken §. 18 = = = 23. beskrifningen af den offenteliga Gudstjensten, och derjämte observerat, huru måne Bröderna warit derom, at Söndagen måtte wederbörligen firas och sammankomsterna biwistas, äro komne på de tankar, at Bröderna gå derutinnan för wida, enär de icke allenast begå de höga Helgedagar, utan ock andra i många Evangeliska Länder afskaffade Kyrko-fäster och Åminnelse-dagar, och se icke gärna, at Grönländarna söka sig nödig födo om Söndagarna. De hafwa trodt, detta icke wara angat, [illegible] emot Christi och Apostlarnas sinne, och emot Augsburgiska Confessionens klara ord, lägga på nyss omwända Hedningar et ok och en stadga, som månge

Evan-

wilka altsammans taga
wore ganska neslig, för-
ch nödgade en så mild
st göra dem upmärksam-
nmare emot Hans wäl-

n gången ofelbart måtte
anledning, at här söka
rep, som hos åtskilliga
Missions-Historia, efter
t sig. En del af dem,
den mästa tiden af som-
ärare, och at många åf-
öndagarna, at i någden
de tankar, at de icke fira
räkna Missionärerna til
hand deröfwer. Andre
sit Historien, och i syn-
23. beskrifningen af den
erjämte observerat, huru
, at Söndagen måtte
ankomsterna biwistas,
Bröderna gå derutinnan
begå de höga Helgeda-
Evangeliska Länder af-
innelse-dagar, och se
söka sig nödig föda om
dt, detta icke wara an-
larnas sinne, och emot
lara ord, lägga på nyst
en stadga, som många
Evan-

Evangeliske Theologi räkna til den Judeska Lagen, den de mena icke wara gifwen åt de til trona komna Hedningar. Ja, jag har allwarsamligen blifwit anmodad, at i dy mål göra Missionärerna behöriga föreställningar. Men jag är icke satt härtil, finner det icke heller nödigt och tjenliget, så länge ibland Bröderna, såsom ibland alla Evangeliska Christna, ännu gifwes olika meningar om Söndagens firande, hwilka dem, i anseende til den Christeliga friheten, förunnas måste. Ty somlige ibland Bröderna äro af den tanka, at Söndagen, såsom HErrans dag, är, i Judeska Sabbathens ställe, af Gud förordnad at firas JEsu Uppståndelse til åra och åminnelse; och ehuruwäl i Brödra-församlingarna på ingen dag i weckan saknas tilfälle, at höra Guds Ord, samt sjunga och spela HErranom i hjertat, hålla de dock före, at denne dagen förnämligast är förordnad til hwilo ifrå utwärtes sysslor, och til Evangelii förkunnelse. Men andre, och de fleste Bröder, synnerligen i Tyskland, äro af den mening, som redan 200 år sedan, långt förr än stridigheten de jure Sabbathi yppades, i Augsburgiska Confession blifwit förswarad, at Söndagens helgande i Nya Testamentet, icke är juris divini, utan humani, det är, at Söndagens och andra Kyrko-fästers firande, icke leder sit ursprung från Guds Lag och påbud, icke heller är af Frälsaren och Hans Apostlar befalt, utan, i stöd af den Christna friheten, först blifwit i Sabbathens och Judeska Högtidernas ställe, af Kyrko-fäderna infördt, och sedan af Christeliga Konungar och Förstar undersåtarna anbefalt; icke såsom en til saligheten nödwändig sak, den man utan samwetets förkränkelse, icke törs öfwerträda; utan som en god, och til beforbran

dran af många tusende själars salighet, helsosam tukt och ordning.

Såsom nu Bröderna af hjertat underkasta sig alla Öfwerhetens bud och befallningar, och åfwen, så mycket möjeliget är, bjuda til at sig til nytto anwända första Kyrkans goda ordningar, och alt hwad de annars finna wara lofligt och til upbyggelse tjenande; så äro de ock öfweralt, hwad Söndags-firningen widkommer, derutinnan ense, at densamma är god och helig, och bör, icke allenast för människors, utan ock för HErrans skul, ingalunda åsido sättjas. Söndagen firas altså i alla, genom Bröderna planterada, hedna-församlingar, och det med mycken wälsignelse; dock långt ifrån, at Brödra-kyrkan skulle wilja påtruga nyß omwända Hedningar sådant såsom en lag, enär de derigenom kunde försättas i födo-brist och hungers-nöd, eller deras samweten snårjas. Negrerna i West-Indien, hafwa merendels bara Söndagen fri, at förse sig sjelfwa med födo-medel, och skulle måst dö af hunger, i fall de icke på densamma fingo plantera och arbeta; och likwäl anwända de en stor del af den dagen til sammankomsternas biwistande och Evangelii predikans åhörande.

Sluteligen wil jag dem til underrättelse, som icke hafwa Augsburgiska Confessionen, (hwartil Bröderna bekänna sig) eller icke läsa densamma, derutur här anföra de ställen, som handla om Söndagens firande. De äro til finnandes Art. XXVIII. de Potestate ecclesiastica, eller Art. VII. Abusuum, och lyda så, som här följer:

„Hwad skal man då hålla om Söndagen, och andra sådana Kyrko-ordningar och Ceremonier? Häruppå gifwe

gifwe wi wårt folk det swar, at Biskopar och Kyrkoherdar måga göra ordningar, at det går ordenteliga til i församlingarna: icke, at dermed bekomma Guds nåd; icke heller, at dermed göra fyllest för synden; eller dermed förplikta samweten, at hålla sådant för en nödwändig Gudstjenst, eller at tro sig begå synd dermed, at de utan förargelse öfwerträda desamma.„ o. s. w.

„Likaså år ock beskaffadt med Stadgan om Söndagen, om Påsk- och Pingst-firelsen och dylika Högtiders hållande. Ty de som hålla före, at stadgan om Söndagens firande i Sabbathens ställe, år af en oundwikelig nödwändighet, de fara mycket wilse. Ty den hel. Skrift har afskaffat Sabbathen, och lårer oß, at alla gamla Lagens Ceremonier kunna underlåtas, sedan Evangelium blifwit oß uppenbaradt. Men, emedan det år nödigt, at förordna en wiß dag, på det folket må weta, när det må komma tilsammans, har likwål den Christeliga Kyrkan dertil förordnat Söndagen, och til denna förändring haft desto mera wilja och wålbehag, på det folket måtte hafwa et exempel på den Christeliga friheten, och man må weta, at hwarken Sabbathens eller någon annan dags hållande, år af nöden.„

„Om Sabbathens förwandling gifwes många onödiga disputeringar, hwilka alla leda sin uprinnelse ifrå den falska och irriga tanka, som wore man i Christenheten förpliktad at hafwa en sådan Gudstjenst, hwilken woro enlig med den Levitiska eller Judeska Gudstjensten, och som skulle Christus hafwa befalt Apostlarna och Biskoparna, at uptänka nya Ceremonier, de der woro nödiga til saligheten.„

„Desamma willfarelser hafwa insmygt sig i Christenheten, då man icke klart och rent har predikat och lärdt trones rättferdighet. Somlige påstå altså, at man bör hålla Söndagen helig, ehuru de icke i stöd af Guddomelig Lag (dock nästan så mycket som af Guddomlig Lag) (*) ställa föreskrift och reglor före, huruwida man på Helgedagar får arbeta. Men hwad äro sådana disputeringar annat, än snaror för samwetet? ty ehuru de understå sig, at tyda och lindra månniskliga stadgar, så kan man dock ej träffa någon ἐπιείκειαν eller lindring, så länge den meningen står och blifwer fast, at de äro nödwändiga. Men en sådan mening måste blifwa stående, när man ingen ting wet om trones rättferdighet, och om den Christeliga friheten.„

Ellofte året, 1768.

Om Lichtenfels.

Innehållet.

§. 1. Upwäckelsen ibland Hedningarna, blir underhållen genom Brödernas påhälsningar och tiltal.

§. 2. Hedningarna komma flitigt at höra Guds ord, och många begifwa sig til de trogna.

§. 3. Berättelse, huru Bröderna göra et besök i Gräderfjärden och Kellingeit, såsom ock hos Grannarna på södra sidan.

§. 4. Nådenes bewisning på Barnen. Något af Grönländarnas tal.

§. 5. Förändring wid Missionen, och Församlingens tilökning. Grönländarnas och Missionärernas näringswärf.

§. 6. Un-

(*) J Latinen: Sed quasi juris divini.

§. 6. Underrättelse om twå förolyckada Gossar.
§. 7. Likaledes om några andra aflednas lefwernes-omständigheter.

---

§. 1.

Den nåde-rörelse, som förledit år började, hade i detta år sin wälsignada fortgång, åfwen så här i någden, som omkring Ny-Herrnhut; allenast med den åtskilnad, at här gick icke all ting så fort, och än mindre beledsagades med så utomordenteliga omständigheter, som wi uti Historien om Ny-Herrnhut hafwe läsit om Hedningarna i Pissugbik. Här war upwäckelsen blott en frukt af Evangelii förkunnelse, som skedde wid ofta itererada besök, så wäl af Bröderna och deras Grönländare på närgränsande orter, som af Hedningarna i Lichtenfels: ehuruwäl desse också genom tidningen om den sällsamma upwäckelsen i Pissugbik, hwarom de fingo kunskap genom folk, som hördt det utur derifrån affärdade budbärares egen mun, återigen skakades och gjordes begäriga at få weta Guds råd, huru de kunde undgå den tilkommande wreden och blifwa salige. Jag wil allenast anföra några af de många besöks-resor, som Missionärerna gjordt til närboende Hedningar.

Om deras tal til Hedningarna wid Handels-Logen, hwilka Köpmannen, til Hedningarnas upmuntran sielf upmärksamt biwistade med sin Familia, heter det en gång så: „Det woro salige dagar för de arma Hedningar, som med hungriga hjertan anammade ordet om försoningen. Wid hemresan hade wi ofelbart blifwit förolyckade i en brådstorm, om wi et par minuter förut, farit ut ifrå landet. Grönländarna

som redan suto i sina Kajaker, hade möda nog at rädda sig i land.„

Om et besök i Innuksuk heter det: „Wi woro hos folket mycket wälkomne, och de hörde upmärksamt på alt hwad wi sade dem. I dag höll jag, och följande dagen höll en af wåra Hjelpare, et tal för dem. I enskylta samtal funno wi hos några en rättskaffens åstundan, at lära känna Frälsaren och blifwa Hans egendom. Och då wi foro hem, bådo de träget om oftare besök.„

Til **Gråder-fjerden** reste Catecheten **Grillich** med Köpmannen, och språkade med Grönländarna därstädes, så godt han kunde, såsom nybegynnare i Grönländska språket. De yttrade et särdeles wälbehag til de Psalmer, som han söng eller läste för dem, och bådo, at någon, som woro deras språk mägtigare, snart måtte komma dit och underwisa dem. Strax derpå fingo de tidning om upwäckelsen i **Pissugbik**. De bragte ock aldraförst denna tidning hit til Lichtenfels, hwarest de upmärksamt åhörde, hwad man wid tilfälle sade dem om deras själars frälsning. De besöktes ock snart derefter af Missionären **Balenhorst**, och anammade ordet med glädje.

Til **Kellingeit** kommo Grönländske Hjelparna, som ock på andra orter gjorde flitigt besök och höllo sammankomster, oftare än Missionärerna; och recommenderade den salighet åt sit Lands-folk, hwilken de sjelfwe årfarit på sina hjertan; och de, som deras exempel efterfölgde, woro et bewis, at deras ord icke warit fåfängt och utan frukt.

§. 2.

Ifrån alla dessa nyßnämda orter, kommo Hednin-

ningarna flitigt på besök: icke (såsom en gång anmärkes) för at handla, eller at höra nyheter, utan at besöka sammankomsterna, och tala med oß och wåra Grönländare om sina själars wäl och salighet. De bådo altid, at man måtte besöka dem flitigt, och betygade, det de woro fullkomligen resolverade, at flytta til de trogna, så snart årstiden det tillåta skulle. Ty alla dessa förenämda besök och åter-besök, skedde om wintern och wåren, innan de kunde öfwergifwa sina winter-hus och fara på andra ställen. I medlertid frågade de flitigt efter, når Församlings-dagen infölle, och räknade dagarna dit intil. I synnerhet begärade de få weta, når någon solenn Dop-förrättning wore å färde, hwarwid de ifrån alla orter til en myckenhet infunno sig, at deraf hämta någon upbyggelse. Aldramäst infunno de sig til Marter-weckan och til Påskhelgen, och man fick efteråt höra Hjelparena berätta oß angenäma tidningar om de saliga werkningar, som JEsu döds förkunnelse haft på främlingarna. En Hustru hade för en Grönländska utlåtit sig så här: „Af alt, hwad jag här hördt, har det aldramäst förorsakat mig eftertanka, at Frälsaren af kärlek til oß har utstått så mycket. Detta kommer mig allestäds före ehwaresi jag går och står, och ökar hos mig driften, at hel och hållen omwända mig til Honom.„

Så snart de flyttat utur winter-husen i sina tält, och än mer, sedan de til winter-föda hade försedt sig med torkad Sill och Själhlar, förfogade sig ifrå Gräder-fjärden och Kellingeit, ifrån Innuksuk och Fiskefjärden, många Familier med pick och pack til Lichtenfels, och ökte Inwånarenas antal med 60 Själar. Ibland dessa woro många, som ännu aldrig sedt nå-

got Europeiskt hus, följakteligen icke heller kommit någon Mission nära, där de kunnat få höra Evangelium. Men de fleste woro sådant folk, som redan en lång tid umgåtts med Bröderna, och genom Evangelii predikan blifwit tilberedde.

Missionären Stach feck jämwäl besök af de Hedningar, som han blifwit bekant med wid sit wistande i Söderlandet, och som då hördt Evangelium. Desse hade dock ännu ingen lust at omwända sig. De slogo sina tält up hos Hedningarna här i granskapet, det är, (skrifwer Missionären) de wille behålla sig återwägen öppen. Häremot woro deribland folk, som ännu alsintet måtte hafwa hördt af den Christna läran. Ty då de i en predikan, och sedermera i et samtal, hörde talas om de dödas upståndelse, betygade de en stor förundran deröfwer, och gingo helt tankfulla derifrån. Och af dessa människor blefwo några qwar, enär de andra, som redan hade hördt och wetste mera, foro åter sin wäg bort. En af dem tycktes dock icke mycket fägna sig deråt, at alt hwad han hördt på salen, hade åter fallit honom aldeles utur minnet.

§. 3.

Af de i Grannlaget qwarblefna Hedningar, kommo än framgent några på besök om hösten, och i synnerhet infunno sig många wid Juhl-tiden til Högtids-sammankomsterna. De blefwo ock på sina bo-ställen besökte och å nyo fattade. Diaconus Sörensen, som i denna sommar war hitkommen från Ny-Herrnhut, gjorde en sådan resa med Bröderna Grillich och Flügel, som tillika insamlade gräs för fåren wid de af Grönländarna förlåtna bo-ställen. De skrifwa härom, som följer:

„Den

„Den 1 October kommo wi til twå tält wid Gråber-fjärden. Folket tog oß wänliga emot, och hörde gerna talas om Frälsaren. Wi blefwo twå dagar hos dem, höllo alla aftnar en andakts-stund, och togo oß utom deß ofta tilfälle, at tala med dem om deras själars wälfärd. En Familia, som består af 10 personer, war särdeles begärig at höra ordet om JEsu lidande; de gåfwo oß hopp om, at de skulle blifwa Frälsarens egendom. Den 4:de for Broder Flügel hem med sin af grås fullastada båt, och wi foro til Kellingeit, där några af wåra Döpta woro på Sjähl-fänge: här förfölja de icke Sjählarna ute på sjön, utan i ränlarna emellan ðarna jaga dem til lands, och så slå dem ihjäl. Wi besökte dem om aftonen i deras tält, och sedan wi litet talts wid, höllo aftonsignelsen med dem. Den 5:te besökte wi därwarände Hedningar, och beprisade Frälsaren för dem. En Man hade gärna dragit med oß til Lichtenfels, om han icke redan här rättat sig in til wintern. Den 6:te och 7:de gjorde wi besök på en annan Ö. Om aftonen läto wi dem alla komma tilsammans uti et tält; hwilket blef så fullt, at många måste stå utanföre och åhöra. Sedan talet war til ända, underhöllo wi oß ännu öfwer en tima med nyttiga samtal. Den 8:de gjorde wi oß färdiga til återresan, och af Grönländare, som i denna höst flyttat til oß, togo wi så många Sjählar med, som wi kunde lasta. Twå fullwäxte manfolk, som genom wårt witnesbörd blifwit rörde, gjorde sig färdiga, at fara med oß. Den ene är en son af den Mangek, som i Grönlands Historia under år 1738. §. 1. omtalas, at han nemligen warit den förste Grönländaren, som, genom Brödernas witnesbörd, blifwit öfwertygad och någon tid bodt

hos

hos dem, men icke kommit til Döpelsen och blifwit hos dem qwar.*) Det faller oß rätt märkwärdigt före, at hans ende efterlemnade son skal nu, efter 30 år, komma til oß och åtnjuta det, som hans fader icke blifwit delaktig utaf. Han är oß en kär gåfwa af Frälsaren. Han wärdes nu låta honom förkofra sig, och äfwen på detta exempel lära oß se, at Han uti barnen belönar de tjenster, som deras föräldrar gjordt Hans tjenare. Ty Manget hade den tiden bewisat Bröderna trogna tjenster i mång stycken, särdeles med biträde i Språkkänningen. Wi kommo i dag halfwa wägen fram, och sofwo wid et förfallet Grönländskt hus. Den 9:de kommo wi lyckeligen, och med andelig och lekamlig wälsignelse, hemåt.„

Et annat besök gjorde Bröderna emot Juhl, i sällskap med Köpmannen på hans speck-handel, några mil söderut, hos otta Grönländska Familier, för hwilka de så wäl i offenteliga predikningar som enskylta samtal, icke utan werkan beprisade Frälsarens människo-kärlek; oaktadt en gammal hustru, hwars son är ortens Angekok, ganska mycket bemödade sig, at derutinnan hindra och midt i talet störa dem, för at underhålla sin sons anseende hos Hedningarna.

§. 4.

Huru nåden bewisat sig på de nya Gästerna, derom wil jag allenast anföra et par ställen utur Diario, förnämligast angående Barnen: „Somlige af wåra nykomlingar kommo til oß, at betyga sin längtan efter rentwagningen ifrån synden. Deribland war ock en sex årig Flicka. Densamma bad med tårar om Döpelsen. Då man nu frågade henne, hwarföre hon då

*) Se ock om honom 1739. §. 2. 5.

elsen och blifwit hos
märkwärdigt före, at
u, efter 30 år, komma
der icke blifwit delak.
a af Frälsaren. Han
g, och äfwen på det.
ti barnen belönar de
dt Hans tjenare. Ty
t Bröderna trogna
ned biträde i Språk.
halfwa wägen fram,
ndskt hus. Den 9:de
ndelig och lekamlig

derna emot Juhl, i
s speck-handel, några
a Familier, för hwil.
kningar som enskylta
ade Frälsarens män.
l hustru, hwars son
ycket bemödade sig,
talet störa dem, för
s Hedningarna.

e nya Gästerna, der.
ställen utur Diario,
„Somlige af wåra
yga sin längtan efter
eribland war ock en
med tårar om Dö.
enne, hwarföre hon
då

då wille wara döpt? swarade hon: på det min själ må twås ifrå synden. Har du då synd? frågade wi; och hwaraf wet du, at din själ är med orenhet besläckad? Hon swarade: Ack ja, jag känner nog, at i mig är mycket af det slaget. Et annat barn af odöpta föräldrar, hade frågat de andra barnen i huset, hwilken den wore, som har skapat den stora himmelen och jorden? Dessa swarade: Det har Frälsaren och Hans Fader gjordt. Deraf togo dessa Barnen anledning, at förtälja för de odöpta barnen, hwad de hade hördt af sina Föräldrar, som redan äro döde. De sade sig också skola komma til Frälsaren; men dessförinnan wille de flitigt gå up på Salen, at höra talas om Honom, och lära älska Honom. Et par odöpta Gossar hade i et sällskap med grämelse betygat, den ene, at han med den och den förbrytelsen ofta bedröfwat Frälsaren; och den andre, at han i sit hjerta ännu ser ganska mörk ut. Dylika och än flera utlåtelser, wetste Hjelpårena at berätta.

Af Grönländska Hjelparnas tal til sit folk, will jag allenast tekna ut et par stycken. En af dem sade i aftonandakts-stunden: „Mine käraste! at Frälsaren gjordt oss til sit egendoms-folk, det är en nåd, som wi icke nog kunne tacka Honom före. Wi hafwe ingen ting gifwit Honom; ty wi hafwe intet annat at upwisa, än elände, jämmer och nöd. I detta förderfwada tilstånd, då wi wero döde i synder och öfwerträdelser, har Han likwäl älskat oss. Och Han har icke uphördt dermed, förr än Han bragt oss til sin Församling, fast än wi gjordt Honom motstånd. När man nu påminner sig detta, och derjämte betänker, hwad Frälsaren sedermera haft för möda med oss,

för

för at bringa oss i bekantskap med sig, och göra oss delaktiga uti Sin blodiga förtjensts saliga åtnjutande; så måtte man wäl digna ned i stoftet, och dö af blygsel. Och deraf hafwe wi den nyttan, at wårt hjerta mjuknar, och börjar at älska Honom tilbaka, emedan Han så mycket har älskat oss. Wi se altså, at alt är nåd och förbarmande, och at wi af oss sjelfwa icke hafwe den ringasta goda tanka, än mindre någon kännedom af Hans död och blodiga förtjenst.„ etc.

En annan sade: „Orsaken hwarföre wi så gärna tale och höre talas om wår Skapare och Frälsare, är den, at Hans kärlek dragit Honom ifrå Himmelen ned på jorden, där Han med sit dyra blod betalt wåra skulder, och förwärfwat oss ewinnerliget lif. Detta meddelar Han hwarjom och enom, som det betarfwar och derefter längtar. Men den som icke känner sig i djupaste hjerte-grunden, och ännu anser sig för god, honom är det en likgiltig, ja ofta motbjudelig sak, at alt för et höra talas om Frälsaren. En sådan häftar ännu i den största willfarelse, och framlefwer i sit hjertas blindhet. Och en sådan står icke at hjelpas, förr än han låter den H. Anda öpna sig ögonen, at han lärer rätt inse och känna sin synd, sit elände och sit förderf. Då blir honom Frälsaren och Hans blod rätt angenämt och oumgängeligen nödigt; och en sådan kan Frälsaren icke wägra, hwad han af Honom begärar.„

§. 5.

Med skeppet, som den 18 Junii lopp in, ankom en ny Missionarius, Herr Fabricius, för Missi-

on

on wid Colonien Friedrichshaab. Och ifrå Lichtenfels reste Johan Zacharias, med sin Hustru och deras barn, tilbaka åt Tyskland. Härigenom förorsakades återigen en förändring, ja nästan total omwäxling med Arbetarna wid bägge Missionerna. Ty Johan Bek och Sörensen kommo til Lichtenfels, och Mattheus Stach och Balenhorst til Ny-Herrnhut; såsom redan widlyftigare förmält är i detta års Historia om Ny-Herrnhut.

Genom den hel. Döpelsen hade i detta år 13 barn och 13 fullwurne, tilsammans 26 själar, blifwit til Församlingen lagda, och 9 til den hel. Nattwarden admitterade. At Inwånarnas antal förökt sig med 60 nykomlingar, det är redan ofwantil förmält. De bestodo wid årets slut, af 257 själar, neml. 62 gifta, 1 Enkling, 32 Enkor, 40 ogifta Bröder och Gossar, 48 ogifta Systrar, 23 Schol-gossar och 24 Schol-flickor, 12 små Piltar och 15 små Flickor. Communicanterna woro 80 til antalet. De döpte woro 101 och de odöpte 76, af hwilka likwäl 40 i detta år, blifwit uptagne ibland de närmaste Dop-Candidater eller Catechumenerna. *)

Deras närings-fång gick denna gång mycket lyckligen och med mindre beswär för sig, än annars, och de föresågo sig rikeliga med alla de lifs-medel, som deras land, eller fast mera sjön, kastar af sig. Til upsigt wid Sillfånget, hade ännu, til denna tid, ingen af

*) Enligt näst följande års efterrättelser, som dock endast räcka til Julii månad, hafwa här flere hunnit til Döpelsen, än i Ny-Herrnhut.

af Lärarena kunnat fara med, emedan de icke, såsom i Bals-Revieret, uppehålla sig alle på et och samma ställe, men förnämligast derföre, at Angmarset börja här nästan en månad sednare, än derstädes, at stryka fram, nemligen wid slutet af Junio, och altså just på den tid, då Bröderna äro syssel-satte med torf-arbetet. Men i detta år lät denna Grönländska strömming se sig nästan en månad bittidare, wid deras wanliga fiske-läge, som ligger allenast halfannan mil ifrå Lichtenfels. Skulle detta så continuera, så komme altid någon at fara med såsom tilsiare. Dock blefwo de wid sit arbete några gånger besökte af Missionären och hans Hjelpare, hwilke ock sjelfwe wid samma tilfälle inskaffade så mycket, som de för egen del behöfde.

Bristen på drif-wed sökte Europeiske Bröderna at årsätta med ahl-ruskor, hwilka trän wäxa långt inne i fjärden, hwaräst är warmare, än wid sjö-kanten, och äro tre til fyra alnar långa, och af en arms tjocklek. Men denna wed-samling war et beswärligt arbete, emedan de med lifs-fara måste nedhämta de samma ifrå de twär-branta bergen och klipporna, och, efter trän för köld och snö skull wurit helt krokota, först sönder hugga dem i små bitar, innan de i båten kunna lasta deraf något betydande parti. Derjämte blefwo de af en obeskrifwelig mängd myggor, som i buskarna uppehålla sig, och dem man omöjeligen kan wärja sig före, så illa i sina ansigten medfarne, at de på några dagars tid knapt kunde se med sina ögon. Bristen på Hälgflundror och Eider-foglar, hwilka wid Ny-Herrnhut utgöra största och nästan hwardags delen af födan, årsatte de med torskar, som där bor-

ta

ta icke äro til fångs. Landt-jagten börjar slå felt öfwer alt, och stannar här aldeles af, sedan nästan alle Grönländare försedt sig med bössor.

§. 6.

Besynnerliga lifs-faror finner jag icke uptecknada, förutan det, at **Catecheten Grillich** på en återresa från Ny-Herrnhut, wid en fjärds mynning, som icke är betäckt med öar, och altså är blottstäld för öppna sjöns häftigaste böljor, råkade i yttersta fara af de mot båten slående wågor, och med möda kunde genom Kajak-roddarnas tillhjelp bewaras för omstjälpning. Men af Grönländarna förolyckades **Benedictus**, en Gosse, som gaf godt hopp om sig, och redan war i stånd, at, för nöd skull, försörja sin Moder och öfriga Syskon. En Grönländska såg honom stjälpa omkull, ej långt ifrå landet, wid det han, för öfning skull, sköt med en pil, såsom Grönländarna pläga göra, då de fara hem ifrå sina närings-förrättningar. Hon såg honom ock krypa utur Kajaken; men innan någon hant komma honom til hjelp, hade han sunkit, och blef aldrig igenfunnen. För några år sedan kom han, med sin Fader, hit til Bröderna. Men då denne blef död, måste han åter fara bort med sin Moder, som ännu war widrigt sinnad. Ändteligen kom hon dock tilbaka med sina try barn, af hwilka denne 1767 erhöll Döpelse-nåden, deruti han ock är blefwen bewarad.

En annan Gosse, wid namn **Jehu**, skadades i öfwer-läppen af en slung-sten, som wid slungningen for ut på sidan. Efter inga förständiga Man-folk woro då förhand, och Qwin-folken ej wetste weder-

börligen förbinda såret, som ej war större än en ärt, så blödde den stackars pilten ihjäl sig. Köpmannen kom wäl dit, medan han ännu lefde, och stillade bloden. Och så snart Bröderna fingo wetat, skyndade sig en af dem honom til hjelp midt i natten, och bragte honom så wida, at han tycktes komma sig före. Men följande dagen fingo wi (skrifwer Missionären) den bedröfweliga tidning, at han, detta oaktadt, war afliden, Alle, som derwid warit tilstädes, betygade med en mun, at det gått oskyldigt til. Ty så länge Grönländske Gossarna ännu icke kunna fara i Kajak, är det, jämte Schol-gången, deras enda göromål, at kasta til måls med sina kast-pilar och stenar, och med slungan kasta stenar ut på sjön. Detta är icke något blott tids-fördrif, utan en nödig öfning, emedan de på klapp-jagt *) måste med slung-stenar skjasa Sjählen under watnet, tils han ej mer kan hålla andan, och altså nödgas gifwa sig til skjöflings åt sina förföljare. Man kan altså icke förmena barnen detta göromål, om de ock wille företaga sig det endast til tids-fördrif. Denne Gossen, en twilling, war född år 1755, och blef 1765 döpt. Han gick flitigt i Schola, lärde sig wäl läsa, skrifwa och sjunga, och ägde jämwäl lust och skicklighet at spela på Cittra. Han påminte sig ofta sin Döpelse, och gaf i all ting godt hopp om sig. Då Catecheten, för kort tid sedan, reste til Ny-Herrnhut på besök, och frågade wår Jehu, hwad han om honom skulle berätta för Bröderna därstädes, swarade denne: „at jag wil känna och älska Frälsaren.„

§. 7.

*) Se derom 3 Boken, §. 11 och 15.

§. 7.

Förutan dessa, hade 12 andra själar, och deribland en Hjelpare och Hjelparinna, i år gått in i ewigheten. Något til Historien tjenande, och som utmärker denna Nationens Character, wil jag här anföra wid de följande:

1) Thomas, kom 1760 med sin Familia til oß ifrå Fiske-fjärden, blef genast ganska kraftigt fattad i då warande lifliga nådes-tid, och admitterades snart til Döpelsen och den hel Nattwarden. Efter sin förra Hustrus död, som af fem barn lemnade honom try efter sig, gifte han sig med Enkan Helena, som också hade en son, och förde med henne en förnögd lefnad. Han war af en stilla art, tänkte ringa om sig sielf, och blef ofta modfäld; hwartil hans sjukliga hydda nätte något hafwa bidragit. Ty sedan han en gång, wid omkantringen, hade fått i sig en myckenhet sjö-watn, och af kölden lidit skada, bekom han en slång af Hectik, som smånigom förtärde hans krafter. Redan för halftannat år sedan, tycktes han hafwa döden i faggorna; men repade sig åter så wida, at han efter nödtorften kunde skaffa sin Familia födan. I Decemb. förledit år, blef han åter så swag, at man förmodade hans affärd; men han hade ännu ingen frimodighet, at gå utur tiden, och bekände rent ut, i hwad rådwilla han war öfwer sit elände och förderf. Huru hans Hustru genom sina föreställningar derwid tröstat och hulpit honom til rätta, det är i förledit års Historia §. 5. tilkänna gifwet. Tre dagar före hans död, slog sig et Sido-styng til hans bröstsjuka, och sidsta nattan wardt han på en gång ganska

swag, såg up åt högden och suckade. Hans Hustru fann sig bewekt, at bedja Frälsaren, det Han wille taga honom til sig, änskönt hon tillika med honom skulle förlora all sin timeliga wälfärd. Hans husfolk församlade sig omkring hans säng. En af Hjelparena gjorde en enfaldig bön, emedan tiden ej tillät kalla Missionären, och befalte hans själ sinom Skapare och Återlösare; och så somnade han af i sin ålders 46 år.

2) **Mirjam**, en Enka, war slägt med den **Ipegau**, som några och tretie år sedan, tjente Bröderna med Själ-kött i deras yttersta trångmål, och har derföre blifwit belönt i sina barn och slägtingar. *) Denna hörde 1743 första gången Evangelium på **Kook-öarna**, hwaräst hennes man nyß förut blifwit död, wid det månge Grönländare ätit af en genom förgiftada harpuner dödad Wulfisk. **) När som Bröderna satte sig ned wid Fiske-fjärden, bodde hon där med sina twå döttrar, besökte oß flitigt, och flyttade 1764 aldeles hit med sin måg. Guds ords såd, som redan i många år hos henne rotat sig, gick nu up och bar sådan frukt, som Evangelio wärd är.

3) **Andreas**, war af en förnäm Familia, efter Grönländska wiset. Hans Fader war den i 1752 års Historia §. 5. pag. 760. omtalte Söderländaren, med til hälften brunt och til hälften hwitt skinn på kroppen, och hade redan 1735 hördt Evangelium af Bröderna på **Kangek**. Deraf behöll denne hans son en böjelse

*) Se derom året 1735. §. 7. och belöningen för denna tjenst 1741. §. 2. 1742. §. 7. och 1762. §. 8.

**) Se derom 1743. §. 5.

jelse til oß, och densamme drog honom 1760 åt Lichtenfels. För fem år sedan angreps han af en swindel, och ifrå den stunden tordes han icke fara ensam ut på sjön. Det swar, som han gifwit en Angekok, hwilken wille fria honom ifrå denna olägenhet, fins igen uti 1764 års Historia §. 3. och utmärker hans Character. År 1765, kom han in ibland Hjelparena, och har så wäl här, som på främmande ställen, flitigt och med oförfäradt mod beprisat HErrans död för sit lands-folk. Han plägade et barnsliget umgånge med den korßfästa Frälsaren, hyste ringa tankar om sig sielf, war emot sina Lärare förtrolig och lydig, och i hela sin wandel allwarsam, men dock umgängsam och kärlig. För sina anhöriga har han ofta yttrat sig, at hans hemfärd snart torde gå för sig; och då det skred dertil, war han allom, som honom besökte, til fägnad och upbyggelse med sin längtan efter förloßningen, med en oskrymtad bekännelse af sin egen owärdighets ärkänsla, och med kärleks-fulla uttryck om sin själa-wän. Uti et bref, som han icke långt före sin hemfärd dicterade Missionären i pennan, heter det ibland annat: „Frälsaren har i detta år låtit mig ärfara sin nåd långt mera, än jag kunnat förmoda, så at jag för tacksamhet mot Hans stora kärlek, som upwärmer mit hjerta, ej wet hwad jag skal säga. Derföre går jag fattig och blygdfull till Honom, och af ärkänsamhet kastar mig ned för Hans fötter. Ehwarest jag ock befinner mig, så är Han min hjerte-wän, den jag allena förtror mig åt. Det skämmer ock mycket ut mig, at jag är kallad, til at för Honom nedfalla och tilbedja, emedan Han altjämt räcker ut sina händer til oß, såsom wår käre

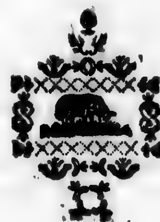
HErre och Frälsare. Dessa genombårada händer och fötter wil jag altid ställa mig i andanom rätt nära före. Jag har ock i denna winter understundom blifwit sänd til Hedningarna, at för dem beprisa den salighet, som wi åtnjute i JEsu sår, och dertil har Han stärkt mig genom sin Anda. För detta tackar jag Honom åfwenwäl, och sätter all min förtröstan til Honom. Han har ock i detta år bewarat oß, och haft sina ögon på oß stälda; derföre wil jag, såsom et litet barn, altjämt hålla mig til Honom. Detta skrifwer jag dig, såsom jag det ärfarit, och tackar Frälsaren för Hans nåd, som ganska mycket utskämmer mig, men ock gör mig förnögd.„

4) Sara, kom med sin förra Man Amasa 1746 til Ny-Herrnhut, fick efter hans död upsigt öfwer Enkorna, och trädde 1753, åter i ägtenskap med nu mera Enklingen Simeon. Hon war en sanskyllig JEsu lärjunginna, kände grundeligen sig och sin Försonare, och hade et i Hans wilja öfwerlåtet hjerta. I hennes bön låg henne Frälsarens sak och hennes landsfolks nöd och tilstånd mycket på hjertat. Emot de fattiga war hon warkunsam och en wälgörerska, *) och för de Wilda beprisade hon med ord och wandel den salighet, som hon i JEsu förtjenst sjelf funnit. Då denna Mission 1758 blef anlagd, for hon med hit, jämte hennes Man, som war Grönländsk Hjelpare. De bygde up det första huset, i hwilket sammankomsterna höllos, til des nu warande Kyrko-sal blef färdig. Öfwer denna byggnad hade de en stor fägnad,

*) Et exempel derpå hafwe wi sedt uti 1767 års Historia, §. 4.

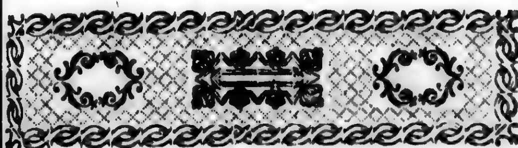
fägnad, och ofta derwid anförde följande språk: Foglen hafwer funnit et hus, ꝛc. (Ps. 84: 4.) Då Missionären Stach 1765, gjorde en resa söderut, bådo ock de ut sig, at göra honom följe dit, för at hjelpa til at så ut något godt frö hos de Wilda. Hon har ock därstädes altid bewist sig såsom en JEsu tjenarinna. Och änskönt de woro bägge gamle och bräckelige, och kunde icke mycket förwärfwa, så har hon dock så wäl hushållit, at hon ej allenast sjelf lidit ingen brist, utan har ock hulpit trogna och otrogna utur nöden. Grönländska Systrarna hade allesamman til henne godt förtroende, och talade gärna och öppenhjertigt med henne; och hwad hon deraf bragte til oß och i Hjelpare-Conferentsen gaf tilkänna, det war gagneliget och reelt. Något af hennes fordna bref får man igen i förra Bihanget til Grönlands Historia pag. 1163. 1164. I hennes sidsta bref, som hon i detta år dicterat Missionären i pennan, heter det: „Jag låter dig weta, at jag i denna winter lefwat förnögd. Wår käre Frälsare har warit oß nära och upwärmt wåra hjertan med sit blod. Wore det icke, så kunde jag icke wara förnögd. Jag tackar Honom ibland annat för det, at Han sändt oß lärare, som underrätta oß om Hans lidande och död. Jag kan wäl icke om sommaren wara ständigt hos dem; men den Hel. Ande påminner mig alt hwad jag om Frälsaren hördt, och förer mig til Hans sår, som göra mit hjerta saligt och bewara detsamma. Detta pråssar ofta tårar af mina ögon. Fast jag icke känner dig til kroppen, så har jag dock welat skrifwa detta til dig; ty wi hafwe ju allenast En Frälsare, som med sin Nåd äfwen hos oß är närwarande.„

Anledningen til hennes skilsmässa war et häftigt sido-styng, som påkom henne wid Sill-fänget. Hon ägde sit fulla förstånd alt in til ändan, och tröstade sig med JEsu ängst och smärta, tils Han låt henne stilla och saligt få hamna i sin fam[illegible]ch sköte. Hennes lik blef under et talrikt följ[illegible]fördt, och på Kyrko-gården begrafwet.

stilsmässa war et häftigt
wid Sill-fånget. Hon
l ändan, och tröstade sig
tils Han lät henne stilla
am[illegible] sköte. Hennes
följ[illegible]fördt, och på
begrafwet.

Tredje

Tredje Stycket.

Missionären Mattheus Stachs
Resa
Til Södra delen af Grönland
År 1765 och 1766.

Innehållet.

§. 1.

Uti 1765 års Historia om Lichtenfels §. 1. är redan förmält, hwad som warit närmaste föranlåtelsen til denna Resa, nemligen några döpta Grönländares åstundan, at besöka sina Landsmän och bekanta i Söderlandet, och inbjuda dem til Guds Rike. Månge Söderländare hade ock redan några år förut, wid det de gjordt besök i Ny-Herrnhut

 och

och Lichtenfels, gifwit sin åstundan tilkänna, at Bröderna måtte bo hos dem, åtminstone en gång besöka dem; emedan de icke kunde resolvera sig, at aldeles öfwerge sit fäderneslland, sina wänner och slägtingar, och de närings-platsar, som de af barndomen want sig wid. Det war alsä Bröderna, och i synnerhet Missionären Mattheus Stach angenämt, då några Grönländske Bröder ärbödo sig at göra honom sällskap på en sådan resa, den han ämnade företaga, til at lära känna södra Lands-trakterna, och tillika strö ut Evangelii säd hos folk, som det ännu aldrig hördt, och förnya densamma hos dem, som det flera gånger med rörelse och intryck hade fått höra. Nu har han wäl, för åtskilliga orsaker skull, icke kunnat komma så långt på sin söderländska resa, som han önskade, och hos de Wilda har han icke heller öfwer alt funnit den längtan efter Evangelii ord, som de tilförene sagt sig hafwa. Dock lärer i hans rese-beskrifning et och annat förekomma, som för Läsaren torde wara angenämt, och som ytterligare å daga lägger Landets och Inbyggarnas beskaffenhet; derföre wil jag utur hans Dagbok meddela följande utdrag.

§. 2.

Den 30 Julii 1765, anträdde jag min resa ifrån Lichtenfels åt Lands-orterna i söder, med et sällskap af 28 Grönländare från Ny Herrnhut och Lichtenfels, som foro i tre Qwinno-båtar och några Kajaker. Dagens lösen war denna: **Jag är med dig, och skal förwara dig ehwart du far, och skal föra dig åter i detta landet igen.** 1 Mos. B. 28: 15. „Hans oskattbara närwarelse wälsignar oß til sjös och lands.„

En

stundan tilkänna, at Brö-
åtminstone en gång besöka
e resolvera sig, at aldeles
sina wänner och slägtin-
far, som de af barndomen
alsä Bröderna, och i syn-
rtheus Stach angenämt,
der ärbödo sig at göra ho-
esa, den han ämnade före-
ödra Lands-trakterna, och
d hos fo:k, som det ännu
densamma hos dem, som
e och intryck hade fått höra.
liga orsaker skull, icke kun-
söderländska resa, som han
a har han icke heller öfwer
er Evangelii ord, som de
Dock lärer i hans rese-be-
ekomma, som för Läsaren
h som ytterligare å daga
rnas beskaffenhet; derföre
meddela följande utdrag.

ä.

nträdde jag min resa ifrån
na i söder, med et sällskap
ly Herrnhut och Lichten-
no-båtar och några Kaja-
denna: Jag är med dig,
hwart du far, och skal
andet igen. 1 Mos. B.
s närwarelse wälsignar oß
En

En Söderländare, wid namn Isserok, war dessutom med sina anhöriga i wårt följe, och höll sig til oß under hela resan. Wi hunno upp fyra båtar, som i går hade farit ifrån oß, och medragit för mig någon laddning.

Den 31 foro wi wid så stark dimba, at ingen kunde se den andras båt, lyckligen förbi Isblinkan, som sticker sig tre mil ut i öpna sjön.

Den 1 och 2:dra Aug. måste wi ligga stilla för regn skull. Jag läste för folket i mit tält något af Epistelen til de Colosser, och wi råkade derwid in i en angenäm betragtelse öfwer Skaparen och Hans händers werk, hwaraf wi hade mycken upbyggelse.

Den 3:dje kommo wi til Friedrichshaab, hwaråst jag på Colonien blef wänligen emottagen.

Den 7:de bruto wi derifrån up, och fortsatte resan. Månge Söderländare gjorde oß följe, hwilke här hade wäntat på oß; men de måste hade redan farit förut. Wid wackert wäder och god wind, kommo wi otta mil bort, förbi den så kallade Is-buchten eller Frobischer-Canalen, *) hwarutur en så stor mängd is war framkommen, at wi med knappaste möda kunde tränga oß igenom. Om aftonen, emot klockan 11., slogo wi up wåra tält på andra sidan om buchten, wid berget Nekkuraglik.

Den 8:de war raste-dag, då Man-folken foro ut, at skaffa sig födan. Om aftonen höll jag andakts-stunden **) i mit tält.

Den

*) Dennas och alla öfriga orters beskrifning finnes på et ställe tilsammans, uti Fortsättningens fjerde Stycket.

**) Detta har skedt alla afftnar, och blifwer tillika med flera saker, som ofta förefalla, icke widare omtalt.

Den 9:de foro wi wid lugnt wäder förbi berget Ringiktorsoak, som på Sjö-Chortet kallas Cap Comfort. Hela denna dags-resa skedde på öpna sjön, där inga öar och holmar ligga utanföre, som bryta de stora hafs-böljorna. Då wi woro et litet stycke ifrå Huken eller lands-udden af Sermeliarsoks-fjärden, uphof sig en sunnan-wind. Wi kommo med största möda förbi, men måste på andra sidan söka en nödhjelps-hamn. Den oroliga sjön gjorde oß utlastningen mägta beswärlig. *)

Ifrån den 10:de til den 13:de woro raste-dagar, för den starka blåsten skull. Jag for med twå Grönländare på jagt; men wi sågo inga Renar, och fingo bara en hare och några Snö-ripor, dem wi med hwarandra förtärde, emedan Grönländarna här intet annat funno, än Angelica, hwars stjälk-kärna de åto. Fyra män besökte oß här, hwilke förundrade sig öfwer min resa. Jag sade dem ändamålet af densamma, och huru mit hjerta wore ståldt emot Grönländarna, och med öppen mun och hjerta beprisade dem deras Skapares och Återlösares kärlek, hwilket mine Bröder hulpo til at bestyrka. De wille gärna minnas namnet JEsus, och åfwen såga sit folk något derom, emedan de ännu aldrig hade hördt något sådant omtalas. Följande dagen kom också en Man och sex Hustrur, hwars männer hade förtäljt dem om det, som de hördt, och derigenom gjordt dem begåriga.

*) En Grönländsk båt måste hwar afton utlastas, dragas up på landet, omstjälpas, och, at icke blåsten må föra honom bort, med stenar betungas; då man ock tillika kan lägga sig at sofwa derunder, i fall man ej har något tält för handen.

riga. Jag förtäljde dem då om den stora Gudens, himmelens och jordenes Skapares, människo-blifwande, om Hans lära och underwerk, om Hans lidande, död och upståndelse, om Hans himmels-färd och återkomst til domen. Denna stora sak bad jag dem lägga på hjertat; ty nu wore tiden inne, då himmelens och jordenes HErre låter förehålla dem den förwärfda salligheten och det ewiga lifwet, hwarom deras förfäder alsintet hafwa wetat. Det wore dem icke heller obekant, at många af deras Nation redan hade anammat lifsens ord, och befunnit sig wäl derwid; och at många, som i denna tro gått utur tiden, hafwa med en sådan frimodighet afsomnat, den de ej lära kunna sig föreställa.

Deruppå berättade dem några af mina Grönländske Rese-Camrater, om början i Lichtenfels, med hwad begärde däromkring boende Grönländare hafwa anammat Guds ord, såsom ock om åtskilliga personers frimodighet at dö. Dessa människor woro mycket bewekta och fulla med förundran, och betygade en åstundan, at fara med oß, när wi kommo tilbaka. Efteråt kommo ännu fyra personer, men icke med den begärighet, som de förra.

Den 14:de bruto wi åter up, och wid tämmeligt sjö-swall, kommo lyckligen förbi den illaka Lands-udden Serchåt. Derifrån hade wi en dryg mil på öpna sjön, och wi kommo efter några timars rodning emellan stora och branta näs, fram til berget Torngarsuk. Sedan wi öfwerfarit än en fjärd, märkte jag, at min båt gick tungt, och kunde med möda wändas; och då wi sågo til, war han full med watn. Wi började på at ösa, men det halp ingen ting. Lycka war det, at wi ej

woro

woro långt ifrå en holma, där wi lastade utur båten och drogo honom på landet. Då funno wi et stort hål i läder-bottn, som förmodeligen wid inlastningen blifwit gjordt, och förundrade oß, at wi kunnat komma så långt, utan at sjunka. Sedan Grönlands-Korna hade sydt igen hålet, foro wi widare, men måste snart för stark motwind skull slå up wåra tält på en holma. Så wäl öar och holmar, som fasta landet, äro på denna trakt omgifne med ideliga höga och spitsiga klippor; men dälderna inne i landet äro med gräs och buskar bewäxta, och så warma, at jag ej behöfde någon päls.

Den 15:de passerade wi Gunår, et af de högsta bergen på denna kust. Wi lägrade oß wid en Laxälf; men den gången fecks ingen fisk. Wi hade redan i många dagar hwarken fått fisk eller Själar, och måste behjelpa oß med Ulker, (et slags små fisk, så benfull som Mört) och Angelike-stjälkar. Här kommo de fyra båtar efter, som blifwit tilbaka. Isserok fägnade sig i synnerhet, at han åter war hos oß, emedan han warit i lifs-fara. Öfweralt hörde man här mycket talas om begångna mord på resande.

Den 16:de, 17:de och 18:de, måste wi, för stark blåst och regn-skull, blifwa här liggande. Jag for ut at jaga, men feck intet. Twå Grönländare ifrå denna trakt, gjorde besök hos oß. De woro upmärksamme på det wi sade dem, efter de ännu aldrig hördt något dylikt. För wårt folk las jag några Capitel af Lucä Evangelium, och höll för hela rese-sällskapet en predikan öfwer Söndagens Evangelium.

Den 19:de foro wi widare, och hade godt farwatn emellan många stora och små öar. Här kommo wi

wi helt nära til den fasta Land-isen, *) som räcker ifrå landet ända til öpna sjön. Men då utflod är, får man, ända til en mils afstånd, se idelig ler-botten. På densamma blefwo wi sittandes, men loßades och flöto åter up, utan skada. Wi slogo up wåra tält på Öen Repisako. Här blefwo wi liggande i sex dagar.

Den 20:de fiskades en mängd Ulker. Wår Ludwig feck twå Urksuk, den största sort Sjählar, hwilke hafwa så starka ben-knokor som en oxe, och ganska tjockt Speck. Tre båtar, som efter oß farit ut, hunno up oß den 21:sta, och fägnade sig, at wi wille resa med dem til deras land. Om natten gjorde en Angekok mycket larm bredewid oß. Då jag den 22:dra frågade honom, hwad å färde warit, sade han, at hans son hade blifwit sjuk, och han hade derwid blåst på honom, at han måtte blifwa frisk. Jag recommenderade honom den rätta Läkaren för kropp och själ, som är Herre öfwer död och lif, och när kroppen dör, kan göra själen ewigt lycksalig. Han åhörde detta med upmärksamhet, och gick sin wäg.

Den 23:dje sköt jag en hare och några Ripor; men för wed-bristen skull, måste koka dem öfwer lampan, såsom Grönländarna göra.

Den 24:de bar en Man til mig et stycke Rens-kött, och böd mit folk til gäst. Jag for med honom hem, och beprisade Frälsaren för honom.

Den 25:te kommo twå nästan ihjälswultna Qwinfolk, Modren och Dottren, til wåra tält. Dottren hade

*) Halk-is, hela is-fält som ifrå bergen rakat utföre, ända til sjön.

hade af sin man blifwit illa handterad och förskuten. Bägge hade öfwer en månads tid födt sig i wildmarken af rötter och omogna bär, och sågo ut som lik. Wi hade af medlidande gärna tagit dem til oß, men de funno bekanta hos Willarna, och stadnade hos dem.

Den 26:te kommo wil til **Arksegak**, och foro med upfloden genom den Canal, som Grönländarna hafwa grafwit på detta smala Land-strek emellan twå öar. Härifrå kommo wi til et annat smalt Land-strek **Itiblik**, hwaräst wi måste lasta ut, och bära båtarna och sakerna öfwer landet.

Den 27:de foro wi wid wackert wäder, emellan ideliga holmar, ända til **Ekaluglik**. Här sågo wi en Häger, som här är en obekant fogel, den Grönländarna ännu aldrig hade sedt.

Den 28:de kommo wi öfwer den stora fjärden **Ikersoak**, hwarutur åfwenleds mycken is drifwes til sjös. Wi träffade några Grönländare, som ropade åt oß, emedan de twå båtar, som fördt mina gryn och ärter med sig, hade här lemnat desamma, ty de foro längre bort än wi, och kunde icke afbida wår ankomst. Jag hade redan hållit detta mit förråd så godt som förloradt; men de hade likwäl satt desamma här i land, utan at afbida betalningen. Sannerligen, en stor redelighet af wildt folk, så wäl af dem som godset aflemnat, som af dem, hwilke tagit det emot. Wi foro ännu et stycke längre fram, och stadnade på Ön **Pudlek** i mynningen af **Tumuliarbiks** fjärden.

Den 29:de höllo wi raste-dag. Wi fingo många besök af denna lands-ortens Grönländare, för hwilka jag beprisade deras Skapares och Återlösares kärlek;

men

men de föreburo sin okunnighet til ursäkt, då de sådant icke wille höra och tro. Ibland dem woro ock de, som äro i slägtskap med några wåra Grönländare i Lichtenfels och Ny-Herrnhut. På denna Öens högsta bergs-kulla satte jag up en sten-wård, til åminnelse af wår härwaro.

Den 30:de for wår hitintil warande följeslagare, Isserok, ifrån oß hem til sit. Jag hade ämnat noga bese fjärden Tumuliarbik, hwarest Norrmännerna fordomdags haft många bonings-ställen; men bästa årstiden dertil, war nu förbi, och Springfloden war åfwen å färde, då oroligt wäder infaller. Wi foro altså densamma förbi, och togo wägen genom et stort sund, som heter Ikerirsoak. Då wi åter wille fara ut til sjös, war winden oß emot, och wi måste hålla stilla. Månge Grönländare kommo til oß, och ibland andra en, som hade en Peruk på sig.

Den 31:sta blefwo wi här qwar. En af qwinfolk fullastad båt kom til oß. Jag wille tala för dem om Frälsaren; men det war dem så emot, som jag näppeligen på någon ort har sedt. Månge Manfolk kommo ock hit; men här på orten är et grufweligen wildt folk.

§. 3.

Den 1 Sept. bådo wi Litanien under bar himmel, och läto hwar och en höra derpå, som wille. Sedan höll jag med Grönländska Bröderna Conferents, angående wår winter-boning. Dagen derpå sågo wi oß ut några ställen, och kommo öfwerens, at bo öfwer wintern på en stor Ö. Denna Ö har intet namn, utan hwar bonings-plats har sit särskildta namn,

och wårt boställe heter **Rangingoak**. Wi funno där en wacker storm-fri wik til utlossning. Af tu bebodda hus stå murarna ännu orubbade, och några andra äro förfallna. Här wäxer stort gräs och allehanda örter. Watnet hämte wi utur en liten dam. Det aldrasiwåraste lär blifwa efter trä-wirke til hus-taket, emedan sådant är allestådes mycket rart. Hen ligger i Hafsbandet utanför bägge Fjärdarna **Kakortok** och **Igalak**, hwilka warit de gamla Norrmänners förnämsta boställen. Til den förra gräntsar norrut, fjärden **Tunnuliarbik**, som på et ställe endast genom et smalt och lågt stycke land är derifrån affkild. Deröfwer bära Grönländarna sina Kajaker, när de där borta tänka förwärfwa sig mera. Emot söder går fjärden **Agloeersok**, icke långt ifrån oß, in i landet.

Den 8:de kantrade **Assa**; och emedan han inga Sjö-kläder hade på sig, hade han säkert drunknat, om icke **Anton** räddat honom.

Den 9:de kommo sex Männer på besök. Somlige hade redan warit i Ny-Herrnhut; de andre hade ännu alsintet hördt af Evangelio. Hwad jag sade dem om Frälsaren, det åhörde de så kallsinnigt, som det alsintet anginge dem.

Den 10:de inviterades **Ludwig** af sina slägtingar til Kakortek. Efter nu här står ännu det bästa hus efter Norrmännerna, hwilket Herr **Egede** har beskrifwit; *) så for jag den 11:te med dit. En del af folket kände mig af gammalt, och gladde sig, at de fingo se mig. Jag beprisade dem de trognas sällhet,

*) Se ofwantil 4 Boken, året 1723. §. 22.

sällhet, den de i kännedomen af sin Skapare och Återlösare åtnjuta. De sade: om jag wille blifwa hos dem boende, så wille de ock omwända sig. Om aftonen församlade sig de fleste i mit tält, och jag höll et tal til dem.

Den 12:te foro wi längre in i Buchten, at wi måtte komma til det omtalta hwita huset, hwaraf fjärden fått namnet **Kakortok**, d. ä. det **Hwita**. Men emedan wäderleken blef stormaktig, wände Grönländarna om igen för barnen skull, som de hade med sig, och alt så kunde icke heller jag fara längre. Wi blefwo nödsakade, at gå i land wid et öfwer måtton wackert fält, som fordom måtte hafwa warit Norrmännernas åkerland. Det war bewäxt med många blommor, wide- och björk-buskar, som längre in i Buchten skola wara tämmeligen store. Wi kommo ändteligen under starkt regn lyckligen hem igen.

Den 14:de fingo wåre Grönländare de första Själarna. De kunde för den höga sjö-gången skull sällan fara ut, och de stora isbergen, som alt för et simma af och til, göra med sin nedstörtning et häftigt dån, och en äfwentyrlig rörelse i watnet.

Den 16:de började jag på at bygga min Proviant-koja den 17:de och 18:de hade wi besök af Grönländare, dem wi sökte göra angelägna om deras ewiga wälfärd. De betygade sin förundran deröfwer.

Den 19:de foro wi ut, at söka wed; men funno ingen annan, än den som redan war dragen in på landet, och hade altså sin ägare. Här går ganska liten ström, som annars in på stranden drifwer och afsätter weden. I medlertid hade en familia med sit

tält kommit hit, at bo någon tid hos sina slägtingar, och den 21:sta kom ännu en annan familia. Om aftonen höll jag med 18 af mina Grönländare, första gången efter wår afresa ifrå Lichtenfels, den heliga Communionen i mit tält. Wår käre HErre bekände sig i nåde til oß, och många tårar flöto af wåra kinder. Jag höll förut et tal öfwer denna dagens lösen: **Han hafwer gjordt med mig et förbund, det ewigt år.** „Och fyller min själ med andelig glädje.„ Följande dagen hade wi åtskilliga besök.

Den 26:te ankommo twå båtar, som i Augusti månad woro bortfarne ifrå Ny-Herrnhut. De hade bref med sig derifrån til mig. Om aftonen hade jag mit tält öfwerfullt af folk. Jag talte til dem med hjerte-känning om wår HErra och Frälsare, och om deras salighet, som Honom känna och älska.

Den 1:sta Octob. foro fyra Familier, som någon tid wistats hos oß, til sina winter-boställen. De hade ännu ingen böjelse, at anamma Evangelium, och kommo sällan i sammankomsterna. Följande dagen foro mine Grönländare ut, at fånga Själar, men fingo ej mycket. Wi öfrige byggde på huset, hwartil Simeon frambragte en båt-last trä-wirke ifrån et gammalt öfwergifwet hus.

Den 7:de besökte **Anton** wår rese-kamrat **Isserok**, som åstundade höra något om Frälsaren. Han hade ock tilfälle, at beprisa Frälsaren för Grönländarna på Själfånget i Sundet. En stark nordanwind blåste nu, och det började at starkt frysa.

Den 13:de besökte oß en Grönländare, wid namn **Kippe**, hwilken war benägen, at åt wåren fara med

oß

oß och blifwa hos oß boende. Han åhörde med mycken upmärksamhet alt, hwad jag sade honom.

Den 14:de hade wi mycken påhelsning af wåra närmaste Grannar i Umenak; men de äro et mycket hård-hjertadt folk.

Den 15:de besökte oß Isserok med sin broder Angmarsak. Denne sednare gaf mig något rens-fett, för det jag några år tilbaka botat honom för Sidostyng; men at lära känna Frälsaren, war honom ännu icke mycket om hjertat.

Den 16:de hade wi besök ifrån den Umenalik. Där äro sediga och ordenteliga människor, som icke draga frå den ena orten til en annan.

Den 21:sta kommo några Qwinfolk landwägen, och den 22:dra en båt full med folk ifrå Rakertok på besök. Desse hade torkad Sill och Sjähl-speck med sig, som jag köpte för min hushållning.

Den 24:de flyttade wi i huset. Min kammare är tre famnar lång, och hälften så bred. Til sång-ställe för mig spikade jag ihop några trä stycken, och lade deröfwer samman flätadt gräs eller gräs-mattor. Men jag måste genast breda gamla tält-skinn öfwer taket, emedan regnet alleståds trängde sig igenom.

Den 26:te kommo fyra män, at höra något godt, såsom de sade; och de woro mycket upmärksamme. Jttuana, broder til wår Nathanael i Lichtenfels, kom också ifrå Tunnuliarbik, och bragte mig et stycke Rens-kött, hwilket war det första, som jag här har sedt. Han wil fara med oß til Lichtenfels.

Den 31:sta for jag Norrut öfwer fjärden på besök. Wi kommo til et hus, där fem familier bo. De

fägnade sig öfwer wårt besök, och åhörde flitigt, hwad jag sade dem om Frälsaren. Sluteligen höll jag, i deras närwaro, en sjung-stund med mit folk.

Den 1:sta Nov. Sedan jag hållit än et tal til dem, foro wi hemåt. Någre af Manfolken gjorde oß följe. Under wägen lade wi an wid et ställe, där en Angekok bor, men funno ingen, som oß höra wille. Anton och Assa hade äfwen warit på besök, och förkunnat Frälsaren för några upmärksamma åhörare. Wi funno några främmande i wårt hus, och sedan **Ludwig** hållit aftonandakts-stunden, talade jag än ytterligare med dem, hwaröfwer de mycket förundrade sig.

Den 4:de regnade det så starkt, at watnet, som under snön samlat sig, trängde sig och flöt igenom famns-tjocka muren *) in i min kammare. Följande dagar war det föga bättre, intil den 8:de, då jag åter kunde i luften torka mina gång- och säng-kläder, som redan blifwit aldeles möglade. Om aftonen kom **Simeon** med sit sällskap hem ifrå **Kangerluarsek**, hwaråst wi efter wår första föresats hade ämnat bo. De hafwa gjordt besök i fyra hus, och där de warit öfwer natten, har Simeon hållit et tal til folket. De fleste hade ännu ingen ting hördt om Frälsaren, efter de icke stryka omkring i landet, såsom många andre Söderländare. Sedan har en Angekok gifwit sig i färd med honom, och påstått, at människan har fem själar; och när en eller flera sluppo lös, förorsakade det sjukdomar, som han med sin konst kunde curera, i det han gjorde själen fast igen wid hennes boställe.

När

*) Murarna äro sammansatte af sten och jord-torf.

När Simeon hade wederlagt hans willo-mening, yttrade sig Angekoken på detta sätt: „Ack! med Eder, I arma människor, är ingen ting mer til görandes: I sen altför et upföre, och derwid ären I redan så wane, at edra ansigten blifwit helt förstälda, och man icke mer känner igen eder. Jag åter ser altjämt nedföre, ty dit wil jag hän: upföre wil jag icke komma. *)

Den 10:de hade wi åter många besök. Ibland de besökande war ock en Angekok; ty detta slags folket är här mycket allmänt. Jag tog dem in i mit lilla kyffe, och sökte göra dem deras Skapare och Frälsare anammelig, i det jag upräknade de wälgärningar, som Han människo-slägtet bewisat. De hade åtskilliga hemwist och meningar, och woro allenast i likanögdheten om tron på JEsum af enahande sinne och tankar. **) Om aftonen kommo tre andre och biwistade sammankomsten; likaleds infunno sig den 11:te några Qwinfolk, som woro upmärksamma tilhörerskor.

Den 12:te måste jag åter riswa up sten-golfwet i min stuga, och grafwat djupare, emedan taket war sunket, at jag ej mer kunde stå rak derunder. Hwad af Klippan stack sig fram, det måste jag lemna owidrördt.

Den 13:de och 14:de hade wi åter besök af folk, som bo sju til otta mil härifrån. De åhörde altsammans med aktgifwande öron.

 Den

*) Läs härjämte, hwad i 3 Boken, §. 36. 37. berättas, angående Grönländarnas meningar om själen och tilståndet efter döden. För öfrigt är detta et wackert witnesbörd af en Hedning, om en människas förändring genom trones skådande på JEsum.

**) Detta är den allmänna Religion, som förliks med alt, men icke med Frälsaren och Hans Rike.

Den 15:de höll jag Communion-förhöret med särdeles hjerte-fägnad. Communicanternas tårar witnade om känseln i deras hjertan. Den 16:de samlade de sig i min kammare, at afhöru et tal öfwer dagens lösen: **Gud tänkte på Noach**, som föreställte, huru wi på denna öde-ort, kunne trösta oß deraf, at wår kåre HErre icke allenast tänker på oß, utan ock wil, efter sit löfte, wara oß långt närmare, än fordomdags, innan Han ännu blifwit människa. Han har wäl i gamla Testamentet låtit bygga sig et Tempel, som i skönhet och prakt icke hade sin like i werlden. Wille Han endast bo i sådana Tempel, så woro wi illa deran i wår usla Grönländska koja. Men Han har, genom sin förnedring alt intil döden på et korß, icke allenast wisat, at jordisk prakt icke behagar Honom, utan ock förklarat, det Han här lust at bo när de ödmjuka och fattiga hjertan. I kraft af detta löfte, förwänte wi ock i dag Hans nådiga närwarelse i Hans lekamens och blods helga Sacramente, &c. Sedan bådo wi Honom med tårar om Absolution, den wi ock i trone undfingo af Hans genomstungna hand, och så låto wi bespisa oß med Hans helga Lekamen och Blod.

Den 17:de woro här månge på besök. Jag predikade för dem öfwer denna Söndagens Evangelium, och aflade derwid et fägnesamt witnes-börd. Den 18:de hade wi åter besök. Somlige af detta folket hade en winter warit wåre grannar wid Lichtenfels. De woro den tiden tämmeligen nära på wägen, at gå in uti Guds Rike; men hafwa åter lupit Honom undan.

Den 20:de foro några af wåra Grönländskor ut, at besöka sina bekanta, och på begäran förtäljde dem något om JEsu lidande.

Den

Den 21:sta och 22:dra hade wi åter påhälsningar. Jag låt Assa om aftonen läsa up Historien om Lazari upwäckelse, och frågade sedan Hedningarna, hwad de tänkte om detta stora underwerk. Men de hade icke hördt deruppå. Jag repade up det å nyo, och beskref dem undergöraren såsom Gud och människa, besynnerligen i Hans strax derpå följande lidande, död, upståndelse och himla-färd. Nu woro de upmärksamme, och förundrade sig storliga öfwer alt, hwad de hörde.

Den 23:dje och 24:de blefwo wi åter igen besökte.

Den 25:te foro Anton och Ludwig på besök, och af-lade et witnesbörd hos folket där å orten. Somlige sade efteråt: nu förstå wi först, hwad med omwändelsen menas. Wi hade här i dag och de följande dagar, åfwenwäl några til åhörare i afton-andakts-stunden.

Den 1:sta Dec. foro några Bröder åter på besök til Umenak. Somlige begärde höra något om Frälsaren; men efter de andre hade en hop gyckleri före, kunde de ej mycket tala. Wi hade ock besök af några manfolk, hwaribland en, som jag en gång botade för en arm-skada, begärde något för wår rese-kamrat Isserok, som har en stor böld. Jag skickade honom et drag-plåster, hwaraf bölden har öpnat sig och åter helnat. Jag måste som oftast gå ut at hämta frisk luft, emedan min boning är mycket fuktig. Jag wärmer honom wäl med twänne lampor; men de kunna icke fördrifwa fuktigheten: och då jag tänder up et talg-ljus, så slocknar det strax ut. Wäderleken har på någon tid warit owanligt lugn och warm, likasom den icke wore på Grönland. I min boning

rörs all ting af smått kryp; och alt hwad af skinn är, förderfwas af mögel. Med Sjähl-fångsten går det dåligt. Fiskning och bär-samlande är wårt bästa närings-fång.

Den 7:de och 8:de hade wi besök från Norr och Söder. De gingo ock med i sammankomsterna. Det stora is-fältet, som kommer östan ifrån och stryker Statenhuk förbi, låt se sig på nåra håll, men icke ännu Sjählarna, hwilke med detsamma plåga anlända. Ända til den 14:de hade wi alla dagar besök. Så snart wi åter woro utan främmande, höllo wi den hel. Nattwarden. Grönländarna hafwa någon tid mycket blifwit plågade af hosta och sido-styng, hwilket dock, genom nyttjandet af de få bote-medel, som jag har, medelst Guds wälsignelse snart åter hämmades. Wid det wackra wädret for jag tre dagar å rad, ut på jagt, men feck ingen ting, icke ens snö-ripor, emedan här ligger föga snö. Annars hade wi nästan hwar dag besök.

Den 21:sta gaf jag mit hus-folk en måltid af en Sjähl, och talte derwid öfwer denna wers:

„Der edle Hirte, Gottes Sohn, von Ewigkeit verliebt,
Verließ sein Reich, verbarg die Cron, und ging herum betrübt:
Er ging und sucht aus Lieb und Pein, mit ängstlichen Gebehrden
Sein arm verlohrnes Schäffelein, das sich verirrt auf Erden.„

Om aftonen höll Simeon andakts-stunden. Och så slöto wi den kortaste dagen, som dock är märkeligen längre här, än i Ny-Herrnhut och Lichtenfels.

Den

Den 22:dra kommo twå Män ifrå Umenak, och sade, at de wille höra något godt. Jag höll predikan öfwer Johannis witnes-börd om enfödda Sonen af Fadrenom, full med nåd och sanning. De woro ock med wid Litanien, och hörde derpå. Efter densamma begynte Grönländarna på at sjunga Jul-werser, hwarwid de främmande woro mycket agtgifwande.

Den 24:de höllo wi Julnatts-wakningen med en angenäm Jule-sjungning, och läste Historien om wårs HErras födelse. Sedan et tal war hållet, föllo wi på knä och tilbådo Gud-människan, JEsum Christum. Derwid woro ock twå främmande tilstädes, hos hwilka det tycktes göra stort intryck.

Den 25:te hölts först Högtids-predikan, och sedan gaf jag mina Grönländare en kärleks-måltid med kokada gryn. Efter wår bucht blifwit aldeles öfwerränd med is, och wädret war stormigt, så at ingen Kajak kunde komma ut eller in; så tilbragte wi helgdagarna för oß helt allena, uti saliga prediko-tal, sjungning och samtal öfwer wår kära HErras mandoms-anammelse.

Den 29:de buro någre sina Kajaker öfwer land til et annat watn, där de fingo twå Sjählar.

Den 31:sta slöto wi detta året med tacksägning och bön.

§. 4.

Den 1:sta Januarii 1766, höll jag i sammankomsten et tal öfwer namnet JEsus. Denna afton blefwo wi en besynnerlig luft-syn warse. Afton-stjärnan hade wid upgången en owanlig storlek. Til skapnan såg hon ut som et korß med blodröda strålar. Ingen af oß hade nånsin sedt henne sådan.

Den

Den 2:dra och 3:dje woro Anton och Assa på besök. De fingo höra hwarjehanda sällsamma Historier, af Angekokerna sig förtäljas. „En af dem skal i en wäder-hwirfwel hafwa blifwit kastad ut på sjön, och utur watnet hördt förfärliga röster. På et annat ställe skal, under det åfwen dylika röster kommo utur watnet, en stor sten hafwa rullat ned på hans hus: Angekoken har wäl härat deremot, men det har ingen ting hulpit. Ändteligen skal en af dem hafwa gutit tranen under Lampan, på det stenen icke måtte se, hwaråst huset är; och då skal han hafwa blifwit liggande. En annan Angekok skal wid et stort simmande is-berg hafwa skutit efter en fogel, men i deß ställe träffat is-berget, hwilket deruppå ramlat ned och förorsakat sådan rörelse i watnet, at många af hans sällskap kastats öfwer ända, dock utan skada.„ Sedan den 4:de, då isen af wädret blef skingrad, började Grönländarna åter på, at besöka oß. Några, som i längre tid hafwa känt och hördt oß, woro wänlige och upmärksamme.

Den 10:de skickades mig tre harar ifrån en Grönländare af wårt rese-sällskap, hwilken är hemma i Onartok, otta mil härifrån. Jag hade en stark Catharrhal-feber med tand-wärk, som mycket afmattade mig.

Den 13:de foro Anton och Assa, och den 14:de åfwen några Systrar, på besök.

Den 15:de woro fyra Män hos mig, som hälldre welat höra talas om trän och stora städer i wårt land, än om himmelriket. Ifrå den 17:de til den 20:de regnade det och war stark sunnan-blåst. Snön gick nästan aldeles bort, och watnet trängde sig in i wårt hus.

Wi

Wi hade ock derföre ej många besök. Den 23:dje war så wacker dag, at jag åter en gång kunde på taket torka mina gång- och säng-kläder. Men följande dagen war åter stormaktigt och regn-wäder. Jag observerade, at upfloden kom långt sednare, än wanligt plär wara; ty den 16:de war fullmåne, och floden steg alt til den 29:de, då hon annars plär falla, när månen tager af. Wi hade i dessa dagar föga besök, och jag nyttjade tiden, til at öfwersätta något.

Den 2:dra Februarii woro 3 Männer utur ganskapet här i predikan.

Den 4:de kom åter mycken drif-is söderifrån, och omsider täppte igen alla in- och utgångar för oß. Derwid regnade det så starkt, at wi för tak-dropp skull ej kunde hålla någon sammankomst.

Den 8:de skingrade och fördref wäl en stark nordan-wind den is, som war utan för buchten; men i sjelfwa buchten frös det desto starkare til, och de som wille fiska på isen, kunde för kölden ej länge hålla ut. Jag hade wäl i höstas köpt af de Wilda alt hwad jag kunde öfwerkomma, och dermed hitintil bisprungit mina Grönländare under deras trångmål; men då detta förråd nu mäst är alt, måste Ulker, sjögräs och mußlor wara deras mästa föda.

Den 11:te kommo några Bröder hem ifrån et besök. De hade träffat några begäriga åhörare. De hade hem tre harar med sig, hwilka för en rof-fogel hade krupit och gömt sig under stenarna. Kölden höll fort ända til den 22:dra, då det töade utan at regna. I medlertid hade wi haft föga besök, och hela tiden bortåt gjordt oß något til godo dermed, at wi läsit

något

något utur Nya Testamentet, och deröfwer hållit nyttiga samtal.

Den 24:de kommo några qwinfolk på besök, och blefwo qwar öfwer natten. Hwad de hörde, angående omwändelsen, det wille de icke förstå sig uppå.

Den 3:dje Martii, gick jag med några Bröder öfwer isen, at besöka wåra grannar. Men wi träffade bara några gamla gummor hemma; de öfrige woro bortfarne til et dants-lag.

Den 6:te kommo någre Kajaker sjöleds och några qwinfolk land-wägen, och hade Angmarset til försälgning; men foro snart åter hem igen.

Den 12:te foro Anton och Assa åt Tunnuliarbik, och Ludwig til Kakortok-fjärden, at besöka sina anförwanter. Den sidstnämde hade om aftonen hållit et tal där i huset. Då det war slutadt, kom ortens Angekok, at curera en sjuk för sido-styng. Sedan alla Lampor woro utsläckta, ropave Gycklaren, under wanligt trumlande och skriande, på sin Torngak eller umgångs-anda. Denne kom med et gny, och frågade först, hwad för främmande folk där woro, han kände dem icke? Ludwig swarade: wi känne icke heller dig; ty wi hafwe en annan Herra. Det wet jag, sade Torngaken, eller fast mera, Angekoken. Derpå läto åtskillige röster höra sig såsom främmande språk, dem ingen annan kunde uttyda, än Angekoken. *) Någre af dem, som bo därstädes, följde med oß hit hem, och deribland äfwen denne omnämde Angekok. Då han feck se, huru jag förbant ens hand

*) Huru derwid tilgår, är utförligen omtalt i 3 Boken, §. 41.

hand med något plåster, wille han ock hafwa et plåster åt sin far, som har illaka fötter. Jag sade: år du en sådan Måstare, som kan bota sido-styng,, hwi curerar du då icke din faders fötter? Han skåmdes och teg stilla.

Den 18:de kommo twå båtar ifrån Umenarsoak, och slogo up sina tält hos oß. Månnerna besökte mig i min stuga. Jag böd til, at ställa dem Frälsaren rätt kärleks-full före; men dår war icke någon böjelse, icke ens at blott höra derpå: och en af dem, som gaf någon liten akt derpå, sade rent ut, at han icke wille tro sådant, utan förblifwa hwad hans förfäder warit. Hår war ock en Man, som redan bodt någon tid hos sina slågtingar i Ny-Herrnhut; men han war så sinnad, som de andre. I gemen har jag observerat, at de ån öfrige Hedningar i denna Trakt, hwarifrån Församlingen i Ny-Herrnhut och Lichtenfels samlat sina flesta ledamöter, hafwa satt sig på den fot, at stå emot och ej låta några rörelser hos sig upkomma. Til den åndan åro de deruppå betånkte, at ynglingar ej allenast skola taga twå hustrur, utan ock tre til fyra, emedan de hårigenom aldramåst afhållas, at nånsin omwånda sig; ty de skåmmas sedermera, at nalkas sina troende landsmån och slågtingar. Hår blifwer altså den, som har allenast en hustru, såsom en fattig och slåt förwärfware föraktad. I så måtto bjuder mörksens förste til, at åfwen genom hwarjehanda andra medel behålla sit i fred, til deß den starkare tilkommer, och tager honom rofwet ifrå.

Den 20:de foro alla dessa månniskor åter sin wåg. Ingen af dem har låtit se sig i wåra sammankomster; når jag wille besöka dem i deras tält, lagade de så, at

at de på godt maner kunde komma ut. I Tunnuliarbik hafwa de tagit en gammal Angekok af daga.

Den 23:dje foro tre båtar med Grönländare här förbi, hwilke hos wåra Grannar warit på gästabod. Motwinden nödgade dem, at om aftonen taga sin tilflygt til oß, då wårt hus blef fullproppadt med folk. De woro wäl mägta wilde, dock lät jag wår Anton hålla et tal til dem. Han talte om de människors osaliga tilstånd, hwilka icke känna sin Skapare och Frälsare, som dock gifwit dem lifwet och alt godt. Derefter talte ock jag derjämte med dem.

Den 24:de och de följande dagar af Marter-weckan, läste och betragtade wi, uti wåra sammankomster, wårs HErras Passions-historia, tillika med Hans sidsta tal.

Den 26:te kommo fyra båtar, och slogo up sina tält hos oß. De fly för isen, som til stor mängd förmenes komma ifrå söder. Somlige af dem biwistade wåra sammankomster.

Den 27:de begingo wi den hel. Communionen, och tilbragte de följande dagar uti saliga Passions-betragtelser.

Den 30:de bådo wi Påsk-Liturgien i wårt hus. I sammankomsten lästes och betragtades Historien om wår kära HErras upståndelse. Om aftonen gaf jag alt mit husfolk en kärleks-måltid. De sidsta otta dagar i denna månad, har warit ganska wackert warmt wäder, så at här ligger denna tiden mindre snö, än annars i början af Junii månad wid Lichtenfels. Utan för öarna ligger drif-isen; men emellan desamma är rent och lugnt far-watn.

Den

Den 5:te April kommo någre Grönländare, som i winter ofta hafwa besökt oß, och wilja nu hålla sig närmare intil oß, och slogo här up sina tält, samt infunno sig flitigt i sammankomsterna.

Den 9:de kommo Anton och Assa hem ifrån et besök i Kakortok. De hade funnit några upmärksamma åhörare. Men en deribland hade sagt: „Om jag såge Frälsaren med ögonen, så wille jag tro på Honom.„ Nu för tiden kommer sällan någon til oß på besök, emedan de fleste af wåra Grannar, wid den wackra wäderleken, hafwa öfwergifwit sina hus, och flyttat längre in i buchterna. Wi öfwergåfwo den 15:de wårt winter-hus och togo wårt tilhåll i tält, för at göra oß färdiga til återresan. Jag hade gårna besedt den märkwärdiga orten Onartok, en god dagsresa söderut härifrån, hwarast twå warma källor äro och många Grönländare bo, och jag gjorde mig dertil rese-färdig; men emedan snö-wäder och sedan sunnan-blåst med regn inföll, hwarigenom mycken is åter drefs in emellan öarna, så måste jag ändra mit upsåt.

§. 5.

Den 21:sta April, då lösen war denne: Efter som molnskyn hof sig up, så foro de, :c. (4 Mos. B. 9: 17.) begåfwo wi oß på hem-wägen, och öfwergåfwo denna plats, som wi sedan den 6:te Sept. bebodt. Wår hus-gäst Tekkajak sielf femte, och deßutom en man Tekkak med sin hustru, som i går kommo til oß, och twå ogifta qwinfolk, begåfwo sig med oß på resan. Twå andre båtar, som också wille resa med, blefwo där ännu qwar, för at i

lika affikt afhämta en annan Familia. Wi hade så mycken is at genomfara, at wi nåppeligen kunde slippa fram. Wi foro åter igen genom det stora Sundet Ikerirsoak, och kommo wid god wäderlek til Pudlek, otta mil ifrå wårt hus. Här funno wi redan mycket mer snö, än på den orten wi bodde; och derföre beslöto wi, at blifwa här til månans slut, emedan långre i Norr torde ligga än mera snö.

Den 23:dje feck jag af dagens lösen: **Blif en främling i desso landena, och jag skal wara med dig, och wälsigna dig,** (1 Mos. B. 25: 3.) en märkelig hugnad, i anseende til mit wistande härtildags på denna Trakten.

Den 24:de for jag in i fjärden **Tunnuliarbik.** Det bar ungefär sex mil Norrut, alt för et emellan öar och holmar. Under wägen stötte några Kajaker til oß, som welat besöka mig i **Kangingoak.** De följde med oß til **Narksak**, hwaräst folket undfick oß wänliga. Jag höll om aftonen et tal för dem öfwer den wersen: „Af kärlek hafwer Du til mig I nöd och död Dig gifwet; På korßet låtit hänga Dig Som tjuf, at mista lifwet, &c.„

Den 25:te gick jag litet omkring på landet, at taga fjärden i närmare ögnasikte. Ingången til densamma är smal, och inuti är han mycket widsträckt, men war nu aldeles tilfrusen. Om aftonen höll Anton en sammankomst, och talte om den andeliga döden, och deß följder.

Den 26:te besåg jag det jämna fältet, hwarpå en plats särdeles utmärkte sig, hwilken såg ut som en de gamla Norrmänners åkermark; men af et hus såg jag

jag intet mer, än en sten-hop. Om aftonen höll jag andakts-stunden, och talte om JEsu födelse, lefwerne och lidande, til at frälsa människorna ifrån den onda Andans träldom.

Den 27:de gick jag med en Gosse til et ställe, där Norrmännerna fordom hafwa bodt. Där hafwa warit twå byggnader. Den ene ligger på en klippa wid foten af et högt berg, och tyckes hafwa warit et Capell. Rummet är inuti 8 alnar långt och 4 alnar bredt; men murarna äro ännu allenast en famn höga. Den andra byggnaden ligger längre ned, och har 12 alnar i längden och sex alnar i bredden. Man ser hwarken kalk eller mull emellan stenarna af muren. Grönländarna hafwa deraf gjordt sig en begrafnings-plats, och dertil nyttjat gamla murens stenar.

Den 28:de foro wi til wårt tält tilbaka. De Grönländare, som tid efter annan ankommit, hade icke långt ifrån oß slagit up sina tält, på deras wanliga sammelplats i Tuktutok. De twå qwarblefne båtarne woro ock anlände, hwilke resolverade at fara med oß; så at wi nu allesamman utgjorde sex båtar.

Den 29:de dref en stark nordan-wind isen utur den stora fjärden Ikkersoak, som ligger framför oß, in emillan öarna, och tilstängde oß wägen. Ifrå Statenhuks- och Cap-Farewells Trakten, ankommo otta båtar, som äfwen ämnade sig åt Norden. Ibland dem war en Man, hwars son hade haft til hustru wår Elisabeth, som i sin barndom blef 1747 bortstulen ifrå Ny-Herrnhut. En Själ har i denna winter ryckt omkull och kommit honom om lifwet; hwaröfwer, såsom ock öfwer barnet, hwilket modren be-

hållit hos sig, den gamle mannen war ännu aldeles otröstelig. Elisabeth hade welat fara med honom; men hennes moderbroder har med wåld hållit henne tilbaka. När detta följe war stiget i land, satte de gamla gummor sig tilsammans, och höllo en god timme klago-gråt öfwer den döda, och hundarna understödde sorg-musiken med sit tjutande.

Den 30:de kommo några af denna lands-trakt på besök, dem jag sökte förkunna Frälsarens människo-kärlek; men de åhörde mig med mycken kallsinnighet. **Anton** besökte sina bekanta här i nägden, och hade gärna tagit med sig en Gosse, som är hans slägtinge; men kunde ej förmå hans andra slägtingar, at släppa honom ifrå sig.

Den 2:dra Maji begåfwo wi oß på wägen, at fortsätta resan. Efter den store fjärden **Ikkersoak** ännu war fullproppad med is, måste wi söka oß en annan wäg, än den wi woro komne, närmare åt hafssidan. Wi kommo nära intil fasta landt-isen **Sermitsialik**.

Den 3:dje lågo wi stilla. Härifrå Granskapet stötte ännu otta båtar til oß, och wi woro nu tilsammans fjorton båtar. Efter wi fingo weta, at wägen til smala land-strecket **Ittiblik**, där man bär båtarna öfwer land, war ännu tilfrusen; så togo wi den 4:de wår wäg wäst-sydwäster om det stora Näset **Nunarsoak**, och hunno före middagen til wästliga huken **Agroråsek**. Landet på södra sidan, den wi passerade, är ganska brant, och har icke et enda ställe, dit man wid stark blåst kan begifwa sig i säkerhet. På andra sidan om huken delte sig wår lilla flotta.

Som-

Somlige stadnade där qwar; wi foro widare til Tessiursak, hwardst Holländska köpmans-skeppen tilförne haft en hamn. Wi funno här ännu et bebodt Grönländskt hus. En Man derifrån hämtade hos mig medicin för sina ögon. Wi blefwo här liggande til den 12:te. I medlertid fångade wåre Grönländare några Själhlar, och jag böd til at göra Frälsaren behagelig för här warande inbyggare, men fann föga gehör. För wårt folk höll jag alla aftnar en andakts-stund i tältet.

Den 12:te begåfwo sig wåre Nie båtar på wägen; men fingo snart starka wäder-puffar ifrå de branta bergen. Efter wi nu ingenstäds kunde landa och finna säker hamn, förehöll jag min kära HErra, som ju med et ord kan styra wädret, i barnsliget förtroende, wår nöd. Wi fingo ock genast et lugnt och wackert wäder, och kommo til några små öar, Kittiksungoit kallada, på hwilka de resandes sammelplats är; såsom wi jämwäl redan funno där för oß några uppslagna tält. Strax derefter fingo wi en häftig sunnan-storm med regn. Då winden war som starkast, spräng han i en hoj åt wäster, och under denna hastiga wänning kastade några tält öfweända. Jag ärkände nu med blygsel och förödmjukande, såsom en synnerlig Guds wälgärning, at detta wädret icke drabbade oß, då wi ännu woro på sjön; ty i den händelsen hade wi alle samman ofelbart blifwit borta. Här lågo wi för motwind, snö och regn skull, i 12 dagars tid. Isen drefs in emellan öarna, och sjön blef ganska orolig, hwar af de stora flytande is-bergen, som stötte på botten, med stort brak brusto sönder. Nu war förhoppningen förbi, at kunna fånga klapp-

mössor; ty detta Sjähl-slaget fångas på isen. Grönländarna bruka derwid följande list. De smyga sig fram emellan is-flingorna, och när de ej mer kunna wara dolde, göra de allehanda rörelser, och gifwa et låte eller röst ifrå sig, sådan som Agluit eller swärdfiskar, hwilke äro Sjählarnas fiender. Sjählen, som nu icke mer wågar sig ner i watnet, retirerar sig än längre up på isen, låter ymniga tårar falla ur ögonen, och drar öfwer desamma klappen eller mössan, som sitter i hans panna; då Grönländarna sedan med harpunen kunna kasta honom. *)

Den 16:de blef jag angripen af en häftig ledwärk, så at jag icke kunde röra mig, och Grönländarna blefwo om mit lif bekymrade. Frälsaren wälsignade de botemedel jag brukade, at jag den 18:de kunde åter stå up, och för mina Grönländare hålla högtids-dags predikan öfwer Apost. G. 2. om den H. Andas utgjutelse. Men då jag följande dagen åter förkylde mig, öfwerföll mig i hast en sådan andetäppa, at jag ej wetste annat, än jag skulle qwäfwas.

Den 23:dje gjorde jag, efter öfwerstånden sjukdom, besök i alla tälten. Hwar man gladde sig, at åter få se mig. Om aftonen höllo wi under bar himmel en sammankomst, hwarwid dock få, utom wåra Grönländare, infunno sig.

Den 24:de om morgonen, klockan wid paß fyra, begaf sig hela Caravanen, som bestod af 40 båtar, på resan; men för den häftiga blåsten skull kunde wi icke taga genaste wägen til berget Gunåt, dit wi hade

*) Andra sätt, at fånga själar, kunna ses i 3 Boken, §. 10, 11, 12.

hade fyra mil. Somlige foro dock genwägen; men wårt folks 17 båtar togo en otta mils krokwäg omkring en stor Ö, och kommo om aftonen til det ställe man årnat sig. Under wägen träffade wi tält på try ställen, hwilka söngo de resande til åhra, så at det skallade i bergen. Wi lågo här stilla den 25:te och 26:te, och försågo oß med Sjählar och fisk, sammaleds med Angelike-stjälkar och rötter af hwarjehanda örter. Jag fick ock et par Snö-ripor til min förfriskning; sedan jag i många weckors-tid haft hwarken fisk eller kött, och behjelpt mig blott med gryn och hårdt bröd.

Den 27:de foro tre wåra båtar sin wäg ifrå Gunåt; de öfrige hade farit in i fjärden til at roa sig. Det war lugnt wäder, men tjock dimba, tils wi woro berget Torngarsuk förbi, och kommo midt före de twå farliga uddarna Serchåt wid den stora is-fjärden Sermeliarsok, hwaråst wi på bortresan nödgades blifwa så länge liggande. Winden, som här gick bus åt landet ifrå sjön, skaffade oß nog at göra. Wi kommo dock lyckligen förbi dessa farliga uddar, för hwilka alle Grönländare grufwa sig; och wi lägrade oß på fasta landet wid Sermeliarsok. Af det folket, som på wår hitresa hade här så flitigt besökt oß, och lofwat at fara med oß, funno wi nu ingen mer qwar. Wi uppehöllo oß här til den 30 Maji. I medlertid hunno några qwar-blefne båtar up oß. Wi fingo besök af denna ortens Grönländare, som med upmärksamhet åhörde och förundrade sig öfwer det, som dem sagt blef.

Den 31:sta fortsatte wi resan wid tjock töcken och ännu nog orolig sjö, passerade det stora berget Ringiktorsoak,

torsoak eller Cap-Comfort, och kommo sedan uti bättre farwatn emellan öarna. Utur is-buchten Sermelik war ännu ingen is fram-kommen. Om aftonen, sedan wi i dag lagt 12 mil til rygga, anlände wi til Friedrichshaab. Hwar man fägnade sig öfwer wår oförmodada ankomst.

Den 3:dje Jun. kommo än flere båtar efter. Somlige Grönländare, som farit med oß och welat blifwa boende hos oß, ändrade sit upsåt, och blefwo här qwar.

Den 4:de lade wi derifrån och foro widare. Sedan wi lagt sex mil til rygga, och hunnit til Is-blinkan, måste wi för regnet skull slå up wåra tält; och blefwo här liggande til den 6:te, då wi wid helt lugnt wäder, men swallande sjö, rodde oß tre mil fram på öppna sjön förbi Is-blinkan, och kommo åt Lichtenfels på fyra mil när. Emot aftonen mötte oß tre båtar, som äro derifrån; de fägnade sig hjerteliga öfwer wår ankomst. Emedan wåre andre twå båtar, tillika med Tekkajaks, wille här på en stor Ö förse sig med lifs-medel, for jag den 7:de med min båt ensam förut, och anlände lyckligen til Lichtenfels, wåra Bröder och Systrar, som sedan wår afresa alsintet hördt af-oß, til så mycket större fägnad, som det skedde aldeles oförmodadt.

Til slut skrifwer Missionären så här:

„Jag tackar min kära HErra, för det Han på denna resa ledsagat mig och de mina med sin Nåd, genom sina hel. Änglar bewarat oß för alla olyckshändelser och skador, och förnämligast i nåde afwändt alla själa-skador, som mine Grönländare, och i synnerhet

rt, och kommo sedan uti
na. Utur is-buchten Ser-
fram-kommen. Om afto-
12 mil til rygga, anlände
Hwar man fägnade sig öf-
nst.

än flere båtar efter. Som-
t med oß och welat blifwa
sit upsät, och blefwo här

rån och foro widare. Se-
a, och hunnit til Js-blin-
skull slå up wåra tält; och
6:te, då wi wid helt lugnt
rodde oß tre mil fram på
, och kommo åt Lichten-
ot aftonen mötte oß tre bå-
ägnade sig hjerteliga öfwer
äre andre twå båtar, til-
här på en stor Ö förse sig
n 7:de med min båt ensam
en til Lichtenfels, wåra
sedan wår afresa alsintet
örre fägnad, som det sked-

Missionåren så här:

HErra, för det Han på
ch de mina med sin Nåd,
arat oß för alla olyckshän-
nämligast i nåde afwändt
Grönländare, och i syn-
nerhet

nerhet ungdomen, ibland de Wilda hade kunnat lida. På frestelser har icke warit någon brist; men Han har efter sit löfte, som Han wid resans anträdande gaf oß af 1 Mos. B. 28: 15., förwarat oß, och hulpit alla hit tilbaka, ja åfwen låtit denna resas mångahanda omständigheter tjena dem dertil, at de lärdt långt högre wärdera den nåden, at wara utwalde af Hedninga-hopen, och förde til Guds folks gemenskap; at de lärdt bättre inse sina egna brister och skröpligheter, och låtit föra sig i nogare bekantskap med den korßfästada Frälsaren. Jag blygs och harmas wäl mycket deröfwer, at icke alt det kunnat uträttas; hwad jag önskat och åmnat, och mine Bröder af denna resa torde hafwa wäntat; men måste dock til min HErras pris bekänna, at Han wid all de Wildas owillighet, ja widrighet, bekänt sig til wårt witnes-börd, kraftigt öfwertygat mången själ, och til bewis, at det icke skal blifwa aldeles fruktlöst, åfwen redan skänkt oß några, som med oß hitkommit, och gifwa godt hopp om sig. Och när jag betänker, huru det ifrå denna Missionens början gått til; huru många swårheter wi funnit, at kunna komma de Wilda på hjertat; huru många år wi hafwe måst wänta tils allenast en enda själ welat omwända sig; huru Förstlingen Samuel Kajarnaks resa och witnes-börd ibland Söderländarna, förorsakat i längden en owäntad nytta och wälsignelse; och huru Guds ords säd ifrå den tiden, aldraförst efter många år, gått up och burit frukt hos de flesta Grönländare, som här hos oß hördt Evangelium: så kan jag fatta den säkra

 lit

lit och förtröstan til min HErra, at Han bönhördt mina suckningar och fattat mina tårar i sin åminnelses-lägel, och skal med denna resans wälsignada följder fägna oß, om icke mig, dock andra efter mig, i sinom tid. Amen, det trogna och sanfärdiga witnet, bönhöre mig och alla dem, som Honom derom åkalla, Amen!

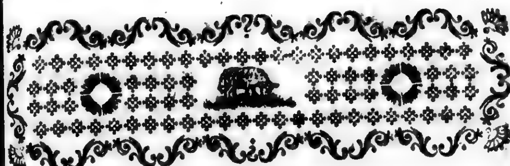

Fierde

nland. Fortsättning.

n HErra, at Han bön-
fattat mina tårar i sin
med denna resans wäl-
om icke mig, dock an-
. Amen, det trogna och
öre mig och alla dem,
n åkalla, Amen!

Fierde

Fierde Stycket.

Anmärkningar, Förbättringar och Tilökningar, wid Historien om Grönland.

Innehållet.

§. 14.

---

§. 1.

Åtskillige wänner och Grönländska Historiens läsare, hafwa lätit mig förstå sin önskan, at jag måtte tilöka deß andra uplaga med så många anmärk-

anmärkningar öfwer landets och Inbyggarnas Natural-historia, som mig sedermera dels utur wåra Bröders efteråt hållna dag-böcker, dels medelst Publici eller mina goda wänners årindringar, bekante blifwit; men at jag ej måtte blanda desamma in uti historiska Texten, utan bifoga dem uti et särskildt Stycke, at man ej må förorsaka någon onödig kostnad för dem, som äro ägare af första uplagan. Jag har wäl ansedt för min plikt och skyldighet, at fullgöra denna åstundan, och derföre genom gått hela Historien, at efterse, hwaräst något wore at påminna, ändra eller tillägga; men måste förut gifwa tilkänna, at af Publico alsinga, och af mina wänner, som jag munteligen eller skrifteligen derom anlitat, allenast få årindringar kommit mig til handa. Uti wåra Bröders på Grönland hållna Diarier har äfwenleds, hwad Natural-historien beträffar, föga nytt funnits, och detta lilla är merendels redan anfördt i de sidsta sex årens Missions-historier. I gemen lemnar fullgörelsen af wåra på Grönland och andra Hedna-stationer stadda Bröders egenteliga kallelse, dem icke mycken tid öfrig (om ock en eller annan skulle dertil äga böjelse och synnerlig skickelighet) at utforska Naturens rike, och rikta oß med sina uptäckter och insikter. Dock om jag kunnat förmoda, at man så snart måst tänka på en Ny uplaga af Grönlands historia, hade jag säkert anlitt dem om någon närmare underrättelse, rörande en och annan punkt. Men då tidsens korthet ej tillåter mig sådant, har jag nästan af ingen annan kunnat erhålla något tilskott härutinnan, än af Chirurgus Brasen, som i 1767 års Historia omtalas. Densamme har meddelt

mig

mig, utom en förtekning öfwer de af honom samlade Mineralier och örter, sina Barometriska och Thermometriska Observationer, hwilka jag så mycket mera tacksamligen emottagit, och på sina ställen skal låta inflyta, som de af mångom med skäl saknats i första uplagan. Hwad jag deßutom finner wärdt at anmärkas, wil jag efter Böckernas och Paragraphernas ordning, tillägga.

§. 2.

I första Boken, och det wid geographiska beskrifningen i 3:dje och 4:de Paragropherna, finner jag allenast detta at påminna, at wid Missionerna och Colonierna i **Fredrichshaab**, i **Fiske-fjärden**, i **Bals-Revieret**, och wid **Sockertopp**, somlige Personer dels med döden afgått, dels rest tilbaka åt Europa, och deras ställen genom andra blifwit besatta, hwilket altid på behörig ort är anmärkt wordet. Om Norra Colonierna och Missionerna, som med de södra äga ganska ringa gemenskap, har jag ingen nogare underrättelse mägtat förskaffa mig, ock derföre icke heller kunnat förbättra den ofullkomliga geographiska beskrifning, som i berörde Boks 5. 6 och 7:de Paragrapher finnes. Den än ofullkomligare beskrifning af landets södra del, ifrå Fredrichshaab intil Statenhuk, hwilken i 8:de §. innehålles, war tagen utur de resande Grönländares mundteliga berättelse, så godt man dem hade kunnat förstå. Då nu Missionären **Mattheus Stach** på sin resa åt Söder, hwilken i denna Fortsättnings tredje Stycke blifwit beskrifwen, har sielf öfwerfarit största delen af denna Kust, så wil jag här anföra namnen och en kort beskrifning på de orter, som han passerat. Den ena ortens

ortens afstånd ifrå den andra, kunde han wäl icke med noggranhet utstaka, emedan han, alt som winden och wäderleken det medgaf, måste fara långsamt eller fort, och för den starka sjögången skull, ofta nödgades taga en stor krok-wäg emellan öarna. I medlertid har han likwäl berest en sträcka af 60 til 70 mil, och gifwit oß den bästa underrättelse, som til datum kunnat erhållas.

De af honom anmärkte Platsar äro följande. *)

1. **Lichtenfels i Fiske-fjärden.**

2. **Is-blinken** eller Witte-Blink, ungefär 7 mil söder om Lichtenfels. Den sträcker sig tre mil längs efter landet ifrå söder åt norr. På norra hälften sticka sig några klippor up utur watnet. Midt uppå äro åtskillige holmar, och på en af dem står et gammalt Grönländskt hus. Den södra hälften stöter til öpna sjön. Isen på landet går ända ned til watnet, men är wid ändan helt låg. Wid utflödet faller watnet ut en god mil, och lemnar efter sig et stort fält med ganska fin sand, hwilken wid upfloden gör watnet helt grumligt. **)

3. **Fredrichshaab**, sydligaste Colonien och Missionen, wid paß 18 mil ifrå Fiske-fjärden.

Narksalik, d. ä. det jämna landet, ungefär sex til sju mil ifrå Fredrichshaab. Strax derintil stöter

4. Ser-

*) De med Ziffror teknade orter; äro Grönländarnas wanliga Natt-lägren, som äro 6 til 8 mil ifrå hwar andra belägne.

**) En omständelig beskrifning öfwer Is-blinkan, har jag meddelt i första Bokens 3 och 10:de §. sådan jag den då kunnat få.

4. **Sermelik**, d. ä. det **med is belagda**, en stor fjärd eller bucht, den wår Resande håller före wara det så kallade **Frobisher-Sundet**. Han skrifwer derom så: „Wi anlände här just då, när isen första gången i detta år wräktes här fram, hwilken redan sträckte sig tämmeligen långt ut til sjös. Det war den 7:de Augusti, och skal detta årligen tildraga sig wid denna tid. Efter Grönländarnas utsago, är denne fjärd långt in i landet belagd med is, och under fasta isen går en stark ström, som föser fram en sådan mängd drif-is, at den räcker långt ut til sjös. Ingen kan komma ända til fasta isen på fjärden, emedan ifrå bredewid stående bergen, nedfalla stora is-klumpar, som göra et grufweliget buller, och drifwa watnet långt högre in på landet, än den starkaste storm.„

Nekturaglik, d. ä. **Örnen**, et högt berg eller bergig lands-udde.

Kingiktorsoak, d. ä. det **mycket höga**, på Chartan **Cap Comfort** kalladt, omtränt 12 mil ifrå Friedrichshaab. Så långt sträcker sig därstädes warande Köpmannens handels-distrikt. Strax derintil stöter

5. **Sermeliarsok**, d. ä. det **stora med is belagda**, en fjärd, som på alla tider, så ofta winden kommer från land-sidan, framhäfwer is, hwilken är klar, blå och grön, och afgifwer godt och dogeligt watn at dricka; följakteligen leder sit ursprung af ström-watn, och icke af hafs-watnet.

I följe af de underrättelser, som mig meddelte blifwit af en Köpman, hwilken i många år bodt på Friedrichshaab och ofta öfwerfarit hela denna lands-

trakt,

det **med is belagda**, en
wår Resande håller före wa-
her-Sundet. Han skrif-
ärde här just då, när isen
wräktes här fram, hwilken
gen långt ut til sjös. Det
skal detta årligen tildraga
Grönländarnas utsago, är
det belagd med is, och ut-
k ström, som föser fram en
den räcker långt ut til sjös.
il fasta isen på fjärden, eme-
ergen, nedfalla stora is-klum-
iget buller, och drifwa wat-
et, än den starkaste storm."

Örnen, et högt berg eller

å. det **mycket höga**, på
fallad, omtränt 12 mil ifrå
gt sträcker sig därstädes wa-
els-distrikt. Strax derintil

. å. det **stora med is** be-
å alla tider, så ofta winden
framhäfwer is, hwilken är
afgifwer godt och dogeligt
igen leder sit ursprung af
afs-watnet.

ättelser, som mig meddelte
wilken i många år bodt på
fwerfarit hela denna lands-
trakt,

trakt, har jag trodt denna fjärd wara det i första Bokens 9. §. beskrefna **Frobisher-Sundet**; och har sielfwa namnet, den **store isen**, styrkt mig i den tanka. Nu håller wäl wår Resande förbemälte **Sermeliks-fjärd** för Frobisher-Canalen. Men emedan utur densamma, efter hans egen anmärkning, aldraförst i Augusti månad, men deremot utur Sermeliarsok-fjärden alla års-tider, en myckenhet is framdrifwes; och emedan isen, som utur denna fjärden kommer, har dessutom sin härkomst af sött eller strömwattn, men på Grönland finnas få och bara små strömmar, och följakteligen icke mycken sältfri is: så håller jag före, at denna is icke blott kommer utu fjärden, utan ifrå Grönlands östra sida, och är, såsom den mästa drif-isen, formerad i Asiatiska Tartariets strömmar; hwilken, med det utur där warande is-haf komna stora is-fältet, drifwes dels omkring Statenhuk, dels genom Frobisher-Canalen, in på Grönlands wästra sida. *) Jag håller altså denna fjärden för en fordom segelbar genomfart, eller den rätta Frobisher-Canalen. Denne blifwer ock på alla Chartor satt näst efter Cap Comfort, som är en berg-udde strax norr om denna fjärd, och kallas af Grönländarna **Kingiktorsoak**.

Serchät, en half mil derifrån, twå farliga lands-uddar, emedan där utanföre äro alsinga öar, som bryta de brusande hafs-böljorna.

6. **Torngarsuk**, twå eller tre mil ifrå Serchät, et högt berg, i hwilket den store Anden, som Grönländarna kalla Torngarsuk, skal, efter deras tanka, hafwa

*) Se derom 1 Boken, §. 14.

hafwa sit tilhåll, emedan dår ofwanpå är et hål, som går ända ned til watnet. Icke långt derifrå stå några gamla Grönländska hus, och utanföre ligger en stor Ö med mycket höga och spitsiga klippor.

7. **Gunåt**, sex mil derifrån, det högsta berget här i Lands-orten. Bredewid detsamma går en liten fjärd in i landet, och utanföre ligga några höga öar. Wid foten af berget Gunåt skulle wara en god skepps-hamn, och det bästa stället för en handels-Colonie, om där icke alla wårar wore så mycken is, hwilken först emot hösten drifwes bort; ty här är Söderlänningarnas samleplats, när de fara åt Norden.

Kepisako, en stor Ö, sex mil ifrå Gunåt, en för Grönländarna god sommar-plats, til fiskeri och hare-jagt tjenlig.

Arksegak, en smal land-sträcka emellan twå öar, den Grönländarna genomgräft. Men emedan där under är idel hälleberg, så hafwa de ej kunnat göra Canalen djupare, än at de med half upflod komma igenom.

8. **Itriblik**, d. ä. **den flacka stranden**, tre mil derifrån, en smal land-sträcka, där Grönländarna måste kasta ur sina båtar, och bära altsammans öfwer landet. Europäiska fartygen måste fara några mil ut i öpna sjön, omkring lands-udden.

Dessa 9 mil ifrå Gunåt, kan man icke fara om wåren, då isen ännu ligger emellan öarna, utan måste taga en krokwäg til

Kittiksungoit, d. ä. **de små öarna**, fyra mil ifrå Gunåt, en myckenhet öar, hwaräst de Grönländare, som söderifrån tagit åtskilliga wägar, församla sig

sig at fara widare, på isen fånga klapp-mössor, och sedan tilsammans fortsätta sin resa åt Norden. Wår Resande har på sin återresa legat här i 12 dygn, och med sina Grönländare lidit stor nöd.

Tessiursak, d. ä. **Damm-lik**, fordom en hamn för Holländska köpmans-skepp.

Nunarsoak, d. ä. **det stora landet**, en hög och brant bergs-udde, och mycket wild och förfärlig trakt, med höga klippor besatt. På wästra kanten stå twå sådana klippor, **Agloraersek** eller **Rindbogar** kallade, hwaräst en Holländsk Skeppare år 1737 (se samma års Historia §. 3.) miste sit skepp, och måste i båtar ro sig och folket 100 mil bort til Walfisk-fångarna i **Sydbay**. Detta är den förste ort i söder, hwarifrån Grönländare äro komne til Ny-Herrnhut och Lichtenfels.

9. **Sermitsialik**, d. ä. **det med is mycket belagda**, otta mil ifrån Ittiblik, en Is-stupa, där isen betäcker altsammans, och räcker ifrå bergen ända til sjö-stranden. Där bredewid går en fjärd in i landet. Detta ställe är förstlingens, **Samuel Kajarnaks** födelse-ort, hwaräst han efter sin Döpelse bodt en winter, och med sit witnande satt många Grönländare i rörelse och omtanka.

Tukrurok, d. ä. **Rens-plats**, et Söderländarnas marknads- eller samle-ställe, där de, wid afresan åt Norden, tilhandla sig de qwarblifwandes Räfskinn, dem de taga med sig til Colonierna. Härifrån kommer man til ofwannämnda lands-sträcka Ittiblik. Sedan bär det widare åt

Ekaluglik, d. ä. **Lax-platsen**, en H.

10. **Ikkersoak**, d. ä. den store fjärden, sex mil ifrå Sermitsialik, går norrut mycket långt in i landet. På norra sidan och wid ändan af buchten, ligger fasta landet, och på södra sidan, många små öar. Wid ingången gör fasta landet en half båga, i hwilken många stora och små öar ligga. Den mäst bebodda heter

Pudlek, d. ä. Räf-fälla. Ifrå densamma fara Grönländarna twå til tre mil genom

Ikkerirsoak, d. ä. det stora **Sundet**, til

11. **Tunnuliarbik**, d. ä. **wånningen**, en stor fjärd, som genom åtskilliga armar går åtminstone otta mil in i landet, och bara genom et smalt landstrek skiljes så wäl emot norr, ifrå Ikkersoak, som emot söder, ifrå fjärden Kakortok. Wid inloppet ligger et högt berg, och nedanför detsamma

Narsak, d. ä. det jämna landet. Nästan alle Grönländare, som i denna Trakten bo, samla sig 10 til 20 mil bortifrån hit, om wårtiden, at i..a fiskeri och handla med dem, som fara åt Norden. Här fångas några fiske-slag, som i Grönlands Historia ej äro beskrefna. Wid denna fjärdens norra arm är mycket wackert och jämt land, hwaräst Ahl och Björk wäxer som tjockast, likaleds et slags Wicker, den Grönländarna äta såsom Örter. Ifrå bergen rinna några bäckar, där Laxar stiga upföre om sommar-tiden. Grönländarna berömma mycket denna fjärdens härlighet, och är det ingen twifwel, at ju månge Norrmänner måtte fordom hafwa bodt därstädes; äfwen som man än i dag finner där många qwarlefwor af deras hus. Men nu för tiden kan icke ens någon

Grön-

Grönländare bo dår, emedan fjärden år hela wintern, ända in på sommaren, belagd med is.

12. **Kakortok**, d. å. det Hwita, en dags-resa ifrå Narsak, år också en skön fjärd, hwaråst många Norrmänner hafwa bodt och haft en Kyrka, den Herr Egede, på sin uptäcknings-resa, beskrifwit. Se IV. Boken, §. 22. Hon har tilförne warit hel hwit, och deraf har denne fjärd sit namn, Kakortokne, d. å. wid den hwita orten. Ifrå fjärden ånda til bergen, år et stort jämnt fält, som ännu har alla kännetekn dertil, at dår fordom warit åker-bruk, åtminstone boskaps-skötsel. Nu för tiden år det öfweralt bewäxt med gula smör-blommor, (Leontodon, Pissen lit) som räcka enom ända til knän. Et tekn, at landet tilförne måtte hafwa warit fruktbärande.

13. **Igalak**, d. å. Fenstret, går strax wid södra åndan af sidstnämde fjärd, fyra mil in i landet, och år ofwan til bara genom et smalt Land-strek skild ifrå Tunnuliarbik-fjärden, öfwer hwilket Grönländarna båra sina Kajaker, når de dår borta wilja fånga Sjählar. Hår åro ock ännu många lemningar efter gamla Norrmännska byggningar; och de Klockmalmbitar, som man dår finner, gifwa nogsamt til känna, at dår åfwenwål måtte hafwa warit en Kyrka.

Emellan Kakortoks och Igalaks mynningar, ligger en Ö af tre mils långd och en mils bredd, som intet namn äger. Hwarje bonings-plats har sit egit namn. Hår har wår Resande uppehållit sig öfwer wintern åt 1765 och 1766, på et nås, som Grönländarna kalla **Kangingoak**, d. å. den lilla wrån.

14. Fyra mil långre i söder år fjärden Aglöersok. Den sträcker sig en dryg dags-resa åt nordost, så långt in

in i landet, at den stöter nära intil Igaliak. Hit komma Grönländarne många mil bortifrån, ja ända ifrå Statenhuk, at fiska Sill. Här äro ock många de gamla Normänners ödelagda boställen, och allehanda Buske-wed tilfinnandes.

15. Tre til fyra mil längre bort är buchten Onartock, d. ä. det warma, hwarest på en Ö äro twå ganska heta watn-källor, hwilka likwäl wår Resande icke har sedt.

16. Häruppå följer Cap Farewel och Statenhuk, sydligaste uddarna af Grönland.

§. 3.

I afseende på beskrifningen öfwer Isblinkan (§. 3 och 10.) och dess höga och wida is-hwalf, men besynnerligen i hänseende til den sanden, som beskrifwes wara så fin och lätt, at en stark bläst förer densamma några mil bort, hwilket somligom faller otroligt före, har jag äfwen af en wän på Grönland, blifwit ärindrad, hwilken i nägden af denna plats farit omkring och upsökt drif-wed. Jag kan ingen ting annat swara derpå, än at jag sielf äfwen så litet sedt denna is-bryggan, som mycket annat, utan i följe af andras berättelser, beskrifwit henne; och at jag deruti innan följt den Köpmannen, som efter §. 10. försäkrar sig hafwa densamma bestigit, och i sin nu mera tryckta berättelse äfwen beskrifwit. I medlertid finner jag dock äfwen i Missionären Mattheus Stachs Rese-Journal, at wägen framom och förbi Isblinkan, är tre mil lång; och i Lichtenfels Dag-bok, at wid utflods-tiden faller watnet en mil ut wid Isblinkan, och at minsta wäder-pust förer den fina sanden så högt,

Fortsättning.

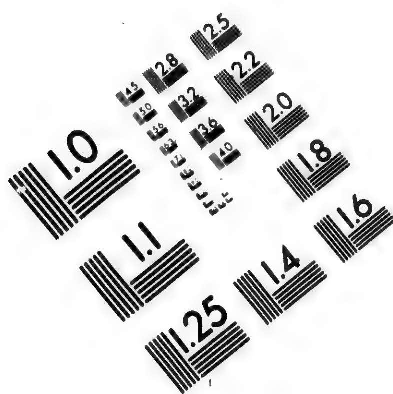
till Igalak. Hi
bortifrån, ja ända
där äro ock många
boställen, och alle

är buchten Onar
på en Ö äro twå
kwäl wår Resande

ewel och Staten
land.

öfwer Isblinkan
olda is-hwalf, men
anden, som beskrif-
ark blåst förer den-
mligom faller otro-
odn på Grönland,
af denna plats fa-
Jag kan ingen ting
äfwen så litet sedt
nat, utan i följe af
; och at jag derutin-
fter §. 10. försäkrar
i sin nu mera tryck-
I medlertid finner
Matthews Stachs
sch förbi Isblinkan,
Dag-bok, at wid
ut wid Isblinkan,
fina sanden så högt,
at

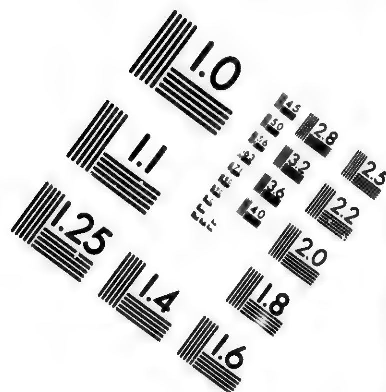
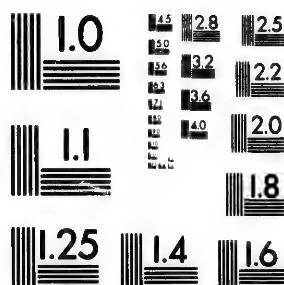
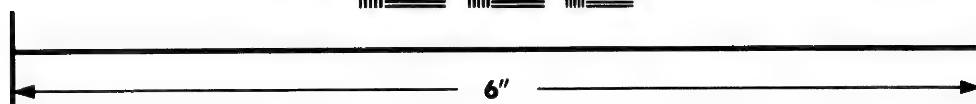
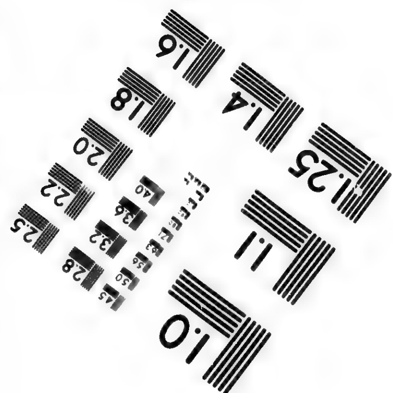
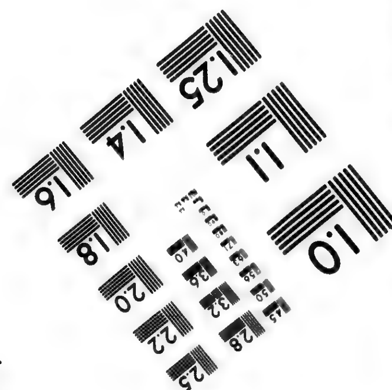

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

at luften deraf
i samma Diar
stark sunnan-bl
net warit så g
kunnat fiska;
den, som kom

Wid 11.
den årindran,
dos i Peru,
långa, eller f
berg, som gå
och af de W
den oåndelig
gårna wara
sammans me
Condamine,
blott har talt
bergen, hwil
is-bergen i S
hela Europa.

Nu kom
Wån, Chiru
lands beskrif
famnar högt
Spring-tide
då en sunna
högd.

Magne
gifwande, 4
try och et sj
emot Norde

at luften deraf blir mörk. En annan gång finner jag i samma Diario, at då drif-isen kommit, som af en stark sunnan-blåst drifwes in i Fiske-fjärden, har watnet warit så grumligt och orent, at Grönländarna icke kunnat fiska; hwilket de tilskrifwa den fina flyg-sanden, som kommer sex mils wäg ifrån Is-blinkan.

Wid 11. §. har en Geographiens älskare gjordt den årindran, at bergen Cordilleras de Los Andos i Peru, icke äro 25, utan wäl 200 franska mil långa, eller fast mera utgöra en enda kädja med de berg, som gå genom hela södra och norra Amerika, och af de Wilda i Canada kallas Yaondachtauchta, den oändeliga Bergs-ryggen. Jag låter detta gärna wara gällande, enär man tar Cordilleras tilsammans med andra berg; men förmodar, at La Condamine, af hwilken jag lånt detta, egenteligen blott har talt om de med beständig snö och is betäckta bergen, hwilka så litet gå genom hela Amerika, som is-bergen i Schweits och Tyroln, sträcka sig genom hela Europa.

§. 4.

Nu kommer jag til de Observationer, som min Wän, Chirurgus Brasen, har gjordt öfwer Grönlands beskrifning. Upfloden, som jag sagt stiga 2 famnar högt, utstakar Han til tre famnar, och i Spring-tiden, d. ä. i Ny- och Full-månad, särdeles då en sunnan storm infaller, til half-fjerde famns högd.

Magnet-nålens arfwikning skal, efter Hans upgifwande, 40 mil i wäster ifrån Statenhuk utgöra try och et fjerdedels streck åt nordwäst; och såsom den emot Norden plär alt mer och mer wika af, så skal

hon wid Disko-buchten allenast afwika try och try fjerdedels streck.

Han har ock i Ny-Herrnhut, wid Bals-Revieret, observerat månans förmörkelse den 4:de Jan. 1768. Förmörkelsen tog sin början klockan 12 och 6 minuter om natten. Medium af förmörkelsen war kl. 1 och 17 minuter, då ungefär hälften af månan war mörk, och kl. 2 och 28 minuter war den aldeles öfwerstånden. I Berlin skedde förmörkelsens början kl. 4 och 7 minuter, deß Medium war kl. 5 och 19 minuter, och bortskymde ungefär 5 rum af Diametern. Den slöts kl. 6 och 30 minuter, sedan den påstått i 2 timar och 23 minuter. I följe af denna Observation, är Grönländska Meridianen just fyra timar eller 60 grader aflägen ifrå den Berlinska, d. ä. månen går där borta fyra timar tidigare, och Solen om wåren och hösten, då dagjämning är, fyra timar sednare up och neder, än på de orter, som ungefär ligga under en Meridian med Trundhem, Götheborg, Köpenhamn, Berlin, Regensburg, Rom, Tripoli och goda Hopps-udden.

Pol-högden af Ny-Herrnhut i Bals-Revieret, sätter Han til 64:de graden 9 minuter nordlig Latitud, och til 336 graders 20 minuters wästlig Longitud. Grönländarna hafwa altså nästan på samma tid middag med Inwånarna i Terre Neuve, Suriname och Paragay. Deras Antœci äro Kamtschadalerna, som hafwa midnatt, när på Grönland är middag.

§. 5.

Til at än nogare afskildra wäderleken på Grönland, hwilken är beskrefwen i första Bokens tredje Capitel

Capitel om Luften och års-tiderna, §. 19 til 23. så wil jag meddela et utdrag utur de af Herr Brasen år 1767 och 1768 anstälta Observationer öfwer wäderleken därstädes. De samma hafwa, efter den berömda Professorens i Köpenhamn, Herr Kratzensteins, anwisning och Instrumenter blifwit anstälda, och gå ifrå den 1 Sept. 1767 til den 22 Julii 1768. I September månad felas de Barometriska, och ifrå den 4:de til den 24:de Oct. äfwen Thermometriska Observationerna. Efter Fahrenheitska Thermometern, hwars 32:dre grad utwisar frys-punkten, har han anstält dessa Observationer alla dagar kl. 8 före middagen, då kölden war som starkast, och kl. 2 efter middagen, då det gemenligen war som warmast. Derjämte har Han ock anmärkt de hela och halfwa wäder-strecken, och med Numrer beteknat windens starklek ifrå den minsta wäder-pust, til den största storm, så at N:o 1. betyder en liten wäder-flaga, som bara gör watnet krusigt; N:o 2. en Topp-segels kul, d. ä. en swag blåst, då man kan spänna up alla segel på Skeppet; N:o 3. en Märs-segels-kuling, en frisker wind, då man måste draga in halfwa seglen; N:o 4. en stark blåst; N:o 5. en liten Storm; N:o 6. en häftig Storm.

Utom deß har ock wäderleken blifwit en til twå gånger anmärkt för hwarje dag; så at dessa Observationer wida wägnar öfwerträffa mina egna, och gifwa et fullständigt begrep om denna werlds-traktens wäderlek. Det är allenast skade, at de, för Observatorns sena ankomst til et waraktigt boställe, icke hafwa kunnat anställas förr än i September, och det jämwäl ofullkomligt, och icke heller längre, än til i Julii månad, då skeppet åter afseglade; följakteli-

gen saknas likafullt den warmaste sommar-tiden. Jag wil, utur hwarje månad, allenast anteckna några dagar, då Thermometerns förändring warit aldramärkligast, och tillika, för at göra dem til nöjes, som icke sysselsätta sig med dylika undersökningar, wid hwarje månad bifoga en beskrifning öfwer wäderleken.

Observationer öfwer wäderleken i Ny-Herrnhut på Grönland, under 64:de graden 9 minuter.

Dag.	Time	Barometern, Pariser mått, toll, lin.	Fahrenheits Thermometer.	Wind	Starklek.	Wäderleken i Sept. 1767.
♂ 1.	8 2	- - - -	40 46	N.	3.	Moln, Solsken.
☿ 2.	8 2	- - - -	39 51	N.	2.	Klar himmel.
♂ 8.	8 2	- - - -	37 44	S.W.	1.	Ostär himmel.
☉ 13.	8 2	- - - -	31 45	N.	2.	Moln på himmeln.
♀ 18.	8 2	- - - -	30 38	N.O.	4.	Klar himmel.
♂ 22.	8 2	- - - -	35 39	S.W.	6.	Starkt regn och storm.
♀ 25.	8 2	- - - -	36 42	S.W.	3.	Snö-fjun.

De öfriga dagar deremillan, war Thermometern ombytelig emellan 30:de och 40 graden, Winden merendels Nordost, och stundom Sydwäst, wid mulen himmel eller Snö-fjun. Alltjämt war det kallare, än det plär wara ner i jorden eller i en källare. Inemot Medium af månaden, föll Thermometern under frys-punkten, och det begynte wara kalt om nätterna, men hörde åter snart up.

Det

Dag.	Time	Barometer.	Thermomet.	Wind	Starklek.	Wäderleken i October.
♃ 1.	8 2	- - - -	32 43	N. W.	2	Molnfull him. Solsk. blickar.
♄ 3.	8 2	- - - -	31 36	N. O.	4	Klar himmel.
Ifrå den 4:de til den 24:de hafwa inga Observationer kunnat göras.						
☉ 25.	8 2	- - - -	21 26	N. O.	2	Klar himmel.
☿ 28.	8 2	27-8	28 29	N. O.	3	Sammaledes.
♄ 31.	8 2	27-7	33 36	S. W.	4	Snö-flingor.

Det war merendels, och ifrå den 12:te til den 21:sta beståndigt, klart och wackert wäder wid stark nordost wind. Inemot slutet af månaden frös det starkt både natt och dag, men kölden uphörde dock innan den gick til ända. Allenast i början och wid slutet af månaden, föll något litet snö, men alsintet regn.

Strax

Dag	Time	Barometer.	Thermomet.	Wind	Starklek.	Wäderleken i November.
☉ 1.	8 2	27-6	35 33	W. N. O.	2	Snö-fjun.
☾ 2.	8 2	27-6	26 27½	N. O.	3	Snö-fjun.
♄ 7.	8 2	27-8	19 19	O.	4	Klar himmel.
☿ 11.	8 2	27-9	16 18	N. O.	4	Klar himmel.
☉ 15.	8 2	27-10½	23 25	N. O.	2	Solsk. blickar.
☿ 18.	8 2	27-5½	35 34	S. O. N. O.	2	Snö-flingor. Solsk. blickar.
☉ 22.	8 2	27-8	19 22	O.	3	Klar himmel.
♃ 26.	8 2	27-10	24 25	N.	3	Snö-flingor.

Strax ifrå månans början frös det beständigt på, kölden slog sig dock något, när halfwa månaden war förbi, men fortfor sedan til månadens slut. Winden war merendels nordlig och medelmåttigt stark, och luften, förutan sex klara dagar, med moln och snö upfyld.

I för-

Dag	Time	Barometer.	Thermomet.	Wind	Starklek.	Wäderleken i December.
♂ 1.	8 2	28-$1\frac{1}{2}$	34 33	N. O.	3	Snö-flingor.
♃ 5.	8 2	27-$8\frac{1}{2}$	43 $40\frac{1}{2}$	N. O.	3	Molnfull himmel.
☉ 6.	8 2	27-2	27 27	O.	3	Solstens-blickar.
♀ 11.	8 2	27-6	16 18	N. O.	3	Klar himmel.
♂ 15.	8 2	27-5	12 15	N. O.	3	Moln. Solsken.
♀ 18.	8 2	27-4	7 8	S. O.	2	Klar himmel.
☾ 21.	8 2	26-$7\frac{1}{2}$	28 28	S. O.	4	Snöflingor.
♄ 26.	8 2	28-3	36 45	S. O.	2	Mulen himel.
☿ 30.	8 2	27-10	45 48	O.	3	Klar himmel.

I första fem dagarna af månaden, och i sidsta ser dagarna, war ingen frost. Midt i densamma frös det som starkast, och det mäst wid sydlig wind, hwilken nästan hela månaden war östlig och sällan wästlig, dock bragte med sig mer mulet än klart wäder, men föga snö.

Denne

Dag.	Time	Barometer.	Thermomet.	Wind	Starklek.	Wäderleken i Jan. 1768.
♀ 1.	8 2	27-8	45 37	O.	3	Solskens-blickar.
♄ 2.	8 2	27-7	40 37	O.	3	Moln och Solsken.
⊙ 3.	8 2	27-7	40 39	S. O.	2	Solskens-blickar.
						Emellan d. 3:dje och 4:de war ofwanförmälte månans förmörkelse.
☾ 4.	8 2	27-9	40 39	O.	2	Solskens-blickar,
♂ 5.	8 2	27-9	32 40	S. O.	2	Moln och Solsken.
☿ 6.	8 2	27-10	38 37	O.	2	Solskens-blickar.
♃ 7.	8 2	27-11	30 37	O.	2	Klar himmel.
♀ 8.	8 2	28-0½	42 38	O.	2	Likaledes.
⊙ 10.	8 2	28-4	26 31	O.	2	Moln, Solsk.
♃ 14.	8 2	27-6	17 17	N. O.	2	Solskens-blickar.
⊙ 24.	8 2	27-7	6 5	N. O.	3	Likaledes.
Om aftonen	10		3 25	S.	5	Starkt regn.
♄ 30. Om aftonen	8 2 10	27-9 27-2 - -	35 -	S.	6	Slag-regn.

Denne

4 St. A…

Denne …
Tyskland, …
1740 års st…
at watnet t…
litet frysa p…
land. En…
hwilken doc…
såsom han …
nan-storm o…
ostlig, lufte…
och snögig.

ad. Fortsättning.

Stark-let.	Wäderleken i Jan. 1768.
3	Solskens-blickar.
3	Moln och Solsken.
2	Solskens-blickar.
	Emellan d. 3:dje och 4:de war ofwanförmälte månans förmörkelse.
2	Solskens-blickar.
2	Moln och Solsken.
2	Solskens-blickar.
2	Klar himmel.
2	Likaledes.
2	Moln, Solsk.
2	Solskens-blickar.
3	Likaledes.
5	Starkt regn.
6	Slag-regn.

Denne

Denne månad, hwilken i början war så kall i Tyskland, at kölden på många ställen öfwerträffade 1740 års starka köld, war på Grönland så lindrig, at watnet icke ens frös, och det begynte först något litet frysa på, sedan strängaste kölden slagit sig i Tyskland. Emot slutet kom wäl något strängare köld, hwilken dock åter snart lindrades, och månaden slöts, såsom han börjat, med Töwäder, under stark sunnan-storm och regn. Annars war Winden merendels ostlig, luften klar, och först i sednare hälften, mulen och snögig.

I bör-

Dag.	Time	Barometer.	Thermomet.	Wind	Starklek.	Wäderleken i Febr.
☾ 1.	8 2	27-7	22 18	N. W.	4	Snö-sjun.
♄ 6.	8 2	28-2	7(*) 12	N. O.	4	Klar himmel.
♂ 9.	8 2	28-2	28 30	S. O.	2	Molnfull himmel.
♄ 20.	8 2	27-0	14 34	N. O. S.	2 4	Solstens-blickar.
♂ 23.	8 2	26-11	6 10	S. O. O.	3	Snöglopp. Solst. blickar.
☿ 24.	8 2	26-11	3 7	N. O.	3	Klar himmel.
♃ 25.	8 2	26-11	4 6	N. O.	3	Likaledes.
♀ 26.	8 2	26-9 26-11	1 1	N. O.	3	Töknig himel. Klar himmel.
♄ 27.	8 2	27-1 27-6	4 2	N. O.	3	Moln, Solsken.
☉ 28.	8 2	27-11½	2 10	N. O.	4	Klar himmel.
☾ 29.	8 2	28-0	15 30	N. S.	2 3	Likaledes.

I början af denna månad war Thermometern merendels under frys-punkten, och utwiste emot slutet en stark köld, som dock icke aldeles hant til den grad

(*) I Sarepta wid Czarizin i Konungariket Astracan, under 48:de graden, wisade Thermometern den 5:te Febr. 31 under 0.

grad af köld, som uti Januario, detta år, war i Berlin, och 1740, i hela Tyskland; den warade icke mycket öfwer en wecka, och i början af följande månad, förbytte sig i töwäder. Winden war merendels nordlig, och wid starkaste köld, nordost, af medelmåttig starklek. Luften war merendels klar, sällan dimbog, allenast sju dagar snö, och en gång regn.

Dag.	Time	Barometer.	Thermomet.	Wind	Starklek.	Wäderleken i Marts månad.
♂ 1.	8 2	28-1	32 32	S.	4	Moln, Solsken.
♀ 4.	8 2	27-7	34 37	S. N.	2	Mulen himel.
♂ 8.	8 2	26-10	32 29	S.	5 4	Snöflingor. Hagel, Byar.
♄ 12.	8 2	28-1	9 11	N.	3	Solsk. blickar.
♂ 22.	8 2	27-1	34 37	S. N. O.	2	Snöglopp, Solsk. blickar.
⊙ 27.	8 2	27-0	21 20	N.	4	Snö-flingor.
♃ 31.	8 2	27-5	11 21	N.	4	Molnig himel, Snö-flingor.

En medelmåttig köld förbytte sig nästan hwar wecka uti blidt wäder, och kom nu med sydlig, nu med nordlig, sällan med wästlig wind. Det war ofta mulet, än oftare snöigt, och sällan regnigt wäder.

Dag.	Time	Barometer.	Thermomet.	Wind	Starklek.	Wäderleken i April.
♀ 1.	8 2	27-9½	14 25	N.	3	Snö-flingor.
☉ 3.	8 2	28-2	27 40	N. O.	2	Klar himmel.
♃ 7.	8 2	27-4	26 31	N. O.	3	Likaledes.
♂ 12.	8 2	27-2	26 35	N. O.	1	Dimbog himmel.
☉ 17.	8 2	27-0	30 40	N. O.	2	Moln, Solsken.
♄ 23.	8 2	27-5	24 25	N.	2	Solskens-blickar.
☿ 27.	8 2	26-11	40 37	S.	1	Skur-regn.

Nästan dageligen förbyttes en ringa köld uti blidt wäder, så at Thermometern war gemenligen före middagarna, några och 20 grader under, och efter middagarna, några och 30 til 40 grader, och altså 8 grader öfwer frys-punkten. Winden war mästadels nordlig och ostlig, sällan sydlig, och aldeles icke wästlig. Wädret war merendels mulet. Det snögade föga, och regnade allenast 2 gånger.

I de

...önland. Fortsättning.

...t.	Wind	Stark lek.	Wäderleken i April.
	N.	3	Snö-flingor.
	N. O.	2	Klar himmel.
	N. O.	3	Likaledes.
	N. O.	1	Dimbog himmel.
	N. O.	2	Moln, Solsken.
	N.	2	Solskens-blickar.
	S.	1	Skur-regn.

...rbyttes en ringa köld uti blidt ...etern war gemenligen före ...o grader under, och efter mid... 40 grader, och altså 8 grader ...Winden war måstadels nordlig ...och aldeles icke wåsttig. Wä...et. Det snögade föga, och ...r.

I de

Dag.	Time	Barometer.	Thermomet.	Wind	Stark lek.	Wäderleken i Maji månad.
♂ 3.	8 2	27-6	24 26	W.	2	Solskens-blickar.
♄ 7.	8 2	27-9	28 35	N. O.	1	Klar himmel.
☿ 11.	8 2	27-3	29 41	N.	1	Solskens-blickar.
♄ 14.	8 2	27-6	34 43	W.	1	Moln, Solsken.
♀ 20.	8 2	27-1	32 39	N.	1	Likaledes.
☿ 25.	8 2	26-11	55 58	S. O.	1	Klar himmel. Tökn.
♂ 31.	8 2	27-6	36 45	N.	2	Klar himmel.

I de tre första weckorna af denna månad, föll Thermometern ännu merendels under frys-punkten, och kölden förbyttes efter middagarna uti len-wäder. Sedan den 20:de Maji, har han icke mer fallit under frys-punkten, och har först den 25:te, då Barometern stod aldranederst, (*) hunnit til den Temperatur, som är i jorden, eller i en källare; dock har wäderleken åter efteråt, blifwit något kallare, allenast at isningen aldeles

(*) Barometern har aldrig fallit under 26 ...ll 9 linier, och aldrig stigit öfwer 28:4. Både delarna har måst skedt i Februarii månad, och ej åstadkommit någon märkelig förändring, undantagande, at kölden wid låg Barometer har stigit. Den har icke heller ofta warit under eller öfwer 27 toll.

aldeles blifwit borta. Winden war måstadels wäst- och sydwästlig, dock icke stormande. I början snögade och regnade det några gånger, men efteråt war mäst klart wäder och skär himmel, och på slutet war om dagarna nu tökn, nu klart wäder.

Dag.	Time	Barometer.	Thermomet.	Wind	Starklek.	Wäderleken i Junii månad.
☿ 1.	8 2	27-6	36 48	N.	1	Tökn. Klar himmel.
☉ 5.	8 2	27-8	44 53	W.	1	Klar himmel.
♃ 9.	8 2	27-9	49 64	N.	1	Likaledes.
♄ 11.	8 2	27-8	38 49	W. N.	2 3	Tökn. Moln, Solsken.
♀ 17.	8 2	28-0	41 44	S. W.	3 4	Mulen himel.
♄ 25.	8 2	27-6	43 61	W. S. W.	2	Solskens-blickar.
♃ 30.	8 2	27-6	44 60	N.	1 3	Klar himmel.

Wäderleken war merendels kall, och hant ofta icke til jordenes Temperatur, än mindre ofta til stugu-wärma. Men, utom några tökniga förmiddagar, war det nästan ständigt solsken, och ofta långwarigt klart och angenämt wår-wäder, och, som på Grönland är mägta sällsynt, intet regn, ingen snö, inga stormande windar, då de likwäl måstadels kommo ifrå wäster, söder och sydwäst, som gemenligen äro stormaktige.

Ther-

...inden war mästadels wäst-
...formande. I början snö-
...a gånger, men efteråt war
...himmel, och på slutet war
...lart wäder.

Wind	Stark lek.	Wäderleken i Junii månad.
N.	1	Tökn. Klar himmel.
W.	1	Klar himmel.
N.	1	Likaledes.
W. N.	2 3	Tökn. Moln, Solsken.
S. W.	3 4	Mulen himel.
W. S. W.	2	Solstens-blickar.
N.	1 3	Klar himmel.

...rendels kall, och hant ofta
...ur, än mindre ofta til stu-
...n några tökniga förmiddа-
...digt solsken, och ofta lång-
...t wår-wäder, och, som på
...ynt, intet regn, ingen snö,
...då de likwäl mästadels kom-
...h sydwäst, som gemenligen

Ther-

Dag.	Time	Barometer.	Thermomet.	Wind	Stark lek.	Wäderleken i Julii månad.
♀ 1.	8 2	27-6	40 50	N.	1 3	Tökn. Klar himmel.
☉ 3.	8 2	27-5	48 60	N. O.	2	Likaledes.
♂ 5.	8 2	27-4	47 63	W.	1	Moln, Solsken.
☾ 11.	8 2	27-4	46 40	W. S. W.	2 3	Solsk. blickar. Snö-flingor.
♂ 12.	8 2	27-6	39 48	S. N.	2	Moln på himmelen.
♀ 15.	8 2	27-7	39 41	S.	5	Starkt regn.
☿ 20.	8 2	27-6	54 63	N. W.	1	Moln, Solsken.
♀ 22.	8 2	27-6	53 57	N. W.	1	Likaledes. Mulen himel.

Thermometerns högd wäxlade om emellan 40 och 60, och nådde aldrig den 64:de graden, eller Stugu-wärman. I anseende så wäl härtil, som til den myckna dimban, regnet och en gång snö-wädret, war det ick så angenämt och warmt wäder, som i förra månaden, då det likwäl icke heller war nånsin war-mare, än gemenligen hos oß plär wara om wåren. Härtil måtte ock något hafwa bidragit, at Observa-tionerna i början af förra månaden, hafwa blifwit an-stälda i Pissiksarbik, som ligger 10 mil längre ifrån hafwet, emellan bergen, där solen kan mera werka. Windarna ömsade ständigt om, men blåste mäst norr- och

och söder-ifrån, och gjorde himmelen merendels mulen, med solsken då och då.

§. 6.

I följe af dessa Observationer, kan man skäligen förmoda, at kölden icke är så stark på Grönland, som man den skulle föreställa sig så nära Polar-Cirkelen, under 64:de graden, där solen knapt fyra timar är synlig; emedan hon ännu icke räckt til den högd, som kölden i Tyskland år 1740 och sedermera flera gånger, hunnit. I allmänhet har denna förmodan sin fullkomliga riktighet, och jag lägger ännu härtil, at här kan aldrig wara så kalt, som under lika grad i de inra Provincier af Norrige, Swerige och Siberien; och at här ofta icke är så kalt, som i Konungariket Astracan emellan 40:de och 50:de graden, eller som i Ny-York och Pensylvanien, och därintil gräntsande Canada, under 40:de graden, det är, uti samma Climat, hwaruti Konungariket Neapolis i Italien ligger. Ty uti Geographien är det en allmän anmärkning, at aldrig så stor hwarken köld, eller hetta, herrskar i de länder, hwilka ligga wid öppna sjön, och besynnerligen på Öarna, de der med sjö äro aldeles omgifna, som på de inländska trakter, hwilke ifrån hafwet äro fjärran aflägsne; ty sjö-luften tempererar Climatets så wäl naturliga köld, som hetta.

Hwad i synnerhet kölden beträffar, så är hon altid långt starkare i de länder, där dels många och stora träsk och insjöar, dels store skogar befinnas, hälst om nordan-, nordost- eller nordwästlige winden, såsom i Canada och Astracan sker, går öfwer stora landstrakter, än hon kan wara i de länder, som ligga 10

til

til 20 grader närmare åt Polen, men äro på en eller
alla sidor, med haf omgifne, i synnerhet om derinne
icke gifwas några stora kärr och skogar, som hindra
Sol-strålarnas werkan. Nu ligger Grönland wid
haf-sjön, och måtte wara tämmeliga bredt, men har
wisserligen inga skogs-marker, och träsk, måssar och
stora insjöar, som kunna meddela Nordan- och Nord-
ost-windarna, sin skarpa luft och sina kalla utdunstnin-
gar. Och den Wästan- och Nordwäst-winden, som
äfwen skulle medbringa en sådan köld, som man i
Ny-York förspörjer, blir genom sjö-luften, då den
stryker öfwer det tämmeligen breda Strat-Dawis, så
förmildrad, at han här ej kan förorsaka någon stor
köld. Här kan altså icke wara så kalt, som uti Nord-
Amerikas, Europas och Asiens långt sydligare länder,
hwilka deßutom äro fulle med stora skogar och träsk,
hälst om de icke ligga wid hafs-sidan.

Detta kan man wid hwarje särskild ort i et land,
tydeligen förnimma, och deraf göra en tämmeligen
säker slutsats til en hel lands-trakt. En bergig lands-
ort, som är blottstäld för alla blåswäder, som har en
stenig och leraktig jord-mon, hwilken föga eller alde-
les icke är upbrukad, och äger få eller alsinga inbyg-
gare, är långt kallare, än en djup dal, eller flackt
land, som af kringstående berg skyddas för kalla win-
dar, har en sandig jord-mon, är wäl bebodt och up-
brukadt, och äger en skogs-park, som icke hindrar
solstrålarna at wärma up marken. Många lands-or-
ter i Tyskland, som knapt ligga tre mil ifrå hwaran-
nan, där det snögar i den ena, då det regnar i den
andra, där säden ännu står grön, medan man bär-
gar in henne i den andra, äfwenleds bergs-byggden i

 Schweits,

Schweits, där man i en däld kan försmälta af hetta, och twå til tre mil derifrån, sedan man, under en dagsresa, sedt sommar, wår, höst och winter, emellan is-bergen, står ut den strängaste köld, äro dertil ojäsaktiga bewis. Ny-Herrnhut på Grönland, hwaräst dessa Thermometriska Observationer blifwit anstälda, är på något håll omgifwet af berg och öar, har en helsosam, och i jämförelse med andra Grönländska orter, wäl bebygd plats med många Inwånare, på twå til otta mils afstånd stora sandiga fält och kala klippor, och deremillan många långa och breda från hafwet ingående wikar eller bukter. Man känner där altså mindre köld, än några mil längre i söder, ja mindre, än allenast en fjerdedels mil derifrån på Danska Colonien, som är mera utstäld för nordanwädret. Hade Thermometriska Observationerna blifwit anstälda några mil längre i söder eller i norr, så hade qwicksilfret äfwen så lätt kunnat falla under 0, som wid Neusaltz i Schlesien, hwaräst det i följe af den Observation, som strax nedan före skal nämnas, war den 9:de Januarii 1766, 16 under 0, då det i Berlin utwiste allenast 2 under 0.

Då wi nu, i anseende til et lands eller en orts läge och allehanda deraf beroende omständigheter, ej äre i stånd, at utaf de mångahanda naturens förändringar, som wi se och röne, fastställa wissa undantags-fria reglor; så träffa icke heller på Grönland wåra bästa tanke-slut altid in, dem wi efter utmätning på Globen göra kunne. Och ehuruwäl hwarken jag 1762, eller Herr Brasen 1768, råkat på någon sträng winter, så måste jag dock sätta så mycken tro til wåra Bröders munteliga och skrifteliga berättelser

äld kan försmälta af hetta,
sedan man, under en dags-
höst och winter, emellan
rängaste köld, äro dertil
rrnhut på Grönland, hwar-
bservationer blifwit anstäl-
fwet af berg och dar, har
lse med andra Grönländska
ed många Inwånare, på
stora sandiga fält och kala
ånga långa och breda från
ler bukter. Man känner
några mil längre i söder,
fjerdedels mil derifrån på
mera utstäld för nordanwä-
ska Observationerna blifwit
i söder eller i norr, så hade
kunnat falla under o, som
hwaräst det i följe af den
dan före skal nämnas, war
16 under o, då det i Ber-
: o.

e til et lands eller en orts
eroende omständigheter, ej
ingahanda naturens förän-
dne, fastställa wissa undan-
a icke heller på Grönland
i dem wi efter utmät-
ne. Och ehuruwäl hwar-
Brasen 1768, råkat på nå-
ste jag dock sätta så mycken
teliga och skrifteliga berät-
telser

telser och Herr Professor Egedes §. 9. i första Boken anförda Observationer, *) at på Grönland är ibland långt skapare winter, än den är hos oß i Tyskland, och förmodeligen åfwen i Norrige wid sjö-kanten. Jag har sielf i Marts, och åfwen ännu i April månad 1762, årfarit en sådan köld och sedt sådana deß werkningar, som mig hwarken i Tyskland eller i Schweitsiska bergs-trakterna år 1757 och 1758, särdeles i Januarii månad, bekante blifwit; dock har deß stränghet snart gifwit sig, såsom på Grönland wanligt är, och ofta förbytt sig i regn-wäder.

Men hwad 1768 års winter beträffar, då Herr Brasen stält an sina Observationer, så kan jag intet annat förmoda, än at den warit mycket lindrig, emedan jag finner i wåra Bröders Diarier alsingen känbar köld wara anmärkt, men har dock i lindrighet wida blifwit öfwerträffad af 1763 års winter. **) Detta tjenar åter igen til stadfästelse af min i första Boken §. 20. yttrade och utur Pontoppidans Natural-Historia öfwer Norrige, angående åren 1709 och 1740, bestyrkta gißning, at på Grönland, kanske ock i alla Nordiska länder, fast icke altid, dock merendels, är blid winter, när wi i Tyskland och än sydligare ställen, hafwe den strängaste köld; och at folket

 där

*) Densamme berätter i sin Relation pag. 73. under den 29 Dec. 1737 följande: „Franskt bränwin fryser ända til bottn. På öl-tunnorna, som ligga en aln från kakelugnen, frysa is-tappar, och de äro jnuti så tjälade, at man måste med et glödgadt järn stöta igenom dem, när man wil hafwa dricka derutur. Franskt och Cereser-win fryser alla nätter wid kakelugnen, som ifrån morgon til mid-natten upeldas.„

**) Se 1763 års Historia om Lichtenfels, §. 8.

där borta, twärt om, har en swår winter, når han hos oß är lindrig. Detta har 1766 års årfarenhet nästan öfwer alt bestyrkt. Ty då wi i Tyskland och än sydligare länder, hade stark köld, förundrade man sig på samma tid, i nordligaste delen af Rysland, öfwer en owanligt blid wäderlek.

Följande Observationer, ifrån år 1756 til 1768, hwaraf de på Grönland endast äro efter blotta känseln gjorda, och icke til tid så noga uptecknade, skola gifwa min gisning än ytterligare sannolikhet.

I Berlin war, efter en min Wäns Observationer,	På Grönland war, efter Anmärkningarna i Brödernas Diarier,
1756. en owanligt lindrig winter.	En owanligt sträng köld och hungers-nöd.
1757. den 7 Januarii, war Fahrenheits Thermomet. 4 under o.	Stor köld i Februarii och Marts månader.
1758. den 22 Januarii. 3 under o.	Nästan alsingen Winter.
1759. d. 13 December 1. d. 14 Dec. 1 under o.	Ingen ting har blifwit anmärkt, förmodeligen derföre, at ingen stor köld warit.
1760. d. 12:te och 13:de Jan. 2 under o.	Köld, eller fast mera drif-is, ända in i Maji månad.
1761. den 11 Februarii 4.	Likaledes, och wid årets slut, blidt wäder.
1762. är ingen ting anmärkt.	I början blidt, om wåren mycket kalt.
- - den 29 Decemb. 5.	- - aldeles icke kalt.

I för-

… swår winter, när han hos
… 1766 års årfarenhet nästan
… wi i Tyskland och än syd-
… ld, förundrade man sig på
… elen af Ryßland, öfwer en

… r, ifrån år 1756 til 1768,
… ndast äro efter blotta kän-
… så noga upteknade, skola
… rligare sannolikhet.

…	På Grönland war, efter Anmärkningarna i Brödernas Diarier,
…	En owanligt sträng köld och hungers-nöd.
…	Stor köld i Februarii och Marts månader.
…	Nästan alsingen Winter.
…	Ingen ting har blifwit anmärkt, förmodeligen derföre, at ingen stor köld warit.
…	Köld, eller fast mera drif-is, ända in i Maji månad.
…	Likaledes, och wid årets slut, blidt wäder.
…	I början blidt, om wåren mycket kalt.
…	- - aldeles icke kalt.

I för-

1763. Stor och långwarig köld.	I första månaderna owanligt blidt, ja warmare, än ofta om sommaren.
- - wid årets slut ganska blidt.	- - Stor köld.
1764. Owanligt lindrig wäderlek, särdeles i Februarii månad.	Stor köld ända til in i Maji månad.
- - den 29 Decemb. 5.	Intet besynnerliget anmärkt.
1765. Är ingen ting anmärkt blifwit.	Köld ifrån Januarii til Marts månad, och wid årets slut blidt.
1766. den 9 Jan. 2 under o. wid Neusaltz i Schlesien 16 under o.	Owanligt blidt wäder med mycket regn.
1767. d. 9 Jun. 1 d. 17 - - 8 d. 18 - - 1 under o. d. 19 - - 5 under o. d. 20 - - 4 under o. d. 21 - - 2 under o. d. 22 - - o	Ganska blidt wäder, och mycket regn. I Hannover den 19 Januarii 18 under o och tillika jord-bäfning. I Sarepta uti Astracan, under 48:de graden, den 5 Febr. 28 under o.

1768. Om detta året se ofwanstående Observationer, jämförda med dem, som i Berlin och flerestädes blifwit gjorda.

1769 års winter war, enligt nyaste efterrättelserna från Grönland, tämmeligen lika med den i Tyskland. Wi hade här så liten köld och snö, at ätskilliga blom-plantor, som om wintern pläga gå ut, höllos wid

magt

magt och tidigt utblommade. På Grönland war ock sällan köld och nästan ständig sunnanblåst med ombyte af snö och regn, som gjorde Grönländarna mycket hinder i deras födo-bragder.

§. 7.

En lärd Män, den jag först efteråt lärde känna af Hans skrifter, hedrade mig med sin skrifwelse, litet efter första utfärdelsen af Grönlands Historia, och begärde weta mina tankar om **köldens werkningar på döda kroppar.** Jag beklagar, at jag af brist på ricktig addresse, eller fast mer af okunnighet om Hans wärda Namn, hwilket jag tagit för et Ämbets-namn, icke har swarat Honom, och at Hans wärda bref sedermera kommit mig ur händerna. Skulle denna fortsättning komma för Hans ögon, så wil jag härmedelst bedja Honom om förlåtelse, och swara Honom, så mycket jag kan, på Hans fråga. Hans spörsmål war detta: om döda kroppar, af djur och människor, undergå förruttnelse på Grönland? eller, såsom Han läsit om Spits-bergen, om de fast icke altid, dock en rund tid, ligga oförruttnada?

Jag ärindrar mig ock hafwa läsit, at folket på et Holländskt skepp, som emot slutet af förra århundradet, ämnat söka up nordostliga genomfarten omkring **Nova Zembla** til China, har haft winter-qwarter på Spits-bergen under 80:de graden; at allesamman dödt af skör-bjugg, och sedan de som först dödde, af de sednare blifwit begrafne, de twå eller tre sednaste blifwit dels i kojan, dels utanföre, obegrafne liggande, och af sjö-folket, som wåren derefter dit anlände, ännu funnits oförruttnade och blifwit begrafne. Om

Bar-

Bartholini mening om kropparnas oförruttnelighet i Nordiska lånderna, hwilken min lårde Wån anförer, grundar sig på detta och dylika exempel; så bewiser den intet annat, ån at kropparna icke så snart ruttna hår, som i warmare lånder; eller, hwilket år sakssamma, at et ting på alla orter icke tar så lått röta om wintern, som om sommaren. Dessa månniskor blefwo i starkaste winter-tid döde, och de medlidsamme Hollåndare, som begrofwo deras lik, måtte wål icke mycket hafwa undersökt, om och huruwida de undergått förruttnelse. De låra hafwa skyndat sig, at göra dem denna sidsta åre-tjensten, på det de snart måtte kunna fortsåtta sina wigtigare undersökningar. Håremot wet jag, at år 1753, någre Englåndare, som i Terra Labrador upsökte sina om sommaren, året förut, bortkomna kamrater, hafwa funnit igen den ena, och endast af hår-tofssen kunnat kånna igen honom; et tydeliget bewis, at han genom förruttnelsen blifwit okånnbar gjord.

Huru långe en död kropp, på Grönland undgår förruttnelse, kan jag icke weta. Ty de Wilde begrafwa sina döda, så snart de aflidit, och jag wet icke annat, ån at wid deras grafwar, som helt lått falla ihop, inom få år intet annat funnits, ån bara benen: hwilket bewisar, at de ej allenast undergå förgångelse, utan ock snart, och kanske långt snarare, ån ner i jorden; hwartil regnet, som emellan blotta stenarna trånger sig in i grafwarna, bidrager något, tillika med den inneslutna warma sommar-luften. Jag wet ock, at fiskar och foglar snart börja taga röta, om de icke genast warda rått ansade och til conservering preparerade. Och då jag en gång war med på jagt,

och

och en Ren skots, som lopp sin wäg och kunde då icke igenfinnas, och densamma, på min begäran, skulle tre dagar derefter upsökas, (det war på en med jord och mässa betäckt stor plan) gafs mig til swar, at han ej mera dogde til mats, utan wore redan full med matkar, hwarpå de ofta hade haft prof. Hwaraf jag måste sluta, at här, om sommaren, häldst på myrlända ställen, en kropp går snarare, än hos oß, til förruttnelse, när densamma på annat sätt icke förebygges.

Häremot, om wintern, då man för djupa snön skull, ej kan göra någon graf, eller fast mera icke kan finna nog sten til en grafs upmurande, blifwa Grönländarnas lik i et Proviant-hus några weckors tid utan förruttnelse förwarada, tils snön något gått bort. Icke allenast här, utan ock på Island, i Norrige och Terre Neuve, blifwer Torsken, sedan innanmätet tagits ut, endast i luften torkad, och sedan i många år, såsom Stockfisk, förwarad. Sammaledes göra ock Grönländarna med de längs efter skurna hälgflundre-stycken, hwilka dock äro mycket mjuka och med mycket fett försedda. Och refbenen af Sjählar torka de på samma sätt. Ja, den ganska blöta angmarset, eller små-sillen, blir utan ringgste tilberedning, på en dag, af blotta luften och Solen, den må skina än så warmt, så torkad på bara klippor, ja ock på torra marken, at den, öfwer år och dag, kan i säckar oskadd gömmas. Men hon tar genast röta, om hon under torknings-tiden blir wåt.

När nu detta icke sker om wintern, då en kropp, på alla orter, genom kölden kan längre från röta bewaras, utan om sommaren, och ofta wid en tämmelig

lig grad af wärma, dock i fria luften, och aldrabäst wid friskt blåst, som intil sjö-kanten sällan saknas: så måste oförruttneligheten, eller fast mera en längre bewarelse för röta, i fall den skulle gifwas i Spits-bergen, eller på de trakter, som ligga än längre emot Norrpolen, än Grönland, icke så mycket tilskrifwas kölden, som den rena friska luften i Norra länderna, men endast i dem, som hafwa föga jord och sumpiga platser. Och detta skulle icke allenast finna rum i de nordliga, utan ock i sydliga länderna, ja under sjelfwa linien. Jag ärindrar mig hafwa hördt, at i Engadin, en däld i Graubundter-land, uti Inn-strömmen funnits en oförruttnad kropp, den ingen af dalens inbyggare kändt. Ändteligen har man besinnat sig, at för 50 eller 60 år tilbaka, en Sten-gets jägare blifwit borta på et is-berg, hwilken förmodeligen fallit ned i en is-spricka, där han swält ihjäl, och först, efter flera år, antingen i en is-bäfning (se 1 Boken, §. 11.) blifwit framkastad, eller i et stort regn- och tö-wäder nedflutit. Jag wet mig ock hafwa läsit, at de Spaniorer, som aldraförst foro ut ifrå Peru, at uptäcka östra orterna af Södra Amerika, hafwa på is-bergen blifwit af den altför tunna rena luften förqwafde, och äro, efter många år, ännu oförruttnade igenfundne af deras lands-män, som i munnen haft watnfulla swampar, och derigenom förwarat sig för qwafning. För icke lång tid sedan, blef ock, på wår ort, et sexårigt barn, som fallit i watn och följt med strömmen, igenfunnit oförruttnadt ända til näsa och ögon, sedan det i 14 weckors tid legat dels i öpna watnet, dels under isen; hwilket bestyrker min lärda Wäns annars bekanta mening om döda kroppars längwarigare bestånd i watn.

§. 8.

§. 8.

Wid första Bokens IV. Stycke om Sten- och Jord-arterna, har en lärd Wän i Köpenhamn, den jag anmodat om några anmärkningar, tilsändt mig följande ärindringar: „Då jag, för några år sedan, genomläste Grönlands Historia, studsade jag något wid det, som pag. 71. §. 25. säges: man wet här intet utaf flint-stenar. Men Bröderna på Grönland, hafwa några gånger sändt til mig Sten-arter, och deribland har jag likwäl altid funnit några flint-stenar, icke just af de gemena swarta, utan colorerta. Jag har stycken af gröna, gula, mörkbruna, ljus-blå och grå flint-stenar, som icke äro qwarzer, utan werkelige flint-stenar. Deribland har jag ock fått et par wackra stycken Calcedonier. Ja jag har et udd-hwaßt Instrument af flint-sten, likt en harpun, hwilket Grönländarna förmodeligen brukat den tiden, då järnet ännu war dem obekant. Af dylika kast-spjut har jag ock et par af Cristall och Jaspis, hwaraf det ena är bredbladigt, såsom en barna-sked, det andra smalt och spitsigt. Det större liknar nästan de gamlas offer-knifwar, dem man finner här i landet. Om man nu på wissa orter därstädes, äfwen finner swarta flint-stenar, och wil icke skicka ut dem, derföre at deruti är ingen raritet; eller om alle där befindtelige flint-stenar äro colorerta, det kan jag icke weta. Så mycket tror jag, at de ock skulle finnas på Grönland, til äfwentyrs wid sjö-strander, ibland andra lösa stenar; äfwen som jag på Calcedoniernas runda afnötta skapnad ser, at de på stranden blifwit tagne.„ Så långt räcker ärindringen.

Jag

Jag har åfwenleds nämnt om eld-gifwande stenar, eller Horn-stenen, såsom ock om Jaspis; men räknat dem ibland kiesel-stenarna; likaledes om mångahanda Qvartser och Cristaller, som åfwen gifwa eld. Men den egentelige eld-stenen, som man til flinta och eld-slåning brukar, har jag hwarken sedt i Bals-Revieret, eller i Fiske-fjärden, ej heller wid Socker-topp. Flint-stenarne måste skickas hit öfwer från Europa. Om de annorstäds på Grönland äro til finnandes, kan jag icke säga; men twiflar derpå, emedan de kringfarande Grönländare annars icke skulle köpa dem af Europeerna; åtminstone skulle de upwisa några dylika såsom en raritet. I medlertid war denna årindring mig mycket angenäm, emedan hon nämner om wissa Grönländska stenar och antiqviteter, som undgått min upmärksamhet.

§. 9.

Jag har wäl också från Grönland haft med mig åtskilliga Mineralier, eller Sten-arter, och några deraf anfördt §. 25. och 26. men icke wetat belägga alla med sit rätta namn. Herr Brasen har sändt til mig förteckningen på sin Mineralie-samling, som jag dem til behag, hwilke af sådana saker äro älskare, wil låta här inflyta.

1. Gemen hwit och rödaktig Feltspat, med hwitt och swartaktigt glimmer.
2. Hwit oren Berg-Crystall, stor och liten.
3. Hwit klar Berg-Crystall, genomwuren med blå-skimrande, järn-glimmer liknande partiklar.
4. Mjölkfärgad Calcedon-lik Kiesel i små stycken.

5. Torr hwitaktig Qvarts, med gul järn-ochra öfwerdragen.
6. Torr blåaktig halfskinlig Qvarts.
7. Fet halfskinlig mörk Qvarts, med hwita stripor.
8. Klar ofärgad Qvarts.
9. Klar blåfärgad Qvarts.
10. Klar mjölkfärgad Qvarts.
11. Tolfsidige järnhaltige Granater.
12. Irregulärt figurerade, wackert färgade, mycket större Granater.
13. Groskornig granat-sand, utblandad med ljusröda genomskinliga och mindre mörkswarta skörl-lika partiklar.
14. Finkornig mörk granat-sand, med mindre ljusröda genomskinliga partiklar förmångd.
15. Omogen Asbest med widsittjande swart eller gråaktig skörl.
16. Hwit, af ganska fina glimriga fjäll bestående Talk, känd fetaktig, är mycket bräcklig, låter med fingren gnugga sig helt fin, dock allenast til blad, och icke til pulswer.
17. Bladigt, med brun ochra öfwerdraget, wattu-bly.
18. Jämn anlupen Kiesel-tärning.
19. Hwitt katt-silfwer, med grönaktigt wederskén, i stora skifwor.
20. Mjuk tät askfärgad Tälg-sten, låter rifwa sig med nageln, brukas til kok-kärl. *)

21. Pimp-

*) Det gifwes ock hwita, grönaktiga, grå med röda marmor-ådror genomdragna, ogenomskinliga och halfgenomskinliga Tälg-stenar, eller som man där kallar dem, Wek-stenar, Lapis ollaris, Libetum.

, med gul järn-ochra öf-

g Qvarts.
arts, med hwita stripor.

rts.
Granater.
wackert färgade, mycket

), utblandad med ljusröda
ndre mörkswarta skörl-lika

t-sand, med mindre ljus-
artiklar förmångd.
vidsittjande swart eller grå.

a glimriga fjäll bestående
, är mycket bräcklig, låter
sig helt fin, dock allenast til
swer.
yra öfwerdraget, wattu-bly.
tärning.
ned grönaktigt wederskn, i

ålg-sten, låter riswa sig med
ok-kärl. *)

21. Pimp-

a, grönaktiga, grå med röda
s, ogenomskinliga och halfge-
er som man där kallar dem,
Liberum.

21. Pimp-sten, i små af wattnet runda slipada stycken. *)
22. Sal mirabile nativum i aflånga Crystaller, hwilka formera sig i bergs-springor, som af hafs-wattnet påsköljas.
23. Röd hwitfläckad och hårdnad sandsten, faller i flisartiga stycken. **)
24. Swart med grönaktigt skörl genomwuxet Hornberg.
25. Aftryck af Angmarset, en liten Sill-lik fisk, uti sten-gyttrad lera.

Nästan alla dessa, och än flera andra Mineralier, har jag sielf bragt med mig ifrå Grönland, och förärt åt dem, som äro älskare af dylika samlingar; hwarföre jag ock ej wet, at här derom mera anföra.

§. 10.

Sedan första uplagan af Grönlands Historia kom ut, har min från Grönland medbragta örte-samling, såsom ock sedermera en samling af Grönländska Mossar, blifwit sänd til Herr Doct. Johan Christian Daniel Schreber jun. i Leipzig. Densamma har denne skickelige Örte-kännaren efter Linnäi System indelt och namngifwit, dertil lagt de örter, som i första Boken af Grönlands Historia §. 28. med andra namn stå anteknada, förökt densamma utur en af en annan Wän från Köpenhamn erhållen samling af Grönländska örter, lagt til hwad han hos Herr von Linne och

*) Denna håller jag icke för en Grönländsk, utan Isländsk wärt, ifrå därwarande eldsprutande berg, hwilken sjön i ringa myckenhet förer hit på stranden.

**) Af denna sten äro de gamla Norrmännerś Kyrkor, i söder, bygda.

och i Dillenii Historia muscorum funnit anmärkt om Grönländska wärter, och sändt til mig denna förteckning, under namn af Flora Grœnlandica, at deraf göra hwad bruk jag häldst wille. Jag tror, at detta är den fullständigaste samling af Grönländska Örter och Mossar, som man nu för tiden kan förwänta, ehuru jag icke twiflar, at ju på andra orter, särdeles i Grönlands södra del, långt flera arter kunde träffas, hwaraf några i första Boken §. 31. blifwit anförda, som ansenligen skulle kunna öka denna förteckning, om en kännare hade tilfälle at samla dem. I medlertid wil jag meddela densamma åt lärda Örte-kännare, och allenast tillägga några örter, som Herr Brasen haft med sig från Grönland, och här icke förut äro antecknada, men med annat tryck skilja dem från de andra. Detta lärer förmodeligen wara äfwen så angenämt för Herr Doct. Schreber, som det warit för mig, at i Hans förteckning finna en hop flera örter, som wi på wåra orter antingen icke funnit, eller icke upteknat. Här följer nu Hans Flora Grœnlandica.

Diandria, Twåmänningar.

Veronica alpiua, Fjäll-ärenpris.

Triandria, Tremänningar.

Scirpus cæspitosus, Myr-säf.
Eriphorum vaginatum, Har-ull.
Agrostis arundinacea, Pip-hwen.
Poa alpina, Fjäll-grön.
Elymus arenarius, Strand-råg, Sand-hafre.

Tetrandria, Fyrmänningar.

Cornus Svecica, Smörbär, Hönsbär.

Alche-

Alchemilla vulgaris, Jungfru Marie Kåpa, dragblad.
Alpina, Fjäll-kåpa.

Pentandria, Femmänningar.

Diapensia lapponica, Snö-kulla.
Menyanthes trifoliata, Getklöfwing, Mißne.
Azalea procumbens, Purpur-kulla.
Campanula rotundifolia, Gräs-klockor.
Gentiana lutea, Baggsöta.
Ligusticum scoticum, Skottsk Libbsticka.
Angelica archangelica, Angelika.
Sibbaldia procumbens, Sibbalds-ört.

Hexandria, Sexmänningar.

Anthericum calyculatum, Snö-gräs.
Juncus pilosus, Il-tog.
Campestris, Kniple-tog.
Spicatus, Ax-tog.
Rumex digynus, Fjäll-syra.
Acetosa, Äng-syra.
Acetocella, Berg-syra, Tierprot.

Octandria, Åttmänningar.

Epilobium angustifolium, Warg-mjölk.
Latifolium, Himmels-gräs.
Vaccinium uliginosum, Odon.
Polygonum viviparum, Mor-tog, Swin-gräs.

Decandria, Tiomänningar.

Ledum palustre, Lummer.
Andromeda polyfolia, Kjärr-tuppa.
Cærulea, Blå-tuppa.
Pyrola *minor*, Wintergröna.
uniflora, Ögonsjuke-gräs.

Saxifraga stellaris, Lappska Stjärnor.
Nivalis, Snö-ögon.
Rivularis, Beck-blomma.
Cæspitosa, Tuf-ört.
Grœnlandica, Grönlands Stenbräcka.
Stellaria cerastoides Stjärn-ört.
Arenaria trinervia, Sand-ört.
Oxalis acetosella, Har-syra.
Lychnis alpina, Lapp-rosor.
Cerastium arvense, Torr-gräs.
alpinum.
aqvaticum.

Icosandria, Tjogmänningar.

Rubus chamæmorus, Hjortron, Myrbär.
Potentilla aurea, Guld-blomma.
Comarum palustre, Kallgräs.

Polyandria, Mångmänningar.

Ranunculus nivalis, Snö-blad.
Acris, Smör-blomster.
Hederaceo proximus, Fl. Dan. f. 331.

Didynamia, Twåwäldige.

Ajuga pyramidalis, Mjölk-gubbar.
(Thymus acinos? Horemynta?)
Bartsia alpina, Bartsii ört.
Pedicularis flammea, Eld-blomma.
Lapponica, Lappsk Lus-ört.

Tetradynamia, Fyrwäldige.

Cochlearia grœnlandica, Grönlands skedört.
Anglica, Engelsk skedört.
(officinalis? skedört?)
Cardamine pratensis, Äng-krasse.

Arabis

Arabis alpina.
Erysimum officinale, Duf-kål, Wäg-senap.

Syngenesia, Swågrar.

Leontodon Taraxacum, Skaller-nacke.
Munkhufwud, Piss-en-lit.
Hieracium murorum, Hök-ört.
Arnica alpina, Nys-blad.
Gnaphalium, Oed. Fl. Dan. f. 254. Kattfötter.
Sylvaticum, Harfötter.
Viola canina, Skogs-fioler.
palustris, Kjärr-fioler.

Monœcia, Sambyggare.

Carex cæspitosa, Tuf-starr.
Betula nana, Dwärg-björk, fredags-björk, Ryp-ris.

Diœcia, Twåbyggare.

Salix *myrsinites*, Blank-wide.
Arbuscula, Myrt-wide.
Herbacea, Mar-wide.
Glauca, Ull-wide.
Lapponum, Lapp-pihl.
Empetrum nigrum, Kråk-ris.
Rodiola rosea, Rosen-rot.

Cryptogamia, Löngiste.

Eqvisetum arvense, Råf-rumpa.
Asplenium Trichomanes.
Polypodium fragile.
Lonchitis.
Dryopteris.
Lycopodium Selago, Lopp-gräs.
Annotinum, Råf-gräs.
Alpinum.

Sphagnum paluſtre. Var. α. β. Rödmoſſa.
Sphagnum Alpinum, *)
Splachnum urceolatum: Bryum ampullaceum, foliis & ampullis anguſtioribus. Dill. muſc. 345. t. 44. f. 5. Oed. Fl. Dan. t. 192.
Polytrichum commune majus.)
medium.) Björn-moſſa.
minus.)
Alpinum.
Mnium pellucidum.
paluſtre.
purpureum.
ramis brevibus inordinate progredientibus. Dill. muſc. 239. t. 31. f. 8. aut huic ſane proximum.
Bryum pomiforme.
ſcoparium.
hypnoides. Fl. Svec. 1003. var. β. ε.
Sexangulare. (nova ſpecies.)
Cirratum, ſetis & capſulis brevioribus & pluribus. Dill. muſc. 378. t. 48. f. 41.
piloſum, ſphagni ſubulati facie. Dill. muſc. 374. t. 47. f. 34. an?
Cæſpititium.

Hypnum

*) Dillenius ad Sphagna retulit, qvia fructificationem Sphagni inter ſpecimina hujus muſci invenit, ſed cum iis non cohærentem. Nos in ſpeciminibus pluribus, qvæ cæterum cum deſcriptione Dilleniana bene conveniunt, pedunculos plures terminales & in uno alterove antheram ſ. vaſculum oblongum, Cylindraceum, ſed operculo non amplius inſtructum; unde patet ad *Brya* Dillenii hunc muſcum pertinere, non ad Sphagni genus.

Hypnum aduncum.
fluitans, foliis tenuissimis, capsulis exilibus. Dill. musc. 346. t. 83. f. 7.
Aqvaticum prolixum, foliis ovatis. Dill. musc. 552. t. 85. f. 20.

Jungermannia minuta. Dill. musc. p. 481. t. 69. f. 2. Haac inter omnes muscos mihi visos Grœnlandicos non reperii, forte Dillenius illam hoc loco vult, qvæ Sphagno alpino immixta occurrit, & foliola biloba habet, qvam puto esse varietatem.
Varia. *)
bicuspidata.
qvinqvedentata.
trilobata.
ciliaris. (Syn. apud Linn. excludantur. Synonymon verum hujus speciei est: Lichenastrum scorpioides pulchrum villosum. Dill. musc. 481. t. 69. f. 3.)

Lichen centrifugus. var. Winter-mossa.
saxatilis, Färg-mossa, Sten-mossa.
omphalodes.
fahlunensis, Fahlu-mossa.
islandicus α. Lichenoides 111. Dill. β. Lichenoides 112. Dill. Hede-mossa.

*) Hæc surculos prælongos, at folia minuta patentia biloba s. triloba habet; fructificationem nullam vidi; nulli speciei apud Dillenium & Linnæum magis convenit, qvam huic.

Lichen qvi Coralloides fruticuli ſpecie, fuſcum, ſpinoſum. Dill. muſc. 112. t. 17. f. 31.
qvi Coralloides tenuiſſimum nigricans, mundi muliebris inſtar textum. Dill. muſc. 113. t. 17. f. 32.
Aphthoſus, Thorſk-moſſa.
flavus. vid. Oed. Fl. Dan. t. - - an arcticus Linnæi? Norrlands-moſſa?
Croceus, Saffrans-moſſa.
pyxidatus.
gracilis.
qvi Coralloides ſcyphiforme cornutum. Dill. muſc. 92. t. - - f. 16.
deformis.
foliaceus. Hudſ. angl. 457.
rangiferinus. α. β. Ren-moſſa.
paſchalis, Faſtlags-ris.
uncialis.
ſubulatus.
fragilis.
globiferus.
pubeſcens.
chalybeiformis.
ſulphureus, an Usnea 3. Dillenii?
coriaceus: Lichenoides rugoſum durum pullum, peltis atris verrucoſis. Dill. muſc. 220. t. 30. f. 118.
nodoſus: Lichenoides atrum corii perſici inſtar exaſperatum. Dill. muſc. 220. t. 30. f. 119.

Fucus digitatus, Tång.

Nu följa ännu några örter och moſſar, ſom tyckas wara nya, och kunde til äfwentyrs beläggas med följande namn. *Ane-*

Anemone foliis ternatis, foliolis cuneiformibus apice serratis, scapo subunifolio, unifloro.

Agrostis panicula coarctata, petalis basi pilosis, exteriore medio aristato, arista recta, calyce breviore, foliis involuto subulatis.

Agrostis panicula diffusa, petalis basi pilosis, exteriore medio aristato, arista recta, calyce breviore, foliis planis.

Cerastium alpino proximum, caule minus rigido altiore, foliis pilosis qvidem sed viridibus, nec incanis.

Jungermannia surculis procumbentibus, foliolis alternis bifidis lacero-cilialis, punctatis.

Hypnum erectum fluitans, foliis oblongis præangustis acutis. Dill. musc. t. 28. f. 33.

Lichen foliaceus repens lobatus, lobis hemisphæricis, supra lacunosus cinereus, subtus cirrosus ater, tuberculis marginalibus carnosis pallidis.

Summa 146.

§. 11.

Wid II. Boken, **om Djuren**, bör jag ännu anmärka, at Jens Haven, på sin förra resa til Terra Labrador, har sedt huden af det djuret, hwilket så wäl af Eskimauerna som Grönländarna kallas Amarok, och hwarom de sednare, efter §. 1., ganska mycket tala, och beskrifwa det såsom mägta grymt emot människor; men emedan ingen af dem har sielf sedt detsamma, har det, såsom det i gamla tider omtalta Landt-enhorns-djuret, af oß blifwit hållet för en dickt. Antingen måste detta djur-slaget wara utgånget på Grönland, såsom Wargarna i Engeland; eller måste Grönländarna, genom berättelser af sina Nord-

ameri-

amerikanska förfäder, hafwa behållit et sådant förfärligt intryck deraf, at de ännu altjämt tala derom, och i drömmar förskräckas genom deß gestalt. Detta Djurets skinn är mörkgrått, och til storleken liknar et stort hund-skinn.

Land-fogla-flocken §. 2. wilje wi nu åfwenwäl öka med **Hägern**, hwilken **Mattheus Stach**, under sin söderländska resa, har första gången sedt på Grönland, och ingen Grönländare blifwit honom tilförene warse. Förmodeligen har denne fogel, under sin flygt från Norra Amerika eller från Norrige, förflugit sig dit; eller har han, såsom Pontoppidan, i sin Natural-Historia öfwer Norrige, skrifwer om Swanen, hwilken 1709 och 1740 årens kalla wintrar ledsagat ifrå warmare trakter til Norrige, *) genom en stark köld blifwit nödtwungen, at på Grönland söka sig öppet watn.

§. 12.

Innan jag fortfar, at meddela Tilökningar til III. Boken, som handlar om **Grönländska Nationen**, måste jag förmäla om de nyaste uptäckter, som wåre Bröder hafwa gjordt hos **Eskimauerna** i **Terra Labrador**; emedan et och annat, som i beskrifningen öfwer Grönländarna blifwit mörkt, ställes derigenom i bättre ljus och tydelighet.

Då Historien om Grönland redan war under pråssen, feck jag af wår Broder **Jens Haven**, som war min rese-kamerat ifrå Grönland, den efterrättelse ifrå London, at han lyckligen fulländat sin resa åt Terra Labrador, och funnit Willarna därstädes fullkomligen enliga

*) Se 1 Boken, §. 20.

...a behållit et sådant för-
ännu altjämt tala derom,
genom deß gestalt. Detta
t, och til storleken liknar

wilje wi nu åfwenwål öka
etheus Stach, under sin
gången sedt på Grönland,
wit honom tilförene warse.
ogel, under sin flygt från
n Norrige, förflugit sig
Pontoppidan, i sin Natu-
e, skrifwer om Swanen,
ens kalla wintrar ledsagat
orrige, *) genom en stark
at på Grönland söka sig

12.

at meddela Tilökningar til
m Grönländska Natio-
m de nyaste uptäckter, som
hos Eskimauerna i Ter-
t och annat, som i beskrif-
a blifwit mörkt, ställes der-
deligbet.

land redan war under präs-
er Jens Haven, som war
nland, den efterrättelse ifrå
fulländat sin resa åt Terra
arna därstädes fullkomligen
enliga

enliga med Grönländarna i alt, och särdeles i tungomålet. Jag hade näppeligen så mycken tid, at jag i en Note til 8. §. i IV. Boken kunde meddela Publico denna wigtiga uptäckt, såsom den Pallas i en wiß lärd wecko-skrift. Denna Paragraphens swigtande gißningar, som jag, i brist af tid, ej mer kunde ändra wid första uplagan, bragtes härigenom til wißhet; och när förbemälte Jens Haven, följande år 1765, i följe med fordna Grönländska Missionären Drachart och Studenten Christian Andreas Schlözer, såsom ock en Engländare, John Hill, företog sednare resan til Terra Labrador, sattes saken utom alt twifwelsmål.

Jag wil först förmäla om bewekande orsaken til denna resa och affigten dermed, och sedan, under förbigående af alla de på resan- och wid underhandlingarna med Eskimauerna förekommande omständigheter, som til mit ändamål äro onödiga, allenast så mycket anföra, som Läsaren har nödigt, at om deras lefnadssätt och seder göra sig et wäl ännu i denna tid ofullkomligt, dock om deras fullkomliga likhet med Grönländarna, tilräckeliget begrepp, och få redigare insigt uti et och annat, som i Grönländarnas beskrifning mindre tydeliget torde förekomma.

§. 13.

Bröderna hafwa redan länge warit af de tankar, at Grönländarna ifrå Nord-Amerika kommit öfwer til Straat Dawis; och hafwa derföre förmodat, at därstädes måste ännu wara Nationer, som hafwa Grönländska språket och lefnads-arten. I denna tanka hafwa de blifwit styrkte genom de få efterrättelser,

ser, som **John Ellis** i sin resa til Hudsonska Wiken gifwit om de Indianer, som bo norrut wid Hudsons hafs-bucht. Då nu HErren wälsignat deras arbete på Grönländarnas omwändelse, så har, i följe af den besynnerliga kallelse de tro sig hafwa til Hedningarna i gemen, men besynnerligen til dem, som ingen kunnat eller welat bry sig om, en längtan blifwit hos många uprörd, at ock bära Evangelium til dessa med Grönländarna i förwandtskap warande Nationer. Härtil hafwa några af de Bröder, som på Grönland warit, hållit sig synnerligen berättigada och förpliktada, emedan de, framför andra, hafwa redan den stora fördel, at de äro bekante med dessa folkslagens språk, seder och åtligheter. Den förste, som sökte utwäg at komma til dem, war äldste Grönländske Missionären **Mattheus Stach**, hwilken, såsom redan i 1751 års Historia §. 8. och 1752. §. 1. förmält blifwit, til den ändan uppehöll sig någon tid i London. Men emedan Hans förehafwande ej kunde komma til någon werkställighet, for Han tilbaka åt Grönland, och började, några år derefter, den Lichtenfelska Missionen därstädes. I medlertid hade några Engelske Bröder, jämte andra wälsinnada Köpmän, som önskade at Evangelium måtte ibland Hedningarna förkunnas, låtit i London utrusta et skepp til Terra Labrador, för at drifwa handel med Willarna därstädes. Efter de nu wetste, at deras handel med dessa Wildmän, ibland hwilka ingen Europeer hitintil warit säker om lifwet, ej skulle blifwa långwarig, så länge de förblefwo tjufaktige och mordiske Barbarer; så gjorde de hos Brödra-Unitetens saliga Ordinarium, som då uppehöll sig i Engeland, ansökning och förfrågan, om icke några

Bröder

in resa til Hudsonska Wiken
som bo norrut wid Hudsons
ren wälsignat deras arbete
ndelse, så har, i följe af den
sig hafwa til Hedningarna
en til dem, som ingen kun-
n, en längtan blifwit hos
a Evangelium til dessa med
dtskap warande Nationer.
Bröder, som på Grönland
en berättigada och förplikta-
ndra, hafwa redan den stora
med dessa folkslagens språk,
n förste, som sökte utwäg at
ke Grönländske Missionären
lken, såsom redan i 1751 års
1. förmält blifwit, til den
n tid i London. Men eme-
ej kunde komma til någon
lbaka åt Grönland, och bör-
n Lichtenfelska Missionen där-
de någre Engelske Bröder,
Köpmän, som önskade at
d Hedningarna förkunnas,
kepp til Terra Labrador, för
llarna därstädes. Efter de
med dessa Wildmän, ibland
intil warit säker om lifwet,
, så länge de förblefwo tjuf-
arer; så gjorde de hos Brö-
narium, som då uppehöll sig
h förfrågan, om icke någre
Bröder

Bröder kunde, til dessa Hedningars omwändande, fara med. Härtil funno sig fyra Bröder williga. De togo et färdigt timradt hus med sig, jämte allehanda redskap och säd, at upbruka jorden, och läto sätta sig i land wid en wiß hafs-wik, som, efter den ena skepps-Redarens namn, än i dag kallas **Nisbets-hamnen.** De satte up sit hus, begynte bruka up jorden, och göra anstalt til närings-idkning. Utom dessa fyra Bröder, woro ock twå andre med på skeppet, af hwilka den ene, wid namn **Erhard**, några gånger warit på Walfisk-fänge i Disko-bucht, och lärdt sig, samt upskrifwit några Grönländska glosor. Denne, såsom öfwer-köpman på skeppet, for widare på handel långs efter kusten, och kunde dels genom de få Grönländska orden, dels genom tekn, göra sig tämmeligen begripelig för Eskimauerna; men af Willarna, som af fruktan för gewär ej wille komma om bord, låt öfwertala sig, at i en båt med fyra til fem man, och utan minsta gewär, fara in i en bucht emellan öarna, och kom icke tilbaka. Skeppet, som ingen båt mer hade, kunde icke fara efter och upsöka dem, och, efter några dagars wäntan, såg sig nödtwunget, at gå tilbaka i nägden af Nisbets-hamnen, och genom några Canon-skott kalla Bröderna om bord. Capitenen stälde dem sin nöd före, at han nu, sedan han förlorat sit bästa manskap och båten, icke wore i stånd at styra sit skepp, och bad dem på det trägnaste, at de wille fara med honom tilbaka, åtminstone öfwerlemna honom deras båt. Utom densamma hade Bröderna här icke kunnat begå sig; men de kunde ock icke, med godt samwete, öfwerlåta et utan tilräckeligt manskap försedt skepp åt hafwets wilda wågor. De

låto

låto altså sit hus, jämte någon redskap, stå qwar, i förhoppning, at nästa år åter bebo detsamma, och wände om med skeppet tilbaka åt Engeland. Men wigtiga betänkeligheter yppade sig, hwarföre man ej lät dem åter fara dit, innan man fått underrättelse om de förolyckada sjö-männerna, och tillika efterspordt, om huset ännu stode qwar. Och då nästa skepp träffade några af de bortmista matroser mördade, och huset upbrändt, gjordes förslaget til både handel och Mission på Terra Labrador, om intet. Detta skedde år 1752.

§. 14.

I medlertid gåfwo Bröderna icke sit hopp förloradt, at ju Gud en gång skulle wisa dem andra medel och utwägar, til at komma ibland dessa Wilda. Och frågade månge Bröder, tid efter annan, om icke snart åter något skulle en gång företagas på Terra Labrador, i thy de långtade efter, at båra Evangelium til där warande Wilda. Just detta war som oftast en del af afton-samtalen, som wid min warelse på Grönland förehades. Då nu Jens Haven, som med Missionären Martheus Stach war 1758 kommen til Grönland, at wara honom behjelpelig wid Missionens anläggning i Lichtenfels, år 1762 reste med mig tilbaka åt Tyskland; wäcktes å nyo hans åstundan, at fara til Terra Labrador, den han redan före sin resa til Grönland hade yttrat; och trodde han, det han derföre måste först komma på Grönland, at han måtte lära det språk, som han med Eskimauerna tala skulle. Han gaf sin åstundan Bröderna tilkänna, och gjorde det förslag, at i fall det funnos för godt,

han

n redskap, stå qwar, i för-
bebo detsamma, och wän-
st Engeland. Men wig-
sig, hwarföre man ej lät
nan fått underrättelse om
a, och tillika efterspordt,
Och då nästa skepp träffa-
atroser mördade, och hu-
laget til både handel och
, om intet. Detta skedde

14.

öderna icke sit hopp förlo-
ulle wisa dem andra medel
n ibland dessa Wilda. Och
efter annan, om icke snart
företagas på Terra Labra-
, at båra Evangelium til
st detta war som oftast en
wid min warelse på Grön-
Jens Haven, som med
Stach war 1758 kommen
nom behjelpelig wid Missi-
fels, år 1762 reste med mig
es å nyo hans åstundan, at
en han redan före sin resa
och trodde han, det han
a på Grönland, at han
han med Eskimauerna ta-
undan Bröderna tilkänna,
i fall det funnos för godt,
han

han först wille ensam göra en resa til Neufundland eller Terre Neuve, och om han där ej funne några Eskimauer, widare se til, om han kunde komma til Labrador, och tala med de Wilda, för at årnå wißhet derom, at de werkeligen äro enahanda folk med Grönländarna. Sedan wille han göra sig underrättad om medel och utwägar, huru man aldrabäst kunde upråtta en Mission ibland dem. Hans förslag fant bifall, och han afreste om wåren 1764, ifrå Herrnhut med Församlingens lyckönskan, och nödiga Recommendations-bref til Bröderna i England. Desse gåfwo hans åstundan tilkänna för Gouverneuren af Terre Neuve och Labrador, Herr Hugh Palliser Esqvr., hwilken åhörde hans föreslagna utwägar, til årnående af sit ändamål, med besynnerliget wälbehag, antog hans tilbod, och loswade honom all möjelig hjelp och understödning til et så lofligt företagande, som Hedningarnas omwändelse wore, hwaraf äfwen för handelen en ofelbar nytta stode at förwänta; ja försåg honom med behörigt Recommendations-bref.

§. 15.

I April samma år, afseglade han til Terre Neuve, och kom den 16 Maji til St. John. Här gaf han Öfwerhets-personerna sit förehafwande tilkänna, gjorde sig underrättad om medlen til sit ändamåls winnande, och förtjente i medlertid sit uppehälle och sin rese-kost, med sina händers arbete. Sedan nu jämwäl Herr Gouverneuren war ankommen, blef han med behörigt paß försedd, och afseglade den 22 Julii, på et Köpmans-skepp, til Kusten af Labrador. Men det warade länge, innan han kunde winna sit

ändamål, och han måste begifwa sig ifrå det ena fartyget på det andra, emedan intetdera wille landa, af fruktan för Eskimauerna. Han sattes ändteligen i land, den 24 Aug. wid Chateau Bay, på södra Kusten af Labrador, men fant inga Indianer, utan allenast grafställen, tillika med de dödas derwid nedlagda werktyg; hwilket gaf honom förhoppning, at dock ännu ernå sit syftemål. Men den 29 måste han åter begifwa sig om bord, och fara tilbaka åt Carpaun, såsom han det kallar, egenteligen Qvirpont eller Qviveron, nordostliga udden af Terre Neuve, hwaråst han redan förut warit några gånger i land. Och här war det, hwaråst han första gången feck se Eskimauerna. Jag wil derom anföra hans egna ord, utur Diario.

„Den 4:de Sept. war den lyckliga dagen, som jag så länge efterlängtat. Ty en Indian kom in i hamnen, at se, om en wiß Capiten där wore til finnandes. I det jag gjorde mig färdig at gå til honom, war han redan i begrep, at åter wända om igen. Jag ropade til honom, at han skulle komma til mig, emedan jag hade at tala några ord med honom. Han wardt förwånad, då han hörde sit moders-mål talas, och swarade mig med brutna franska ord. Jag bad honom tala sit egit språk, som jag sade mig förstå, och hafwa sina landsmän til mig, emedan jag hade något at tala med dem. Han for altså tilbaka, och ropade med hög röst: wår wän är hit kommen. Näppeligen hade jag tagit på mig mina Grönländska kläder, förr än några af dem kommo i sina båtar. Jag gick dem til mötes, och tiltalte dem så här: „Länge har jag åstundat, at se Eder,

egifwa sig ifrå det ena far-
n intetdera wille landa, af
Han sattes åndteligen i
teau Bay, på södra Ku-
ant inga Indianer, utan
med de döbas derwid ned-
af honom förhoppning, at
. Men den 29 måste han
, och fara tilbaka åt Car-
ar, egenteligen Qvirpont
iga udden af Terre Neuve,
warit några gånger i land.
t han första gången feck se
erom anföra hans egna ord,

ar den lyckliga dagen, som
Ty en Indian kom in i
wiß Capiten dår wore til fin-
de mig fårdig at gå til ho-
begrep, at åter wånda om
onom, at han skulle komma
e at tala några ord med ho-
nad, då han hörde sit mo-
ade mig med brutna franska
la sit egit språk, som jag sa-
va sina landsmån til mig,
at tala med dem. Han for
e med hög röst: wår wån
ppeligen hade jag tagit på
låber, förr än någre af dem
Jag gick dem til mötes, och
nge har jag åstundat, at se
Eder,

Eder, och det skal wara mig en stor fågnad, om jag tråffar Eder wid helsa och wålmåga.„ De gåfwo til swar: „Du år werkeligen wår landsman.„ Fågnaden war å båda sidor ganska stor. De bådo mig komma til sig, och se sina Familier. „Styrmannen och en Matros, som satte mig i land, lade genast af med båten, för at se, hwad mig wederfaras måtte. Håruppå omringade de mig, och hwar och en bemödade sig, at wisa mig sin Familia. Efter twå timars samtal, skildes jag wid dem, med försåkran, at snart komma til dem igen. Efter middagen gick jag åter til dem, i följe med Styrmannen, som wille handla med dem. Jag förmante dem, at öfwer natten blifwa dår på stållet, och icke stjåla något ifrå wårt folk; och förestålte dem, hwad fara sådant har med sig. De sade: Europeerna stjåla ju också. Jag swarade: om I bara låten mig sådant weta, så skal en sådan genast blifwa straffad. Jag tog ock strax tilfållet i akt, at såga dem något om deras Skapare och Återlösare, och de hörde derpå med upmårksamhet. Jag bad dem, at de nåsta morgon wille besöka mig, hwilket de också lofwade.

Den 5:te, kommo 18 Indianer i sina båtar. Jag gick ut til sjön, och bad dem wara wålkomne, anmodade ock sex af dem at komma i land; de öfriga låt jag landstiga på andra stållen. Jag betygade dem, i följe af den Commission Herr Gouverneuren Palliser gifwit mig, huru wålsinnad Storbrittanniska Regeringen wore emot dem, och försåkrade dem, at dem hådanefter ingen skade skulle tilfogas, om de allenast wål och fridsamt upförde sig. De woro wid altsammans mycket upmårksamme. I det samma

 wille

wille jag lefwerera dem det bref, som til den ändan af Herr Gouverneuren mig tilstäldt blifwit; men de räddes derföre, och mente, at deruti wore något lefwande, emedan jag derutur kunde föresäga dem en annans ord, och jag kunde på intet sätt förmå dem, at af mig taga denna skrift emot. Jag for hem med dem til deras Familier. Hwar och en frågade mig, om jag nästkommande år skulle komma igen? och då jag lofwade dem det, woro de mycket glade. Wår Styrman for med Slupen tilbaka, och lemnade mig ensam i Qvirpont. Emot aftonen anlände tre franske båtar och en Engelsk, fulle med Indianer. Männerna kommo genast at helsa på mig, och bådo, at jag wille besöka dem i deras tält. Jag läste för dem Missionären Johan Beks, i Grönländarnas namn, til dem aflåtna skrifwelse. Då jag nu talte om Frälsarens död, blefwo de mycket förskräckte. *) Men jag beprisade dem Honom, såsom en stor människowän. De hafwa wäl intet förstånd om andeliga ting, efter de ännu aldrig hördt derom talas; men til min förundran, kunde jag derom tala med dem mera, än jag mig förestält hade. De betygade mig mycken kärlek; och när de med sjö-folket råkade i klammer, måste jag komma och skilja trätan; ty, sade de, du är wår wän. De bådo ock mycket, at jag måtte taga mina bröder med mig, när jag åter kommer til dem.

Den 6:te, kommo 26 månner med sina båtar, och innan kort anlände än flere. De bådo mig än en gång komma öfwer til deras Familier. Capitenen, Styrmannen och Skepps-Doctorn, jämte sex Matroser, alle

*) Förmodeligen emedan de trodde, at man wille förebrå dem något föröfwadt mord.

bref, som til den åndan
tilstäldt blifwit; men de
at deruti wore något lef-
r kunde föresäga dem en
på intet sätt förmå dem,
emot. Jag for hem med
Hwar och en frågade mig,
ulle komma igen? och då
o de mycket glade. Wår
tilbaka, och lemnade mig
aftonen anlände tre fran-
ulle med Indianer. Mån-
lsa på mig, och bädo, at
s tält. Jag läste för dem
, i Grönländarnas namn,
Då jag nu talte om Fräl-
ycket förskräckte. *) Men
, såsom en stor människo-
förstånd om andeliga ting,
derom talas; men til min
n tala med dem mera, än
De betygade mig mycken
jö-folket råkade i klammer,
a trätan; ty, sade de, du
ck mycket, at jag måtte taga
ir jag åter kommer til dem.
männer med sina båtar, och
ere. De bädo mig än en
eras Familier. Capitenen,
Doctorn, jämte sex Matroser,
alle

n de trodde, at man wille före-
ord.

alle wäl bewäpnade, foro med mig. Capitenen hade tagit på sig sina bästa kläder; men deraf gjorde de intet wäsende. De frågade mig, om jag werkeligen tänkte komma igen, nästkommande år? Jag sade, ja, om I icke willjen mörda mig. De försäkrade allesamman, at ingen af dem skulle tilfoga mig något ondt. Jag sade dem widare: när jag kommer igen, wil jag förtälja Eder ting af aldrastörsta wigt, om den HErran, som har skapat och återlöst Eder; och om I allenast först lären tro på Honom, så skole wi bo ganska saligt tilsammas. En af dem frågade: om Gud har sin boning i solen? Jag sade honom, at Han har skapat solen, och Eder och mig, och all ting. En annan frågade: om han skulle blifwa lyckligare i sina förrättningar, sedan han lärdt tro på sin Skapare? Jag swarade: derpå wore ingen twifwel, om han derwid flitigt skötte sina ärender; men det tilkommande lifwet wore af en oändligt större betydelighet, än det närwarande, och det hade de at förwänta, som här tro på Honom, förtro sig åt Honom, och lefwa efter Hans wilja. Somlige bädo mig föreläsa sig det bref, som jag i går hade läsit, och hörde upmärksamt deruppå. Då jag wille taga afsked, förde mig deras Angekok, Segutlia, in i sit tält, omfamnade och kyßte mig många gånger, och sade: Nu äre wi ännu något rädde för hwar annan; men kommer du tilbaka, så wilje wi utan räddhoga pläga inbördes umgänge. En ogift person wille resa med mig; men jag kunde icke taga honom med. En af dem frågade mig, om jag kunde dantsa? Jag sade, Nej. Om jag då kunde sjunga? Ja. Ey, sade han, jag wil då först sjunga för dig; begynte altså på at hoppa,

U 3 och

och sjunga efter sin trumma. Men jag kunde ej mer förstå deraf, än detta: **Wår wån är kommen, hwilket oß fägnar.** Detta uprepade han flera gånger. Då han sjungit ut, ålåg mig at swara honom. Jag söng då med uptändt hjerta, på Grönländska språket, följande wers:

„Du allmagts Gud! Hwars ord och bud All werlden rör,
Och ingen motstå tör! Du, som alt skapat här, och bär,
Med blod har wärst, Hwad sig fördärft; Det helga kan!
Dig rope wi nu an!„

De hörde med förnöjelse härpå; och då jag slutat, sade de: wi äre utan ord, d. ä. wi gifwe dig wunnit.

Den 7:de, drogo de samtelige åter sin wäg. Men så snart de woro utur hamnen, började de redan åter på at stjäla. Jag årböd mig wäl, om man wille gifwa mig en båt med fyra man, at än en gång fara åstad, och tala allwarsamt med dem; men där war ingen, som wille fara med mig.„

§. 16.

Til at undfly widlyftighet, wil jag nu icke förmäla om hans återresa til Europa, och hwad som föranlåtit honom, at, i sällskap med tre andra Bröder, resa andra gången til Labrador. De foro om bord på Krigs-fregatten **Lärkan**, Capiten **Thomson**, och affeglade ifrå Spitehead den 7 Maji, samt landade den 2:dra Junii i hamnen Crogve på Terre Neuve. Härifrån affeglade de den 16:de Julii, om

bord

bord på Krigs-skeppet Niger, Capiten Sir Thomas Adams, och kommo den 17:de för ankar i Chateau-Bay, under 52:dra graden på södra Kusten af Terra Labrador. Här måste de skilja sig ifrå hwar andra. Jens Haven och Schlözer, gingo om bord på et annat fartyg, at fara norrut på en längre uptäcknings-resa; hwilken de fortsatte ifrå den 25:te Julii til den 3:dje Sept., men uträttade föga, och fingo alsinga Eskimauer i ögnasigte, förutan dem, som de efter sin återkomst ännu träffade. Missionären Drachart och John Hill, blefwo qwar om bord på Fregatten Niger i Chateau-Bay, och hade den lyckan, at ifrå den 18:de Augusti til den 21 Sept. tala med några hundrade Eskimauer, och fullkomligen winna ändamålet af denna resa. Jag wil här allenast anföra, utur deras Diario, de första underhandlingar, och på wederbörliga ställen äfwen inrycka det förnämsta af de samtal, som efteråt blifwit hållna.

„Den 17:de Aug. hörde wi den hugneliga tidningen, at Eskimauer woro i antog, och ungefär 20 Engelska mil ännu härifrån.„

Den 18:de seglade wi, helt bittida om morgonen, med Sir Thomas, dem til mötes, at, i Gouwerneurens namn, bjuda dem til Pitts-hamnen. Efter några timar, blefwo wi första Kajakerna warse. Då de kommo närmare, begynte Willarna at ropa: Tout Camerade, oui Hu! hwilket skepps-folket med samma ord beswarade. Sir Thomas frågade, hwarföre Herr Drachart icke på samma sätt ropade til dem? Han swarade, at han icke på fransyska, utan på Grönländska, wille handla med dem. Så snart första

 larinet

larmet war förbi, tog han en af dem wid handen, och sade: Ikingutigaugut, Wi äre wänner. Han förstod det, och swarade: Ikingutigenpogut, Wi äre ock dine wänner. Sedan togo wi några af dem up på Fartyget. En man med en hwit ylle-räck, sade, at han af **Johannesingoak** (d. ä. Jens Haven) hade til åminnelse bekommit densamma, och gjorde sig underrättad, hwaräst han wore. De bödo sedan Bröder Drachart med sig til lands. Så snart han war landstigen, samlade sig de gamle manfolken omkring honom, förde honom, beledsagad af ungefär 300 människor, ifrån ena tältet til det andra, och ropade beständigt til honom: Wi äre dine Wänner, räds icke, wi förstå dina ord; hwadan kommer du? Han sade: Jag har något at säga Eder. Strax kallade de alla tilhopa, förde honom på en grön plats, och satte sig omkring honom. Sedan sade han: Jag kommer ifrå **Karalerna** österut, (på Grönland,) där har jag haft et tält, hustru, barn och tjenare. Då de det hörde, skreko de til: Karalerna i Norden äro illaka människor. Jag kommer icke ifrå Norden, sade han; Jag kommer öfwer stora hafwet ifrå Karalerna i Öster, om hwilka I wäl ingen ting hafwen hördt, efter det är mycket lång tid, sedan de flyttade härifrån. Men de hafwa dock hördt talas om Eder; och derföre har Johannesingoak besökt Eder förledit år, til at se, om I också ären Karaler. Jag ser nu sjelf, at I det ären, och då är jag hit sänd, at säga Eder, det Karalerna österut äro edre wänner, at de känna all tings Skapare, som är wår Frälsare, och at de önska, det ock I måtten känna Honom. Detta måste han säga dem några gånger.

gånger. De sade ibland annat: Saog? Ho är Han? En gammal Man sade: han menar Silla, *) slog derwid med handen omkring hufwudet, och blåste med munnen. Broder Drachart sade: ja Han är Sillab Pingortitsirsok, werldenes skapare; Han har gjordt himmelen, luften, jorden och alla människor. En af dem sade: hwar är Han? En annan frågade: hwad är det, Frälsaren? det förstår jag icke. Drachart slog med handen omkring hufwudet, såsom gamle mannen hade gjordt, och sade: Han är öfweralt i Silla, men Han är blefwen människa, har tilbragt många år på jorden, för at göra oß människor lyckfaliga, &c. En af dem frågade: är du en Lärare? och då han swarade: ja, österut har jag underwist Karalerna; kommo twå gamle Män med långa skägg fram, och sade: Wi äre Angekoker. Dessa tog han wid handen, stälde dem för Sir Thomas, och sade: Si, detta är wår Capiten; han är af en större Capiten hit skickad, och skal, på hans wägnar, bedja Eder, såsom hans wänner, at I i morgon wiljen besöka honom. Han är kommen, at göra Eder godt och beskydda Eder. Derpå hastade sig Sir Thomas til Pitts-hamnen tilbaka, at gifwa Herr Gouverneuren rapport; och wi foro några mil längre åt Norr in i St. Louis-Bay, hwaräst wi blefwo öfwer natten.

§. 17.

Til undwikande af widlöftighet, wil jag ingen ting mera förmäla om deras nästan dageliga underhandlingar med Eskimauerna i de fem weckors tid, som

*) Silla heter hos Grönländarna nu luften, nu förstånd, nu werlden. Jag skal längre ned tala mer derom.

som de där uppehöllo sig; men hwad som bidrager, at lära känna dessas lefnads-art och Charakter, det wil jag utur bägge Rese-beskrifningarna draga tilhe-pa. Landet, eller fast mera, halfön Labrador, sträc-ker sig ifrå 52:dra graden 20 minuter, intil 61:sta gra-den af Norra Latituden. Söderut skiljes det genom sundet Bellisle ifrå Terre Neuve, men norr- och wä-sterut, genom Hudsonska sundet och buchten, som gör Labrador til en halfö, ifrå de öfriga nordiska länder-na. Man räknar ifrå England til Terre Neuve 600, och ifrå Ny-york i Amerika 400 Sjö-mil, hwaraf 20 utgöra en grad, eller 15 Tyska mil. Ifrå Qvirpont på Terre Neuve, hwardst Jens Haven aldraförst talte med Willarna, äro 8 tyska mil til Labrador, och ifrå Norra udden af Labrador, hwilken ligger under lika grad med Cap Farewell, sydliga-ste spitsen af Grönland, ända til Ny-Herrnhut på Grönland, kunde räknas wid paß 100 mil öfwer Straat Dawis.

Skal jag utur dessa Rese-beskrifningar gifwa nå-got begrep om Landets och Climatets beskaffenhet, så måste jag tillika förmäla något om Terre Neuve. De platsar, som Jens Haven på sin förra resa som hasti-gast besökte, äro följande:

St. John, en Sjö-hamn. Här uppehöll han sig hos en Köpman, til deß Herr Gouverneuren an-lände, och försåg honom med behöriga paß och ordres til hans ytterligare resa.

Camille, **St. Antony**, **Qvirpont**, nordost-lige udden af Terre Neuve. Här war det, som han första gången talte med **Eskimauerna**. På återre-san landsteg han i

Bay

men hwad som bidrager,
s-art och Charakter, det
krifningarna draga tilhe-
, halfön Labrador, sträc-
minuter, intil 61:sta gra-
Söderut skiljes det genom
Neuve, men norr- och wä-
ndet och buchten, som gör
de öfriga nordiska länder-
England til Terre Neuve
i Amerika 400 Sjö-mil,
eller 15 Tyska mil. Ifrå
e, hwarifst Jens Haven
arna, äro 8 tyska mil til
dden af Labrador, hwilken
Cap Farewell, sydliga-
ända til Ny-Herrnhut
as wid paß 100 mil öfwer

Rese-beskrifningar gifwa nå-
Climatets beskaffenhet, så
ågot om Terre Neuve. De
på sin förra resa som hasti-
:

-hamn. Här uppehöll han
deß Herr Gouverneuren an-
med behöriga paß och ordres

ony, Qvirpont, nordost-
ve. Här war det, som han
Eskimauerna. På återre-
Bay

Bay Bulls, och, at han ännu måtte träffa Herr Gouverneuren i St. John, fortsatte han resan dit, til lands. „I mina lefnads-dagar (skrifwer han) har jag aldrig haft så swår resa, som denna af fem til sex tyska mils wäg. Wi woro sex följeslagare. Alle måste under wägen lägga sig och hwila. Många hafwa efteråt legat sjuke, och en är död blefwen. Natten måste jag tilbringa i skogen, helt frusen, wåt och hungrig. Den 27 Sept. kom jag helt allena fram til St. John. Mine wänner fägnade sig mycket, at de åter fingo se mig wid lif; ty de hade alle gifwit mig redan förlorad, i tanka, at Eskimauerna slagit mig ihjäl. Besynnerligen tackade Gouverneuren den goda Guden ofta gånger, och försäkrade, at han flitigt bedt för mig, at Gud måtte hjelpa mig igenom, aldenstund jag ju i all ting hade Hans åra til ändamål.„

- På sednare resan steg han aldraförst i land uti

Crogve, en hamn under 51:sta graden, af ideliga med skog bewäxta berg omgifwen. Här lagade Skepps-folket sig genast til, at brygga Tallstrunt-öhl. De koka nemligen spädt Tall-ris, tils barken går af. Sedan taga de riset derutur, låtat än en gång koka, och slå Sirap dertil. Deruppå hålla de det i fat, halffylda med wattn, och låtat gäsa. Det har god smak, och tjenar derjämte til botemedel för skörbjugg.

St. Julian, en Skepps-hamn. Dit gingo de, at köpa sig några mat-wahror, och det til lands, öfwer owägada branta klippor, på hwilka här och där stodo trän. I dalarna låg ännu en myckenhet snö, (det war den 4:de Junii) och sjön war full med flytande is-berg.

På Labrador lade Bröderna i land uti

Chateau-Bay eller Yorks-hamnen, på södra sidan under 52:dra graden. Den har sit namn af 2:ne berg, hwilka på långt håll se ut som Casteller. När man kommer in genom hamnen, finner man än flera buchter, såsom Temple-Bay, Pitts-hamnen, Antelops-hamnen, ꝛc. På en Ö, wid denna buchtens östra sida, hade Jens Haven, året förut, wäntat i fyra dagar på Eskimauerna, men allenast kunnat betragta deras graf-ställen. Här äro qwarlemningar af Europeiska hus. Man finner i mullen många röda tak-tegel, en myckenhet ruttna fisk-ben, såsom ock människo-ben, och wid denna och andra öars strand, otaliga Walfisk-knokor. Förmodeligen hafwa Holländarna, för många år sedan, här haft et Walfisk-fänge, men af Willarna blifwit öfwerfallne och mördade.

Förenämde Temple-Bay, eller hafs-wik, är stor och djup, och går sex mil norrut in i landet. Wid deß ända äro stora slätter, med gräs och örter bewuxna. Längre in i landet är mycken och stor skog. Bergs-trakten är dels full med klippor, och ofruktbar, dels med skog bewuxen. En stenfull älf kommer några mil nedflytandes up ifrå landet, och har laxar och laxöringar. Längs efter stranden uppehålla sig hwarjehanda arter Änder och Rapphöns.

St. Pierre, en stor hafs-wik emot öster, hwilken går sju tyska mil in i landet. På näset wid denna bucht, hafwa Eskimauerna sin sammelplats, där de rådgöra, om de töras wåga sig närmare åt Chateau-Bay och Terre Neuve. Icke långt derifrå ligger

ger en Ö, på hwilken twänne Fransoser med twänne under Storbritanniskt wälde lydande Canada-Indianer, förleden winter hafwa bodt, och i nät fångat ungefär 600 Själar.

Alexis-Bay. Här funno Engländarna också et hus med tunnor och nät, men inga menniskor.

St. Louis-Bay, Charles-Bay, Caribu eller **Rendjurs-Öen, Niger-Bay, Hennleys-Öen, Truck-** eller **Handels-Öen**, äro bara sådana orter, som Bröderna, under deras i sex weckors tid hafda underhandlingar med Eskimauerna, öfwerfarit, men icke beskrifwit; ty Sjö-folket begaf sig nästan alla nätter tilbaka i säkerhet, ifrå de Wildas sammelplatser. Sidstnämda Ö feck nu först detta namn, emedan Herr Gouverneuren hade, efter sluten fred, utsedt henne dertil, at Willarna skulle skaffa dit sina waror, och byta bort desamma til Engelska Köpmännerna: hwarwid, til förekommande af all oordning, blefwo wissa gränze-märken utsatta, öfwer hwilka ingen annan feck gå, än Bröderna, när de i Religions-mål wille tala med dem.

På den norra uptäckts-resan, som **Jens Haven** och **Schlözer** togo sig före, finner jag inga andra orter nämde, än

Nisbets-hamnen, en liten hafs-wik, til åminnelse af en Engelsk Köpman så kallad, hwaräst, som ofwan förmält är, fyra Bröder wågade år 1752, sätta sig ned, men kunde icke blifwa där boende.

Henkoks-Inlet och **Dawis-Inlet.** Så långt borde de efter sin Instruction gå. Denna hafs-wik ligger under 56:te graden, är wid inloppet fem til sex

mil

mil bred och ungefär 21 mil lång; men, efter deras mening, ingen genomfart til Hudsonska wiken, utan allenast en stor bucht. Hwarken här, eller där de annorstäds landstego, funno de några Eskimauer, men wäl fotspår efter dem, såsom ock efter Europeer, och allehanda djur, hwilka, tillika med wäxterna, efteråt skola blifwa beskrifna.

De Wilda kallade orten, hwaräst de woro hemma, Rikertak, d. å. Ö, Auiktok, d. å. Skiljeplats, Nuneinarnik, d. å. blotta land, Arbaktok, d. å. Walfisk-plats, ideliga Grönländska namn på orter, som alle ligga wid en stor bucht, den de kallade Kangertlorsoak, d. å. den widsträckta buchten, och öarna framför deß mynning, nämna de Kisseksakut, d. å. Ankar-platsar, hwilket namn på Franska Sjö-chortet blifwit förwandlat til Kissesakion. Bröderna teknade utaf denna Bukten efter Eskimauernas berättelser, hwilke gåfwo dem namn på än flera öar och bonings-ställen, beskrefwo dem fasta landet, och wiste dem ställen, där skepp kunde ligga för ankare. För Herr Gouverneuren war denna Charta en ganska angenäm present, och denna bucht, hwaräst förmodeligen de mäste Wildar bo, wille han skulle kallas Brödra-buchten, i förhoppning, at Bröderna en gång skulle begifwa sig dit, och uprätta där en Mission.

Redan i Qvirpont talte Eskimauerna om en tie dags-resor derifrån aflägsen stor bucht, hwaräst de fånga Walfiskar, och den de kallade Ikarisarsoak, d. å. den stora genom farten. Förmodeligen är detta Dawis-Inlet, hwarigenom Walfiskarna gå utur

Straat

lång; men, efter deras
til Hudsonska wiken,
Hwarken här, eller där
nno de några Eskimauer,
såsom ock efter Europeer,
tillika med wårterna, ef-

n, hwaråst de woro hem-
Auiktok, d. å. Skilje-
. å. blotta land, Arbak-
ideliga Grönländska namn
wid en stor bucht, den de
d. å. den widsträckta buch-
mynning, nämna de Kis-
latsar, hwilket namn på
t förwandlat til Kissesakion.
na Bukten efter Eskimau-
gåfwo dem namn på än fle-
beskrefwo dem fasta lan-
, där skepp kunde ligga för
erneuren war denna Charta
t, och denna bucht, hwar-
Wildar bo, wille han skulle
fö hoppning, at Bröderna
ig dit, och upråtta där en

te Eskimauerna om en tie
gsen stor bucht, hwaråst de
n de kallade Ikarisarsoak,
ten. Förmodeligen är detta
genom Walfiskarna gå utur
Straat

Straat Dawis in i Hudsons Bay, åfwen som de, efter all förmodan, utur denna in i Söder-sjön och så widare in i Is-hafwet, genom et ännu obekant sund, til hwars påfinnande nu på 200 års tid, så många fåfånga resor blifwit anstälda.

§. 18.

Wäderleken på Terre Neuve och Labrador tråffar icke in med den, som wi hafwe i Europa under lika bredd ifrå 50:de til 60:de graden, utan med den Grönländska ifrå 60:de til 70:de graden, om han icke aldeles torde öfwerträffa densamma i köld, snö och is; hwilket utan twifwel förorsakas genom den breda, dels med mycken snö och is, dels med stora skogsmarker, träsk och sjöar, försedda Landsträckan i Norra Amerika, ifrå hwilken Nordan- wästan- och sunnanwädren bringa med sig en långt stråfware och kallare luft, än wi hafwe, såsom ofwanföre §. 6. i detta Stycke, anmärkt blifwit.

„Den 29:de Maji (heter det i sednare resans Diario) war det ganska kalt och snögade. Den 31:sta sågo wi under 50:de graden, många små och stora is-berg i sjön, och den 1 Junii midt framför oß, et stort is-fält, hwaråst många höga och låga is-berg woro. Hela fältet, som man icke kunde se ända uppå, liknade et med snö betäckt land, som föreställer berg, dalar, städer, byar, brandta sjö-stränder, strömmar och dammar. Wi nödgades ändra wår kosa, och segla 10 mil långs utmed detsamma. Den 2:dra Junii woro is-berg på alla sidor omkring oß, af hwilka wi räknade 150 på en gång. *) Det

*) Huru och hwaråst dessa obyggelige Isdrifter och is-berg genereras, huru de komma ifrå Spits-bergen in i

Det händer här, såsom på Grönland, at många år ses här mycken, andra år föga eller nästan alsingen is.

Den 1:ste Julii war klart wäder och wackert solsken; men luften war så kall, at man med möda kunde hålla sig warm.

Den 4:de regnade det.

Den 5:te syntes om aftonen et Nordsken i sydost. *)

Den 8:de Julii war mycket warmt wäder, och en sådan myckenhet mygg på landet, at Matroserna med swullna ansikten kommo om bord.„

§. 19.

Af alt detta ser man, at här är likadant, som på Grönland. „Climatet på Terre Neuve (skrifwer Jens Haven om sin förra resa) är kalt, snön ligger där länge, och sommaren är kort. Landet består merendels

Straat Dawis, därstädes öka sig, och under 65:te graden drifwas åt Nord-amerikanska Kusterna, samt sedermera så långt i söder, til deß de, dels genom wågornas ständiga påsfölgning, dels genom Sol-wärman förgås, derom är utförligen handladt i 1 Boken §. 11. til 16. Dock kan icke twiflas, at de ju i Nord-amerikanska hafs-wattnen til en dryg del warda förökte.

*) Det war i hamnen Crogve på Terre Neuve, under 51:sta graden. Et bewis, at denna luft-syn äfwen om sommaren kan wisa sig i nordiska länder, där mycken snö och is ligger, men på Grönland endast derföre då icke kan ses, emedan natten, den tiden, är därstädes så ljus, som dagen under 51:sta graden. Det bestyrker ock den förmodan, at denna luft-syn, ibland annat, äfwen kan härröra af den stora mängd is, som et par weckor förut drifwits förbi hamnen Crogve, och nu låg för wåra Resande emot sydost. Se 1 Boken, §. 22.

rendels af klippor. Jordmonen wid St. John, som dock ligger under 47:de graden, är sandig, med kall lera beblandad och stenig. Något jord-påron, hafra, korn och Trägårds-frukt wärer där wäl, men ganska litet gräs. Deremot i Qvirpont, som är 100 Sjömil längre i Norr beläget, wära icke allenast rätt sköna trägårds-frukter, utan ock så högt gräs, med wilda ärter förmångt, at det räckte mig ända til midjan, och man kunde icke gå igenom detsamma.

Men efter där bo inga Europeer, så nyttjas det icke, ej heller sås där någon säd. Södra Kusten af Labrador fann jag wäl icke så god, men såg dock emellan bergen sköna jämna fält, och wid buchten goda timmer-trän, som hade 14 toll i Diameter.„

På sin sednare resa fant han under 56:te graden öarna wäl merendels bergiga och bara, men på fasta landet en mängd gran- och furu-trän af tuhanda slag, hwilka wäl icke woro så höga, såsom en wiß Skepps-Capiten försäkrat honom, at man kunde bruka dem til maste-trän, men höllo dock halfannan fot i Diametern. Han fant widare Lärke-trän, Wide, Björk, Asp, Ahl och många sorter af bär, såsom Blå-bär, Lingon, Ene- och Win-bär, och andra arter, som han icke kände, men i Julii månad ännu icke hunnit blifwa mogna. Ibland örterna har han anmärkt, wilda ärter, som ännu stodo i blomma, Millefolium eller Rölleka, Lummer, Will-korn, Hönse-gräs, Angelica, Bråk-örten (Herniaria,) Gås-örten, och, hwad dem kärast war, Sked-örten, hwilken redan icke mer blef funnen på Terre Neuve och på södra Kusten af Labrador. In-

dianiska Theet (förmodeligen Hypericum, Johannis-
örten,) hwilket Engländarna flitigt dricka, och som
efter hans mening, jämwäl skal wara på Grönland,
har han också funnit på Terre Neuve.

§. 20.

„Alla Grönländska landt-djur, (far han widare
fort) som jag kunde kalla wilda, äro tilfinnandes i
Labrador, och i större mängd, än på Grönland.
Utom deß såg jag hos dem swarta **Björn-** och **Warg-**
skinn, och, hwad besynnerligast war, äfwen skinnet
af et djur, hwarom Grönländarna dröma om nätter-
na. De kallade det ock, såsom Grönländarna, **Ama-**
rok, *) och beskrifwa det äfwen så grufweliget. De
hafwa många och äfwen så tama hundar, som icke
skälla, såsom de på Grönland. De nämde mig deß-
utom några djur, hwilkas namn jag icke förstod, och
en wiß Capiten försäkrade mig, at ock många **Bäf-**
rar, **Mårdar** och **Uttrar** där woro til finnandes.

Jag har sedt alla de slags Sjö-foglar, som äro
på Grönland, såsom **Änder**, **Emrar**, **Lommar**,
Alkor, och de många slags **Måsar**. **Eider-fog-**
larna komma allenast om wintern från Labrador til
Terre Neuve. Af **wilda Gäß**, som äro sällsynta
på Grönland, göra Eskimauerna sina pälsar, eme-
dan de, såsom Eider-gässen, äro under fjädrarna med
mycken dun försedda. Jag såg ock många slags **Snäp-**
por, besynnerligen en art, som Engländarna kalla
Callus. De äro grå, nästan så stora som dufwor,
och hafwa långa krokota näf och långa ben, men up-
pehålla

*) Se derom 2 Boken, §. 1. och Fortsättningens 4
Stycke, §. 11.

n Hypericum, Johannis-
na flitigt dricka, och som
skal wåra på Grönland,
rre Neuve.

go.

dt-djur, (far han widare
wilda, åro tilfinnandes i
mängd, ån på Grönland.
swarta Björn- och Warg-
erligast war, åfwen skinnet
åndarna dröma om nätter-
såsom Grönlåndarna, Ama-
åfwen så grufweliget. De
så tama hundar, som icke
land. De nämde mig deß-
namn jag icke förstod, och
mig, at ock många Båf-
ar dår woro til finnandes.

slags Sjö-foglar, som åro
der, Emrar, Lommar,
ags Måsar. Eider-fog-
n wintern från Labrador til
da Gäß, som åro sällsynta
imauerna sina pälsar, eme-
en, åro under fjädrarna med
g såg ock många slags Snåp-
art, som Englåndarna kalla
nästan så stora som dufwor,
näf och långa ben, men up-
pehålla

, §. 1. och Fortsättningens 4

pehålla sig allenast i September på Terre Neuve. Widare såg jag Orrar, Krams-foglar af allehanda fårg och storlek, och åtskilliga små sjung-foglar. De Wilda nämde mig deßutom några Landt- och Sjö-foglar, som icke finnas på Grönland.

Aldramäst är denna Kust wälsignad med fisk, så wäl til åtskillighet som myckenhet. I intet land har jag sedt så stora fiskar. På sex timar drog jag med met-kroken up öfwer 200 Torskar eller Codfiskar, hwaraf Stockfisk göres; deribland woro månge, med hufwudet, tre alnar långe och ganska fete. Alla kuster och buchter i Labrador sägas öfwerflöda af detta fiskslag. Hälgflundrorna woro så tunga, at metreswen brast sönder. Laxar och Laxöringar gifwas i myckenhet, och jag hörde, at på et Lax-fänge, som i en fjärd på Terre Neuve år anlagt, hafwa 100 oxhöfden i denna sommar blifwit fångada. Angmarset, eller Grönländska små-sillen, gifwes här också til myckenhet. Engländarna kalla henne Keplings. Hon wisar sig här sex weckor sednare, förmodeligen emedan hon kommer hit ifrå Grönland. Alle Grönländske fisk-sorter åro här til myckenhet, och deßutom åfwen stor och fet Sill, som på Grönland saknas; såsom ock Ostror, Kräftor, Krabbor, Hummer, Snäckor, och Mußlor, af hwars skal alla strånder åro fulla. Mussel-skalen åro med en hård krit-materia omgifna, af en half til en hel tums tiocklek.

Här gifwas ock alla de Sjähl-slag, som på Grönland åro til fångs, allenast med den åtskilnad, at bästa Sjähl-sorten, nemligen Attarsoit, wisar sig

 här,

hår, såsom Angmarset, sex til otta weckor sednare. Förmodeligen toga de hit ifrå Grönland, åfwen som de ifrå Spits-bergen komma åt Grönland, och om wår-tiden wända dit om tilbaka. *) Willarna fånga ock Walfiskar, och handla med Walfisk-bardar eller Snörlifs-ben.

§. 21.

Hwad nu de Wilda sielfwa angår, så kalla de sig, såsom Grönländarna, Innuit, d. ä. människor eller Inbyggare, åfwenwål Karalit; och utlänningarna kalla de Kablunæt.

Deras statur, ansikts-bildning och färg, är just densamme, som Grönländarnas; de äro bara något fetlagdare och trinnare i ansiktet. Manfolkens klädebonad är åfwen likadan, allenast på annat sätt tilskuren, och til sirat i fliken behängd med Själhl-tänder, förmodeligen at dermed wisa, hwad för dogelige jägare de äro. Qwinfolks-klädedrägten är något mer åtskild. Bak-fliken räcker ända ned på marken. Deras stöflar äro så höge, at de gå up öfwer ro-kulorna, och de bära deruti sina barn; stöfwel-kragarna äro ock så wide, at man wäl skulle kunna slå dit en half skeppa säd. Detta gör deras gång mycket oskickelig, i det de med hwarje hand måste hålla fast en stöfwel. Deras

*) Om deras hårfärds tid och farwäg, se 2 Boken, §. 26. 27. Angmarses fara ifrå norr åt söder; ty ju sydligare på Grönland, ju sednare warda de fångna. De måste altså yngla i norra trakten af Straat Dawis, såsom den rätta Sillen wid Spits-bergen. Attarsoit fara söderifrån åt norr omkring Grönland til Spits-bergen, och komma sunnan efter tilbaka; ty de fångas bittidare söderut, än i Norr.

Deras winter-boningar har jag icke sedt. Tälten likna Grönländarnas, undantagande at tält-stängerna icke luta sig ofwantil på et twär-bräde, utan stöta korß-wis tilsammans, och äro icke med glatta utan ludna skinn betäckta. De hafwa inga lafwar af bräder, at sitta och ligga uppå, förmodeligen emedan de i sina båtar, som de fått af Europeerna, icke kunna så beqwämligen föra med sig bräderna, som Grönländarna i sina långa qwinno-båtar. De sitta och ligga på skinn, som äro utbredda på bara marken.

De hafwa få, men dock renliga bohags-ting. Deras kjettlar äro Europeiske, men watt-ämbaren gjorda af walfisk-ben i oval skapnad, såsom Grönländarnas af trä. Jag har ingen annan mat sedt hos dem, än Ulker och Stockfisk-hufwuden, dem de hade fått af Fiskare. Dessa åto de rå, *) och försäkrade mig, at det smakade godt; qwinfolken samlade wid stranden Walfisk-löß, **) tuggade sönder skalen med tänderna, och sorplade i sig slemmet. Man föregifwer wäl, at de dricka tran, såsom man jämwäl säger sådant om Grönländarna; men jag har det icke blifwit warse. Af Europeerna taga de ej emot någon stark dryck, men wäl bröd och kött.

Deras far- och werk-tyg likna aldeles Grönländarnas; de äro bara större, och i brist på behörig handtwerks-redskap, oskickeligare och plumpare. Jämte de fem slags pilar, som Grönländarna bruka, hafwa de

*) Häraf måtte de hafwa fått sit namn Eskimauer, af Indianiska ordet Eskimantsik, äta rått.

**) Bättre Sjö-ållon, en art Mußlor, som fästa sig fast wid stenar och djur. Se 2 Boken, §. 12. ty Walfisk-löß se annorleds ut. Se Loc. cit. §. 13.

de deßutom en, som de kalla ungak, försedd frampå med tre taggar, hwilke äro tie tum långa, och stå fyra tum ifrå hwar andra; densamma bruka de til fogelskjutning.

Deras Kajaker äro längre och bredare, än Grönländarnas. De äro 20 til 22 fot långa, och nästan 2 fot breda. Pautiken eller åhran, är inemot tre fot lång, men icke så bred som Grönländarnas. I roende och wändande äro de mycket oskickelige. Jag har inga stora läder-fartyg eller qwinno-båtar sedt hos dem, utan fartyg med segel, tåg och ankare, dem de hafwa stulit eller köpt af Europeerna. Detta är et stort fel i deras hushållning; emedan de ju icke förstå, at rätt umgå dermed, och än mindre at något förbättra och af nyo förfärdiga; kunna icke heller nyttja dem på alla orter och til alla sina sysslor: och skulle det blifwa swårt, at i den delen åter wänja dem wid deras fordna lefnads-art. Dock förmenas de nordligare Eskimauer ännu hafwa Qwinno-båtar, och hafwa förblifwit wid sit gamla lefnads-sätt. *)

Så mycket jag kan se, lefwa de utan Religion, utan Öfwerhet och lagar, såsom Grönländarna. Angekoker hafwa de ock så, och omkring hufwud och armar binda de remmar, och i håret fogla-klor och dylikt, såsom et Amulet, hwilket skal skydda dem för sjukdomar, och gifwa dem lycka til deras företagande.

Deras språk är enahanda med Grönländskan, och Dialekten icke mera åtskild, än Norr- och Söder-länningarnas

*) På sednare resan har man ock hos dessa Eskimauer sedt Qwinno-båtar.

ungak, försedd frampå
e tum långa, och stå fyra
mma bruka de til fogel-

re och bredare, än Grön-
2 fot långa, och nästan
åhran, är inemot tre fot
Grönländarnas. I ro-
mycket oskickelige. Jag
ller qwinno-båtar sedt hos
l, tåg och ankare, dem
Europeerna. Detta är et
; emedan de ju icke förstå,
n mindre at något förbät-
nna icke heller nyttja dem
ina sysslor: och skulle det
len åter wänja dem wid
Dock förmenas de nordli-
a Qwinno-båtar, och haf-
lefnads-sätt. *)

, lefwa de utan Religion,
åsom Grönländarna. An-
och omkring hufwud och
och i håret fogla-klor och
hwilket skal skydda dem
em lycka til deras företa-

da med Grönländskan, och
, än Norr- och Söder-län-
ningarnas

man ock hos dessa Eskimau-

ningarnas på Grönland, hwars skilnad är mindre, än Platt- och Hög-Tyskan. Til exempel:

Söderländska,	Norrländska,	Eskimauiska.
Kina ivlit	Kina iblit	Kena evlet, Huru heter du?
Madluk	Marluk	Maguk, Twå.
Tikerarpok	Tikerarpok	Tekelarpok, Han besöker.

Namn på Man- och Qwin-folk, på de orter, djur, werktyg och handteringar, som warit bägge Nationerna länge kunniga, äro enahanda. Til de saker och förrättningar, som äro nya för dem, hafwa de allenast upfunnit olika namn, som dock beteckna sakens natur. Til exempel: Grönländarna kalla en Bössa Auleisiut, det man skickar bort något med. Eskimauerna säga Putusiut, något som är genom bäradt,

De hafwa widtagit några fransyska ord, som de sielfwe icke förstå. Jag hade i början mycken möda, innan jag kunde wänja dem wid, at tala sitt egit språk rent och oblandadt. Och Fransoserna hafwa, för at kunna handla med dem, upskrifwit några och tjugu ord, som dels äro förskämd fransyska, dels brutten Wildska, dels obekanta och förmodeligen af Canadiska Indianerna länta. Til exempel: Kutta en knif (af Couteau,) Memek dricka (af lmek wattn,) Makagua wid, förmodeligen Canadiska.

Nationens styrka kunde jag icke utforska, emedan de, lika som Grönländarna, ej kunna räkna öfwer 20, och weta ej at säga, huru långt det är emellan boningsplatsarna. Hwad Europeerna derom prata, är opåliteliget och ideliga gensägelser. En af dem höll Eskimauerna icke öfwer 300, högst 500 man starka;

starka; men en annan föregaf sig hafwa, endast på en ort, sedt 2000 tilsammans, hwilket dock är aldeles emot deras art. Jag har på nordostliga udden af Terre Neuve, dit de dock endast för handeln och stjäla skull kommit öfwer ifrå Labrador, sedt öfwer 200, och desse namngåfwo mig många orter, hwaråst deras slägtingar bo; sade ock, at i norden äro många människor. Mången nämde try til fyra boställen, där han är hemma; hwaraf jag slutar, at de, såsom Söderländarna på Grönland, flytta från den ena orten til en annan. Under 54:de graden, hade Capiten Atkins, för tie år sedan, sedt de mästa husen, dock sällan mer än try til fyra på hwart ställe. Under 57:de och 58:de graden, träffade han de flesta tält-platsar, men få människor, och alsinga qwinfolk. På et ställe fant han öfwer 100 grafwar; et bewis, at många människor måste där hafwa bodt. Då nu också på Grönland, sällan stå flera hus på et ställe, än try til fyra, (men uti et hus bo ofta tie familier) och Herr Egede wid sin ankomst likwäl räknar Inbyggarna ifrå 60:de til 74:de graden, emot 30000 til antalet; så kan ju också en tämmelig mängd människor bo i Labrador, som sträcker sig ifrå 52:dra til 61:sta graden. Af Ellis Resa til Hudsons Bay, kan skönjas, at de icke allenast bo i Labrador, utan ock i Cumberland och på James Öen; och ho wet huru långt bort i Norr derifrån? Och då de härifrå bredt ut sig til Wästra och Östra-sidan af Grönland, så kan man med skäl sluta, at Karalerna, eller Eskimauerna och Grönländarna, såsom man kallar dem, måtte wara en talrik Nation.„

§. 22.

af sig hafwa, endast på
as, hwilket dock är alde.
ar på nordostliga udden
endast för handeln och
från Labrador, sedt öfwer
nig många orter, hwar-
de ock, at i norden äro
en nämde try til fyra bo-
; hwaraf jag slutar, at
på Grönland, flytta från
Under 54:de graden, ha-
r sevan, sedt de mästa hu-
til fyra på hwart ställe.
en, träffade han de flesta
kor, och alsinga qwinfolk.
r 100 grafwar; et bewis,
där hafwa bodt. Då nu
å flera hus på et ställe, än
s bo ofta tie familier) och
omst likwäl räknar Inbyg-
raden, emot 30000 til an-
immelig mängd människor
ker sig ifrå 52:dra til 61:sta
til **Hudsons Bay**, kan
bo i Labrador, utan ock i
es **Öen**; och ho wet huru
? Och då de härifrå bredt
-sidan af Grönland, så kan
Karalerna, eller **Eski-**
na, såsom man kallar dem,
on."

§. 22.

§. 22.

Så långt går beskrifningen öfwer Landet och deß Inbyggare; på dessa resor, och, wid underhandlingarna med de Wilda, har ej mera kunnat observeras. Jag wil ännu lägga något til om Nationens Charakter och tänke-sätt, så mycket jag kunnat inhämta af sednare Resebeskrifningar.

Eskimauerna hålla sig, åfwen som Grönländarna, ensamma för sediga och dygdiga människor. Då Herr **Drachart** talte med dem om alla människors förderf, läto de sådant gälla om Kablunåt eller utlänningarna, men mente sig wara goda Karaler. "Hafwen J då (frågade han) inga onda tankar? Nej. Men när J tänken: wi wilje slå ihjäl Kablunåt och taga bort deras båtar och saker; är icke sådant onda tankar? Ja. Wiljen J då icke förlösas ifrån edra onda tankar, ord och gärningar? Wi wete det icke." Derföre förundrade de sig, när han sade dem, at Grönländarna hade låtit twå sig genom JEsu blod ifrå sina synder, och mente, de måtte då hafwa warit mycket illaka människor. Och när han talte om den ewiga fördömelsen, mente de, at Kablunåt kommo til helfwetis, efter desamma göra hwad ondt är; men icke de sielfwe, ty de woro ju gode Karaler.

Hwad han sade dem om Gud, såsom all tings Skapare, det tycktes de snart begripa. En gammal man sade til en annan: han menar Silla; slog derwid med handen om hufwudet, och blåste med munnen, förmodeligen at beteckna Deß allestäds-närwarelse och andeliga Wäsende. Då han en annan gång tal-

 te

te om Gud, sade de: Du talar ju om Torngarsuk. Han frågade dem: „tänken I då, at Torngarsuk har skapat all ting? De swarade: det wete wi icke. Men, sade en Angekok: Torngarsuk ajungilak, den store Anden, är god och helig. En annan sade: Ajnakangilak, för honom är ingen ting omöjelig. Den tredje sade: Saimarok, han är nådig och barmhertig ꝛc.„

Hwad han sade dem om en Frälsare och Återlösare, derom kunde de ej göra sig något begrepp. Han måste altså förklara dem saken genom liknelser, och då frågade de, om Han ock wille wara deras gode wän; de stälde sig Honom icke annorlunda före, än som en stor Herre, den der skulle komma at frälsa dem ifrå Kablunät, och stå dem bi emot de Norrut boende Karaler.

Den första underrättelsen åhörde de med mycken begärighet. När det oftare kom före, sade de, såsom Grönländarna tilförne plägade säga: Wi wete nu redan altsammans; eller, wi tro det; eller, wi förstå det icke, wåra öron doga icke dertil; och så lupo de sin wäg. Han gick då altid efter dem, och kallade dem åter tilhopa. Men på det de icke måtte ledsna wid at höra, så uprepade han hwarje sats i korta frågor, dem de beswarade, eftersom de det hade förstådt. I första början sade de efter alla ord, utan at tänka deröfwer. Dock märkte man til slut, at somlige började eftersinna saken. Och desse kommo sjelfmante och begärte, at höra något, eller lära sig en kort bön, hwilken de upläste då de kommo igen, och i synnerhet när de åter fingo se Jens Haven: hwarwid många betygade, at de gärna wille låta wi-

dare

dare underwisa sig och föra sig til trona, ja ock tala derom med sina öfriga landsmän. Den owillighet at höra, som man i början försporde, härrörde icke af widrighet; (de hade fast mera fattat en besynnerlig wänskap och kärlek til Bröderna) utan dels af deras stupiditet, eller fast mera owana, at begripa och eftersinna en dem ytintil främmande sak, hwaraf de icke genast kunde se någon nytta; dels af deras flygtighet, och benägenhet at snart åter höra och göra något annat. Af denna grund hade Drachart äfwen så mycken möda, at göra dem tydeliget, hwad han dem å Herr Gouverneurens wägnar föredraga skulle; och måste så wäl härutinnan, som wid undersökningen om Landets och Inbyggarnas beskaffenhet, göra dem all ting tydeliget genom frågor; och då de lupo åtskils, gå dem efter, samt uti och wid deras tält, peka på de saker, som han wille hafwa underrättelse om. Derföre hade han ock mer möda med Gossar och Flickor, än med gammalt folk, at göra dem en sak begripelig, och lära dem en liten bön.

Mycken möda hade han ock, at få dem in i hamnarna, där skeppen lågo, och de frågade altid, om man icke ämnade slå ihjäl dem? Åt alla försäkringar och wänskaps-betygelser logo de och sade: „Ja, ja, icke lär du mörda oß, ty du är en Lärare;„ de gåfwo honom händerna, slogo honom til wänskaps-tekn för bröstet, och sade: Dig wilje wi höra. Då de ändteligen, efter mycket öfwertalande, läto beweka sig, at fara med, wille de dock icke komma om bord på Krigs-skeppet, at där hålla samtal med Herr Gouverneuren, utan foro åter i land. När dem sades, at de icke borde göra det eller det, war altid första frågan:

gan: om man derföre skulle slå dem ihjäl? De wille icke heller tilstädja, at man noga besåge och afritade deras båtar och redskap. Den skrifteliga wänskaps-försäkran af Herr Gouverneuren, som dem blifwit föreläsen, wille de icke emottaga, af fruktan, at det tinget måtte blifwa lefwande och tilfoga dem skada, emedan det hade framtalt Herr Gouverneurens tankar, hwilket omöjeligen utan häxeri ske kunde. Då långt efteråt en bewäpnad slup kom til deras sammelplats, wille de icke tillåta, at Matroserna kommo bewäpnade i land; ja de wille taga ifrå Capitenen hans wärja, emedan detta, såsom de sade, icke komme öfwerens med den utlofwada wänskapen. Då en wid et strandat fartyg warande utpåst, sigtade med böffan åt en Indian, som wille afskära et tog, uppades genast allarm. De drogo ut sina knifwar, och wille sätta sig i motwärn. Matroserna kommo i gewär. En Indian ref af sig rocken, wisade dem sit blottada bröst, och trotsade, om de understodo sig at döda honom. Men det blef strax ordning igen, och Bröderna förde Indianerna til deras tält. En annan gång hade en skepps-poike tagit bort en pil från en Kajak. Detta blef genom en hustru uppenbaradt. Strax lupo de dit, refwo honom pilen utur handen, och hade så när dödat honom dermed. Man lofwade dem, at de skulle få behörig Satisfaction. Då blefwo de stilla. Capitenen lät i deras närwaro, binda och piska poiken. Men näppeligen hade han fått twå slag, förän Angekoken lopp til, stötte Matrosen tilbaka, som än mer skulle slå honom, och gjorde Gossen lös. Hwar man förundrade sig öfwer deras godhjertenhet. Man wille wäl hindra dem, at fara til

til Terra Neuve, där de, efter deras föregifwande, måste hämta et slags tråd at göra sina pilar utaf, hwilket icke wäxer hos dem. Men emedan de wille anse detta såsom et freds-brott, lät man dem få fara, under det betingande och försäkran, at de ingen skada skulle tilfoga fiskarena, som de under wägen träffa kunde. Och detta sit löfte hafwa de jämwäl hållit.

Emot Bröderna betedde de sig altid mycket wänliga, och frögdade sig i synnerhet hwarje gång, som de åter fingo Jens Haven til sig. De wetste ännu förtälja honom mycket, som han för et år sedan hade talt med dem; berömde honom för det han hållit sin löfwen at komma igen, och de andre prisade det goda, som de hos sina landsmän om honom hördt hade. Bröderna kunde utan farhoga gå ut och in hos dem, men måste ock låta något fritt handtera sig. I et tält wille de ransaka Dracharts fickor. De togo derutur altsammans, och gingo jämwäl bort med hans hatt. Då han nu sade til de gamla: Jag har ju ingen hatt; hwarmed skal jag skyla mig för sol-hettan? kallade de til sig ynglingarna, och de måste gifwa tilbaka altsammans, undantagande en knif, som de til hans åminnelse begärde få behålla. En annan gång blefwo honom fickorna hemligen uttömda. Så snart de gamle männer sågo, at honom något felades, ropade de til hela hopen, at man skulle gifwa honom det tilbaka. Strax kom tjufwen utan sky fram, och sade: där är det, du torde kanske sielf behöfwat.

At Bröderna wid sitt nästan dageliga farande fram och åter, til och ifrå de Wilda, utstått många beswärligheter, många nätter å rad icke sofwit, eller

utan

utan förtäring, och dock under bar himmel, i regn och blåst tilbragt, derom wil jag ingen ting särskildt förmäla, utan med deras egna ord allenast beskrifwa et något förfärligt natt-läger.

„Den 12 Sept. om aftonen, upkom en stark storm med regn. En Slup drefs i land, och blef sittande på en klippa. Genom löfte om god betalning, förmådde wi Willarna, at hjelpa göra densamma lös. Otta af dem klädde sig i sina watu-pälsar, gingo ända under armarna ut i wattnet, och arbetade derpå öfwer en tima, men kunde icke få honom lös. Wårt fartyg lade ut ifrå Landet, och lemnade oß ensamma hos de Wilda. John Hill wille med Skepps-Doctorn fara i en liten båt til wårt fartyg, at göra nödigt aftål med Capitenen, rörande wår säkerhet. Men böljorna kastade så båten emot skeppet, at han slogs omkull. Til all lycka nappade de uti något, som frampå skeppet hängde ned, och Matroserna kastade tog til dem, och drogo dem up. Den lilla Jullen måste man lemna i wågornas wåld, hwilken dock efteråt af de Wilda bragtes til rätta. Drachart och Haven gingo i den strandada Slupen, men hade ingen ting at äta och dricka, och derjämte regnade det mycket starkt. Eskimauerna kommo til dem och sade: „Slupen kan icke komma af grund förr än i morgon, då floden stiger up; J kunnen ju komma til oß och blifwa i wåra tält öfwer natten.„ Detta höllo wi för rådligast. Strax steg Angekoken Segullia i wattnet, bar oß på ryggen i land, och förde oß i sit tält. Han gaf oß torra kläder, och bredde, efter Grönländska wiset, ut et skinn, hwarpå wi skulle sitta och sofwa. Tältet war fullproppadt med folk. De frågade några

gra gånger, om wi icke fruktade oß? Wi swarade: „Wi wete wäl icke, hwad J hafwen i sinnet at göra; men J ären ju wåre wänner, och wänner rådas ju icke för hwar andra.„ Derpå sade de: „Wi äre gode Karaler, och nu se wi jämwäl, at J icke ären Kablunät, utan Innuit och wåre wänner, emedan J kommen til oß obewåpnade; wi wilje ock intet ondt tilfoga Eder.„ De gåfwo oß fisk, wattn och något bröd, som de fått af Matroserna. Efter half annan tima lade sig hwar och en at sofwa. Men Segullia företog sina trolldoms-Ceremonier. Först och främst söng han, tillika med sina hustrur. Sedan mumlade han fram något, hade underliga åtbörder med kroppen, såsom en brottfälling, skrek ibland förfärligt til, hölt sin hand öfwer Dracharts ansikte, den han sat när intil, wältrade sig omkring på jorden, och skrek fram allehanda, hwaraf man intet mer kunde förstå, än detta: Nu är min Torngak (min omgångs-ande) här. Efter han märkte, at Drachart makade sig undan, så ofta han med handen nalkades hans ansikte, kyßte han honom. Derpå låg han en liten stund stilla, som han warit död, och började sedan åter at winslas, och ändteligen at sjunga. Wi sade, wi wille ock sjunga något, som bättre wore, och söngo några werser på Grönländska språket, såsom: Du allmagts Gud! Hwars ord och bud All werlden rör, och ingen motstå tör! &c. O hufwud fullt af strimmor, &c. och flera dylika. De uprepade några ord, och sade: wi förstå bara något deraf. Ändteligen lade wi oß åter ned, men kunde aldeles icke sofwa, utan stodo som oftast up, och gingo ut och in. Segullia tycktes icke tro oß för wäl, och gick altid med

oß

oß ut. *) Den 13 Sept., bittida om morgonen, sade Segullia: nu kunnen I såga edra Landsmån, at I hos mig hafwen med trygghet sofwit. I åren de förste Europeer, som blifwit hos mig öfwer natten. Och nu ser jag, at I åren godt folk, för hwilka wi icke behöfwe rådas, efter I icke rådens för oß. Til betalning för natt-lägret, delte wi ut ibland hans folk, glas-pärlor, met-krokar och sy-nålar.

§. 23.

Så mycket har jag aktadt nödigt, at utur beskrifningen öfwer wåra Bröders resa til Terra Labrador, meddela Låsaren, på det han om Landet och deß Inbyggare må få någorlunda begrep. Wid slutet af detta Fortsättningens stycke, skal följa en berättelse om en ung Eskimauers omwändelse och saliga åndalyckt, hwaraf man än båttre kan låra kånna dessa Willars Charakter.

Hwar

*) Bröderna förmåla i sina privata bref, at de, wid denna häxeri-förrättning, blifwit af en owanlig rysning och fasa öfwerfallne. Man kan wäl anse detta och annat de Wildas troll-wåsende för bedrägeri, och deras owanliga Symptomata och kropps-wridningar för werkningar af en uprörd inbillnings-kraft, såsom jag i 3 Boken, §. 42. har anmärkt: men om icke denna werldenes Gud, som werkar i otrones barn, åfwen blandar sig deruti, och såsom en mördare af begynnelsen, kan fylla de Wilda med en mord-lystnad, särdeles mot de arma och swaga månniskor, som söka at störa honom i hans rike; det lemnar jag hwar och en at döma om, efter den heliga Skrifts utsagor. Wi sjunge ju wid mindre farliga omständigheter, utur en gammal Morgon-Psalm: Jag wil af hjertans grunde etc. „Din helige Ängel blide, Han wike aldrig från mig; All Djefwulens list fördrifwe, Som söker dagelig At komma mig på fall: Hjelp at han ej skada kan göra, Ej heller min själ förföra I denna jämmerdal.„

Hwar och en lärer af dessa efterrättelser kunna se, at Eskimauerna och Grönländarna äro et och samma slags folk; och af de samma har jag än mer blifwit stärkt i den mening, den jag redan i 3 Boken, §. 35. och 39. har yttrat, at Grönländarna, innan de med Europeerna blifwit bekante, icke hafwa warit Atheister, efter ordets egenteliga betydelse, och altså icke heller kunna anföras til bewis, at det gifwes Nationer, som tro ingen Gud wara til. Jag har redan i 3 Boken, §. 35. anfördt exempel af Grönländare, som tänkt deröfwer långt förr, än de hördt talas om et guddomeliget wäsende: och jag blir alt mer och mer öfwertygad, at deras förfäder hållit den af dem så kallade Torngarsuk, eller stora Andan, för en Gud, och bewisat honom guddomelig tjenst och wördnad; men at de, ju längre de kommit bort ifrå sina första boställen och stam-folk, småningom förlorat begreppen om et guddomeliget Wäsende, och råkat i en fullkomlig okunnighet derom.

Wi finne hos Eskimauerna redan mer begrepp om et Guddoms-wäsende, än hos Grönländarna. När man talar med dem om Gud, så säga de: „Du talar, kanske, om Torngarsuk.„ De tillägga honom så goda ägenskaper, som Hedningarna göra kunna. Äfwen så göra ock Grönländarna, och de fleste beskrifwa honom, såsom utan Form och Materia. Han är deras Spåmäns stora Orakel, som bestyrer om lif och död, och måste förläna dem lycka til alt företagande. Och när hans utsaga icke träffar in, så skjutes icke skulden på honom, utan på Spåmannen, som icke kan rätt förstå och utlägga hans swar. „Det är onekeliget, (skrifwer Herr Paul Egede i sin Con-

 tinuation

tinuation af Relationerna rc. p. 26.) at de måste Grönländare hålla honom för den största och mägtigaste i werlden. Ty när de hördt talas om Gud, at Han är ewig, alsmägtig rc. så hafwa de genast sagt: Torngarsurksonerpok, han är, kanske, den store Torngarsuk. Ehuru nu Grönländarna icke bewisa denna Torngarsuk någon guddomelig dyrkan, så är han dock owedersägeligen deras Gud,„ o. s. w.

Men de tala ock derjämte om en annan Anda, under et Qwinfolks skepelse, den de åfwenleds tilskrifwa en öfwernaturlig magt, men inga goda, utan idel onda ägenskaper. *) Man kan altså förmoda, at deras förfäder, såsom månge andre Hedningar, åfwen fallit på den tanka, at inbilla sig tu Öfwerwäsenden eller Principia, et ondt och et godt. Om de också, som andre, hafwa tilbedit den onda Andan, på det han ej måtte göra dem ondt, det kan man så litet weta, som hwad för åra de hafwa bewisat det goda Öfwerwäsendet.

§. 24.

Men jag är ock än framgent af de tankar, som jag i 3 Boken, §. 39. yttrat, at Grönländarnas förfäder icke hafwa hållit Torngarsuk för det Öfwersta Wäsendet och all tings Skapare, utan för en undergud, såsom til äfwentyrs en Pluto: och af underrättelserna om Eskimauerna, blir det mig sannolikt, at de med ordet Silla, welat utmärka det högsta aldeles obegripeliga Wäsendet; hwilket de dock, efter de icke kunnat göra sig derom några föreställningar, icke heller hafwa wisat någon synnerlig utwärtes dyrkan.

Ordet

*) Se derom 3 Boken, §. 39.

. p. 26.) at de måste Grön-
n största och mägtigaste i
t talas om Gud, at Han
å hafwa de genast sagt:
är, kanske, den store Torn-
ndarna icke bewisa denna
elig dyrkan, så är han dock
,„ o. s. w.

ämte om en annan Anda,
se, den de åfwenleds til-
agt, men inga goda, utan
Man kan altså förmoda,
månge andre Hedningar,
, at inbilla sig tu Öfwer-
et ondt och et godt. Om
a tilbedit den onda Andan,
dem ondt, det kan man så
åra de hafwa bewisat det

24.

ramgent af de tankar, som
rat, at Grönländarnas för-
rngarsuk för det Öfwersta
kapare, utan för en under-
en Pluto: och af under-
na, blir det mig sannolikt,
at utmärka det högsta alde-
t; hwilket de dock, efter de
några föreställningar, icke
synnerlig utwärtes dyrkan.
Ordet

, §. 39.

Ordet Silla hafwa wäl Europeerna öfwersatt med Luft eller Himmel; men Grönländarna beskrifwa det som et wäsende, som på människors gärningar har antingen et nådigt eller onådigt öga. När man frågar dem: hwarföre de icke göra det eller det, så swara de: Sillab tekkoa, Silla ser det; eller: Sillab Kingarseisoanga, Silla torde blifwa wred på mig. Då de tala än tydeligare, säga de: Sillam Innua, Luftens eller himmelens Innehafware. Dermed förstå de altså et wäsende, hwilket, såsom luften, omgifwer all ting, och som har akt på alla människornas gärningar, och dem antingen belönar eller straffar.

Men at ordet Silla hos dem betyder något mera än Luft, det ser man af tale-sättet: Silla Kangilak, han har intet förstånd, eller såsom Fransoserna säga: Il n'a point d'esprit. Hwad hos de gamla Greker, och i orientaliska Philosophien, hette πνεῦμα, hwad på Latin kallas Spiritus, och på Swenska Ande, et förståndigt och tänkande wäsende, det nämna Grönländarna Silla. Chineserna gifwa högsta Wäsendet nästan samma namn, Tien, himmelen, och tilbedja likwäl många andra afgudar derjämte. I Europa säger mången: himmelen, i stället för den som bor i himmelen. Amerikanerna säga: den store Anden, och dyrka derjämte många Manitu eller små andar i Elementerna. De gamle Grekiske och Latinske Philosopher hollo icke Jupiter och dylika Poeternas hjerne-spöken, för werkeliga Gudar, men kunde wäl låta ske, at gemena folket sökte sig afgudar i alla Elementer, och tilbädo lefwande och liflösa Kreatur. Men på det man ej måtte förwisa dem utur werlden såsom Atheister, medgåfwo de ännu et Öfwerwäsende.

Dock emedan de ej kunde göra sig något begrepp derom, höllo de fleste detsamma för werldenes själ, och tillika werlden ewig med Gud. Äfwen så tala Grönländarna om et andeliget Wäsende öfwer all ting, hwilket de intet annat namn kunna gifwa, än Silla, förståndet, det wäsende som är i luften, eller som omgifwer och genomtränger all ting, såsom luften. De säga derföre äfwen som oftast Sillarsoak, den Store Silla, och förstå dermed werlden, Universum. Det tyckes altså, at deras förfäder hafwa hållit det högsta Wäsendet, som de kallat Silla, för werldenes själ, och altså tillika trodt werlden wara ewig som Gud. Deraf kommer det ock, at nu warande Hedningar på Grönland och Labrador, icke tilskrifwa Torngarsuk skapelsen; och när man frågar dem, hwarifrån werlden har sin uprinnelse, gifwa de til swar: Det har altid så warit, och skal altid så blifwa. Men deras Angekoker, hwilke hos dem äro i likadant anseende, som Philosopherna och Poeterna stå uti hos andra Hedningar, hafwa utom deß pratat för dem om många andra Torngåt *) eller Andar, hwilke efter deras mening, äro i alla Elementer, och åstadkomma öfwernaturliga werkningar, eller sådana förändringar i Naturen, som de, efter sin Naturkunnighet, icke kunna begripa. Angekokerna föregifwa, at desse Andar, då de, under trollkonstens inhämtande, anropa Torngarsuk om en Torngak eller Spiritus familiaris, ställa sig för deras uprörda Phantasie i liknelse af et eller annat djur, och måste på Torngarsuks befallning wara dem til tjenst, när de wilja föröfwa sit trolleri.

Man

*) Se derom 3 Boken, §. 40.

Man ser altså af altsammans, at Grönländarna tillförene haft en Religion, som i de mesta stycken liknar de andra Hedningars Religion, och at de småningom försummat och merendels förgätit densamma, sedan de wida skildt sig wid de andra, och begynt bo assides. Men man kan ock tillika deraf se den allmänna förderfwelsen hos de människor, som ingen guddomelig uppenbarelse hafwa, eller densamma icke antaga wilja, at deras förstånd nästan på enahanda sätt blir förmörkradt, och råkar i enahanda kraftig willfarelse, genom den fåwitsko, som i dem är, genom deras hjertans blindhet. Eph. 4: 18. Grönländarna kunna wäl ingalunda så utförligen och sirligen uttrycka sig öfwer sin Silla, sin Torngarsuk och Torngak, som de Grekiske och Latinske Philosopher och Poeter, som Chineserna, och som de wanslägtande Werlds-wise i Europeiska Christenheten, öfwer deras med olycklig möda, och med sunda förståndets och deras samwetens tusende motsägelser, utur blinda hedendomens länge sedan föraktada qwarlefwor, åter fremsökta Anima mundi och andra hjerne-spöken: men i sjelfwa werket äro desse, med alla deras förderfwada förnufts hjelpemedel, icke mycket längre komne, än de dumme Grönländare med sina skälmska Angekoker. Och hwadan härrörer wäl detta?

Medan de förstodo Gud, och hafwa icke prisat Honom som en Gud, och ej heller tackat; utan wordo fåfängelige i sina tankar, och deras oförnuftiga hjerta är wordet mörkt. Då de höllo sig för wisa, äro de wordne dårar. Och såsom de icke aktade hafwa Gud i känslo, haf-
wer

wer Gud öfwergifwit dem i et wrångt sinne, til at bedrifwa obeqwämlig ting.

Här är altså ingen åtskilnad: allesamman äro de syndare, och hafwa intet berömma sig af för Gudi. Rom. 1: 21. 22. 28. Cap. 3: 22. 23.

Hwar äro de kloke? Hwar äro de Skriftlärde? Hwar äro denna werldenes wise? Hafwer icke Gud denna werldenes wishet gjordt til galenskap? Ty efter werlden icke kunde, genom sin wisdom, känna Gud i Hans wisdom: så täcktes Gudi med däraktiga predikan frälsa dem som tro. På det intet kött skal kunna berömma sig för Honom. 1 Cor. 1: 20. 21. 29.

§. 25.

Äfwen så förhåller det sig med deras seder, eller föregifna dygder, hwarom i 3 Boken, §. 26. til 34. blifwit handladt. Den som nu lösligen, eller bara på ena sidan, den de gärna låta se, beser dem; den som icke lärer noga känna dem, då de wid första åseendet wisa sig; den som ställer andra länders wanfrägdade uppenbart lastbara människor i jämförelse med dem; den som icke rätteligen undersöker rätta springekällan, hwarutur den eller den skenfagra gärningen upkommer, och utur sin egen inhämtada Sedolära tilskrifwer dem grund-idéer, som dock icke wisa sig i deras öfriga göromål; den som icke läsit JEsu och Apostlarnas utsagor om Hedningarnas högstbeklageliga tilstånd, eller desamma förgätit, eller aldeles förkastar, leder dygden ifrå naturliga grundorsaker, och en gång har tagit sig före, at skämma ut Christenheten med

Hed-

Hedningarnas föregifna dygder, eller ock aldeles åm-
nar bespotta Evangelii lära: densamme finner lätte-
ligen hos Grönländarna, och andra Wilda uti norra
och södra Amerika, så mycken dygd, som hos Chi-
neserna, Grekerna och de Romare. Men den som
wet, och tillika tror, hwad den store Hedningarnas
Apostel, nästan i alla Epistlar, synnerligen til de Ro-
mare och Epheser, skrifwit om dessa, och finner
det af årfarenheten och mångårigt umgänge med den-
na tidens Hedningar, stadfästadt: den måste draga
i twifwelsmål, om forna och sednare tiders Hednin-
gars Apologeter, hafwa någon rätt insigt, eller ock re-
deliget upsåt; han måste beklaga deras blindhet, och
tacka Gud, för det Han i Evangelio uppenbarat oß
andra grundkällor och andra efterdömen til rättskaf-
fens dygder. Tages detta i behörigt öfwerwägande,
så lär man sedan kunna urskilja, hurumida det äger
sin riktighet, hwad jag, i följe af min insigt, redan för-
mält om Grönländarnas Seder, och förhållande,
så i hushålls-mål, som i samqwäm; och åfwen
finna, hwad jag, til widare förklaring af 3 Bokens
andra, tredje och fjerde Capitel, ännu bör tillägga.

At Grönländarna hafwa frillor eller flera hustrur
på en gång, det härrörer wäl hos dem af samma köt-
sliga sinne, som drifwer alla folkslag til kötsens gär-
ningar; men månggiften torde ock hos dem mycket
främjas derigenom, at de wilja wara wisse om en
snar och ymnig barna-afwel, emedan en Familia ej
kan hafwa bestånd, om där icke finnes en eller några
doglige söner, som kunna fånga Själar. För den-
na orsaken skull, anmodar mången ofruktsam hustru sin
man, at taga sig än en hustru til, Ibland dessa tages

en wiß ordning i akt. Den rätta hustrun heter Nullia, och bestyrer om hushållningen. De öfriga kallas Pe-rinervara och Auilliara. Dör den första, så träder den näst följande i hennes ställe.

Men genom detta medel nå de dock icke sit syftemål; icke derföre, at hustrurna äro så ofruktsamma, såsom jag §. 14. påstått, utan emedan de snarare och oftare hafwa mißfall; än hos andra Nationer sker.

Det myckna bekymmer, som barna-upfostran har med sig, är utan twifwel orsaken, hwarföre de låta barnen få hafwa sin egenwilja, på det de icke til äfwentyrs måtte siukna och dö. Deras blinda öfwerseende med sina barns oarter, är obegripeliget. En fader böd en gång sin lilla dotter kalla in modren; men hon wille det icke göra. Han befalte henne det andra gången; men hon blef arg, och stack honom med knifwen et hål genom handen. En Missionär, som feck se honom sårad, sade til honom: nu lär du wäl också hafwa agat henne med allware. „Nej, swarade Grönländaren: hwad hade det hulpit mig? Såret hade jag likawäl fått, och dottern kan jag icke se gråta.„ En annan wille hindra sin fyråriga dotter, at gå med modren til grannarna. Dottern stickade, och skar med knifwen af senorna på hans ena hand. Han lät henne ock gå ostraffad. En Missionär förebrådde honom denna otidiga flathet. Fadren swarade: „Wi älske wåra barn, efter wi äre wälsande til deras lif och warelse. Argsinta människor slås gärna.„ Då nu Missionären föreställte honom, at man bör straffa och aga barnen, medan de äro unga, på det de icke måtte warda än argare, och en

gång

gång måste straffas af andra; swarade han spottskeliga: „Det är då intet under, at Kablunät (Utlänningarna) äro så fromt folk.„ *)

Man berömmer ock deras inbördes wänskap och godhjertighet, och anförer til bewis, at de äro mycket gästfrie, icke allenast mot sit husfolk och sina grannar, utan ock mot aldeles okändt folk. Man ser ock tydeligen, at sådant werkeligen sker. När man frågar en Grönländare, hwarföre han det gör? så swarar han; Innuktara, han är min medmänniska, eller min Landsman. Man kan häraf sluta, at kärleken til Nästan är, efter Pauli utsago Rom. 2: 14. 15., skrifwen i deras hjertan, och at de altså efterlefwa Sedo-lärans första grundsats: Hwad du wil, at en annan skal göra dig, det gör du honom. Men man måste ock lägga dertil, hwad i 3 Boken §. 30. blifwit sagt om deras obarmhertighet emot förlåtna främlingar, hwarigenom Frälsarens utsaga Matth. 5: 47. Cap. 6: 31. 32. warder stadfästad.

Deras gifmildhet sträcker sig aldramäst til deras förwanter, dem de efter §. 45. kunna räkna up ända til tionde leden, icke allenast i up- och nedstigande rätt linia, utan ock i alla än så åtskilliga bi-grenar. Derföre har Grönländska Genealogien en sådan myckenhet namn, som ingen i de Europeiska Språken. Och uttrycka de hwarje art af slägtingar med et åtskildt, men ändå allenast et namn, när wi knapt med try til fyra sammansatta ord kunne åtskilja dem ifrån andra slags anförwanter. Denna ättelängs-wetenskapen tilbringar ganska många Grönländare, ja ofta alla

*) Paul Egedes Relation, p. 95.

alla Inbyggare af en hel trakt, den nyttan, at de alle känna hwar andra såsom blods-förwanter, och hjelpa hwar annan, emedan de anse sig såsom en enda familia.

Ingen annan, än familie-subordinationen finner efter §. 25. rum ibland Grönländarna. Ehuru oregerliga och sturska barnen än äro, så länge de äro små, wisa de dock föräldrarna lydno, när de kommit til förstånd; försörja dem, när de blifwa gamle, och bewisa dem all wördnad, så aldeles, at modren anses efter fadrens död, såsom Fru i huset, och sonens egen hustru icke bättre, än en tjenste-piga. Men man måste ock derwid komma de exempel ihog, då barnen begrafwa en gammal sjuklig fader lefwande, och än snarare en moder, som ej kan wara dem mera til någon hjelp. Och detta hålla de för et barmhertighetswerk, för at göra slut på deras lidande, och skona sig sjelfwa för bedröfwelse.

De taga gärna til sig wärnlösa barn, emedan familiens bästa beror på många barn, som kunna arbeta, synnerligen på sönerna, hwilka en gång måste underhålla hela familien. Derföre hålles en sådan uptagen son icke som dräng, utan som barn, ja ofta bättre än egna barn, på det han alt framgent må bli hos dem. Ty icke twång och lydna, utan blott inbördes wälförhållande, uppehåller friden och enigheten, ibland dem.

Detta är just det land, hwarigenom hela Nationen, som ej i minsta mål wet af någon öfwerhets författning, bibehålles wid frid och enighet. Om ock någon tror sig af en annan wara förolämpad, så af-

gör

rakt, den nyttan, at de
m blods-förwanter, och
de anse sig såsom en en-

lie-subordinationen finner
nländarna. Ehuru ore-
in äro, så länge de äro
rna lydno, när de kom-
m, när de blifwa gamle,
, så aldeles, at modren
m Fru i huset, och sonens
en tjenste-piga. Men
ma de exempel ihog, då
al sjuklig fader lefwande,
m ej kan wara dem mera
hålla de för et barmhertig-
å deras lidande, och sko-
se.

ärnlösa barn, emedan fa-
nga barn, som kunna ar-
a, hwilka en gång måste
Derföre hålles en sådan
, utan som barn, ja ofta
et han alt framgent må bli
och lydna, utan blott in-
ppehåller friden och enighe-

, hwarigenom hela Natio-
et af någon öfwerhets för-
frid och enighet. Om ock
wara förolämpad, så af-
gör

gör han sin sak efter §. 24. med en sjung-strid. Efter slutad proceß äro de åfwen så gode wänner, som wåre Advocater, hwilke hafwa afjordt, icke sin egen, utan en annans sak. Åtminstone weta de mästerligen at dölja sin illska och hämnde-lystnad. Åfwen wid denna löjeliga förrättning taga de all beskedelighet i akt, och det är en ohörd sak, at den ene skymfar den andra, än mindre hörs, at de nånsin slås.

Men deras mordiska gärningar äro ock af §. 38. bekante. De fleste ske på Angekokernas, och synnerligen Illiseetsoks tilställning, hwilke hos dem äro at anse såsom Zigeuner och trollpack. När desse inbilla dem, at den eller den har hårat ihjäl deras barn eller andra slägtingar, eller annars tilfogat dem skada: så blir den inbildade skaden eller döden med död hämnad, hwilken då sedan åfwen åter blir hämnad af den aflifwadas skyldemän. På detta sätt tager ofta mord-handelen ingen ända, förr än alla slägtingar äro utrotade. Men det gifwes ock mördare, som blott för ro skull, eller af mißundsamhet öfwer en annans sköna saker, taga lifwet af folk, och skryta deraf för andra. Och desse låta bruka sig som strät-röfware. Wisse trakter äro framför andra i dy mål ryktbare.

När någon får en bedröfwelig tidning, til exempel at hans närmaste slägtinge drunknat, plär wäl en sådan af sorg såra sig sielf; men af sielfmord hörer man icke mycket, undantagande då någon fruktar för at grufweligen blifwa aflifwad. Af högmod och egensinnighet kan jämwäl mången swälta och frysa sig til döds.

At

At stjäla af sina likar, hålles hos dem för en skändelig gärning. Således behöfwer ingen förwara sina saker, och låsa igen sit hus. Deremot hafwa de, såsom Eskimauerna än i dag göra, tilförne plundrat utlänningarna och tagit från dem hwad de kunnat; och på det desse icke måtte förmena dem det, eller kunna straffa dem derföre, åfwenwäl slagit ihjäl dem, när de kunnat blifwa dem öfwermägtige. Men sedan Europeerna satt sig ned hos dem, och somlige jämwäl tagit sig hustrur af deras folk, anse de desamma såsom sina medmänniskor, och förgripa sig icke lätteligen på deras tilhörigheter.

Meneder kunna hos dem icke förekomma, efter de hafwa inga ting-ställen, där de kunna söka sin rätt, eller ock en annans ägendom. Men at ibland dem inga falska witnes-börder och bakdantningar förekomma, det är utan grund, fast de icke wilja, det skal så heta. När någon wid en sjung-strid säger en osanning, gifwer han före, at han dermed icke sökt förklena en annans goda namn och rychte, utan allenast roa sällskapet med et skämtaktigt infall. De kunna ock lägga något til sanningen, när de rosa sig sielfwa, hwar til de äro mägta benägne; eller ock taga något derifrån, när de skola bekänna något, som icke länder dem til heder: men om en annans heder och lycka derwid skulle komma til korta, så göra de det icke lätteligen, af fruktan, at de torde måst bota skadan med sit lif. Af denna orsak weta de ock i wredes mode så hägda sig, at de ej häfwa ut skäls-ord och illaka beskyllningar på hwar annan; åfwen som de icke heller äga de swordoms-formulärer och skäls-ord at tilgå, som så ymnogt finnas i andra språk.

Wid

hålles hos dem för en
s behöfwer ingen förwa-
sit hus. Deremot hafwa
i dag göra, tilförne plun-
från dem hwad de kun-
tte förmena dem det, eller
fwenwäl slagit ihjäl dem,
öfwermägtige. Men se-
d hos dem, och somlige
f deras folk, anse de de-
nniskor, och förgripa sig
righeter.

m icke förekomma, efter
där de kunna söka sin rätt,
m. Men at ibland dem
ch bakdantningar förekom-
st de icke wilja, det skal
n sjung-strid säger en osan-
han dermed icke sökt för-
n och rycke, utan allenast
aktigt infall. De kunna
n, när de rosa sig sielfwa,
gne; eller ock taga något
inna något, som icke lån-
en annans heder och lycka
ta, så göra de det icke lät-
e torde måst bota skadan
weta de ock i wredes mo-
fwa ut skäls-ord och illaka
n; äfwen som de icke hel-
ulärer och skäls-ord at til-
i andra språk.

Wid

Wid deras widskeplighet, besynnerligen i ansende til Angekokernas föreskrifningar, rörande deras Diet och widhängen eller Amuleta, finner jag intet annat at årindra, än at de otrogne Grönländare hålla desamma så heliga, at de hwarken genom böner eller skänker låta beweka sig, at bryta dessa föreskrifter emot, eller aflägga och wanhelga sina Amuleta, änskönt de blifwa öfwerbewiste, at de genom slika föreskrifter lida afbräck i sin näring. Så mycket rädas de för döden, som af Angekokerna blir dem förut tilsagd, om de icke hålla sig efter deras föreskrifter, eller icke med Amuleta tilräckeligen förwara sig emot densamma. De sätta all sin lit derpå; och jag håller så före, at detta måtte hafwa warit de Lares och Penates, de bilder och afgudar, som deras förfäder hafwa dyrkat.

§. 26.

Wid deras begrepp om människo-själen, och dess tilstånd efter döden, som i 3 Boken, §. 36. och 37. äro anförda, finner jag intet annat at påminna, än at de kalla en del af Själen för **Skugga**, och förstå dermed icke kropps-skuggan, utan en wiss själenes förmögenhet, som i många sjukdomar kan förloras, och genom trolldoms konst åter til rätta ställas. De gamle Hedniske Poeter hafwa ock mycket talt om Skuggan, Umbra.

At de meste och förståndigaste Grönländare hålla Själen för et immateriellt och odödeliget wäsende, men hafwa äfwen så liten kunskap om kroppens uppståndelse och dess återförening med själen, det är i 3 Boken, §. 38. omtalt. Dock finnas några, ehuru ganska

ganska få spor, at deras förfäder måste hafwa trodt densamma. Det ena har jag redan på bemälta ställe anfördt; det andra, som jag glömt anföra, finnes beskrifwit i Herr **Paul Egedes Relation** p. 75. så lydande: „Wid det en förmörkelse i solen skedde, utlät sig en Grönländare i följande ord: Jag har hördt af mina med-människor, at när solen en gång hel och hållen blefwe förmörkad, skulle de döde åter lefwande gå fram utur sina grafwar.„ Tyckes altså något af deras förfäders Tradition om werldenes ända, och dermed förknippada upståndelsen, hos dem ännu wara öfrigt.

Om somliga Grönländares §. 36. anförda mening, angående Metempsychosis eller Själa-wandringen, har jag i 1763 års Lichtenfeltska Diario under den 11 Dec. funnit et tydeliget begrep, och detsamma utförligen förtäljt i §. 5. af bemälta års Historia om Lichtenfeltska Församlingen. Den består korteligen deruti, at en afledens själ strax derpå far in i et nyfödt barn. Detta gifwa de den dödas namn, se det an såsom sit, göra det godt, och gifwa sig efter hand tilfrids öfwer den aflednas saknad. Detta kalla de en ny uplifwelse eller upståndelse. Innan detta har skedt, törs man icke nämna den aflednas namn: och om någon göret, finna sig förwanterna mycket förolämpada, och börja på at jämmerligen skria. Aldrahälst kalla de igen far-far och far-mor, mor-far och mor-mor, eller annars gifwa barnen namn efter nära slägtingar, och genom arbets-skickelighet berömda anförwanter, och tro, at barn af dessa skola ärfwa samma goda ägenskap, som de öfwer alt adelskap wärdera. Man kan deraf tillika se, huru de slugare

Hed-

Hedningar, til ex. Egyptierna och Chineserna, som bewisa sina afledna föråldrar och slägtingar stor åra, derigenom råkat på Själa-wandrings-ideen, och at widskepelsen är sig altid lik ibland alla otrogne.

§. 27.

Rörande 3 Boken, §. 46., hwaräst talas om Grönländarnas Sjukdomar, och deras sätt at bota desamma, har Chirurgus Brasen meddelt mig följande.

„Jag har icke träffat så mångahanda sjukdomar ibland Grönländarna, som man gemenligen finner i Europa. Här äro sjukdomarna merendels sammansatte af många krämpor, dem en Europees oordenteliga lefnads-sätt samlar; följakteligen äro och cureringarna widlyftigare och betänkligare. På Grönland gör den simpla lefnads-arten sjukdomarna mer enkla, och curen lättare. De sjukdomar, som mig mäst förekommit, äro: Sido-styng, Swullne mandlar, Bölder, och ibland et utslag, såsom skabb. Sådane sjukdomar komma gemenligen före om hösten och wåren, och förorsakas af en förtjockning i bloden, och deß deraf följande slemaktiga och förskämda beskaffenhet. Denna härrörer af deras lefnads-art och föda, hwilken efter års-tiderna är mycket olika. Mången tid måste de hängla sig fram med bara torkad och färsk fisk; en annan tid taga de wåldigt til lifs ibel närande spis, såsom Själ-kött. Är det om wåren, såsom det war wid min ankomst, wackert lugnt wäder, at manfolken kunna ofta komma på sjön, och qwinfolken ut på marken at samla de under snön qwarblefna bären; så förblifwa de tämmeligen wid helsan.

helsan. Men måste de mycket blifwa hemma, och hjelpa sig fram med torkad och ofta förskämd Angmarset eller små-sill; så taga de wid instundande sommar, då de åter bekomma Sjählar, i desto större myckenhet til lifs det halfkokta eller ock halfrutna Sjählköttet: och då inrita sig gemenligen sjukdomar ibland dem i Junii månad. *) När de i October månads början, sedan de haft mycket arbete, njutit frisk luft, ätit mycket kött och mycket förökt deras utom deß ymnoga och tjocka blod, på en gång flytta utur tälten in i winter-husen, hwilka af sten, mull och gräs-torf upbygda, gifwa mycken imma och fuktighet ifrå sig: så yppa sig återigen sjukdomar, wid deras nu mera stilla warande lefnad. Dessa höst-sjukor kan man förekomma genom et Preservativ, när man gjer dem et purger-medel, och låter dem åder. Och just detta är bästa botemedlet, när sjukdomen redan brutit ut: hwarwid jag ock, så länge den torra hettan håller uti, har gifwit Patienterna twå til tre gånger om dagen Temperer-pulfret, och så snart en liten utdunstning wisar sig, efter Brödernas mångåriga förfarenhet, gifwit dem äfwen så ofta 50 til 60 droppar af hjorthorns Spiritus, hwilket gör ogement god nytta. Jag har ock funnit, at örten och blomman af wild Rosmarin, som här ymnogt wäxer, är wid denna sjukdom mycket nyttig. Efter de äro icke wane wid bränwin, så gör det hos dem samma tjenst i Colik-smärtor, som de bästa Medicamenter hos oß. Ja, jag har sedt, at det dref stenar ifrån en Man, som deraf hade en grufwelig njur-smärta. „ Så wida Hr. Brasen.

Jag

*) Förfarenheten wisar, at hetsige Febrar med häll och styng inrita sig hos Grönländarna och blifwa Epidemiske, när de haft en hård winter, och utstått hunger och köld.

Jag har allenast at ännu lägga det härtil, at man med brännwin hjelper åter til rätta halfdrunknada och halfförfrusna Grönländare, och friar dem ifrå det insupna sjö-wattnet. Ja man har med starkt Pommerants-brännwin stillat den hästigaste blod-upkastning hos en Grönländare. I andra länder torde detta medel wara äfwentyrligt. Jämte lefnads-sättet, torde ock bristen på en fri och lätt utdunstning wara mycket wållande til deras sjukdomar. De hafwa en tjock och hetsig blod. En wiß fetaktig slem, som deras myckna föda af de feta sjö-djuren förorsakar, och som gör deras blod tjock och hetsig, sätter sig utan på huden, och är orsaken, at de icke allenast hafwa en obehagelig Själ-lukt, utan ock en klibbrig hud, nästan som fjällfrie fiskar. Denna betager dem utdunstningen, hälst som de nästan aldrig twätta sig. Härigenom bibehålles wäl inwärtes wärmen, och utwärtes kölden hindras at tränga sig in; och just derföre kunna de så wäl uthärda i köld. Men denna Naturens wälgärning blir dem ock skadelig, när de wid långwarigt owäder för litet röra sig; ty då börjar deras tjocka blod stocka sig och taga röta, och deraf förorsakas sedan hetsige sjukdomar. Men om deras Natur icke är i stånd, at drifwa fram och ut på huden den feta slemmen, så yppa sig bölder, utslag och spitälska. Den, som emot sådant, wille gifwa dem något at smörja utan på, skulle bota ondt med hälsten wärre. Efter tilräckelig afföring och en åderlåtning, göra Dekokter af örter och rötter, den bästa tjensten. Men man måste sjelf tilreda desamma, och noga se til, at de dem werkeligen nyttja.

§. 28.

Jag wet icke, huru jag i Anmärkningen til §. 8. i 4 Boken om **Grönländarnas härkomst**, kommit til at säga, det Grönländarna, som af fordna Christna Inbyggare blifwit kallade Skrällingar, hafwa efter sit uttal förwandlat ordet **Skraling** och kallat sig Karálit; då likwäl hwart och et Folk har sit egit namn, och är icke wahnt, at först antaga et namn, som Utlänningarna det tillägga. Man bör snarare förmoda, at Norrmännerna på Grönland, då de, i deras så kallade Winland, *) sedt **Karalit**, hafwa förwandlat detta namn i **Skraling** och **Skrålingar**. Sins emellan kalla de sig gemenligen Innuit, människor eller Inbyggare; men sin Nation kalla de, til åtskilnad ifrå andra Nationer, Karalit, antingen af Karlik, såsom en wiß Tartarisk Nation, efter Tartariska Skribentens Abulgasi Chans intygande, långt före Christi födelse blifwit kallad; eller af Kallak, såsom Grönländarna kalla den första människan, eller sin Stam-fader. **) Då måste det i plurali heta Kalálit. Och så tala jämwäl de flesta Qwinfolken, antingen emedan de icke wäl kunna utsäga bokstafwen r., eller emedan de, för wälljudningen skull, i de flesta orden förwandla det uti l. Men Manfolken säga Karálit.

At desse Willar äro et folk med **Eskimauerna** i **Terra Labrador**, det kan nog tydeligen ses af wära Bröders resor och deras umgänge med detta folk. Ingen

*) Se 4 Boken, §. 7.

**) Se Anmärkningen til 8. §. i 4 Boken, Kallek betyder annars Åskan på Grönländska.

Ingen lär ock annat förmoda, än at Grönländarna kommit hit ifrå Terra Labrador, och icke Eskimauerna härifrån dit. Huru och när detta har skedt, är efter sannings-likheten widlyftigt wisadt i Historien om gamla Grönland §. 8. Har Amerika fått sina Inbyggare ifrån Asien, hwarpå nästan ingen twiflar; så kunna wäl Karalerna ingen annorstädes, än öfwer Sundet, som under 64 til 66 graden skiljer Nord-Asien ifrå Nord-Amerika, wara komne utur stora Tartariet til Amerika, och härifrån öfwer Straat Dawis, eller omkring Baskings-wiken, landwägen, til Grönland. Det allena blir ännu oasgjordt, ifrå hwilken i Nordasien boende Tartarisk Nation de i synnerhet härstamma. Somlige wilja aldrahälst hänleda deras ursprung ifrå Kamtschadalerna, emedan desse bo nära intil ofwanbemälta Sund, se nästan ut, och gå klädde såsom Grönländarna, och äfwen til en del hafwa med Sjähl-skinn öfwerdragna båtar, hwilka de kalla Baidar. Men Granskapet och nära belägenheten, bewisar här alsintet. Letterna och Estherna bo nära tilsammans i Lifland, och äro så litet af enahanda härkomst sins emellan, som med sina grannar, Ryssar och Swenskar, Pollackar och Tyskar. Et folks statur och färg härrörer til största delen af himmels-strecket, hwarunder de bo, och af lefnads-arten. Deras klädebonad och spis, och medlen at förwärfwa sådant, rätta sig äfwenleds efter Landets och deß Produkters beskaffenhet. Den som är utsatt för kall luft, han kläder sig i skinn-pälsar, och wäxer gemenligen icke så stor. Den som bor wid sjön, han lefwer af fisk och sjö-djur. Och om han icke har träwirke, eller werktyg at arbeta det med,

så lärer honom upfinnings-gåfwan en annan och lättare art, at göra fartyg. Deras sinnes-beskaffenhet, seder och plägseder, Religion och Ceremonier, och i synnerhet deras språk, skulle bewisa långt mera, om deruti träffades någon enlighet med Grönländarna. Men så wida jag af Ryska Professoren Stephan Krascheninnikows beskrifning öfwer Landet Kamtscharka lärdt känna Kamtschadalerna, och til en del deras grannar, Korakerna, Kurilerna och Tschukotscherna, så finner jag dem derutinnan mycket olika. Grönländarna känner man utur min beskrifning. Jag wil altså allenast anföra det hufwudsakeligaste, hwaruti Kamtschadalerna skilja sig ifrå dem. Desse hafwa helt andra seder och sedwänjor. Alle, föräldrar och barn undantagne, gifta sig med hwarannan utan åtskilnad. Af twillingar bringa de den ena om lifwet. En gäst stoppa de så mycket uti, och göra honom Kojan så het, tils han ej mer kan fördragat, och är nödsakad, för en så ädelmodig herbergering, at skänka wärden, hwad han åstundar. Deras lik blifwa icke begrafna, utan de kasta dem för hundarna; då deremot Grönländarna sky mera för at blifwa obegrafne, eller af Råfwar och Korpar förtärde, än för sielfwa döden. Kamtschadalarna hafwa ännu något af Religions-öfningar qwar, och fasta; de hafwa ock många afgudar, men bewisa det Öfwersta Wäsendet ingen ära, utan tala skymfeliget om detsamma, och skylla det för all den olycka, som drabbar dem. I arbetet gifwes ock en stor olikhet. Hustrurna göra wäl skor och andra kläder, såsom Grönländskorna; men Männerna måste bygga hus, hålla dem warma, slagta och flå djuren,

koka

nland. Fortsättning.

gåfwan en annan och låt-
Deras sinnes-beskaffen-
Religion och Ceremonier,
skulle bewisa långt mera,
enlighet med Grönländar-
yska Professoren Stephan
krifning öfwer Landet
nna Kamtschadalerna,
ar, Korakerna, Kuri-
na, så finner jag dem der-
rönländarna känner man
ag wil altså allenast anföra
aruti Kamtschadalerna skil-
afwa helt andra seder och
rar och barn undantagne,
tan åtskilnad. Af twillin-
lifwet. En gäst stoppa de
honom Kojan så het, tils
och är nödsakad, för en så
t skänka wärden, hwad han
fwa icke begrafna, utan de
då deremot Grönländarna
grafne, eller af Råfwar och
sielfwa döden. Kamtscha-
got af Religions-öfningar
wa ock många afgudar, men
enbet ingen ära, utan tala
, och skylla det för all den
J arbetet gifwes ock en
göra wäl skor och andra klä-
na; men Männerna måste
arma, slagta och slå djuren,
koka

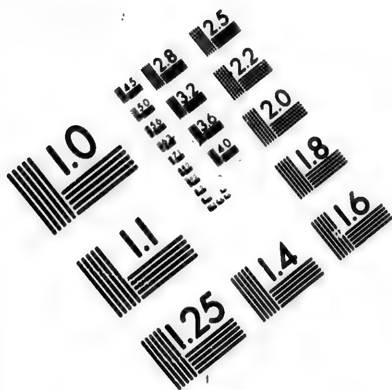
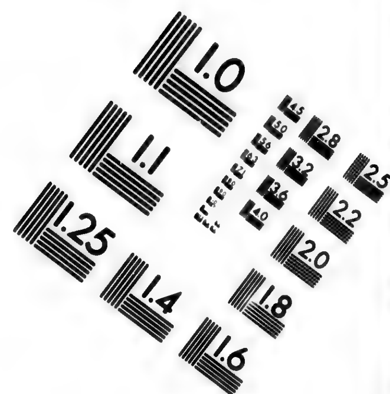
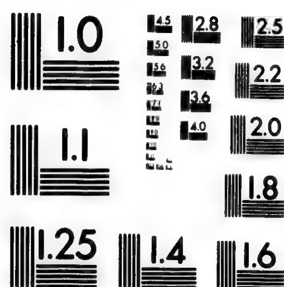
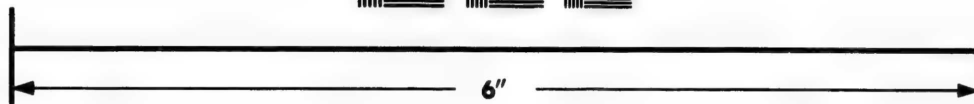
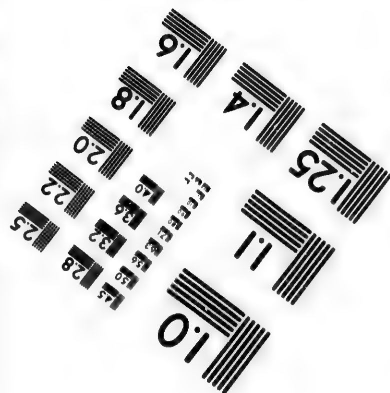
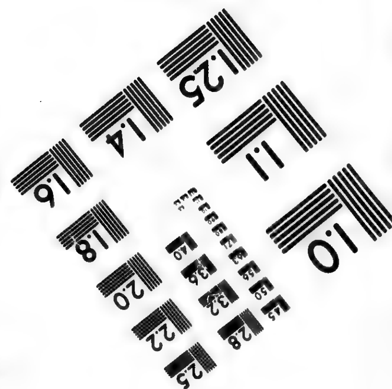

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

4

foka
skyn
til q
wer
Kson
ga k
sche
så m
besk
ma
rer
Gr
ma
i u
i st
Ca
Cr

ifr
fol
ne
R
dj
bå
le
he
de
h
fi
su
d
h

koka mat; hwilket för en Grönländare skulle wara så skymfeligt, at han snarare swälter ihjäl, än griper til qwinfolks-sysslor. I sit språk hafwa de bokstäfwer, såsom Tsch, och orda-ändelser på Tschin, Ksong, Ksi, hwilka omöjeligen med Grönländsk tunga kunna uttalas, och det så mångfaldiga, at Kraschenninikov, och med honom Adjunctus Steller, så wäl deraf, som af deras Kropps-skapnad, sinnesbeskaffenhet och sedwanor, slutar, at de icke härstamma ifrå de Siberiska, utan af de Chinesiska Tatarer, eller Mungalenserna. Sådana ändelser kunna Grönländarna än mindre utsäga, än de lättaste sammansättningar af twå Consonanter. Dessa måste de i uttal dela, eller aldeles förändra. Til ex. Eppera i ställe för Jephta, Peterusse i ställe för Petrus; Caranesse, och Qwinfolken Calanesse, i ställe för Cranz.

Jag kan altså icke leda Karalernas härkomst ifrå Kamtschadalerna, och wet, til dato, ännu intet folk i Norra Asien, med hwilket de til skapnad, sinnes-skick och lefnads-sätt, mer komma öfwerens, än Kalmuckerna. Desse lefwa wäl icke af fisk och sjödjur; men de bo ock icke wid sjön, och kunna hafwa bättre lifs-medel i myckenhet, behöfwa altså icke heller Kajaker, qwinno-båtar och dylika werktyg. De hafwa wäl en Religion med många Ceremonier, som dock bewiser intet annat, än at Karalerna, i många hundrade år, hafwa warit affsöndrade ifrå sit Stamfolk, och försumnat samt bortglömt sin Religion, såsom Sems efterkommande, på kort tid, gjorde i Chaldeen, och Jacobs afkomlingar i Egypten. Och hwad hindrar wäl, at ju Kalmuckerna efter denna

skilsmässa kunna hafwa förändrat sin Religion, eller aldraförst antagit någon, antingen friwilligt af Grannarna på sina stora kringwandringar, eller twungne af sina beherrskare? De hafwa wäl et annat språk, eller egenteligen andra uttryck och ord; men wi hafwe ännu för liten insigt i Kalmuckiska Tungomålet. Och huru lätt ändrar sig icke et språk wid et Folks öfwerfringar, eller wid några folkslags wandrings-resor och förblandningar? Spanien, Frankrike och Italien äro derpå tydeliga exempel. Och hwilken skulle wäl tro, at Meklenburgarna och Pommerinkarna härstamma ifrå Wenderna, om wi det icke wetste af Historien, och af personers och orters namn, som endast utur Wendiskan kunna uttydas, (til ex. Kameke, Camenz, Chemnitz, af Wendiska ordet Kamm, en sten) det sluta kunde? Kalmuckernas än warande wandringar äro bekanta, och gamla Historien har äfwen förwarat oß många spor af stora öfwerfringar och Regerings-ombyten ibland Scytherna och Tatarerna. Kalmuckernas uttal, och i synnerhet deras många orda-ändelser på ak, æt, uk, ut rc. hafwa ganska mycken likhet med Grönländarnas. Desse hafwa ock namn, som ibland Kalmuckerna äro mycket gängse, til ex. Ajuk, Torgaet, Uiraet, hwars betydelse de så litet weta, som wi Tyskar kunne förklara namnen på wåra personer och orter, särdeles dem som från Wenderna härstamma, när wi icke förstå Wendiska språket. Det kan ock icke förmodas, at et af andra härstammande folk, som fördrifwes från sina ursprungliga boställen, som intet umgänge har med andra folkslag, och i en afsöndrad winkel på jord-kretsen finner inga medel at för-

ändrat sin Religion, eller
tingen friwilligt af Grän-
andringar, eller twungne
fwa wäl et annat språk,
k och ord; men wi hafwe
uckiska Tungomålet. Och
pråk wid et Folks årsfrin-
ags wandrings-resor och
Frankrike och Italien
Och hwilken skulle wäl
och Pommerinkarna här-
n wi det icke wetste af Hi-
ch orters namn, som en-
a uttydas, (til ex. Ka-
nitz, af Wendiska ordet
ta kunde? Kalmuckernas
äro bekanta, och gam-
warat oß många spor af
ngs-ombyten ibland Scy-
Kalmuckernas uttal, och i
a-ändelser på ak, æt, uk,
n likhet med Grönländar-
mn, som ibland Kalmuc-
til ex. Ajuk, Torgäet,
de så litet weta, som wi
nen på wåra personer och
än Wenderna härstamma,
ka språket. Det kan ock
andra härstammande folk,
rsprungliga boställen, som
ndra folkslag, och i en af-
etsen finner inga medel at
för-

förbättra, icke heller någon orsak at försämra sig,
skulle så lätt förändra sit språk, sin lefnads-art, sina
seder och öfligheter, som sjelfwa Stam-folket, hwil-
ket plägar mycket umgånge med andra folkslag, eller
af desamma underkufwas, och nödgas widtaga seger-
winnarens seder. Britterna i Wales, hwilke drogo
sig ifrå England, undan deß beherrskare, til bergs-
trakten, förklara det förra; och Wenderna, som af
Tyskarna blifwit öfwerwundne, eller med dem för-
blandade, och, på några få namn nära, förlorat
nästan all likhet med Sclavoniska folkslagen, bewisa
det sednare. Det som, i följe af Historien, gäller om
dessa, det må ock, efter sannolikheten, gälla om Ka-
ralernas, eller Grönländarnas och Eskimauernas
slägtskap med Kalmuckerna, tils man kan winna
mera historisk wißhet om deras härkomst.

§. 29.

Om de fordna Norrmänners tilstånd på Grön-
land, och om deras utödelse genom Willarnas åtgärd,
har jag bekommit några Excerpta, som Professoren i
Geneve, Herr Mallet, på sin, med Skottska Gref-
wen Butes Son, til Italien företagna resa, har sam-
lat uti Vaticanska Archivet i Rom. Jag wil der-
utur meddela det hufwudsakeligaste, som kan närma-
re förklara 6:te och 9:de Paragraphen i 4 Boken.

Om et Biskops-säte i Gardar på Grönland, för-
måles första gången år 1276. Det war nemligen på
andra allmänneliga Concilio i Lion 1274 beslutet, at
man skulle bära up tionden af alla andeliga gods, för
at underhålla korßtoget til förlofwada landet. Erche-
Bisko-

Biskopen af Nidros, som nu heter Trundhem, skulle i sit Stikt, hwarunder Grönland äfwen hörde, indrifwa tionden. Men efter han icke hade lust til sådant, så bad han Påwen Johannes XXI. om tilstånd, at få updraga en annan detta ärende. Tilstädjelse dertil fick han genom Påwens skrifteliga swar, dateradt i Dec. 1276 ifrå Viterbo, därest orsakerna dertil anföras, emedan wäl fem år skulle behöfwas, at resa til Gardar, och komma derifrån tilbaka. Erchebiskopen, som för andra Kyrko-affärer skull, råkade i stridighet med Norriges Konung, reste utur Riket, och deponerade Collect-penningarna hos Kyrkan, hwilka Påwen 1287 lät afhämta.

År 1326 blef, til tiondens insamling af andeliga Godsen i Norrige, Swerige och Gottland, af Påwen Johannes XXII. en wiß man förordnad, wid namn Bertrand de Ortolis, hwilken i sin räkning så skrifwer: „Grönländska Biskops-dömets Tionde har jag i Bergen emottagit af Herr Erchebiskopen i Trundhem, år 1327 den 11 Augusti, bestående af 127 Lißpund Sjöhästs-tänder, hwilka jag, efter Herr Erchebiskopens i Trundhem och Biskopens i Bergen inrådande, den 6 Sept. sälde til Johan de Pré, en flandrisk Köpman, för 12 Livres 14 sols Tournois, hwaraf Konungen bekommit hälften. I St. Peters penning har jag af Grönländska Biskops-dömet bekommit try Lißpund Sjöhästs-tänder, hwilka jag försäldt för twå sols.„

Man ser tillika häraf, hwilken då för tiden warit bästa Köpmans-waran på Grönland, och at de icke haft penningar, utan förbytt sina Produkter emot andra

...m nu heter Trundhem,
...er Grönland åfwen hörde,
...fter han icke hade lust til
...pen Johannes XXI. om
... annan detta ärende. Til-
...genom Påwens skrifteliga
...6 ifrå Viterbo, därest or-
...edan wäl fem år skulle he-
...r, och komma derifrån til-
...om för andra Kyrko-affä-
...het med Norriges Konung,
...onerade Collect-penningarna
...en 1287 lät afhämta.

...dens insamling af andeliga
...rige och Gottland, af På-
... wiß man förordnad, wid
...s, hwilken i sin räkning så
... Biskops-dömets Tionde har
... af Herr Erchebiskopen i
...1 Augusti, bestående af 127
...r, hwilka jag, efter Herr
...em och Biskopens i Bergen
... sälde til Johan de Pré, en
...12 Livres 14 sols Tournois,
...nmit hälften. I St. Pe-
... Grönländska Biskops-dömet
...jöhästs-tänder, hwilka jag

...f, hwilken då för tiden warit
...å Grönland, och at de icke
...örbytt sina Produkter emot
andra

andra nödwändigheter. Och när Sjöhästs-tänderna då blifwit så högt wärderada, som Elfenben denna tiden, så finner man tillika, huru litet penningar då för tiden warit at tilgå.

År 1433 den 4 Sept. har Broder Bartholomæus de Sancto Ypolito, Baccal. Theol. af Predikare-orden, blifwit af Påwen Eugenius IV. utnämd til Biskop på Grönland i den afledna Biskopens Nicolai ställe; hwarom Påwens Breve ännu är til finnandes.

Detta stämmer icke öfwerens med Canzlären Hvitfelds tide-räkning öfwer Grönländska Biskoparna. Ty i följe deraf bör 1408, och altså nästan 30 år förut, Andreas, såsom sidste Biskopen, hafwa blifwit sänd åt Grönland, om hwars ankomst och öde man likwäl ingen ting fått weta, emedan sjö-farten til Grönland då redan skal hafwa uphördt. Detta och följande Påweliga brefwet, skulle altså bewisa, at Norrmännernas ödeläggelse genom de Wilda, wore skedd något sednare.

Man finner nemligen et bref ifrå Påwen Nicolaus V., dateradt den 20 Sept. 1448, til Biskoparna i Skalholt och Hola på Island. „Deruti betygar Han dem sin hjerteliga bedröfwelse öfwer de ynkeliga tidningar, som han fått ifrå Öen Grönland, såsom det den tiden blifwit kalladt; och förtäljer först, huru Inbyggarna nästan 600 år tilbaka *) genom den

*) Härwid göres den anmärkning, at efter Isländska Historie-skrifwaren, Arius Polyhistor, skal Grönland först hafwa blifwit bebodt 14 til 15 wintrar före de Christnas ankomst på Island, det år, wid paß år 986. Skulle

den glorwördiga Predikantens, Konung Olai, predikan, widtagit Christna Religionen, hållit densamma, efter Apostoliska Stolens stadgar, ren och ofärfalskad, för det andäktiga folket byggt med tiden många Kyrkor och en wacker Cathedral-kyrka, deruti Guds-tjensten flitigt blifwit hållen. Men för 30 år sedan, hade Barbarerna från näst-gräntsande Hedniska trakter, grufweligen öfwerfallit alt folket med en skepps-flotta, och deras fäders-land och kyrkor med eld och swärd förödt, undantagna Soken-kyrkorna, dit de, för bergen skull, icke hade kunnat komma. De hade med sig bortsläpat de arma Inbyggarna af bägge könen, synnerligen dem, som warit starka och til slaf-arbete dugelige. Efter någon tid hade några kommit tilbaka utur slafweriet; och såsom de här och där åter byggt up sina förstörda boningar, så hade de ock, i möjeligaste måtto, welat åter förnya Guds-tjensten efter gamla sedwänjan. Men emedan de genom förenämda olyckor kommit så af sig, at de sjelfwe måste lida hunger, så kunde de icke underhålla några Präster, och måste således, redan i 30 års tid, umbära en Biskops pähälsning och Prästernas tjenst; om icke så wore, at de på många dagars tid wille gå en lång wäg til de kyrkor, som Barbarerna lemnat öfriga. Han updrager altså dessa Isländska Biskopar, såsom närmast för hand warande, at de, om icke aflägsenheten wore alt-för stor, måtte inhämta Erchebiskopens yttrande, och sedan ordinera en gagnelig och skickelig person til Biskop öfwer Grönländarna.„

Til

altså icke wara mer än 462 år til 1448, då Påfwen Nicolaus V. detta skref, förflutna, sedan Isländarna ankommo til Grönland.

Til deras tjenst, som äro älskare af gamla original-Documenter, wil jag meddela Påweliga brefwet, så godt som jag det har bekommit.

Pro parte dilectorum filiorum indigenarum & universitatis habitatorum insulæ Grœnlandiæ, quæ in ultimis finibus Oceani ad septentrionalem plagam regni Norvegiæ in Provincia Nidrosiensi dicitur situata, longe lacrymabilis qverela nostrum turbavit auditum, amaricavit & mentem, qvod in ipsa insula, cujus & incolæ ab annis fere 600 christianam fidem, gloriosi sui præconis B. Olai Regis prædicatione susceptam, firmam & intemeratam sub sede Romanæ ecclesiæ & sedis Apostolicæ institutis servarunt, &, qvod tempore succedente in dicta insula, populis assidua veneratione flagrantibus, sanctorum ædes qvamplurimæ & insignis ecclesiæ Cathedralis erectæ fuerunt, in qvibus divinus cultus sedulo agebatur, donec ex finitimis littoribus paganorum, ante annos 30, classe navali Barbari insurgentes, cunctum habitatorum ibidem populum crudeli invasione aggressi, & ipsam patriam ædesqve sacras igne & gladio devastantes, solis in insula Grœnlandia relictis ecclesiis parochialibus, qvarum latissimus dicitur extendi terminus, qvas propter crepidines montium commode adire non poterant, miserandos utriusqve sexus indigenas, illos præcipue, qvos ad subeundum perpetua onera servitutis aptos videbant & fortes, tamqvam ipsorum tyrannidi accommodatos, ad propria vexerunt captivos. Verum qvia, sicut eadem qverela subjungebat, post temporis successum qvamplurimi ex captivitate prædicta redeuntes ad propria, & refectis

ctis hinc inde locorum ruinis, Divinum cultum posse tenus ad instar dispositionis pristinæ ampliare & instaurare desiderent, & qvia, propter præteritarum calamitatum pressuras, fame & inedia laborantibus non suppetebat huc usqve facultas presbyteros nutriendi præsules, toto illo tempore triginta annorum episcopi solatio & sacerdotum ministerio caruerunt, nisi qvis per longissimum dierum & locorum distantiam Divinorum desiderio officiorum ad illas se conferre voluisset ecclesias, qvas manus barbarica illæsas prætermisit.

Hoc de præmissis certa notitia nos habentes, fraternitati Vestræ, qvos ex vicinioribus Episcopis insulæ præfatæ esse intelligimus, committimus & mandamus, qvatenus scilicet reqvisito ad hoc Metropolitani consilio, si loci distantia patiatur, personam utilem & idoneam eis in Episcopum ordinare & instituere valeatis &c.

J följe af detta bref och de underrättelser, som man i Rom erhållit, skulle altså Willarna aldraförst år 1420 hafwa kommit til Grönland, åtminstone på östra sidan af landet, och wid sjö-sidan, bergs-bygden undantagen, öfwerfallit och mördat de gamla Normännerna, hwilke, efter alt utseende, redan för 60 til 70 år sedan, antingen genom Pesten, eller genom den på Pesten följande försummada sjö-farten, från fäderneslandet blifwit mycket medtagne och förswagade. Det faller enom allenast obegripeliget före, huru Willarna, som blott hafwa små läder-båtar, hafwa kunnat blifwa ägare af en Skepps-flotta, och huru de warit i stånd, at blifwa et starkare och

stickeligare folk öfwermägtige. De måste altså 300 år tilbaka, hafwa warit i bättre tilstånd än nu; eller, som troligare synes, har man i Rom gjordt och förestält sig saken större, än hon werkeligen war. Då nu i Påweliga brefwet åfwen sägs uttryckeligen, at Barbarerna icke kunnat tränga sig fram til Sokne-kyrkorna emellan de branta bergen; så torde man wäl ännu kunna förmoda någon Norr-mänsk öfwerlefwa af folk emellan bergen, om hwilka de wid hafs-sidan boende Wilde, antingen ingen kunskap äga, eller töras de aldrig nalkas dem, af fruktan, at de äro människo-ätare, såsom i 4 Boken §. 10. förmält blifwit.

§. 30.

Härom har jag ej kunnat förskaffa mig nyare underrättelser, än dem jag redan i 4 Boken, §. 10. och 11. meddelat. Det öfriga af denna Boken, och innehållet af den femte til den nionde Boken, är blott historiskt, och derwid hafwa, så mycket mig weterliget är, inga betydliga ärindringar blifwit gjorda. Jag kommer altså til tionde och sidsta Boken, som handlar om **Grönländska Församlingens ut och inwärtes författning.** Det märkwärdiga, som deruti[n]ngn föregått, har i de sednare årens Historia redan blifwit anteknadt.

Nu för tiden befinna sig i **Ny-Herrnhut** följande Missionärer och Hjelpare:

1) **Mattheus Stach**, äldste Missionären, sedan år 1733.
2) **Michael Balenhorst**, sedan år 1747, Missionär.
3) **Heinrich Hükel**, sedan år 1755, såsom Diaconus och Oeconomus.

4)

4) Gottfried Grillich, sedan år 1765, såsom Catechet.
5) Johan Böhnisch, sedan 1762, såsom Missions-Assistent, bägge ogifte.
6) Anna Rosina Schubert, sedan 1768, som har upsigt öfwer ogifta Qwinfolken och Flickorna.

I Lichtenfels äro följande:

1) Johan Bek, Missionär sedan år 1734.
2) Johan Sörensen, Diaconus och Oeconomus sedan 1746, bägge gifte.
3) Georg Heinrich Meyer, sedan 1762, såsom Catechet.
4) Johan Georg Flügel, sedan 1765 såsom Missions-Assistent. Härstädes wistas ock ännu Missionären Stachs några och sjutio års gamla moder.

Frånwarande, på besök i Tyskland, äro Johan Zacharias och hans hustru, som i år 1770, resa tilbaka åt Grönland.

Man har än framgent orsak, at prisa HErran, för det Han under detta oblida himmels-strek förlänt sina tjenare nödtorftig helsa och krafter wid deras beswärliga lefnads-art och arbete, och wid så många faror bewarat dem för alt ofall; så at på 36 års tid, ingen enda tagit någon skada til lif och lemmar, icke heller, (utom bölder, snufwa och dermed förknippada Bröst-krämpor och feber-anstötar, som dock äfwen mindre förefalla, än i blidare Climater) haft mycket beswär af sjukdomar, då likwäl månge redan lagt sit 60:de år til rygga.

Uti deras §. 16. beskrefna utwärtes hushållning, har ingen förändring föregått. Sit underhåll och hwad

hwad de kosta på fattiga Grönländare, Enkor och wärnlösa barn, så de än framgent endast och allenast af Hedna-Missionernas Diaconie i Europa, hwilken genom Brödernas samt in- och utom Församlingen warande Wänners milda sammanskott, sättes i stånd, at utrusta Sände-buden ibland Hedningarna i Ost- och West-Indien, Norra och Södra Amerika och Afrika, at låta öfwerföra dem til ort och ställe, och tid efter annan tilsända dem, hwad de där borta icke kunna med egna händers arbete förwärfwa, hwilket på de flesta ställen fyller minsta delen af deras behof.

Man får återigen anledning, at prisa HErrans godhet, hwilken lagt sin wälsignelse så wäl på Hedna-budens lekamliga arbete, som på deras Bröders och Wänners handräckning, så at de icke warit nödsakade, at, för brist på timeligt uppehälle, öfwergifwa sina stationer, eller, för timelig utkomst, skull på sina poster, til sin egenteliga kallelses å sido sättjande, blanda sig in i närings-handel. Man erkänner ock med tacksamhet alla Bröders, och Hedna-Missionerna gynnande Wänners benägenhet och Christeliga kärlek i gemen, men i synnerhet deras, som genom Grönländska Historiens läsning funnit sig bewekta, at något bidraga til detta wigtiga och alt mer och mer sig utbredande och wälsignada Guds-werk, så at de, ofta med minskning af sin timeliga beqwämlighet, lagt något af sin, genom Guds wälsignelse undfångna förmögenhet, å sido, och anwändt detsamma på fattiga Christi tjenare och lemmar. Det är ock otwifwelaktigt, at de ju som oftast, i utwärtes måtto, rönt Dens wälsignelse, som icke lemnar en bå-

gare kallt wattn olönt, och i sit innersta haft den glada känningen, at de dermedelst tjent Honom, som också kallat deras förfäder utur hedniska mörkret til sit underliga ljus. Och wi bedje HErran, at Han, efter sit löfte, täckes fortfara, at rikeligen öfwer dem utgjuta sin lekameliga och andeliga wälsigneise, och än flera upwäcka, som, efter Apostelens förmaning 2 Cor. 8. och 9., taga del så wäl i wälgärningen, som i wälsignelsen wid detta Guds-werk. Men Gudi ware tack för sina osäjeliga gåfwo.

§. 31.

Uti Grönländska Församlingens inrättning, uti allmänneliga och enskildta sällskaper och sammankomster, i underwisningen, och Sacramentens utdelning, i själa-skötseln etc. äro inga förändringar, mig wetterliga, förelupna.

Och då jag i de åren, som i denna Fortsättning beskrifwas, icke sjelf warit där närwarande, så kan jag icke heller, såsom åsyna witne, tala om deras tilwärt i kunskap och förfarenhet. Men så mycket ser likwäl hwar och en, som med upmärksamhet läsit Fortsättningen, särdeles samtalen med Grönländarna, Missionärernas witnesbörder om dem, det litsla af Grönländska Hjelparnas tal, och några korta lefnads-lopp, at de derutinnan icke af-utan märkeligen tiltagit. Fast häldre lärer mången betyga sin förundran, såsom det ofta händt mig, huru det kan wara möjeliget, at en Grönländare, den han annars förestället sig såsom et dumt djur, kan så tydeligen och grundeligen uttrycka sig öfwer sit hjertas tilstånd och

sin

sin själs årfarenhet; då det likwäl är nog kunbart, huru litet ofta, midt i Christenheten, i länder, hwaräst ingen brist är på skickeliga Schole- och Kyrko-lärare, sådant kan utur folket frambringas, när de skola anmäla sig til Communion, gå til skrift, eller annars yttra sig öfwer sit själa-tilstånd. Jag wet ej gifwa bättre swar härpå, än hwad en af wåra Missionärer lemnat på en slik inwänning: „Skaffer först folket något in i hjertat, så skola de wäl sedan gifwa något ifrån sig; ty dermed hjertat fullt är, deraf talar munnen.„

Af alla dessa sednare sex årens efterrättelser kan jag ej annat se, än at Grönländska Församlingen märkeligen, ja snällare, än i äfwen så många föregångna år, tilwäxt i nådene och wårs HErras JEsu Christi kunskap. Häremot har hon i förökningen af antalet mycket blifwit tilbaka ifrån år 1763 til 1767, och aldraförst år 1768, wid en ny upwäckelse ibland närboende Hedningar, så tiltagit, som på intet år skedt, sedan bägge Missionerna fingo sin början. Wid slutet af bemälte år, bestod Inbyggarnas antal i Ny-Herrnhut af 527, och i Lichtenfels af 257 Själar.

Tack ware den stora Fåraherdan, wår HErra JEsu Christo, som genom deß ewiga Testamentsens blod äfwen uttagit dessa arma Hedningar ifrå mörksens wäldighet, fördt dem til sit underliga ljus, och bibehällit dem wid sin hjord, så at, änskönt ingen brist warit på förförelser, likwäl ingen själ förkommit, och jämwäl de, som icke framgent gått troliga fort i den undfångna nåden, hafwa dock på sidstone i Hans famn blifwit samlade. Wi lefwe ock i den goda tilförsigt, at den et godt werk i dem begynt hafwer,

Han skal det ock fullborda in til JEsu Christi dag, och en gång ställa dem för sit härlighets-ansikte ostraffeliga, med frögd.

§. 32.

Sluteligen wil jag meddela den ofwantil §. 23. utlofwada berättelsen om en ung Eskimauers omwändelse och saliga åndalyckt, emedan man deraf kan än tydeligare se denna Nationens Charakter och tänkesätt, synnerligen i anseende til andeliga ämnen. Jens Haven skrifwer til några sina wänner derom sålunda:

„I midt sidsta har jag berättat Eder, at Frälsaren på et, i somliga mål, underbart sätt, bragt til oß en Eskimauisk gosse, wid namn Karpik. Denne har nu gått salig utur tiden. Det grämde mig wäl mycket, at jag så snart skulle mista honom; men I kunnen ju också föreställa Eder, huru stor min glädje och tacksamhet är öfwer den nåd och barmhertighet, som Frälsaren bewisat på denna arma hedniska pilten, hwilken nu har den nåden, at såsom förstling af sin Nation; stå för Lamsens thron, och tacka detsamma ewinnerliga för deß kärlek til arma syndare. Jag har tänkt, det skulle wara Eder angenämt at höra, huru underbart denne gossen kommit i Brödernas händer, huru kraftig Frälsaren bewisat sig på hans hjerta, och huru saligt han gått utur denna jämmerdalen öfwer i sin Skapares och Återlösares famn och sköte. Jag wil altså korteligen förtälja hans lefwernes lopp, så mycket jag deraf kunnat få weta.

Han

Han war född wid paß år 1754, i Arbatok (d. ä. Walfisk-platsen) på Kusten af Labrador. Efter hans egen utsago, dog hans moder, medan han ännu war et litet barn. Derföre wansköttes han i barna-åren; och efter han icke hölls renlig, plågades mycket af skabb och ohyra. Då wi år 1765, woro i Labrador, har han åfwen sedt Broder Drachart, och, såsom han sade, storliga förundradt sig, hwarföre denne gamle Angekoken, såsom Hedningarna kallade honom, så mycket talade om den stora HErran i himmelen. Mig hade han icke sedt, emedan jag då war stadd på en längre uptäckts-resa, men hade likwäl hördt af sit Lands-folk, at jag wore deras wänn. Då Köpmans-folket år 1767, råkade i oenighet med Eskimauerna, och ingen fants, som förstod deras språk och kunde bilägga trätan, kom det til handa-mänge, i hwilket 20 Wilda wid lag, och deribland jämwäl wår Karpiks fader, blefwo på platsen, men han sielf jämte en annan gosse, fyra hustrur och tre flickor, togs til fånga och fördes til Terre Neuve. Här blefwo sex af dem qwar; en hustru med hennes son tog en wiß Lieutnant med sig åt England, hwaräst jag ofta talt med dem. De kände mig sedan jag war i Labrador, efter jag sofwit en natt i deras tält. Wår Karpik behölt Herr Gouverneuren Palliser, i upsåt, at lemna honom åt mig. Då jag 1769, gjorde min upwaktning i London, hos denna Herren wid deß tilbakakomst, förtäljde Han mig om denna händelsen, och bad mig taga denna gossen under min upsigt, och söka göra honom til et dugeliget redskap wid en tilämnad Mission. Men han war då ännu icke i London, utan ankom först någon tid derefter med et Krigs-

skepp öfwer ifrå Spanien, där han warit döds-sjuk. *) Då jag på Herr Gouverneurens befallning wille hämta honom til mig, fann jag många swårigheter. Jag besökte honom i medlertid flitigt, och betygade honom min wänskap; men hán hade sjelf ingen rätt lust, at gå med mig. Dock när han den 27 Martii såg mig åter komma til sig, lopp han mig emot och sade: jag wil gå med dig. Jag tog honom också genast med mig hem, och låt mit första arbete wara, at göra honom ren från skorswen och ohyran, samt kläda honom ordenteligen. Detta tyckte wår lille Wilde så wål om, at han fattade en ogemen kärlek til mig. Men innan kort wille han orätt förstå sådant, och anse mig för sin dräng. Hans wilda och tygelfria wåsende wisade sig utan försyn. Jag låt honom göra sina språng, såsom honom behagade, på det jag icke måtte göra honom til skrymtare; men försökte wid alla tilfällen, at röra hans hjerta. Dock detta war lika som en sten. När jag sade honom, at den store HErren och all tings Skapare wille gärna göra honom salig, så förundrade han sig wäl öfwer sådant, men sade utan känning: det är redan wäl beställt, ty jag är en from människa. Egen-wiljen och högmodet war hans hufwud-passion. Han war icke så snart blefwen fri från sin osnygghet och ohyra, som han wille hafwa en guld-galonerad räck och hatt. När jag sade honom, at detta icke skulle hjelpa honom, han måste blifwa bekant med den HErran, som bor i himmel, annars ginge han ewigt förlorad;

min

*) Af Tidningarna är bekant, huru han i Cadix ådragit sig alla människors förundran, hwilke ännu aldrig sedt en sådan Wildman fara i läder-båt.

dår han warit döds-sjuk. *)
rneurens befallning wille
an jag många swårigheter.
ertid flitigt, och betygade
hån hade sielf ingen rätt
ck när han den 27 Martii
, lopp han mig emot och
Jag tog honom också ge-
ät mit första arbete wara,
fwen och ohyran, samt klä-
Detta tyckte wår lille Wil-
ttade en ogemen kärlek til
lle han orätt förstå sådant,
Hans wilda och tygelfria
rsyn. Jag lät honom gö-
nom behagade, på det jag
l skrymtare; men försökte
hans hjerta. Dock detta
när jag sade honom, at den
s Skapare wille gärna göra
de han sig wäl öfwer sådant,
det är redan wäl beställt, ty
Egen-wiljen och högmo-
passion. Han war icke så
i osnygghet och ohyra, som
ld-galonerad räck och hatt.
t detta icke skulle hjelpa ho-
a bekant med den HErran,
s ginge han ewigt förlorad;
min

bekant, huru han i Cadix ådra-
ndran, hwilke ännu aldrig sedt
äder-båt.

min omsorg ginge endast derpå ut, at han måtte warda salig; så swarade han: „Dertil lära mina dåliga kläder icke förhjelpa mig: ty mine landsmän, som hafwa nog gemena kläder, dö likwäl och känna icke den HErran i himmelen, som du så mycket omtalar. Konungen bär ju också sköna kläder; hwarföre skulle då jag icke bära dem? Jag kan ju likafullt blifwa bekant med HErran i himmelen, och komma til honom.„ Jag sade honom: Jag är för min del nögd, när jag har en klädning, som skyddar mig för köld, och mat at stilla hungern med, kostbara saker bryr jag mig icke om, har icke heller penningar at skaffa dig wackra kläder före. Han swarade: „Så gack til Kungen, och låt gifwa dig dertil penningar.„ Wälan! sade jag, wi wilje genast gå til honom. Men om Konungen frågar: hwad har Karpik lärdt? Kan han läsa och skrifwa? har han ock lärd känna HErran i himmelen? och jag måste swara Honom: han har ingen ting lärdt; så lär Konungen säga: haf honom åter om bord på Krigs-skeppet; där skal han passa up mina Officerare i sju år, och putsa deras skor, tils han lärdt något. Du wet ju, huru gossar där blifwa handterade. Tycker du om detta, så wilje wi på stunden gå til Konungen. Då föll han mig om halsen, och sade: Nej, jag wil blifwa hos dig, och wara dig lydig. På detta wis öfwade han mig i början än oftare, och oaktadt jag älskade honom rätt mycket, måste jag dock mången gång, mot min wilja, förfara strängt med honom. Efter tre weckor märkte jag hos honom någon förändring. Han blef eftertänksam, när jag talte med honom om HErran i himmelen, och hörde gärna derom talas. Men nu
lät

låt ock fiendskapen emot Gud, som ligger i alla naturliga människor, helt tydeligen märka sig. Han stötte fram allehanda widriga uttryck emot det högsta Wäsendet, ryckte mig Bibelen ur händerna, och wille sönderskära och upbränna densamma, emedan hon, såsom han sade, wore af en anda skrifwen. Hans oro och förtwiflan gick så wida, at han wille afhända sig lifwet. I detta tilstånd måste jag hafwa mycket tolamod med honom, och det hade jag gärna, emedan jag ansåg alt detta för et kännetekn, at han begynte komma til kännedom af sig sielf. Han utropade ofta: Ajorpunga! jag doger alsintet, jag är en eländig människa. Wid alt detta åstundade han dock icke, at komma ifrån mig; och då den Eskimauiska hustrun, wid sin återresa til Labrador, låg honom hårdt öfwer, at han med henne resa skulle, gaf han henne altjämt til swar: Mine landsmän äro et odogeliget folk; jag wil blifwa hos Johannesingoak, och lära känna min Skapare.

Detta gaf mig nytt mod, at anwända all möda på hans omwändelse. Han låt ock hos sig förspörja et godt naturliget förstånd, och et kärleksfullt och medlidsamt wäsende, och blef derföre af hwar man älskad. När han såg fattigt folk, beklagade han dem mycket, och wille gärna se hwar och en hulpen. Då han hos mig blef warse en bedröfwelig upsyn, höll han mig spegelen för ögonen, at jag skulle se mig i ansiktet, och frågade, hwad mig wällde. Sade jag honom: jag är bedröfwad öfwer dig, at du icke känner din Skapare; så bad han, at jag måtte hafwa tolamod med honom, han wille wisserligen

lära känna densamma. I lären undra derpå, at jag alt för et endast talt med honom om Gud, om hans Skapare, om HErran i himmelen. Det skedde derföre, emedan jag icke kunde göra begripeliget för honom det Grönländska ordet Annaursirsok, Frälsare, Återlösare. Derwid underlät jag icke, at beprisa honom hans Skapares kärlek, som blifwit människa, och med sit blod frälst honom ifrå förderfwet; men kunde ännu den tiden icke mycket uträtta.

Då jag nu i Julii månad måste göra en resa åt Tyskland, bragte jag honom, med Brödernas bifall och godtfinnande, til Fullnek i York-Shire, til Broder Drachart, den han redan kände. Denne tog honom til sig i sin stuga, och lät honom uti då warande barna-anstalt gå i Schola. Här wille det icke falla honom behageliget i början; men då barnen på mångahanda sätt betygade honom sin kärlek och wänskap, feck han kärlek til dem, och försäkrade mig, at sådane gossar woro icke i hans land til finnandes. Drachart gjorde sig all möda, at underwisa honom, och jag har ofta icke kunnat hålla mig ifrån tårar, när jag åhörde den goda fadrens upbyggeliga samtal med sina Schole-barn. Med mycken möda bragte då Drachart det så wida, at wår Karpik feck något begrep om Frälsaren och försoningen genom Hans blod; och detta befordrade hans omwändelse, hwilken, såsom I se kunnen, genom många swårigheter bragtes tilwäga.

Då han feck höra, at jag wille resa bort, frågade han mig helt sorgse, om det wore sant? föll mig om

om halsen, gret öfwerljudt och sade flera gånger: jag kan icke öfwergifwa dig. Jag försäkrade honom, at jag snart skulle komma tilbaka; men det föll mig så före, som såge jag honom för sidsta gången, och jag befalte honom i HErrans nåd och förbarmande.

Huru med honom widare tilgått, skolen I se af et par bref, dem han dicterat sin lärare i pennan.

1) Min kåre Johannesingoak! Jag frögdar mig och tackar dig för din förra skrifwelse. Huru många månader skal du ännu blifwa borta? Jag längtar ganska mycket, at snart åter se dig. Min lärare gifwer mig inga sköna saker. Du måste snart komma tilbaka. Jag är gärna hos barnen, och min lärare wil jag icke heller öfwergifwa, emedan jag börjar, at gärna höra ordet om JEsu lidande. Jag älskar dig. Karpik.

2) Jag dör nästan af trångtan, at snart åter se dig. Jag börjar nu på at hafwa en böjelse, til at höra och förstå ordet om JEsu lidande. Karpik är mycket oskickelig, at lära det godt är. Min HErre i himmelen, min Återlösare, börjar jag nu at lära känna. Han skal icke förkasta mig, emedan Han har återlöst mig med sit blod. Detta är min förtröstan. Den store HErren, som är öfwer oß, har kommit ned af himmelen och blifwit människa, på det Han måtte kunna lida. Han har utgutit all sin blod, då Han wille förlösa mig ifrå mina

mina obygder. Han är född af en Jungfru, och har en kropp och en själ, emedan han til kropp och själ lida wille. Han har lidit i sin själ, då Han wille frälsa min själ ifrå det stora pläge-stället. *) Han har lidit til kroppen, då Han blef fastspikad wid korßens-träd. Han har fem Sår: tu i händerna, och tu på fötterna, åfwen et stort sår i sin sida, ända in i Sitt hjerta. På det sättet har Han för mig lidit. Jag war saker til döden. Det känner jag, emedan min Frälsare, JEsus Christus, för mig har måst lida så mycket. Hör, min lille Jens, såret på mit ben gror ihop. Jag älskar min lärare, och åfwenwäl gossarna. Jag brukar böckerna alla dagar. Jag lärer mig också skrifwa. Nu börjar jag på, at blifwa något bättre. Karpik.„

Så långt räcker utdraget af Jens Havens skrifwelse. I Personalien, som wid hans begrafning uplästes för Församlingen i Fullnek, heter det til slut, sedan förenämda omständigheter blifwit berättada:

„Han förde sig bättre up i Scholan, än wi af en hednisk gosse kunnat wänta, och tog alla ordningar så noga i akt, lik som han blifwit upfödd i barna-anstalten. Han war sina föreståndare lydig, och sina kamrater til fägnad. De älskade honom, och han dem. Han gick med lust och nöje i sammankomsterna, och war mycket upmärksam, när barnen söngo Psalmar. Han söng ofta på sit språk följande wers:

*) Efter Grönländskan, Anniarbik, d. ä. Helfwetet.

JEsu Krist ussorautigit,
Nuname innungoravit!
Tammarluinneit innuit,
Akkillivikaukit Aungnik.

Loswad ware Du JEsu Christ,
At Du människa worden äst?
Wår synd och plikt tog Du på Dig,
Wardt pint och plågad jämmerlig.

Han lärde sig ock än flera werser, och söng i synnerhet ganska flitigt och gärna sådana, som handla om JEsu lidande. Den 12:te Augusti blef han sjuk. Wid detta tilfälle förspordde Broder Drachart någon synnerlig rörelse i hans hjerta. Han begärte sjelfmant, at höra något om Frälsaren. En gång utbrast han om natten i följande ord: HErre JEsu! warkunna Dig öfwer mig! En annan gång yttrade han sig: Jag wil lära känna HErren i himmelen, min Frälsare, JEsum Christum, Han har mig med sit blod återlöst, och så widare hela innehållet af ofwannämda sednare bref, hwilket, såsom hans rätta mening, Drachart då måste fatta i pennan och öfwersända til Jens Haven. Denne sjukdom förwandlade sig til et utslag öfwer hela kroppen. Han kom sig tämmeligen före, och gick åter i Scholan. Den 22 September, fec̃k han kopporna. Man anwände derwid all skötsel och Medicamenter, och sjukdomen tycktes arta sig wäl. Men den 3:dje October kunde man märka, at döden war i faggorna. Församlingens arbetare rådgjorde, om han icke kunde

nutigit,
goravit!
innuit,
Aungnik.

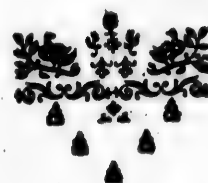
JEsu Christ,
worden äst?
kt tog Du på Dig,
lågad jämmerlig.

flera werser, och söng i och gärna sådana, som de. Den 12:te Augusti ta tilfälle försporde Bro- nerlig rörelse i hans hjer- ant, at höra något om rast han om natten i föl- a! warkunna Dig öfwer ttrade han sig: Jag wil immelen, min Frälsare, ar mig med sit blod åter- innehållet af ofwannämda isom hans rätta mening, i pennan och öfwersända e sjukdom förwandlade sig kroppen. Han kom sig k åter i Scholan. Den kopporna. Man anwän- Medicamenter, och sjuk- äl. Men den 3:dje Octo- at döden war i faggorna. rådgjorde, om han icke kunde

kunde blifwa döpt, och rådförde sig derutinnan med Broder Drachart. Denne skrifwer derom til Jens Haven sålunda: Jag har i sidsta dagarna försporde en sanskyllig längtan hos honom, at höra talas om JEsu lidande, och han suckade ofta: „O JEsu, jag kommer til Dig, jag wet annars ingen utwäg. Jag är en arm syndare och har et illakt hjerta; men Du har dödt för mig. War mig nådig för Dina blodiga sår skull. Jag förlåter mig på Dig allena.„ Då jag frågade honom, om han wille gå til Frälsaren, och om han ännu wille deß förinnan i den heliga Döpelsen twås ifrå sina synder med JEsu blod? swarade han til bägge delarna: O! ja. Altså församlade sig några Bröder omkring hans säng, och han blef, efter en på Grönländska förrättad bön, i Fadrens, Sonens och den Hel. Andas namn döpt, och kallad Johannes. Deruppå wardt han, efter en åfwen på Grönländska språket hållen tacksägelse, med händers påläggning inwigd til et saligt afsked ifrå denna werlden. Följande natten suckade han ännu några gånger til Frälsaren, och den 4:de October, kockan sex om aftonen, insomnade han sakta och saligt, i en ålder af ungefär 14 til 16 år.

Man kan lätt föreställa sig, skrifwer Jens Haven, huru det måtte hafwa präßsat af mig många tårar, at förlora en sådan hopp-gifwande gosse, som med tiden hade kunnat wara sin Nation til mycken nytta, såsom et witne til det, som Frälsarens blod kan uträtta på de Wildas hjertan.

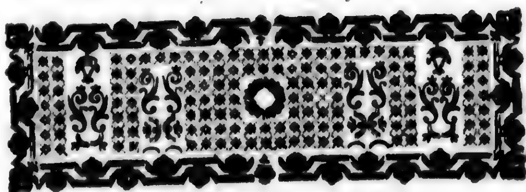
tan. Men Frälsaren, som aldrabäst wet sin tid och stund, när Han skal taga en själ til sig, har tagit honom i sin ewiga säkerhet, där han aldrabäst är förwarad. Honom ware ära för all den nåd och barmhertighet, som Han bewisat på denna förstling af Eskimauernas Nation. Han förbarme sig öfwer de öfriga, och låte Evangelii klara ljus snart för dem gå up, til deras upplysning och omwändelse, för sit stora namn skull. Amen!

Regi-

m aldrabäst wet sin tid
taga en själ til sig, har
säkerhet, där han aldra-
om ware ära för all den
om Han bewisat på den-
rnas Nation. Han för-
iga, och låte Evangelii
em gå up, til deras
ndelse, för sit stora
. Amen!

Regi=

Register.

A.

B.

Register.

B.

C.

Com-

D.

E.

F.

H.

J.

Jrke-

K.

 Kropp,

N.

O.

P.

Q.

Q.

R.

S.

Register.

Sorg,

T.

Terre

U.

W.

Z.

Ö.

Rättelser.

Pag.	2	lin.	27	nödgade	Läs:	nödgades
=	18	=	11	Själ	=	Sidhl
=	19	=	23	Messionärens	=	Missionärens
=	26	=	30	före= efterlåstes rättelserna	=	förelåstes efterrättelserna
=	30	=	20	öfwentalat	=	öfwertalat
=	40	=	16	Messions	=	Missions
=	61	=	27	Wi tilstundande	=	Wi i tilstundande
=	66	=	24	det det tunga	=	det tunga
=	76	=	21	Dragarts	=	Dracharts
=	81	=	5	wandre	=	wandra
=	89	=	24	förrän än	=	förr än
=	94	=	17	undfången dö= pelsen	=	undfången döpelse
=	=	=	22	förstörelsen	=	förströelsen
=	95	=	24	hennes	=	henne
=	97	=	23	Sjnd	=	Snd
=	101	=	15	hemrist	=	hemwist
=	114	=	16	förderfwade mäst människor	=	mäst förderfwade människor
=	115	=	22	plågsedan	=	plågseden
=	129	=	28	lida torst	=	lida hunger och torst
=	131	=	6	hwika	=	hwilka
=	139	=	15	i slåta omstän= digheter	=	och råkade i slåta omständig= heter
=	=	=	22	wille henne up= penbara	=	wille på henne uppenbara
=	152	=	19	sysselsätta de sig med jagande,	=	sysselsätta de sig stundom med jagande,
=	155	=	3	om förmådde	=	som förmådde
=	251	=	7	södra sjö=chartan.	=	södra sjö=kusten.
=	263	=	29	arfwikning	=	afwikning.
=	264	=	11	5 rum	=	5 tum
=	281	=	1	§. 9.	=	§. 19.
=	290	=	10	större	=	föře
=	=	=	31	Liberum.	=	Leberum.
=	292	=	26	Eriphorum.	=	Kriophorum.
=	296	=	31	instructum;	=	instructum invenimus;
=	327	=	25	wid,	=	frid,
=	346	=	28	det land,	=	det band,
=	355	=	11	Baskings=wi= ken,	=	Bassings wiken

I stället för pag. 155 står 551

Exemplaret, kostar 6 Daler Kopparmynt.

lser.

ls: nödgades
s Sidhl
s Missionärens
s föreläsTes efterrättelsernas

s öfwertalat
s Missions
s Wi i tilstundande
s det tunga
s Dracharts
s wandra
s före än
s undfången döpelse

s förströelsen
s henne
s Snö
s hemwist
s mäst förderfwade människor

s plägseden
s lida hunger och torst
s hwilka
s och råkade i slätta omständigheter
s wille på henne uppenbara

s fosselsätta de sig stundom med jagande,
s som förmådde
s södra sjö-kusten.
s afwikning.
s 5 tum
s §. 19.
s Före
s Leberum.
s Eriophorum.
s instructum invenimus;
s frid,
s det band,
s Baffings wiken

5 Daler Kopparmynt.